

Jaarverslag 2019

DeNederlandscheBank

EUROSYSTEEM

De Nederlandsche Bank N.V.

Jaarverslag 2019

Dit verslag werd afgesloten op 12 maart 2020.

Toelichting

Het binnenlandse product, waarin grootheden van een aantal tabellen en grafieken zijn uitgedrukt, is het bruto binnenlandse product tegen marktprijzen, tenzij anders aangegeven.

Verklaring der tekens

o (o,o) = het getal is minder dan de helft van de gekozen afronding of nihil;

niets (blank) = een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen c.q. het gegeven wordt niet (aan DNB) gerapporteerd;

- = gegevens ontbreken.

Afronding

Soms kloppen de tellingen niet geheel (door geautomatiseerde afronding per reeks); anderzijds is de aansluiting van de ene op de andere niet steeds geheel verwezenlijkt (door afronding per tabel).

Inhoud

Nieuwe wereld, andere keuzes	4
1 Leren leven met een lage rente	11
2 De financiële sector en DNB gaan digitaal	22
3 Kan het een paar graadjes minder?	30
4 Verantwoording	42
2019 in Vogelvlucht	102
Directie, raad van commissarissen, bankraad en ondernemingsraad, en governance	103
Verslag van de raad van commissarissen	111
Jaarrekening	118

Nieuwe wereld, andere keuzes

- 4 Op de drempel van het nieuwe decennium ziet de wereld er wezenlijk anders uit dan tien jaar geleden. Waar Nederland in 2010 ingeklemd zat tussen twee recessies, is inmiddels al jaren sprake van economische groei. Mede dankzij prudent begrotingsbeleid zijn de economische fundamenten goed en is de werkloosheid laag. De uitbraak van het coronavirus zorgt echter voor grote onzekerheid en een forse economische terugslag. Ondanks de lange periode van economische groei is niet te hoge, maar juist te lage inflatie de grootste zorg van de ECB. De rentes zijn in het afgelopen decennium onder nul beland, iets dat we lang voor onwaarschijnlijk, zo niet onmogelijk hielden. Los van de gevolgen van het coronavirus zijn de groeivoorzichten voor de lange termijn gematigd, als gevolg van de vergrijzing en een achterblijvende arbeidsproductiviteitsgroei. De internationale omgeving werd decennia lang gekenmerkt door handelsliberalisatie en steeds verdergaande economische vervlechting. Met de diverse handelsconflicten en niet te vergeten de Brexit, lijkt het alsof de omgekeerde beweging is ingezet. Tegelijkertijd is het tempo van technologische ontwikkeling verder versneld, waarbij digitalisering in hoog tempo onderdeel is geworden van het alledaagse leven. Bovenal wordt het inzicht steeds breder gedeeld dat klimaatverandering een allesomvattend vraagstuk is waarop we snel een effectief antwoord zullen moeten geven. Niet alleen zijn veel van deze veranderingen op zichzelf gezien al tamelijk ingrijpend, ze beïnvloeden elkaar ook. Zo drukt lagere arbeidsproductiviteitsgroei de rente, maar kan een langdurig lage rente ook een ongunstige invloed hebben op de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit. En maakt de stroevere internationale samenwerking een wereldwijde aanpak van het klimaatprobleem aanzienlijk complexer. Juist de samenhang tussen alle veranderingen dwingt ons om fundamenteel na te denken over de vraag hoe we ons kunnen aanpassen aan de nieuwe werkelijkheid, en hoe we ook het komende decennium een duurzame en veerkrachtige economie en een structurele groei van de welvaart kunnen bereiken.

Nederlandse economie

Op weinig plekken is het verschil tussen 2010 en 2020 zo zichtbaar als bij de overheidsfinanciën. Dankzij een grote beleidsinspanning, een groeiende economie en gedaalde rentelasten is een begrotingstekort van ruim 5% van het bruto binnenlands product (bbp) omgeslagen in een klein overschot. De staatsschuld daalt alweer een aantal jaren. In 2019 bereikte deze een niveau van 49% van het bbp, ruim onder de Europese grenswaarde van 60% van het bbp. Verdere consolidatie van de overheidsfinanciën is daarom niet noodzakelijk. In plaats daarvan kan de aandacht gaan naar het beperken van de humanitaire en economische schade die dreigt te ontstaan als gevolg van de uitbraak van het coronavirus. Dit kan onder andere via gerichte steunmaatregelen aan getroffen huishoudens en bedrijven, waaronder garantieregelingen. Op langere termijn blijft het nodig om de

overheidsfinanciën zo in te richten, dat het ook bij een toekomstige economische teruggang niet nodig is bezuinigingen door te voeren. Het is daarbij zoeken naar een balans tussen behoedzaamheid en het bevorderen van economische groei.

Ook de Nederlandse huizenmarkt heeft tussen 2010 en 2020 pieken en dalen gekend. Waar in 2010 de prijzen nog daalden, zijn de prijzen sinds het dal (midden 2013) gemiddeld alweer met ruim 40% gestegen. De Nederlandse woningmarkt kenmerkt zich overigens niet alleen door grote prijs-schommelingen, maar ook door hoge hypotheekschulden, grote vermogensopbouw via de eigen woning en een zeer klein commercieel huursegment. Deze situatie is het gevolg van jarenlange actieve stimulering van de koopsector, onder andere via de hypotheekrenteaftrek en ruime leennormen. De crisis heeft de risico's van dit beleid scherp in beeld gebracht. Volatiele prijzen in combinatie met hoge schulden bleken een belangrijke drijver van veranderingen in de vermogenspositie van huishoudens en daarmee van hun consumptie. Onderwaterhypothekeken bemoeilijkten ook de arbeidsmobiliteit. Het gevolg van dit alles is dat Nederland via de huizenmarkt duidelijk gevoeliger is voor conjunctuurschommelingen dan de ons omringende landen. De ingezette afbouw van het fiscaal stimuleren van het eigenwoningbezit is dan ook positief, waarbij het verstandig is voortvarend, maar geleidelijk met deze stimulering te stoppen. Het zou voor Nederland goed zijn om een grotere en beter functionerende huurmarkt te hebben. Om de doorstroming uit de sociale huurmarkt te helpen en om aspirant-kopers de mogelijkheid te bieden te sparen voor hun eerste woning, is daarbij in de eerste plaats behoefte aan meer huurwoningen in het middensegment. Daar zou in de komende jaren dus het accent moeten liggen, met name als het gaat om de bouw van nieuwe woningen.

Op de arbeidsmarkt is de sterke daling van de werkloosheid na de crisis samengegaan met een verdere toename van het aantal zzp'ers en werknemers met een flexibele arbeidsrelatie. Deze 'flexibele schil' van de arbeidsmarkt bestaat nu uit ongeveer drie miljoen mensen, ruim een derde van het totaal aantal werkenden. Sommige werkenden kiezen bewust voor een flexibel contract – bijvoorbeeld omdat dat beter is te combineren met zorgtaken – of voor ondernemerschap. Bovendien kunnen flexibele contracten het startende bedrijven makkelijker maken om te groeien en daarmee banen te creëren. Tegelijkertijd brengen flexibele contracten het risico met zich mee dat minder wordt geïnvesteerd in scholing. Ook vallen steeds meer mensen buiten het sociale vangnet. Daardoor werken schommelingen in het inkomen sterker door in de consumptie, wat de economie volatieler maakt. Het is daarom belangrijk opnieuw te kijken naar de balans tussen vaste en flexibele dienstverbanden. Het type arbeidsrelatie is een vrije keuze, maar die keuze moet niet worden verstoord door verschillen in fiscaliteit en sociale bescherming. Op dit moment is hier wel sprake van. Zo betalen zelfstandigen minder belasting dan werknemers, zelfs als beiden hetzelfde werk doen. De keerzijde hiervan is dat zelfstandigen niet onder de sociale verzekeringen vallen. Verder zijn uitzendkrachten en oproepkrachten voor werkgevers aantrekkelijker, omdat het bedrijf daarmee meestal geen risico loopt op loondoorbetaling bij ziekte. Hoewel het kabinet een goede aanzet heeft gegeven om dergelijke

- 6 verschillen te beperken, is voorlopig nog geen sprake van een gelijk speelveld, zoals ook benadrukt door de Commissie Regulering van werk, beter bekend als de Commissie-Borstlap.

De scheefgroei op de huizen- en arbeidsmarkt illustreert de noodzaak voor een hervorming van het belastingstelsel. Ons huidige stelsel gaat al mee sinds 2002 en is door de jaren heen steeds complexer geworden, onder meer door de integratie van belastingen en toeslagen. Dit gaat ten koste van de uitvoering, zoals de recente problemen bij de kinderopvangtoeslag laten zien. Het leidt ook tot verstoorde keuzes. Zo kiezen directeur-groootaandeelhouders (DGA's) er op dit moment vaak voor geld uit hun eigen onderneming te lenen (in 2017 maar liefst EUR 58 miljard), in plaats van dat als dividend uit te keren, omdat dit fiscaal aantrekkelijker is. Dergelijke constructies creëren het risico dat belastingheffing pas veel later of zelfs geheel niet plaatsvindt. Een simpeler belastingstelsel is dus wenselijk, dat keuzes tussen vaste en flexibele dienstverbanden, koop of huur van een woning en andere spaar- en beleggingskeuzes zo min mogelijk verstoort. Wel blijft belastingheffing een geschikt middel om zogenoemde externe effecten, zoals vervuiling, te beprijzen. Zo zou een nieuw belastingstelsel meer kunnen doen om de schadelijke uitstoot van broeikasgassen te belasten.

In het afgelopen decennium is gebleken hoe kwetsbaar ons pensioenstelsel is voor bewegingen in de rente. De dekkingsgraden van pensioenfondsen zijn volatiel geweest en per saldo veelal sterk gedaald. Het pensioenakkoord dat het kabinet en de sociale partners vorig jaar hebben gesloten, biedt perspectief op een meer toekomstbestendig pensioenstelsel. De lage rente maakt de uitwerking van dit pensioenakkoord tot een uitdagend vraagstuk. Enerzijds maakt de lage rente de afschaffing van de doorsneesystematiek eenvoudiger, anderzijds hebben fondsen door de lage dekkingsgraden minder ruimte om overgangseffecten bij de overstap naar een nieuw stelsel te verzachten. Tegelijkertijd maakt de lage rente diezelfde overstap ook dringender dan ooit. Het is dus belangrijk dat alle partijen de gemaakte afspraken uitvoeren.

In het betalingsverkeer gaan de veranderingen snel, ook in Nederland. We betalen steeds vaker digitaal en maken, mede dankzij diverse betaalapps, steeds makkelijker geld naar elkaar over. Dat geld staat dan door de invoering van instant payments binnen enkele seconden op de rekening van de ontvanger. Ook FinTech-ondernemingen zorgen voor innovatie, onder andere door gebruik te maken van de nieuwe mogelijkheden die worden geboden door de herziene Richtlijn Betaaldiensten (PSD2). Door de Brexit zijn er bovendien nieuwe FinTech-partijen naar Amsterdam gekomen. De betaalmarkt lijkt daarnaast ook interessant voor de zogenoemde BigTechs, zoals Apple, Facebook en Google. Dat roept vele vragen op, bijvoorbeeld of deze instellingen niet te veel marktmacht vergaren en of zij onder toezicht dienen te staan. Daarnaast verkent DNB wat in Europees verband de mogelijkheden zijn voor digitaal geld, uitgegeven door de centrale bank. Digitaal centralebankgeld kan eraan bijdragen dat een vorm van publiek geld in omloop blijft, ook wanneer het gebruik van contact geld verder afneemt. Ondanks alle innovaties blijft contant geld voorlopig belangrijk. Het is een risicovrij betaalmiddel dat privacy garandeert en het is voor digitaal minder ontwikkelde groepen

in de samenleving belangrijk om zelfstandig hun eigen financiën te kunnen beheren. Bovendien is contant geld een terugvalmogelijkheid op momenten dat het pinverkeer niet functioneert. Dit vraagt om voldoende geldautomaten en een brede acceptatie van contant geld als betaalmiddel.

Internationaal

De wereldeconomie heeft zich na de financiële crisis sterk hersteld. Sinds 2018 is echter sprake van een afzwakking van de groei, die in 2019 verscherpte. Voor een deel komt dit door de rijpere fase waarin de conjunctuur zich bevindt: in diverse landen zijn capaciteitsgrenzen in zicht, waardoor de ruimte voor inhaalgroei grotendeels is verdwenen. Ook de aanhoudende wereldwijde onzekerheid, onder andere door de Brexit en het handelsconflict tussen de Verenigde Staten en China, drukt de groei. Ondanks de voorzichtig positieve ontwikkelingen van de afgelopen maanden, blijft oplopend protectionisme ook op langere termijn een belangrijk risico voor de wereldeconomie. Op kortere termijn komen hier nog de gevolgen bij van de uitbraak van het coronavirus. Op het moment van schrijven is te weinig informatie beschikbaar over de omvang en de duur van de uitbraak om de effecten ervan op zinvolle wijze te kwantificeren, maar dat de uitbraak de wereldeconomie fors zal raken staat vast.

De afzwakking van de wereldeconomie heeft ook het eurogebied geraakt. De economische groei zwakte af van 1,9% in 2018 tot 1,2% in 2019, waarbij vooral de industriële sector het zwaarder kreeg. De economische vooruitzichten zijn ook in het eurogebied zeer onzeker, en afhankelijk van de duur en intensiteit van de uitbraak van het coronavirus. We dienen echter rekening te houden met een scherpe afname van zowel economische groei als inflatie, ook omdat de situatie op financiële markten flink is verslechterd. Tegen deze achtergrond, heeft de ECB aanvullende maatregelen genomen. Zo worden de maandelijkse netto-aankopen van staats- en bedrijfsobligaties tijdelijk verhoogd en krijgen banken toegang tot goedkopere langlopende financiering. Gelijktijdig heeft de Europese banktoezichthouder kapitaaleisen tijdelijk versoepeld. De genomen maatregelen helpen voorkomen dat de financieringskosten voor huishoudens en bedrijven omhoog gaan. Dat biedt overheden tijd om te besluiten over gericht ingrijpen.

Er is maar beperkt ruimte het monetaire beleid nog verder te verruimen. Dat betekent allereerst iets voor het begrotingsbeleid van nationale overheden. Zonder een grotere bijdrage van nationaal begrotingsbeleid zal de aanpassingslast tijdens de neergang meer dan in het verleden bij huishoudens en bedrijven terechtkomen. In de huidige situatie is het daarom noodzakelijk om de zogenoemde automatische stabilisatoren volledig te laten werken en gerichte maatregelen te treffen voor de hardst getroffen huishoudens en bedrijven. Hierbij kan gebruik gemaakt worden gemaakt van bestaande uitzonderingsclausules in het Stabiliteits- en Groeipact.

Tegen deze achtergrond zal de ECB in 2020 haar monetaire strategie evalueren. Sinds de laatste strategie-evaluatie in 2003 is er veel veranderd. Rentes zijn structureel gedaald, de institutionele

- 8 structuur van de EMU is versterkt en vooral de laatste jaren is duidelijk geworden dat de ECB de inflatie niet altijd aan een touwtje heeft. Ook hier vraagt de veranderde wereld dus om een brede bezinning, in dit geval op de manier waarop de ECB haar mandaat invult. Waar de effectiviteit van monetair beleid niet langer een gegeven is, gaan de neveneffecten van het beleid steeds zwaarder wegen. Als de rente gedurende een langere periode laag is, bouwen schulden zich op en worden de prijzen van financiële activa opgestuwd. Dit vertaalt zich in risico's voor de financiële stabiliteit. Daarnaast kan de lage rente ertoe leiden dat inefficiënte bedrijven in de markt blijven en onvoldoende plaats maken voor nieuwe toetreders, wat negatief doorwerkt op de productiviteitsgroei. Dit vraagt om een nieuwe visie op de mogelijkheden en onmogelijkheden van het monetaire beleid. Bij het evalueren van de inflatiedoelstelling is het belangrijk om de beperkte stuurbaarheid van de inflatie te onderkennen en bij de formulering van de doelstelling voldoende ruimte te laten om de bijwerkingen van het beleid mee te wegen. Hiernaast is ook aandacht nodig voor de manier waarop de ECB meer kan bijdragen aan duurzaamheid en vergroening.

Financiële sector

Ook in het toezicht komen veel van de belangrijkste uitdagingen voort uit de langdurig lage rente. Waar bijvoorbeeld veel verzekeraars dankzij het afdekken van renterisico hun solvabiliteit lange tijd redelijk op peil hebben weten te houden, wordt het steeds belangrijker dat ze zich ook structureel aanpassen aan de lage-renteomgeving. Dit kan onder meer door de rendementsgaranties in hun producten beter op die lage-renteomgeving te laten aansluiten en door in te spelen op technologische ontwikkelingen. Tegelijkertijd moeten de financiële opzet en het risicomanagement van verzekeraars voldoende robuust zijn voor een omgeving met langdurig lage rentes, zeker omdat de lage lange rente in het toezichtkader (Solvency II) voorsnog onvoldoende tot uitdrukking komt. Aanpassing van het toezichtkader is daarom wenselijk, onder andere door in Europees verband meer rekening te houden met de marktrente bij de waardering van langlopende verplichtingen. Streven daarbij is dat de volatiliteit van kapitaaleisen minder wordt, terwijl deze per saldo op ongeveer hetzelfde niveau blijven.

In het banktoezicht is het belangrijk de lessen uit de wereldwijde financiële crisis te blijven koesteren. Deze heeft pijnlijk duidelijk gemaakt hoe groot de kosten van een bankencrisis voor de samenleving kunnen zijn. Goed gekapitaliseerde en winstgevende banken zijn minder vatbaar voor crises. Bovendien bouwen ze hun kredietverlening tijdens een eventuele crisis minder scherp af, wat bijdraagt aan de stabiliteit van de economie als geheel. Het is daarom belangrijk de wereldwijde afspraken over het versterken van de kapitaalpositie van banken, vastgelegd in het Basel 3.5-akkoord, volledig te implementeren. Dat draagt ook bij aan het verder herstellen van het vertrouwen in de Europese bankensector en geeft wereldwijd het goede voorbeeld. Om de weerbaarheid van de bankensector voor een eventuele huizenmarktcorrectie te vergroten, heeft DNB in 2019 aangekondigd de risicogewichten op hypothecaire leningen voor banken te gaan verhogen. Ook heeft DNB de grote Nederlandse banken, verzekeraars en pensioenfondsen

onderworpen aan een klimaatstresstest, om zo de risico's van klimaatverandering en de energietransitie inzichtelijk te maken. Hieruit blijkt dat een disruptieve energietransitie tot stevige verliezen voor financiële instellingen kan leiden. Om zich hiertegen te wapenen dienen financiële instellingen de risico's van de energietransitie in hun risicobeheer te integreren.

Een tweede les uit de crisis is dat de afwikkelbaarheid ('resolutie') van banken sterk moet worden verbeterd, zodat zo min mogelijk maatschappelijke schade ontstaat wanneer een bank in financiële problemen komt. Dit is 'work in progress'. De afwikkelbaarheid van Nederlandse grootbanken neemt gestaag toe. Niet overal in Europa gaat dit echter in een vergelijkbaar tempo. DNB zet zich in voor een gelijk speelveld als het gaat om de afwikkeling van falende banken. Dat is belangrijk voor de marktdiscipline en voor het terugleggen van de risico's bij de aandeelhouders en schuldeisers van een bank, in plaats van bij de belastingbetaler. DNB geeft verder invulling aan een geloofwaardig resolutieregime met een betrouwbaar Nederlands depositogarantiestelsel, dat spaarders in het geval van het faillissement van een bank beschermt door tegoeden tot EUR 100.000 te garanderen. Depositogarantie is daarmee een belangrijke pijler van het vertrouwen in de banken. Overigens is die pijler pas effectief als voldoende Nederlanders hiermee bekend zijn. Hier is ruimte voor verbetering, een handschoen die DNB zal oppakken.

Een derde les uit de crisis betreft de gevaren van de verwevenheid tussen eurogebied-overheden en hun binnenlandse banken. Tijdens de crisis brachten deze elkaar wederzijds in de problemen. Op dit terrein is nog weinig voortgang geboekt. Ten eerste mogen Europese banken nog altijd onbeperkt in euro's uitgegeven overheidsobligaties aanhouden, zonder hier kapitaal voor aan te hoeven houden. Risico's worden zo te weinig gespreid, terwijl overheden er nog te makkelijk van kunnen uitgaan dat binnenlandse banken hun schuld papier wel zullen opkopen. Het blijft daarom wenselijk de voorkeursbehandeling van overheidsschuld uit te faseren, bijvoorbeeld door de introductie van beperkte opslagen in de kapitaaleis van banken die relatief veel overheidsobligaties van één land aanhouden. Ten tweede is er nog weinig voortgang geboekt met de introductie van een Europees depositogarantiestelsel (EDIS), dat de financiering van nationale depositogarantiestelsels op Europees niveau samenbrengt. Dit zou helpen om te voorkomen dat het omvallen van een bank destabiliserend doorwerkt op de binnenlandse bankensector en de nationale overheid. Tot slot zou verdere voortgang met de kapitaalmarktunie het makkelijker maken om binnen Europa grensoverschrijdende marktfinanciering, onder meer in de vorm van eigen vermogen, aan te trekken. Zo kunnen risico's beter tussen landen worden gedeeld en neemt de afhankelijkheid van bancaire financiering af. Ook dit zou de schokbestendigheid van het Europese financiële systeem verder vergroten.

Binnen Nederland wordt de verwevenheid tussen onder- en bovenwereld steeds zichtbaarder. Dit onderstreept nog eens hoe belangrijk het is, dat financiële instellingen hun poortwachtersfunctie adequaat invullen. Als toezichthouder geeft DNB daarom prioriteit aan het voorkomen van betrokkenheid van financiële instellingen bij financieel-economische criminaliteit. We passen in

- 10 toenemende mate een digitale, datagedreven, aanpak toe om de integriteitsrisico's in de financiële sector te identificeren en de beheersing van integriteitsrisico's diepgaand te onderzoeken. Bij overtredingen en achterblijvend herstel treden we op. Om te komen tot betere preventie organiseert DNB bijeenkomsten met de sector en derden, en worden door DNB good practices over integriteitsonderwerpen met instellingen gedeeld. Ook stimuleren we verdere samenwerking tussen zowel private instellingen onderling als tussen publieke en private partijen (waaronder het verkennen van gezamenlijke transactiemonitoring door banken). Vanwege het grensoverschrijdende karakter van witwassen en de verschillende wijzen waarop het anti-witwastoezicht in EU-lidstaten is ingericht, zet Nederland internationaal in op de vorming van een goed toegeruste Europese toezichthouder, die samenwerkt met de nationale toezichthouders.

Tot besluit

Op de drempel van het nieuwe decennium ziet de wereld er anders uit dan tien jaar geleden. Dit betekent dat ook in het economisch beleid nieuwe keuzes nodig zijn. De precieze vormgeving van de gewenste nieuwe beleidsrichtingen is nog niet altijd duidelijk, de contouren zijn dat al wel. Op korte termijn verdient de bestrijding van het coronavirus en het beperken van de economische gevolgen van de virusuitbraak prioriteit. Structureel blijven daarbij op nationaal niveau ook het groeivermogen, het belastingstelsel, de huizenmarkt, de arbeidsmarkt, het pensioenstelsel en het begrotingsbeleid aandacht vragen. Op internationaal niveau wordt het monetaire beleid in het eurogebied aan een evaluatie onderworpen, is het nuttig de Europese begrotingsregels breed tegen het licht te houden en blijft verdere vooruitgang nodig bij het doorknippen van de relatie tussen banken en overheden. Centraal daarbij staat telkens dat een aanpassing nodig is aan de nieuwe werkelijkheid van lage rentes en structureel lagere economische groei, en de steeds beperktere perspectieven voor het monetaire beleid om ons uit de problemen te helpen in tijd van economische neergang. Last but not least, speelt op nationaal en internationaal niveau de vraag hoe we effectief met het klimaatvraagstuk kunnen omgaan. Het vinden van antwoorden op de daaruit voortvloeiende beleidsvragen vraagt om een open houding en de bereidheid om nieuwe wegen in te slaan. Voor Nederland biedt het komende jaar, waarin we ons voorbereiden op verkiezingen en de komst van een nieuw kabinet, een uitgelezen mogelijkheid om precies dat te doen: met elkaar het gesprek aangaan over de andere keuzes die passen bij deze nieuwe wereld.

1 Leren leven met een lage rente

In het afgelopen jaar is de rente tot recordlaagte gedaald, vooral die op langlopende leningen. De rente op tienjaarsleningen van de Nederlandse overheid bedroeg in augustus 2019 bijvoorbeeld -0,5%. De extreem lage rente is een verschijnsel waarmee iedereen in aanraking komt, of we nu lenen of sparen, een huis kopen of bezitten, en of we nu werken of met pensioen zijn.

11

Een lage rente stimuleert de economische groei, waarvan zowel mensen als bedrijven profiteren. Maar een daling van de rente zorgt wel voor herverdeling: wie bijvoorbeeld een huis bezit heeft een voordeel, wie voor zijn pensioen spaart heeft een nadeel. Deze herverdeling kan leiden tot spanningen, omdat de voor- en de nadelen elkaar niet automatisch opheffen.

Bovendien nemen de bijwerkingen van een lage rente toe als de rente langdurig laag blijft. Als het heel goedkoop is om schulden aan te gaan, bestaat het risico dat mensen en bedrijven te veel schulden op zich nemen. Ook neemt de druk op bedrijfsmodellen van financiële instellingen toe. Daarnaast drijft een lage rente de prijzen op van huizen, maar ook van andere bezittingen zoals aandelen, met een toenemend gevaar dat er uiteindelijk een plotselinge prijsdaling volgt.

Bij toenemende bijwerkingen wordt het monetaire beleid geleidelijk aan minder effectief. De verschuivende balans van groeiende nadelen en slinkende voordelen vormt het complexe vraagstuk waarmee de ECB zich geconfronteerd ziet. Dat onderstreept waarom de evaluatie van de monetaire strategie, die de ECB in 2020 zal uitvoeren, van groot belang is.

Ook in Nederland plaatst de lage rente ons voor ingewikkelde vraagstukken. Vooral het pensioenstelsel en de huizenmarkt staan, elk op hun eigen manier, onder druk. Ook de overheidsbegroting wordt op verschillende manieren geraakt. Dat betekent dat we zullen moeten zoeken naar een nieuwe aanpak op deze beleidsterreinen, waarmee we ons aanpassen aan de nieuwe werkelijkheid. Het is dus zaak om te leren leven met een lage rente.

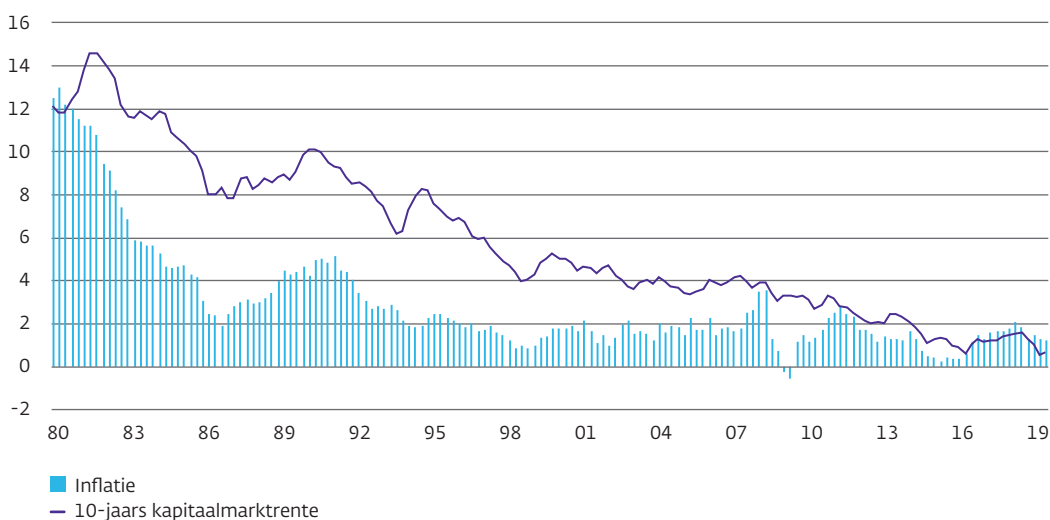
Macro-economische achtergrond

De rente in het eurogebied is historisch laag en blijft dat naar verwachting nog lange tijd.

Het leeuwendeel van de rentedaling in ontwikkelde landen hangt samen met de sterke daling van de inflatie sinds de jaren tachtig (zie figuur 1) en met factoren waarop de centrale bank weinig of geen directe invloed heeft. Het gaat dan onder meer om trends als de vergrijzing, waardoor wereldwijd het aanbod van besparingen – dat wil zeggen het geld dat huishoudens en bedrijven bij een bank of als belegging wegzetten – is toegenomen en het achterblijven van investeringen. Deze veranderingen zullen de evenwichtsrente – de rente waarbij vraag en aanbod van kapitaal in evenwicht zijn – naar verwachting nog lange tijd laag houden. De lage evenwichtsrente is dus geen tijdelijk verschijnsel, maar maakt onderdeel uit van een nieuwe werkelijkheid.

12 **Figuur 1 Rente en inflatie in ontwikkelde landen (G7) sinds 1980**

Kwartaalcijfers, ongewogen gemiddelen; procenten

Door de vergrijzing en de gestegen levensverwachting is wereldwijd de behoefte om te sparen toegenomen. Doordat mensen ouder worden, neemt de behoefte om geld opzij te leggen voor de oude dag toe. Vooral werkenden van hogere leeftijd hebben de mogelijkheid om te sparen. Omdat in veel landen een groter deel van de bevolking in deze categorie is komen te vallen, zijn de totale besparingen toegenomen. De vergrijzing zal voorlopig doorzetten, waarmee deze trend ook de komende jaren bijdraagt aan een lage rente.

Daarnaast is de rente laag door een lagere groei van de mondiale economie. Wereldwijd is de groei van de economie afgenomen als gevolg van een lagere bevolkings- en productiviteitsgroei. De groei van de wereldbevolking vertraagt al enkele decennia en zal volgens schattingen deze eeuw verder afnemen. Dat zorgt voor een minder snelle stijging van het aantal werkenden, wat het tempo van de economische groei drukt. De productiviteitsgroei is vooral sinds de financiële crisis van 2008-2009 sterk gedaald. Deze crisis heeft banken geraakt in hun belangrijkste functie: geld ophalen en uitlenen aan productieve bedrijven. Daardoor is de bankencrisis een van de oorzaken achter de gedaalde productiviteitsgroei bij bedrijven en het negatieve effect ervan werkt nog lang door. Het is onzeker of technologische ontwikkelingen kunnen zorgen voor een hogere productiviteitsontwikkeling in de nabije toekomst. Ongewis is ook de invloed van klimaatverandering. Het kan de toekomstige productiviteitsgroei aantasten, door de schade aan productiefactoren en de kosten van de energietransitie.

Een derde factor achter de lage rente is het achterblijven van de investeringen. Dat hangt samen met lagere investeringen door de overheid als gevolg van bezuinigingen na de financiële crisis en met toegenomen onzekerheid bij bedrijven. Onderliggend speelt daarbij ook de veranderende

samenstelling van de wereldeconomie een rol: in veel economieën neemt het belang van de traditionele industrie af, terwijl de dienstensector belangrijker wordt. De dienstensector is mede als gevolg van de digitalisering minder kapitaalintensief, lees: vraagt om minder omvangrijke investeringen. Tot slot zijn door nieuwe technologieën de prijzen van machines en apparatuur gedaald, en ook dat zorgt voor relatief lagere investeringsuitgaven.

Om inflatie te bevorderen is het monetaire beleid van de ECB al geruime tijd zeer ruim, waardoor de rente nog verder is gedaald. Sinds de financiële crisis heeft de ECB nieuwe instrumenten ingezet, zoals een aankoopprogramma voor staatsobligaties, om haar invloed op kapitaalmarktrentes te vergroten. Door de optelsom van omgevingsfactoren en het ECB-beleid is de lange rente in het afgelopen jaar in verschillende landen binnen het eurogebied zelfs onder de nul uitgekomen. Daarmee is overigens gebleken dat de rente verder kon worden verlaagd, tot onder nul procent, dan eerder werd aangenomen. Het ruime monetaire beleid van de ECB heeft de economie in het eurogebied gestimuleerd en daarmee een nog lagere inflatie voorkomen. Tegelijkertijd is de ECB er nog niet in geslaagd de inflatie in het eurogebied te laten stijgen naar het streefniveau van onder, maar dicht bij 2%. Dit laat zien dat het weliswaar mogelijk is om de inflatie te beïnvloeden, maar tegelijk ook moeilijk is om de inflatie te sturen.

De inflatie is trendmatig gedaald door factoren die grotendeels buiten de invloed van centrale banken liggen, zoals de toegenomen digitalisering en globalisering, en de flexibilisering van de arbeidsmarkt. Door de invloed van al deze trendmatige factoren lijkt de inflatie minder sterk te reageren op schommelingen in de economische groei dan we gewend waren. Maar een diepere analyse wijst uit dat ook factoren die te maken hebben met de stand van de economie, en dus ook het monetaire beleid, nog steeds van invloed zijn op de prijzen van producten en productiefactoren. Dat is bijvoorbeeld te zien aan de toenemende loongroei als gevolg van de krapte op de arbeidsmarkt.

Gevolgen voor financiële markten en overheden

Op de financiële markten is de lage rente duidelijk zichtbaar. Door de rentedaling zijn aandelen en obligaties de afgelopen jaren sterk in waarde gestegen. Dit maakt het voor bedrijven aantrekkelijker om aandelen of obligaties uit te geven. Overheden en grotere bedrijven betalen zeer lage of zelfs negatieve rentes. Dit hangt ook samen met de wereldwijd sterk gestegen vraag naar veilige beleggingen.

Vooruitkijkend betekent de gedaalde rente wel dat beleggers lagere rendementen kunnen behalen. Om hun rendement op peil te houden zijn beleggers daarom geneigd meer risico te nemen. Hierdoor stijgen op verschillende markten de prijzen van financiële producten, waardoor onevenwichtigheden kunnen ontstaan. Deze risico's nemen toe naarmate de rente langer laag blijft.

- 14 **Overheden profiteren van de lage rente.** Als de rente daalt, dalen ook de rentelasten op de staatsschuld, waardoor ruimte ontstaat voor het verlagen van (versturende) belastingen of voor nieuwe overheidsuitgaven. Tegelijkertijd is het bij een lage rente effectiever om met begrotingsbeleid de economie te stabiliseren wanneer de economie tegenzit. Want het effect van hogere overheidsuitgaven wordt dan niet of minder tegengewerkt door een rentestijging, die particuliere bestedingen kan afremmen. Voor een effectief begrotingsbeleid is het nodig dat overheden voldoende ruimte hebben om meer uit te kunnen geven in een neergang. In dat licht zijn de blijvend hoge overheidsschulden in enkele eurolanden zorgwekkend. In Nederland is de overheidsschuld de afgelopen jaren wel sterk gedaald (tot onder 50% van het bbp eind 2019).

Gevolgen voor banken

In eerste instantie profiteren banken van het gunstige economische klimaat en een daling van de rente. In een gunstige economische omgeving met een lage inleenrente kunnen banken gemakkelijker leningen verstrekken aan consumenten en bedrijven, en daarvoor ook een lagere rente in rekening brengen. Schulden zijn daardoor voor kredietnemers makkelijker te dragen, met als gevolg hogere uitleenvolumes en minder verliezen voor banken.

Als de situatie van lage rentes langer aanhoudt, komen de rentemarges en mogelijk ook de winsten van banken onder druk te staan. Dit gebeurt bijvoorbeeld wanneer banken negatieve rentes niet doorberekenen aan gewone spaarders. Daarbij gaat het niet alleen om het niveau van de rente, maar ook om het verschil tussen de rente die banken voor financiering met kortere looptijd betalen en die zij op leningen met langere looptijd ontvangen. Als dit verschil afneemt, leidt dit tot lagere rente-inkomsten voor banken.

Banken berekenen de huidige negatieve marktrentes tot op heden niet door aan gewone spaarders. Maatschappelijk is er weinig draagvlak voor een negatieve spaarrente op gewone spaartegoeden. Spaarders kunnen bij negatieve rentes geneigd zijn spaargeld op te nemen. De stap om negatieve rentes te hanteren voor gewone spaartegoeden, zullen banken daarom niet lichtvaardig nemen. Wel hebben verschillende banken inmiddels besloten om voor grote spaarders een negatieve rente te gaan hanteren. Voor zover banken de spaarrente niet negatief maken, wordt het voor hen relatief duurder om spaargeld aan te trekken. Banken kunnen dit compenseren door rentes op bedrijfskredieten en hypotheekleningen minder te verlagen dan de daling van marktrentes, of door meer uit te lenen. Maar door concurrentie op bijvoorbeeld de hypotheekmarkt, is het de vraag in hoeverre banken hun rente-inkomsten op peil kunnen blijven houden.

Het verdienmodel van veel Europese banken staat ook onder druk door de hoge kostenstructuur, investeringen in IT, anti-witwasmaatregelen en de concurrentie van nieuwe marktspelers. In combinatie met de druk van lage rentes dwingt dit banken tot een versnelde aanpassing van hun bedrijfsmodel. Zo kunnen banken inzetten op activiteiten met hogere commissie-inkomsten of hun kosten verlagen door bijvoorbeeld verdere digitalisering. In enkele Europese landen kan ook het verminderen van overcapaciteit door fusies en overnames bijdragen aan lagere kosten. In Nederland is de ruimte daarvoor beperkt.

Gevolgen voor pensioenfondsen

Het Nederlandse pensioenstelsel heeft internationaal gezien een goede reputatie. Dat is zo om een aantal redenen. Allereerst zorgt de verplichte pensioenopbouw via de werkgever ervoor dat een groot deel van de bevolking actief pensioen opbouwt. In combinatie met de AOW-uitkering is de hoogte van het pensioen in relatie tot het verdiende loon, de zogenoemde vervangingsratio, in Nederland daardoor hoger dan in veel andere landen. Dit heeft als resultaat dat het aantal ouderen dat in armoede leeft in ons land relatief laag is. Zo beschouwd is de goede reputatie dus terecht.

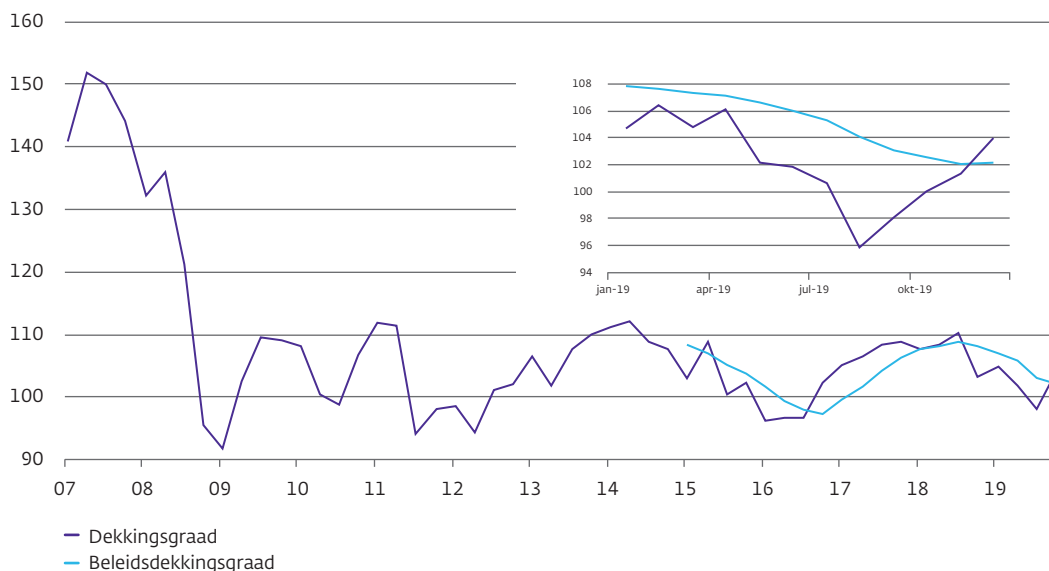
Wel is ons pensioenstelsel kwetsbaar gebleken voor een stijgende levensverwachting en een dalende rente. De gestegen levensverwachting zorgt ervoor dat pensioenen over een langere periode moeten worden uitgekeerd. Daarnaast is het opbouwen van pensioenen ook flink duurder geworden door de gedaalde rente (zie box 1). Vooral in de voorafgaande jaren, met name rond de financiële crisis, zijn de dekkingsgraden dan ook aanzienlijk gedaald.

Box 1 Waarom zijn door de gedaalde rente de dekkingsgraden verslechterd?

De gedaalde rente werkt niet alleen via de bezittingen maar ook via de verplichtingen door op de financiële positie van pensioenfondsen. Vanwege de gedaalde rente zijn obligaties en aandelen (bezittingen) flink in waarde gestegen. Tegelijkertijd moet een fonds bij een rentedaling ook meer middelen in kas hebben om te kunnen voldoen aan de toezeggingen (verplichtingen). Terwijl in 2010 – toen de rente aanzienlijk hoger was dan nu – nog EUR 69 aangehouden moest worden voor elke EUR 100 die 10 jaar later zou worden uitgekeerd, is dat bij de rente eind 2019 EUR 97. Door de rentedaling zijn de verplichtingen harder gestegen dan de bezittingen. Daardoor is de dekkingsgraad – de verhouding tussen de bezittingen en verplichtingen – gedaald. Wel zijn er grote verschillen tussen fondsen. De impact van de gedaalde rente hangt onder meer af van de keuzes die fondsen hebben gemaakt, vooral ten aanzien van de mate van renteafdekking. Maar ook de gemaakte keuzes ten aanzien van de hoogte van de pensioenpremie hebben invloed op de financiële positie van fondsen.

- 16 In 2019 hebben veel pensioenfondsen goede rendementen behaald, wat eraan heeft bijgedragen dat de dekkingsgraden enigszins zijn gestabiliseerd. Maar daarmee is er nog geen herstel (zie figuur 2), en de schommelingen in de rente hebben ook in 2019 weer laten zien hoe rentegevoelig het pensioenstelsel is.

Figuur 2 Ontwikkeling gemiddelde (beleids)dekkingsgraad pensioenfondsen
Procenten

Toelichting: De figuur toont de dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad (sinds de invoering in 2015). De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad over de laatste twaalf maanden.

Met afschaffing van de doorsneesystematiek en uitbreiding van de dekking van het pensioenstelsel kan beter worden aangesloten bij de voortschrijdende flexibilisering van de arbeidsmarkt.

Door de toegenomen flexibilisering op de arbeidsmarkt is er een substantiële groep ontstaan van werknemers en zelfstandigen die aanlopen tegen een onderbreking van hun pensioenopbouw. Dat knelt te meer, omdat jongeren en ouderen in het huidige stelsel dezelfde (zogenoemde doorsnee-) premie inleggen. Hierdoor leggen jongeren relatief veel premie in voor het pensioen dat zij opbouwen en ouderen relatief weinig. Deze plussen en minnen heffen elkaar ongeveer op wanneer iemand gedurende zijn gehele werkzame leven deel uitmaakt van het stelsel. Maar als een werknemer halverwege zijn carrière besluit om als zelfstandige aan de slag te gaan, legt hij per saldo te veel premie in (of ontvangt te weinig pensioen). Dat maakt het stelsel vatbaar voor kritiek. Afschaffing van deze doorsneesystematiek zorgt ervoor dat het pensioenstelsel beter past bij de nieuwe arbeidsmarkt. Dat neemt overigens niet weg, dat het goed zou zijn wanneer de dekking van het pensioenstelsel wordt uitgebreid, zodat de zogenaamde 'witte vlekken' tot het verleden gaan behoren. Uiteindelijk is een goed pensioen belangrijk voor alle werkenden.

Het pensioenakkoord dat het kabinet en de sociale partners vorig jaar hebben gesloten, biedt perspectief op een meer toekomstbestendig pensioenstelsel. In dit pensioenakkoord is afgesproken om de doorsneesystematiek af te schaffen, om over te stappen naar een ander pensioencontract en een beleggingsbeleid op maat in te voeren. Door dit laatste sluit de mate waarin fondsen voor jong en oud beleggingsrisico's nemen beter aan bij de risico's die zij willen en kunnen dragen. Door bij de uitwerking van dit akkoord oog te hebben voor de wijze waarop renteschommelingen aan deelnemers worden toebedeeld, kunnen pensioenuitkeringen minder rentegevoelig worden gemaakt. Doel is om de transparantie van het stelsel te verbeteren en meer maatwerk in het beleggingsbeleid toe te passen, en daarbij tegelijkertijd de voordelen van collectiviteit en risicodeling te behouden.

De lage rente maakt de uitwerking van het pensioenakkoord tot een uitdagend vraagstuk. Bij een lagere rente is het hiervoor beschreven effect van de doorsneepremie minder sterk. Dat maakt afschaffing van de doorsneesystematiek in principe eenvoudiger. Aan de andere kant zorgt een lagere rente ook voor lagere dekkingsgraden, zodat fondsen minder middelen in kas hebben om overgangseffecten te verzachten. Bij de uitwerking van het akkoord dient voorkomen te worden dat effecten onevenredig uitpakken voor bepaalde groepen deelnemers. Dat vraagt om een evenwichtige en transparante afweging van belangen.

Het is belangrijk dat alle partijen goed blijven samenwerken om de gemaakte afspraken uit te voeren. Om daadwerkelijk stappen te kunnen zetten naar een stelsel dat beter in staat is met renteschommelingen om te gaan en dat beter aansluit op de arbeidsmarkt, en daarmee bijdraagt aan het vertrouwen in het stelsel, zullen de gemaakte afspraken moeten worden omgezet in een concrete aanpak. Daaronder valt een nieuw pensioencontract, een aanpak voor de transitie en de bijbehorende wet- en regelgeving. Tot nu toe werken de partijen constructief samen; het is zaak om nu ook snel tot een concrete uitwerking te komen.

Gevolgen voor verzekeraars

De lage rente zet ook het bedrijfsmodel van levensverzekeraars sterk onder druk, vooral vanwege de impact op producten met een lange looptijd. Voor verzekeraars is het alleen bij een relatief hoge verzekeringspremie winstgevend om nieuwe levensverzekeringen te verkopen. Maar door hoge premie en door fiscale aanpassingen zijn deze producten voor klanten steeds minder aantrekkelijk geworden. Er zijn de afgelopen jaren dan ook weinig levensverzekeringen afgesloten. Daarnaast is het voor verzekeraars steeds lastiger om zonder het risicoprofiel te vergroten een rendement te behalen op de ingelegde premies dat voldoende is om de uitkeringen waar te maken die ze hebben beloofd. Door de forse druk op bedrijfsmodellen is er een toename van fusies en overnames, waarbij ook niet-traditionele partijen, zoals private equity fondsen, actief zijn.

18

De lage rente is vooral problematisch bij levensverzekeraars die in zwaar weer verkeren.

Door de gedaalde rente is de economische waarde van de verzekeringsverplichtingen gestegen. Nederlandse verzekeraars zijn in vergelijking met Europese verzekeraars relatief kwetsbaar voor een daling van de rente, vanwege een relatief hoge concentratie van langlopende levensverzekeringen. De realiteit van de gedaalde rente wordt slechts voor een deel weerspiegeld in de wettelijk verplichte solvabiliteitsratio's, die minder zijn gedaald dan ratio's gebaseerd op markttrentes. Het verschil tussen deze ratio's is vooral problematisch bij liquidatie of overdracht van verzekeringen. In dat geval is de waardering van marktpartijen relevant en kan het gebeuren dat de beloofde uitkeringen aan klanten moeten worden verlaagd. Om voor klanten inzichtelijk te maken hoe verzekeraars ervoor staan, is het wenselijk om binnen Europa een meer realistische berekening voor langlopende verplichtingen in te voeren, zonder daarbij de kapitaalseisen te verhogen. Ook is het van belang dat levensverzekeraars hun buffers op peil houden en hun kosten verder reduceren.

Effecten op de huizenmarkt

Mede door de gedaalde rente zijn de huizenprijzen in veel landen van het eurogebied sterk gestegen. Door de lagere hypotheekrente kunnen huishoudens bij gelijkblijvende maandlasten meer lenen. Ook beleggers die huizen kopen om te verhuren zijn bereid om meer te betalen. Daarnaast speelt een rol dat het verwachte rendement op andere beleggingen is gedaald. In Nederland liggen de huizenprijzen gemiddeld inmiddels ruim 40% hoger dan in 2013.

Stijgende huizenprijzen ondersteunen het vertrouwen op de huizenmarkt, maar hebben ook nadelen. Zo heeft de huidige generatie starters veel minder voordeel van lagere rentelasten, omdat zij een fors hogere aankoop prijs moeten betalen. Voor het financieren van een eigen huis is daardoor een hoger hypotheekbedrag nodig, waardoor het voor starters – vanwege de geldende leennormen – moeilijker wordt om een huis te kopen. Dit kan bijdragen aan een tweedeling, met aan de ene kant huishoudens die al een huis bezitten en zo profiteren van stijgende huizenprijzen en aan de andere kant – vaak jongere – huishoudens waarvoor het steeds moeilijker wordt om een huis te kopen en die daardoor langer zijn aangewezen op de toch al krappe huurmarkt.

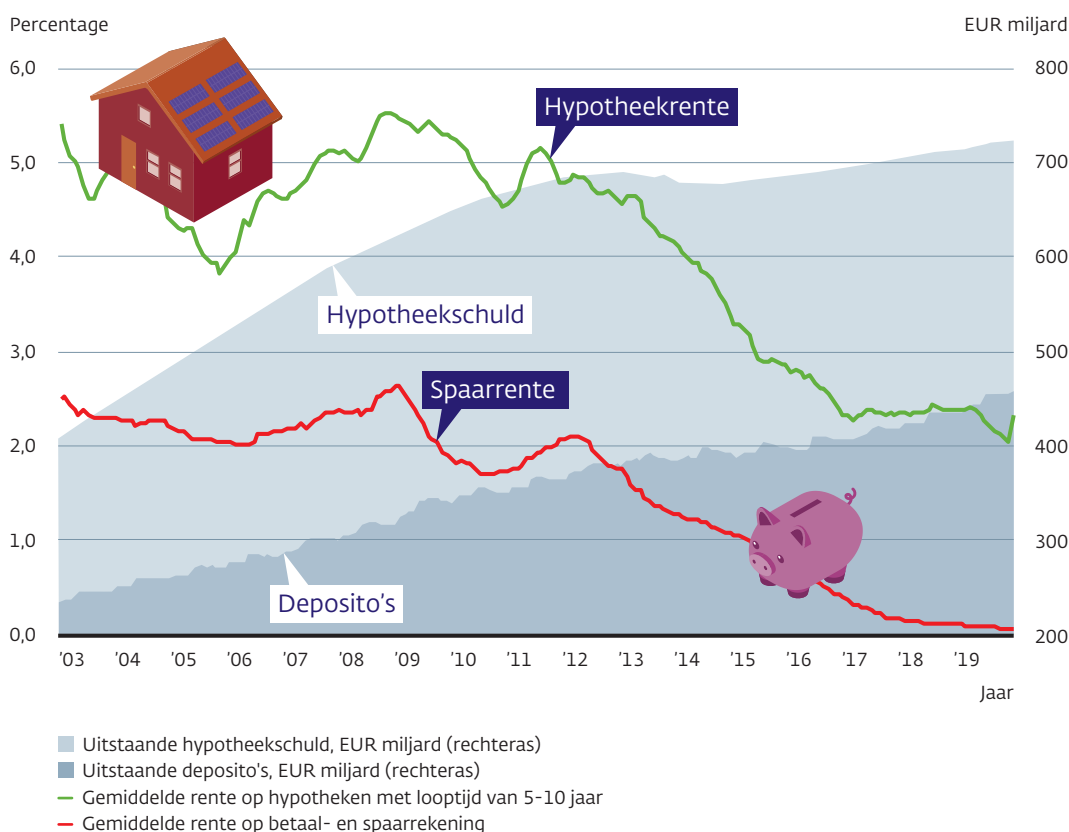
De economie is bij hoge hypotheekschulden gevoeliger voor ontwikkelingen op de huizenmarkt.

Als huishoudens een hoge hypotheekschuld hebben is hun financiële flexibiliteit bij een huizenprijzdaling kleiner, omdat hun hypotheek dan eerder onder water komt te staan. De samenhang tussen huizenprijzen en bestedingen is in Nederland relatief sterk. Dit hangt mede samen met de relatief omvangrijke hypotheekschuld. Tegen de achtergrond van de stijgende huizenprijzen heeft de European Systemic Risk Board verschillende Europese landen, waaronder Nederland, aanbevolen om maatregelen te nemen om de risico's op de huizenmarkt te beperken.

Een belangrijke maatregel om de risico's en nadelen van een lage rente op de Nederlandse huizenmarkt te beperken is het verminderen van de gunstige fiscale behandeling van huizenbezit en hypotheekschuld. De hypotheekrenteaftrek en de lage belasting op de waarde van een

eigen huis drijven het niveau van woningprijzen verder op. Een eigen huis zou daarom meer zoals andere vormen van vermogen moeten worden belast. Door de lage rente en stijgende huizenprijzen is het nu een geschikt moment om de gunstige fiscale behandeling verder te verminderen. Dergelijke maatregelen kunnen ook helpen om een tweedeling tussen huizenbezitters en huishoudens zonder eigen huis te beperken. Daarnaast is van belang om leennormen aan te scherpen, om op die manier de risico's van hypotheekschulden voor zowel individuele burgers als de samenleving te beperken.

Financiële variabelen van Nederlandse huishoudens

Gevolgen voor huishoudens

De lage rente beïnvloedt huishoudens zowel positief als negatief. Het effect dat de ECB met het verlagen van de rente wil bereiken, is dat lenen en geld uitgeven aantrekkelijker worden en sparen minder aantrekkelijk wordt. Mensen, bedrijven en overheden zijn minder kwijt aan rentebetalingen en houden daardoor meer geld over voor consumptie en investeringen, wat goed is voor de economische groei en de werkgelegenheid. Daarnaast zijn door de gedaalde rente veel bezittingen – waaronder onroerend goed en beleggingen – sterk in waarde gestegen. Daar staat tegenover dat de rente op spaarrekeningen is gedaald en indexatie van veel pensioenen de afgelopen jaren beperkt

- 20 is geweest, waarbij in enkele gevallen pensioenaanspraken zijn verlaagd. Hoewel de verhouding tussen het geld dat mensen sparen (besparingen) en inkomen de afgelopen jaren vrij stabiel was, kunnen deze ontwikkelingen voor mensen een reden zijn om juist een groter deel van hun inkomen opzij te zetten.

Een belangrijk positief effect van de gedaalde rente voor veel huishoudens is dat de economie door de lagere rente harder is gegroeid. Dit zorgt voor meer banen en hogere lonen, en heeft daarmee een positief effect op het inkomen van huishoudens.

Economisch beleid in een lage rente-omgeving

De lage rente confronteert ons op verschillende beleidsterreinen met complexe vragen.

Om te beginnen zal de ECB regelmatig de effecten van haar ruime monetaire beleid die de groei bevorderen moeten afwegen tegen de bijwerkingen. Het gaat daarbij om een afweging waarvan de onderliggende elementen voortdurend in beweging zijn. Zo is het aannemelijk dat de groei-bevorderende effecten van het monetaire beleid kleiner zijn wanneer de economie bijna op volle capaciteit draait, dan in crisistijd. Ook zijn de neveneffecten van het beleid inmiddels anders. De prijzen van huizen en aandelen hebben al enkele jaren achtereen een stijging laten zien, de druk op de bedrijfsmodellen van financiële instellingen is groter geworden en financiële risico's hebben zich opgebouwd. Het is daarnaast ongewenst als het monetaire beleid de productiviteitsgroei remt door het in stand houden van niet-productieve activiteiten van bedrijven. Tot slot zijn er grenzen aan de daling van de rente, zoals de maatschappelijke discussie rond negatieve rentes voor spaarders laat zien. De ECB is inmiddels volop bezig met een integrale evaluatie van haar monetaire strategie, waarin al deze vragen aan de orde zullen komen.

Omdat de grenzen van het monetaire beleid in zicht zijn gekomen, neemt het belang van actie op andere beleidsterreinen toe. Het structureel aanjagen van de groei kan alleen met economische hervormingen worden opgelost. Voor veel landen in het eurogebied zal dat betekenen dat bijvoorbeeld hervormingen op arbeids- en product en dienstenmarkten nodig zullen zijn. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om het wegnemen van belemmeringen voor innovatie en concurrentie. De lage rente zorgt daarbij niet alleen voor uitdagingen, maar creëert ook ruimte voor het compenseren van de pijn van hervormingen en voor investeringen die de economie toekomstbestendiger maken, zoals op het gebied van digitalisering en de energietransitie.

Ook Nederland staat voor beleidsvragen. Alle huishoudens worden direct of indirect geconfronteerd met de lage rente. Een daling van de rente zorgt onvermijdelijk voor herverdeling. Zo profiteert een huizenbezitter van lage rente en heeft een spaarder er nadeel van. Een grote daling van de rente leidt tot veel herverdeling, en een blijvend grote daling van de rente leidt tot een grote en langdurige herverdeling. Dat laatste kan leiden tot spanningen in de samenleving, omdat de optelsom van de positieve en negatieve effecten niet voor iedereen gelijk is: een werkende huizenbezitter heeft vaak minder last van de gedaalde rente dan een gepensioneerde huurder.

21

Voor het overheidsbeleid heeft dit besef indringende gevolgen. Het is nu eenmaal niet mogelijk om terug te keren naar een wereld van hoge rentes, ook al niet omdat de lage rente maar voor een beperkt deel valt toe te schrijven aan het beleid van de ECB. En dat betekent dat de overheid zich zal moeten richten op het vinden van nieuwe evenwichten. Daarbij moet zij waar mogelijk rekening houden met de belangen van de groepen die last hebben van de lage rente. Voor de huizenmarkt betekent dit, dat als starters nadeel ondervinden van gestegen huizenprijzen, wij onszelf de vraag moeten stellen of het overheidsbeleid misschien bijdraagt aan die gestegen huizenprijzen, en of dat effect kan worden verminderd met een andere vormgeving van het beleid. Voor het pensioenstelsel betekent dit, dat wij ons rekenschap moeten geven van de invloed die de lage rente heeft op de hoogte van het pensioen en dat wij onszelf de vraag moeten stellen of wij op een verantwoorde manier de stap kunnen zetten naar een pensioenstelsel waarin de rente minder invloed heeft op pensioenuitkeringen. Voor de overheidsbegroting betekent dit, dat wij ons ervan bewust moeten zijn wat het betekent wanneer het monetaire beleid niet langer kan fungeren als stabilisatiemechanisme bij economische schokken, en dat wij onszelf de vraag moeten stellen of wij de daarmee ontstane tekortkoming op een andere manier kunnen ondervangen.

Veel van deze vragen zijn in het verleden al eens aan de orde geweest. Maar het vooruitzicht dat de rente nog jarenlang laag zal blijven, verleent aan al deze vragen een nieuwe urgentie.

2 De financiële sector en DNB gaan digitaal

22 De samenleving digitaliseert in rap tempo en dit verandert ook het financiële landschap. Enerzijds biedt digitalisering kansen, omdat toetredingsbarrières afnemen, de diversiteit in de financiële sector toeneemt, nieuwe producten en diensten mogelijk worden, verwachtingen van consumenten veranderen en bedrijfsprocessen efficiënter kunnen worden opgezet. Aan de andere kant brengen digitalisering en het toenemende belang van data ook uitdagingen met zich mee. Hoe vinden we de juiste balans tussen het bestrijden van risico's enerzijds en het faciliteren van innovatie en het creëren van kansen anderzijds? Hoe beschermen we als samenleving de privacy in een wereld waarin data centraal komt te staan? Duidelijk is dat de samenwerking met andere autoriteiten binnen en buiten Nederland belangrijker zal worden naarmate grenzen tussen landen en autoriteiten door digitalisering vervagen. Ook is een intensieve dialoog met de sector gewenst om nieuwe ontwikkelingen te kunnen volgen, maar ook om ervoor te zorgen dat we voldoende ruimte laten voor de kansen die digitalisering biedt. Daarnaast willen we als DNB inspelen op innovatie door te investeren in de digitalisering van onze eigen werkzaamheden.

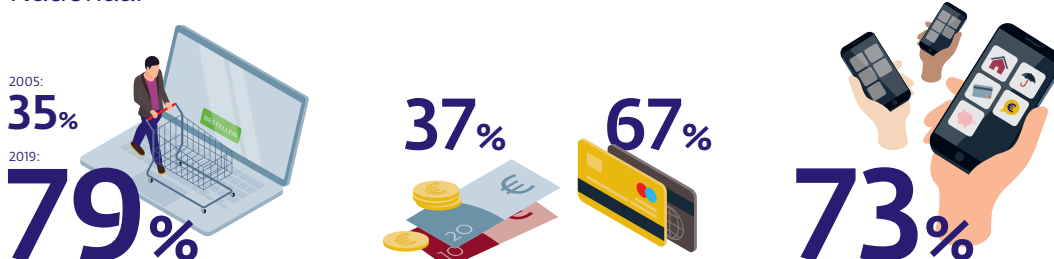
Veranderingen in het financiële landschap

De techniek verbetert en het datagebruik neemt toe. In de afgelopen decennia is de rekenkracht van computers elke achttien maanden verdubbeld. Hierdoor hebben de smartphones van nu al evenveel rekenkracht als de snelste supercomputers in de jaren 90. Mogelijk bieden in de toekomst kwantumcomputers nog verdere technologische mogelijkheden. En waar in 2005 nog maar 17% van de wereldbevolking gebruikmaakte van internet, is dat nu 54%. In Nederland ligt dit cijfer met

Internationaal

Nationaal

88% nog aanzienlijk hoger. De opkomst van de smartphone en sneller mobiel internet draagt sterk bij aan de wereldwijde toename van de connectiviteit. De groei in rekenkracht en connectiviteit biedt volop nieuwe mogelijkheden. Goede voorbeelden daarvan zijn outsourcing naar de cloud en de opkomst van kunstmatige intelligentie. Ook distributed ledger technologie (DLT) biedt nieuwe manieren om data te delen en via smart contracts overeenkomsten tussen partijen volledig automatisch uit te voeren. Dit alles gaat gepaard met een steeds snellere toename in de hoeveelheid data die wereldwijd gecreëerd wordt.

Digitalisering wordt niet alleen aangejaagd door de techniek, maar ook door hogere consumentenverwachtingen rondom snelheid, gemak en kosten van de dienstverlening.

Consumenten hebben tegenwoordig online toegang tot goederen en diensten, die met een druk op de knop – of zelfs via spraakbesturing – binnen korte tijd geleverd worden of direct beschikbaar zijn. Met behulp van kunstmatige intelligentie en data-analyse wordt de logistiek geoptimaliseerd en het aanbod van producten steeds beter op de consument afgestemd. Door deze ontwikkelingen veranderen het gedrag en de verwachtingen van consumenten. Mensen kopen meer online. Zo deed in 2019 79% van de Nederlanders wel eens een onlineaankoop, terwijl dit in 2005 nog 35% was. Ook het betaalgedrag verandert door de opkomst van peer-to-peer betaalmogelijkheden en de snelle groei van mobiel betalen sinds de komst van Apple Pay. Daarnaast verwachten consumenten gebruiksgemak en een snelle, soepele klantervaring, ook van financiële dienstverleners, zoals hun bank, verzekeraar of aandelenplatform. Voor al deze dienstverleners is de app inmiddels de belangrijkste bron van klantcontact geworden en verloopt interactie met de klant grotendeels digitaal. Voor financiële dienstverleners is het de uitdaging om in deze nieuwe omgeving de band met de klant te behouden en te verdiepen.

Door digitalisering verandert het financiële landschap en ontstaan nieuwe producten en diensten. Enkele voorbeelden hiervan zijn peer-to-peer verzekeringen, onlinebanken, diverse vormen van crowdfunding en crypto's. In Nederland maakt naar schatting 73% van de consumenten gebruik van innovatieve financiële diensten (FinTech) zoals nieuwe betaal- en verzekeringsoplossingen, een percentage dat hoger ligt dan in veel andere geïndustrialiseerde landen. Daarnaast worden FinTech-oplossingen ingezet om bestaande processen te automatiseren. Transacties tussen bedrijven kunnen vastgelegd worden op een blockchain en kunstmatige intelligentie kan ingezet worden om verzekeringsprocessen, zoals claimmanagement en beprijzing, te verfijnen (InsurTech). We zien ook een toename in het gebruik van technologische oplossingen die assisteren bij compliancetaken, bijvoorbeeld bij de uitvoering van anti-witwascontroles (RegTech).

Deze nieuwe dienstverlening wordt mede vormgegeven door veranderingen in de regelgeving.

Een goed voorbeeld is PSD2, een richtlijn die het mogelijk maakt dat ook derde partijen, als zij daar een vergunning voor hebben, toegang hebben tot de bankgegevens van de klant als die daar toestemming voor geeft. Fintechs ontwikkelen diensten die bedrijven helpen hun boekhouding te stroomlijnen, of helpen consumenten om overzicht te krijgen over hun gegevens bij meerdere

- 24 banken. Andere voorbeelden zijn de zogenoemde elektronischgeldrichtlijn, een richtlijn die al lange tijd het elektronisch opslaan van geldwaarde mogelijk maakt, en de voorgestelde Europese verordening voor crowdfunding. In een digitaliserende wereld wordt wetgeving op niet-financieel gebied, zoals de Algemene Verordening Gegevensbescherming, maar ook mededingswetgeving, steeds belangrijker voor de mogelijkheden die financiële dienstverleners hebben om hun diensten vorm te geven. Toezichhouders en wetgevers moeten samen de balans zien te vinden tussen verschillende publieke belangen, zoals innovatie, stabiliteit, privacy en concurrentie.

Door digitalisering betreden ook nieuwe spelers de financiële markt. Start-ups komen op vrijwel alle vlakken van financiële dienstverlening met innovatieve gestroomlijnde bedrijfsmodellen of proberen met slimme producten nieuwe markten te creëren. Dit vergroot de diversiteit, maar vormt een vooralsnog beperkte bedreiging voor gevestigde partijen, die samenwerkingsverbanden aangaan met nieuwkomers, of zelf start-ups met vergelijkbare ideeën lanceren. Veel belangrijker is de mogelijke komst van de zogenoemde BigTechs, zoals Facebook, Apple, Google, WeChatPay en AliPay, naar financiële markten. De financiële diensten die deze BigTechs in Europa aanbieden zijn tot op heden vooral gericht op betaaldiensten. De bedrijven verschillen daarbij in de manier waarop ze actief worden. Terwijl de een kiest voor samenwerking, zoals Apple met Apple Pay, probeert de ander een eigen infrastructuur op te zetten, denk aan Facebook met Libra. Tegelijkertijd is het goed mogelijk dat BigTechs op den duur net als in Azië ook hier een breder palet aan gereguleerde financiële diensten gaan aanbieden, zoals verzekeringen en leningen.

Al deze veranderingen zetten druk op de bedrijfsmodellen van bestaande financiële dienstverleners. Zij spelen in op digitalisering door zelf te investeren in FinTech en door samen te werken met derde partijen bij het ontwikkelen van nieuwe, innovatieve diensten. Ze worden daarmee steeds meer IT- en datagericht, hoewel legacy-IT, dat wil zeggen bestaande IT-infrastructuur die in stand moet worden gehouden naast nieuwe systemen, de wendbaarheid van gevestigde partijen soms belemmert. Instant payments, een aanpassing van de betaalinfrastructuur waardoor betalingen direct op de rekening van de ontvanger staan, en mobiele peer-to-peer betaalmogelijkheden zijn voorbeelden van het inzetten van nieuwe technologische mogelijkheden om in de veranderende behoeften van consumenten te voorzien. Banken en verzekeraars en andere financiële instellingen zijn zich ook steeds meer bewust van de waarde van hun data en investeren daarom in technologie die hen in staat stelt deze data intensiever te gebruiken. Dit heeft invloed op hun bedrijfsmodellen, onder meer door de verandering in het contact met de klant en de toename in uitbesteding en samenwerking met derde partijen.

Samenwerking en dialoog

De digitalisering van het financiële landschap zorgt naast kansen voor nieuwe risico's, en roept een aantal fundamentele vragen op. De opkomst van kunstmatige intelligentie leidt bijvoorbeeld tot ethische discussies over het risico van ingebouwde vooroordelen en de mate waarin kunstmatige intelligentie toegepast mag worden om inzicht te krijgen in het gedrag van mensen. Daarnaast is

een goed risicomanagement moeilijker wanneer algoritmes zelfstandig en op soms onverklaarbare wijze beslissingen nemen. Ook speelt er een discussie over de toekomst van geld en van het betalingsverkeer als publieke dienst. Het is niet ondenkbaar dat in de nabije toekomst een wereldwijd geaccepteerde, digitale munt het daglicht ziet. Het voorstel van een consortium onder leiding van Facebook om de Libra te introduceren, heeft het denken hierover in een stroomversnelling gebracht. Daarbij spelen BigTechs een steeds grotere rol in de IT-infrastructuur van financiële dienstverleners, doordat ze een belangrijke aanbieder zijn van cloud services. Dit speelt overigens niet alleen in de financiële sector. De groeiende rol van deze partijen zorgt voor een verschuiving van risico's naar niet-gereguleerde partijen.

Het toenemende belang van data brengt ook grote uitdagingen met zich mee. Data is van toenemend belang voor onder toezicht staande instellingen, waardoor zij kwetsbaarder worden voor gebrekkige datakwaliteit en –bescherming. Onjuiste data kan immers leiden tot verkeerde besluiten of risico-inschattingen, en verkeerd gebruik van data kan grote gevolgen hebben voor het vertrouwen in een financiële instelling. Ook maakt de grotere afhankelijkheid van data instellingen kwetsbaarder voor cyberaanvallen, die steeds geraffineerder worden. Ook moeten financiële dienstverleners rekening houden met de voorkeuren van consumenten wat betreft het gebruik van hun financiële data. Als gegevens gebruikt worden op een manier die klanten niet zint, kan dit ten koste gaan van het vertrouwen in een financiële instelling. Dit alles maakt het steeds belangrijker hoe instellingen hun datahuishouding inrichten.

Effectief inspelen op deze risico's vereist internationale samenwerking. Landsgrenzen worden door digitalisering steeds minder relevant voor het aanbieden van financiële diensten. Het is bijvoorbeeld voor de klant niet altijd duidelijk waar een bank of een cryptohandelsplatform gevestigd is. Ook cyberdreigingen komen vaak uit het buitenland. We werken daarom samen in internationaal verband om een gezamenlijke aanpak te ontwikkelen voor vraagstukken en ontwikkelingen die zich niet tot Nederland beperken. De beleidsontwikkeling rondom 'stablecoins', privaat uitgeven crypto's waarbij ernaar gestreefd wordt om de waarde zo stabiel mogelijk te houden, illustreert dit. Door hun opzet en internationale karakter zijn ze vatbaar voor risico's, zoals 'bankruns' en witwaspraktijken. Ondanks hun naam zijn stablecoins niet 'stable', want de waarde ervan kan wel degelijk fluctueren, en zonder brede maatschappelijke acceptatie als betaalmiddel ook geen 'coin'. Vanwege het grensoverschrijdende karakter van dergelijke munten en de mogelijke risico's is een regelgevend kader alleen effectief als dat internationaal is afgestemd, iets waar we actief aan bijdragen binnen organisaties als de Financial Stability Board (FSB).

Daarnaast dragen we internationaal bij aan de fundamentele vraagstukken die digitalisering oproept, zoals over de mogelijkheid van digitaal centralebankgeld (CBDC). We vinden het gewenst dat een publieke vorm van geld in gebruik blijft. Op dit moment speelt contant geld deze rol, maar gezien de afname in het gebruik van contant geld is het niet vanzelfsprekend dat dit ook in de toekomst zo blijft. Deze trend is al geruime tijd gaande en lijkt structureel van aard. In dit

- 26 speelveld zorgt CBDC voor gewenste beleidsopties, om de balans tussen publieke en private vormen van geld te beschermen en de inwisselbaarheid tussen privaat en publiek geld veilig te stellen. We hebben daarom een positieve grondhouding tegenover CBDC. In een binnenkort te verschijnen studie gaan we in op de doelstellingen, randvoorwaarden en het ontwerp voor CBDC. Deze studie zal worden ingebracht in de internationale discussie, die ook binnen de ECB steeds meer op gang begint te komen.

Digitalisering vergt ook meer samenwerking met niet-financiële autoriteiten, in het bijzonder op het gebied van data. De verandering die digitalisering teweeg brengt overstijgt niet alleen landsgrenzen, maar zorgt er ook voor dat domeinen van verschillende autoriteiten elkaar meer raken. Zo heeft het toenemende belang van data voor onder toezicht staande instellingen gevolgen voor de privacy, en roept het vraagstukken op rondom de concentratie van data bij een aantal grote partijen. Daarom werken we bijvoorbeeld samen met de Autoriteit Persoonsgegevens (AP) om ervoor te zorgen dat de eisen uit PSD2 voor toegang en beveiliging van betaalgegevens worden nageleefd. Bescherming van de privacy is namelijk essentieel om het vertrouwen in de financiële sector te behouden. In een recent onderzoek van DNB gaf bijna driekwart van de respondenten aan dat het vertrouwen sterk daalt wanneer hun bankdata ongevraagd bij derden terecht zouden komen. Tevens leidt de toetreding van BigTech tot zorgen over mededingingsaspecten en daarmee over de toenemende marktmacht van deze partijen in het betalingsverkeer en infrastructuur-diensten, zoals cloud computing. Hoewel deze vragen op het terrein van de mededingings-autoriteiten liggen, zijn ze ook relevant voor ons prudentiële toezicht.

Naast effectief toezien op de risico's willen we voldoende ruimte geven aan innovatie. Dit is een uitdagende balans. Voor innovatie is er ruimte nodig om te experimenteren. Dit kan strijdig zijn met onze rol om de risico's in de financiële sector te beperken en te zorgen voor een veilig financieel landschap. Daarnaast gaat innovatie vaak sneller dan de tijd die het kost om nieuwe wetten en regels te maken. Wetgevingstrajecten kunnen jaren duren, waardoor het risico bestaat dat huidige wetten en regels onvoldoende rekening houden met nieuwe ontwikkelingen, en innovatie onbedoeld belemmerd wordt. Dit vraagt van ons dat we tussentijds zoeken naar mogelijkheden om niet de specifieke technische standaarden, maar het achterliggende doel hiervan centraal te stellen bij de toepassing van wetten en regels.

We zoeken de dialoog op met de sector om van elkaar te leren, en zo onder meer innovatie te accommoderen. Zo zijn we met de sector het gesprek gestart over kunstmatige intelligentie en hoe deze technologie op verantwoorde wijze kan worden toegepast. Daarnaast hebben we open-source toepassingen ontwikkeld die verzekeraars kunnen gebruiken om hun datakwaliteit te verhogen. Dit geeft geïnteresseerden inzicht in de manier waarop wij werken en stelt hen in staat om voorstellen te doen voor aanpassingen. Een ander voorbeeld is het TIBER-programma voor cyberveiligheid. Zogenoemde hacktests bieden zowel instellingen als DNB een accuraat beeld van de laatste cyberdreigingen, en mogelijke maatregelen daartegen. Ook de InnovationHub bevordert

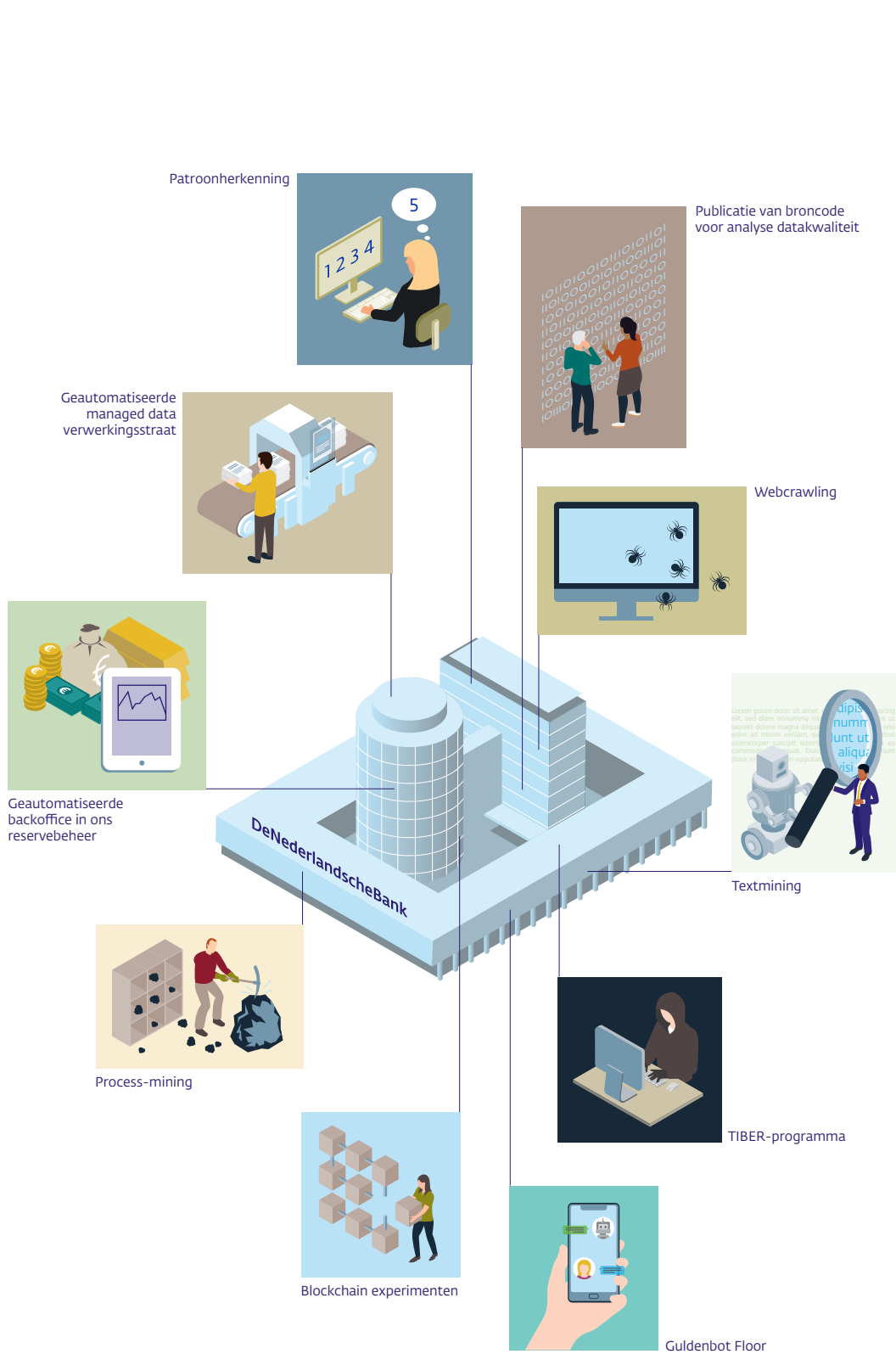
de dialoog. Met dit gezamenlijke initiatief helpen de AFM en DNB marktpartijen met hun vragen over het toezicht op innovatieve concepten. Sinds de oprichting in 2016 zijn al meer dan 650 vragen beantwoord, wat waardevolle informatie opgeleverde voor het maken of aanpassen van beleid. Ook het jaarlijkse congres 'Fintech Meets the Regulators', dat DNB sinds 2015 samen met andere toezichthouders (ACM, AFM, AP) en de sector organiseert, draagt bij aan de continue dialoog met de sector. Ten slotte zijn we met de sector alert op het voorkomen dat ouderen en laaggeletterden door de digitalisering buitengesloten raken in de samenleving. Deze discussie speelt onder meer in het Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer (MOB).

De dialoog met de sector zal in de toekomst intensiveren. Samenwerking en dialoog zijn essentiële pijlers van onze Digitale Strategie. Het recent opgerichte Innovatie Forum (iForum) zal een belangrijke rol gaan spelen bij de vormgeving van de dialoog. Ook de AFM is bij dit initiatief betrokken. Momenteel wordt met de sector een planning uitgewerkt om thema's te verkennen, zoals de toepassing van data-analyse om risicomanagement bij instellingen te versterken. Ook gaan we proactief op zoek naar mogelijkheden om samen met de sector experimenten uit te voeren, en om bestaande rapportage- en toezichtprocessen te digitaliseren en optimaliseren. Dit laatste moet er aan bijdragen dat de kosten van instellingen voor het naleven van regels en het indienen van rapportages proportioneel zijn.

Digitalisering bij DNB

Digitalisering is niet nieuw voor DNB. De financiële sector is altijd al een IT-intensieve bedrijfstak geweest en dat raakt ook onze werkzaamheden. Informatietechnologie speelt bijvoorbeeld al geruime tijd een belangrijke rol bij de verwerking en analyse van de data die we ontvangen. Voor het uitvoeren van onze taken is het gebruik van data wel steeds belangrijker geworden, en we vragen dan ook steeds meer en gedetailleerdere data op. Zo ontvangen we ieder kwartaal honderden rapportages met honderden miljoenen datapunten van onder toezicht staande instellingen en bredere macro-economische statistieken. Om effectief toezicht te kunnen houden, is het noodzakelijk om de onderliggende data op een slimme manier te analyseren en waar mogelijk aan elkaar te koppelen om verbanden te leggen. Daarom passen we bijvoorbeeld patroonherkenning toe op toezichtrapportages om eventuele datafouten, opvallende ontwikkelingen of vreemd gedrag op te sporen. Ook brengen we nieuwe financiële partijen in kaart met zogenoemde webcrawlers, computerprogramma's die internetpagina's op een geautomatiseerde manier doornemen en de relevante informatie die daarop staat in kaart brengen in een database.

- 28 **Maar er is nog veel winst te behalen.** DNB volgt daarom een organisatiebrede Digitale Strategie om de voordelen van digitalisering maximaal te benutten. Dat kost tijd en geld. Zo investeren we in onze digitale loketten om sneller en efficiënter gegevens uit te kunnen wisselen met de onder toezicht staande instellingen. Dat voorkomt dubbele uitvragingen en verbetert kwaliteit van de aangeleverde data. We onderzoeken ook hoe we op continue basis, oftewel in real time, toezicht kunnen houden en willen op korte termijn meer datagedreven te werk gaan. Denk daarbij aan het analyseren van grote bestanden met ongestructureerde data of het inzetten van nieuwe analysetechnieken. Een goed voorbeeld hiervan is het gebruik van process mining, een techniek om informatie uit digitale logbestanden van instellingen te analyseren die automatisch alle gebeurtenissen in een bepaald proces registreren. Dit levert nuttige inzichten op voor de beantwoording van de vraag of instellingen in de praktijk wel werken volgens de op papier beschreven processen. Ook investeren we bewust in de digitale vaardigheden van de medewerkers en stimuleren een adaptieve en flexibele cultuur op de werkvloer, die ruimte biedt aan innovatieve ideeën. Dit alles draagt eraan bij dat we onze taken beter en efficiënter kunnen uitvoeren.

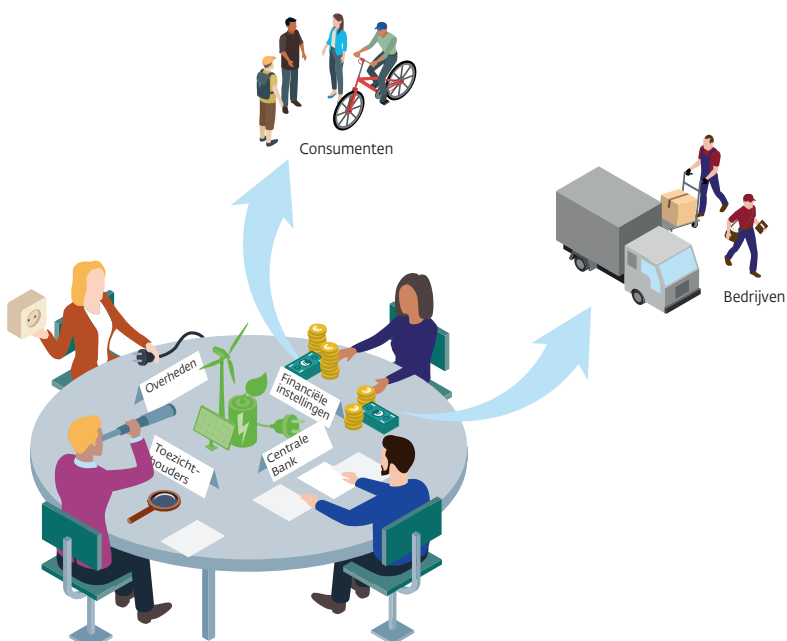

3 Kan het een paar graadjes minder?

30 Het tegengaan van klimaatverandering is een van de grootste uitdagingen van deze tijd. De aarde warmt op en het klimaat verandert sterk door menselijk gedrag. Ondanks de Parijsdoelstelling van maximaal 2°C temperatuurstijging is de wereld volgens de Verenigde Naties op weg naar een stijging van 3,2°C tegen het einde van deze eeuw. Om de Parijsdoelstelling te halen, is het essentieel dat de economie sneller verduurzaamt. De tijd voor de energietransitie dringt, want de kans neemt toe dat in de opwarming van de aarde een kantelpunt optreedt met onherstelbare schade voor de planeet, de mensheid en de economie. Bovendien is het effect van maatregelen die klimaatverandering tegengaan pas op zeer lange termijn merkbaar. Het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) benadrukt dan ook dat klimaatverandering tijdig, dat wil zeggen nu, aangepakt moet worden.

De versnelling in de energietransitie vraagt om daadkrachtige acties van overheden, centrale banken, toezichthouders en financiële instellingen. Elke instantie heeft een specifieke rol te vervullen om de economie in 2050 klimaatneutraal te laten functioneren (zie figuur 1). Omdat de economie nog in grote mate gebruikmaakt van fossiele brandstoffen, is een fundamentele heroriëntering nodig. Overheden zijn daarbij de aanjagers: zij zetten met het klimaatbeleid de heroriëntering in gang. Centrale banken adviseren overheden over de transitie. Daarnaast raken de risico's van klimaatverandering rechtstreeks de financiële balans van centrale banken. Toezichthouders zijn de

Figuur 1 Energietransitie vraagt om daadkrachtige actie van iedereen

controleurs: zij houden de risico's van de heroriëntering nauwlettend in de gaten en geven aan wat ze van financiële instellingen verwachten om klimaatrisico's te beheersen. De financiële sector vormt een essentiële schakel in de heroriëntering van het economisch systeem: zij verstrekt bedrijven en huishoudens de financiering die ze nodig hebben om de transitie door te maken.

Het is cruciaal dat de transitie van het economische systeem slaagt. De maatschappij staat daarbij voor moeilijke keuzes, want de kosten van de energietransitie zijn hoog. Maar de kosten van niets doen zijn veel hoger (zie box 1). Naast de economische schade die in dat geval sterker optreedt, is het later immers alsnog nodig de transitiekosten te maken. De energietransitie gaat overigens niet alleen over kosten. Zij biedt ook kansen om onze kwaliteit van leven te verbeteren en de economie te versterken door groene producten en diensten te ontwikkelen. Om de transitie succesvol te laten verlopen, is in ieder geval het volgende nodig:

- Overheden versnellen de energietransitie door CO₂-uitstoot adequaat te beprijsen, bruine subsidies te verminderen en de markt voor groene financiering te stimuleren en te reguleren.
- Centrale banken houden rekening met de klimaat- en bredere duurzaamheidsrisico's in hun eigen risicobeheer en beleggingen, en toezichthouders doen dat in het toezicht op financiële instellingen.
- Financiële instellingen beheersen klimaatrisico's, financieren de energietransitie en zijn daarbij transparant over hun klimaatstrategie.

Box 1 Economische gevolgen van klimaatverandering

De opwarming van de aarde heeft een negatief langetermijneffect op de economie. Volgens een recente IMF-studie verlaagt een afwijking van de temperatuur van 0,01°C (ten opzichte van de laatste 50 jaar) de trendgroei per hoofd van de bevolking gemiddeld met 0,05 procentpunt per jaar. De temperatuurstijging leidt onder meer tot frequentere en heviger natuurrampen met grote financiële schade. De gevolgen van klimaatverandering zijn overigens niet alleen op lange termijn, maar ook nu al merkbaar. Zo leidde extreem weer, mede als gevolg van klimaatverandering, in 2018 wereldwijd tot een economische schade van USD 160 miljard. De gemiddelde temperatuur in Nederland is sinds 1906 met 1,9°C toegenomen. Dit terwijl de gemiddelde temperatuur in de wereld over grofweg dezelfde periode met circa 1,0°C is gestegen. Dit heeft ingrijpende gevolgen voor onze leefomgeving en daarmee ook voor de economie en de balansen van financiële instellingen.

De rol van overheden

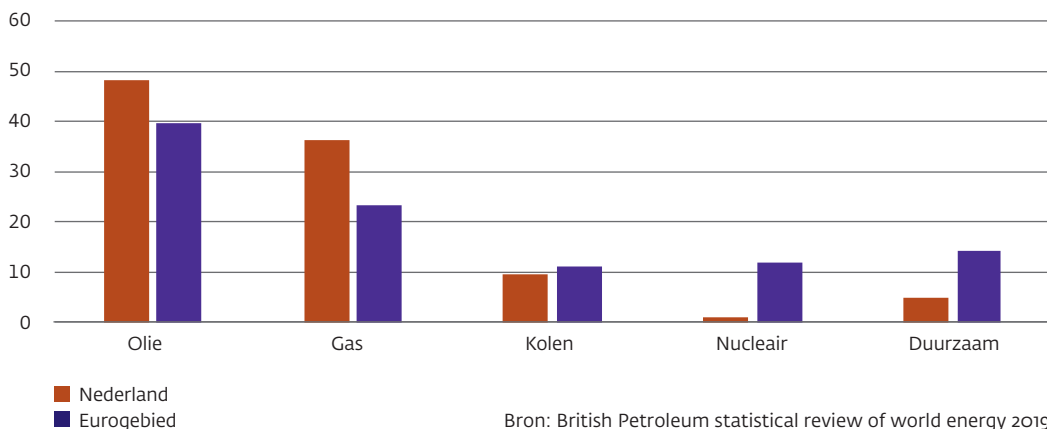
Overheden zijn aan zet om met klimaatbeleid de energietransitie te versnellen. Hun klimaatplannen dienen een helder en geloofwaardig pad te schetsen voor de transitie naar een klimaatneutrale economie. Een helder en geloofwaardig pad vermindert de onzekerheid en stimuleert daarmee bedrijven en huishoudens om tijdig de noodzakelijke investeringen en duurzame uitgaven te doen. Dit voorkomt dat in de toekomst abrupte beleidsmaatregelen nodig zijn die gepaard gaan met financiële schokken. Overheden versnellen de energietransitie door CO₂-uitstoot adequaat te beprizen, bruine subsidies te verminderen en de markt voor groene financiering te stimuleren en te reguleren.

Om de Parijsdoelstelling van maximaal 2°C opwarming te halen, is een versnelling van de energietransitie nodig. Voor een soepele transitie had de wereldwijde CO₂-uitstoot inmiddels moeten dalen, maar deze bleef in 2019 op een recordhoogte steken. Dit betekent dat een aanscherping van de huidige klimaatdoelen en -plannen nodig is. DNB steunt daarom het voorstel van de Europese Commissie ([Green Deal](#)) om in de wet vast te leggen dat Europa in 2050 klimaatneutraal moet zijn en dat de CO₂-uitstoot in 2030 met 50-55% is gedaald. Het wettelijk vastleggen van klimaatneutraliteit voorkomt uitstelgedrag en biedt zekerheid aan bedrijven, investeerders en huishoudens.

Ook Nederland heeft nog een lange weg te gaan. Zo is in het Nederlandse [Klimaatakkoord](#) een uitstootreductiedoel voor 2030 opgenomen van 49%, dat minder ambitieus is dan het reductiedoel in de Europese Green Deal. Bovendien blijkt uit doorrekeningen van het [Planbureau voor de Leefomgeving](#) dat we die lagere doelstelling waarschijnlijk niet gaan halen. In vergelijking met andere Europese landen gebruikt Nederland relatief weinig duurzaam opgewekte energie (zie figuur 2).

Figuur 2 Nederland gebruikt relatief weinig duurzaam opgewekte energie

Samenstelling energieconsumptie naar bron, 2018, in procenten

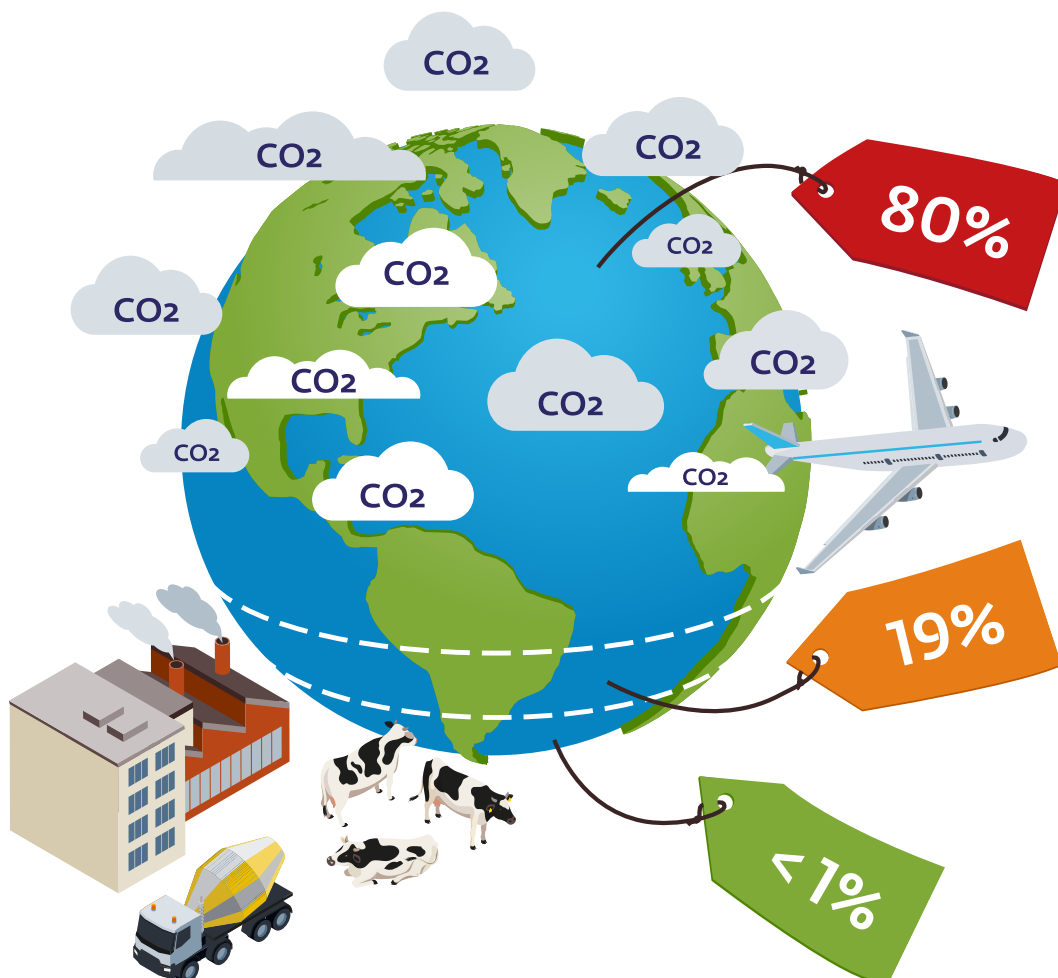

Bovendien is de Nederlandse economie gespecialiseerd in een aantal CO₂-intensieve productieprocessen, zoals de petrochemie, het transport en de glastuinbouw. Gelet op de Europese Green Deal is een aanscherping en concretisering van het Nederlandse Klimaatakkoord dan ook essentieel.

Overheden versnellen de energietransitie door CO₂-uitstoot op een juiste manier te beprijsen. Beprijzen is economisch gezien het meest effectieve middel om de CO₂-uitstoot terug te dringen. Het kernprobleem van de traag verlopende energietransitie is dat bedrijven nu nog te goedkoop CO₂ uitstoten en dus onvoldoende financiële prikkels hebben om hun uitstoot te verminderen. Overheden zijn daarom aan zet om CO₂-uitstoot adequaat te beprijsen. Een toereikende CO₂-prijs is ten minste gelijk aan de huidige contante waarde van de toekomstige schade die optreedt als gevolg van een extra ton CO₂-uitstoot vandaag. Idealiter is de CO₂-prijs zo hoog dat het voor bedrijven

Figuur 3 Beprijzing wereldwijde uitstoot nog onvoldoende

20% is beprijsd, en slechts 1% op een voldoende hoog niveau

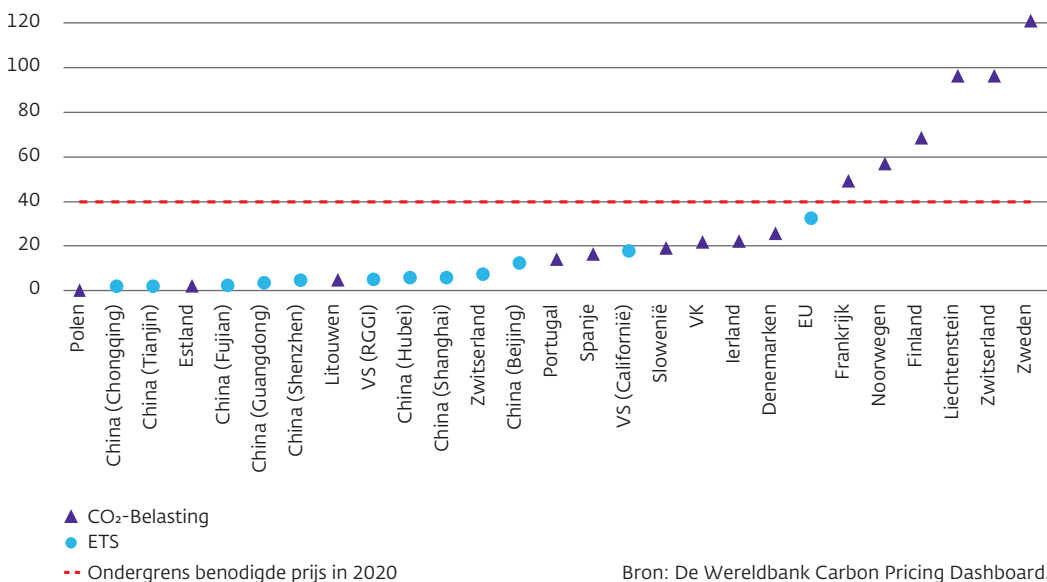

- 34 voordeliger is om te investeren in emissiereductie dan om emissierechten te kopen. Het direct beprijsen van CO₂ is op twee manieren mogelijk: via een CO₂-belasting, waarbij de CO₂-prijs vastligt en de markt de vraag naar emissierechten bepaalt, en via een CO₂-handelssysteem, waarbij de markt de CO₂-prijs bepaalt en het aantal emissierechten vastligt. Daarnaast is CO₂-uitstoot ook op andere manieren indirect te beprijsen, bijvoorbeeld via energie- of transportbelastingen. Verder is het belangrijk om subsidies op het gebruik van fossiele brandstoffen af te bouwen en om klimaat-overwegingen voortaan beter mee te nemen bij het toekennen van subsidies. Dit voorkomt dat subsidies milieu- en klimaatbeschadigend gedrag stimuleren.

De wereldwijde CO₂-uitstoot wordt weliswaar in toenemende mate beprijsd, maar dit is nog niet toereikend. Vóór de totstandkoming van het Parijsakkoord eind 2015 waren wereldwijd 38 CO₂-beprijzingssystemen in werking of bijna in werking. Begin 2020 is dit aantal gegroeid naar 58. Maar deze systemen dekken slechts 20% van de wereldwijde uitstoot (zie figuur 3). Bovendien heeft de helft van die beprijsde emissies een prijs van onder de USD 10 per ton uitstoot. Dit terwijl de Wereldbank schat dat een prijs tussen USD 40 en 80 per ton uitstoot nodig is om de Parijsdoelstellingen te halen. Ook in de meest vervuilende landen dekken de CO₂-beprijzingssystemen slechts een beperkt aantal sectoren of regio's en is het prijsniveau ontoereikend. China stoot de meeste CO₂ uit (31,3% van het wereldwijde totaal in 2018), gevolgd door de Verenigde Staten (16,8%) en de EU (9,3%, inclusief het VK). In China en de Verenigde Staten zijn regionale CO₂-handelssystemen in werking met relatief lage prijsniveaus (zie figuur 4). China is wel van plan om dit jaar een nationaal handelssysteem in te voeren. De EU beprijsd de uitstoot voor een deel via een emissiehandelssysteem (ETS).

Figuur 4 CO₂ prijzen in Europa, VS en China veelal lager dan benodigd

Prijzen in dollar, data van november 2019, ondergrens benodigde prijs betreft een schatting van de Wereldbank

Bron: De Wereldbank [Carbon Pricing Dashboard](#).

Daarnaast hebben bepaalde Europese landen, zoals Frankrijk, Portugal en Spanje, ook een nationale CO₂-belasting ingevoerd.

De CO₂-prijs en de reikwijdte van het ETS moeten omhoog. Omdat klimaatverandering een wereldwijd probleem is, betalen alle bedrijven idealiter in elk land evenveel voor hun CO₂-uitstoot. Omdat wereldwijde coördinatie van CO₂-prijzen te lang op zich laat wachten, pleit DNB voor een toereikende CO₂-prijs en een brede reikwijdte over sectoren op Europees niveau. Het Europese voorstel om de dekking van het ETS uit te breiden is een goede stap. Gezien het trage tempo van internationale initiatieven is het bovendien noodzakelijk op nationaal niveau actie te ondernemen. In Nederland is het kabinet van plan om een CO₂-belasting in te voeren voor de industrie.

Uit DNB-onderzoek blijkt dat de gevolgen van een toereikende beprijzing voor de gehele Nederlandse economie te overzien zijn zolang de overheid de extra belastinginkomsten gebruikt om specifieke bedrijfstakken te ontlasten. De economie gaat er zelfs op vooruit als de extra opbrengsten leiden tot een verlaging van andere belastingen. Vaststaat dat de effectieve CO₂-prijs voor de Nederlandse industrie, bestaande uit energiebelastingen en ETS, momenteel relatief laag is vergeleken met andere landen. Het voornemen van het kabinet om een CO₂-belasting voor de industrie in te voeren is dus een stap in de goede richting. Tegelijkertijd is dit niet voldoende, omdat de uitstoot van andere vervuilende sectoren, zoals landbouw, transport en de bouw, nog te weinig wordt beprijsd. Een optie is om belasting aan de consumentenkant te heffen in de vorm van een CO₂-afhankelijk btw-tarief. Het voordeel van een btw-tarief is dat consumenten een sterke prijsprikkel krijgen om voor duurzame alternatieven te kiezen. Wel is het belangrijk om daarbij goed rekening te houden met de uitvoerbaarheid met inkomenseffecten voor kwetsbare groepen.

Aanvullend beleid is nodig om te voorkomen dat vervuilende landen voordeel ondervinden van strenger klimaatbeleid elders. Dit geldt zowel binnen als buiten de EU. Binnen de EU kent het ETS een zogenoemd waterbedeфект (zie box 2). Omdat uitstootplafonds op Europees niveau zijn vastgesteld, leidt extra uitstootreductie in het ene land tot meer ruimte om uit te stoten in andere landen. Aanvullend nationaal beleid voor ETS-sectoren, zoals een nationale CO₂-belasting voor de industrie, is door dit waterbedeфект minder effectief. Wij schatten dat tussen 2020 en 2030 bij de huidige ETS-regels zo'n 30-60% van de uitstootreductie in Nederland als gevolg van de CO₂-belasting, elders in de EU teniet wordt gedaan. Landen moeten daarom meer mogelijkheden krijgen om uitstootrechten in het ETS te annuleren als zij aanvullend klimaatbeleid voeren. Ook is extra beleid nodig om te voorkomen dat Europese producenten marktaandeel verliezen aan meer vervuilende concurrenten buiten de EU. Een beleidsoptie is een invoertarief dat afhankelijk is van de hoeveelheid uitstoot, de zogenoemde 'carbon border tax adjustment'. Ook het bovengenoemde CO₂-afhankelijke btw-tarief is een optie. Omdat dit tarief ook voor geïmporteerde goederen geldt, fungeert dit in feite ook als een invoertarief.

Box 2 Het juridische waterbedeffect

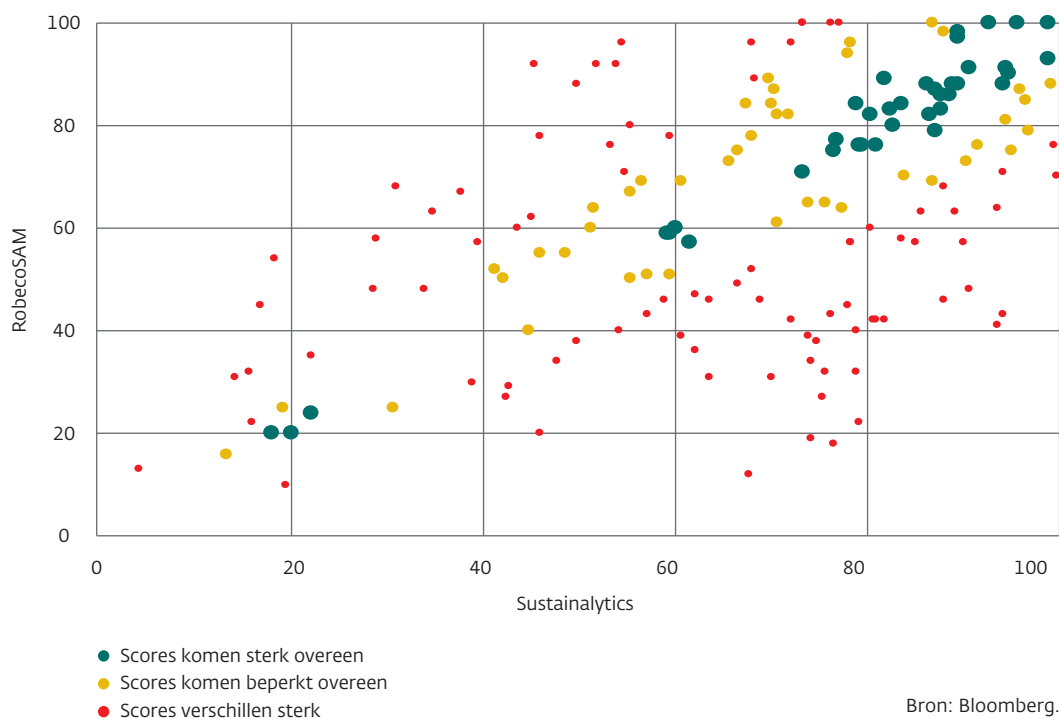
Europa beprijsd CO₂-uitstoot via een emissierechtenhandelssysteem (ETS). Voor ETS-sectoren worden op Europees niveau totale uitstootplafonds vastgesteld. Wanneer een overheid aanvullende beleidsmaatregelen voor ETS-sectoren in haar land invoert, betekent dit dat andere landen meer mogen uitstoten voordat het plafond is bereikt. Voordat in 2019 de marktstabiliteitsreserve (MSR) werd ingevoerd, zorgde dit waterbedeffect ervoor dat aanvullend nationaal beleid binnen ETS-sectoren niet goed werkte op Europees niveau. De MSR kan bij aanvullend beleid een deel van de rechten uit de markt halen en annuleren. Omdat die annulering niet volledig is, blijft een gedeeltelijk waterbedeffect bestaan, waarbij een deel van de nationaal vermeden uitstoot alsnog elders in de EU optreedt.

Het is zaak dat overheden de nu nog jonge markt voor groene financiering stimuleren met de ontwikkeling van heldere criteria voor welke activiteiten 'groen', 'grijs' en 'bruin' zijn. Om de doelstellingen van Parijs te halen, is een forse verschuiving van kapitaal nodig van uitstoot-intensieve naar duurzame investeringen. Dit geldt komt voor een belangrijk deel van financiële instellingen en de kapitaalmarkt. Een belangrijke voorwaarde om geldstromen te verschuiven, is duidelijkheid over welke activiteiten 'groen', 'grijs' en 'bruin' zijn. Dit is te vergelijken met het energielabel van een woning, waaraan je ziet hoe goed het huis geïsoleerd is. De huidige EU-initiatieven gaan die duidelijkheid geven. Dit is goed want beleggers hebben ook behoefte aan heldere standaarden over welke activiteiten 'grijs' of 'bruin' zijn en over de mate waarin bedrijven bereid zijn om te vergroenen. Het merendeel van de duurzame beleggingsfondsen is namelijk niet gericht op meer groene investeringen, maar alleen op het uitsluiten van bedrijven die te weinig doen om de energietransitie te maken. Slechts een klein deel van deze fondsen heeft als doel de economie te vergroenen ('impact investing'). Daarmee is de markt voor groene investeringen ondanks een sterke groei nog slechts een fractie van de totale kapitaalmarkt. Zo is het marktaandeel van groene obligaties minder dan 1% in de totale obligatiemarkt. Met heldere criteria en standaarden stimuleren overheden de markt.

Naast stimulering van de markt voor groene financiering is ook regulering nodig. Op dit moment zijn weliswaar marktscores beschikbaar voor de mate van duurzaamheid van bedrijven in het algemeen, maar die scores zijn onderling niet goed vergelijkbaar. Dit komt doordat de aanbieders van die scores uiteenlopende definities en methoden gebruiken om de duurzaamheid van een bedrijf van een cijfer te voorzien. Dit geldt overigens niet alleen voor ecologische scores, maar ook voor sociale en governance-scores (zie figuur 5). Om een zorgvuldige inschatting te kunnen maken van rendement, risico en duurzaamheidscriteria, hebben financiële instellingen en beleggers behoefte aan regulering, transparantie en meer eenheid van deze zogenaamde ESG-scores.

Figuur 5 Ecologische, sociale en governance (ESG) scores per aanbieder verschillen sterk

37

De rol van DNB

Als onafhankelijk adviseur en toezichthouder is DNB goed in staat om een aanjagersrol te vervullen bij de heroriëntering van de Nederlandse economie. In de afgelopen jaren hebben wij deze rol vervuld door onder andere het nationale Platform voor Duurzame Financiering op te richten, waarin ministeries, toezichthouders en de financiële sector samenwerken aan duurzaamheidsinitiatieven. Ook is DNB vanaf het eerste uur betrokken bij het Network for Greening the Financial System (NGFS) waarvoor wij momenteel de voorzitter leveren. Via het NGFS werken centrale banken en toezichthouders uit de hele wereld samen om het financiële systeem te vergroenen en financiële instellingen te bewegen om een bijdrage te leveren aan het halen van de Parijsdoelstellingen. Een belangrijke mijlpaal van dit netwerk is de erkenning dat klimaatrisico's een bron van financiële risico's zijn. Daaruit volgt dat het voor financiële instellingen belangrijk is om met deze risico's rekening te houden in hun risicobeheer en dat klimaatrisico's binnen het mandaat van toezichthouders en centrale banken vallen. Het NGFS publiceert rapporten met concrete adviezen voor centrale banken en toezichthouders over hoe om te gaan met klimaatrisico's in hun risicobeheer en in hun toezicht op de financiële sector. Aan het NGFS doen inmiddels 54 centrale banken en toezichthouders mee en 12 internationale financiële instellingen als waarnemers. Onder de

- 38 waarnemers bevinden zich ook het Basel Committee on Banking Supervision (BCBS) en de International Association of Insurance Supervisors (IAIS). BCBS en IAIS verkennen de impact van klimaatrisico's op banken respectievelijk verzekeraars.

Als toezichthouder spoort DNB financiële instellingen aan om klimaatrisico's te beheersen. In 2016 zijn wij begonnen met het in kaart brengen van de omvang van de klimaatrisico's voor de Nederlandse financiële sector. Daarvoor hebben we de sector onderworpen aan een klimaatstresstest en onderzoek gedaan naar hun blootstelling aan klimaatgerelateerde risico's. Dit leidde tot het inzicht dat klimaatverandering en de energietransitie mogelijk tot stevige verliezen leiden. Onder andere hierom hebben we de beheersing van klimaatrisico's tot een vast onderdeel van ons toezicht gemaakt. Concreet betekent dit dat klimaatrisico's steeds vaker aan de orde komen in toezicht-gesprekken, thematische onderzoeken en de verplichte periodieke eigen risicobeoordeling van financiële instellingen. In 2019 hebben wij onze verwachtingen op klimaatgebied overgebracht aan de instellingen die onder ons toezicht staan. Daarbij is het doel steeds gelijk, maar verschilt de aanpak per sector. Voor banken publiceren we een vraag-en-antwoorddocument en een good practice, waarin we handvatten bieden voor de integratie van klimaatrisico's in de governance, het risicobeheer en rapportages. Aan verzekeraars geven we ook via een vraag-en-antwoord-document en een good practice aan hoe zij klimaatrisico's dienen te behandelen in de eigen risicobeoordeling. Zo verwachten we van verzekeraars na te gaan wat de gevolgen zijn van fysieke risico's en transitierisico's op de balans. Voor de pensioensector publiceren we een factsheet met een overzicht van alle regelgeving op duurzaamheidsgebied en beantwoorden we in een nieuwsbrief veelgestelde vragen. Zoals hoe pensioenfondsen aan de hand van scenario's en kwalitatieve analyses een inschatting maken van de fysieke en transitierisico's die op specifieke sectoren of beleggings-categorieën afkomen.

Klimaatrisico's voor het financiële systeem in kaart brengen en terugdringen is een grote uitdaging. Het NGFS brengt hierover in 2020 verschillende documenten uit, zoals een handboek voor toezicht-houders en een publicatie over scenario-analyse. Het is van groot belang dat internationale regelgevers duidelijke en onderling gelijkende regels ontwikkelen voor het in kaart brengen van en rapporteren over klimaatrisico's. Een voorbeeld zijn uniforme scenario's voor het doorrekenen van de impact van klimaatbeleid. DNB gaat de methodologie van de klimaatstresstest verder ontwikkelen en opnieuw toepassen op de Nederlandse financiële sector. In deze nieuwe stresstest brengen we ook de klimaatrisico's voor de vastgoedsector in kaart. Verder voeren we momenteel een klimaatstresstest op onze eigen balans uit.

De financiële sector heeft behoefte aan een betere kwaliteit van duurzaamheidsstatistieken. Een goed voorbeeld zijn gegevens over investeringen en afstotingen vanwege de energietransitie en gegevens over de blootstellingen van de financiële sector aan 'groen', 'grijs' en 'bruin'. Overheden en publieke instellingen, waaronder centrale banken, spelen ook hier een aanjagersrol door duurzaamheidsdata te verzamelen, te analyseren en te publiceren. DNB werkt in 2020 in IMF-verband aan het

verbeteren van duurzaamheidsstatistieken. Tegelijkertijd is het belangrijk dat de duurzaamheidsrapportages van zowel financiële als niet-financiële bedrijven verbeteren. Zo moeten de belangrijkste financiële effecten van klimaatrisico's duidelijk worden meegenomen in accounting standaarden, zodat ze op die manier een plek krijgen in de jaarrekening. De Sustainability Accounting Standards Board ([SASB](#)) en de Task Force on Climate-Related Financial Disclosure ([TCFD](#)) zetten al belangrijke stappen om klimaatrisico's uitdrukkelijk mee te nemen in de externe verslaglegging.

Naast klimaatrisico's krijgen ook de bredere duurzaamheidsrisico's steeds meer aandacht in het toezicht van DNB. Op dit moment brengen wij samen met het Planbureau voor de Leefomgeving in kaart in hoeverre Nederlandse instellingen blootstaan aan de risico's als gevolg van verlies aan biodiversiteit. Daaruit blijkt onder andere dat Nederlandse instellingen in 2017 ruim EUR 55 miljard investeerden in aandelen van bedrijven waarbij zogenoemde biodiversiteitscontroverses zijn geregistreerd in het ESG Controversies-product van MSCI ESG Research (© 2019 MSCI ESG Research LLC. Gereproduceerd met toestemming). Dit zorgt voor een direct reputatierisico. Rond de zomer van 2020 publiceren we de resultaten van deze studie. De volgende stap is om deze bredere duurzaamheidsrisico's op een vergelijkbare manier als klimaatrisico's een vaste plek in ons toezicht te geven. Uit eerder [onderzoek](#) blijkt dat 25 grote Nederlandse banken, verzekeraars en pensioenfondsen weliswaar in hoge mate zijn blootgesteld aan deze risico's, maar dat ze deze risico's nog onvoldoende hebben geïntegreerd in hun bedrijfsvoering. Zo beleggen deze instellingen EUR 97 miljard in aandelen van bedrijven die actief zijn in gebieden met flinke waterschaarste en EUR 56 miljard in bedrijven die afhankelijk zijn van schaarse grondstoffen.

Centrale banken staan ook voor de uitdaging om met klimaatrisico's en bredere duurzaamheidsrisico's rekening te houden in het risicobeheer van hun eigen portefeuilles. DNB heeft in 2019 als eerste centrale bank in de wereld de Principles for Responsible Investing (PRI) ondertekend. Hiermee verplichten we ons om zogenoemde environmental, social en governance- (ESG) risico's beter te beheersen binnen onze eigen beleggingen. Daarover gaan we ook rapporteren. Deze PRI zijn niet van toepassing op de monetaire portefeuilles, die veel groter zijn dan onze eigen beleggingen. De aanwezigheid van centrale banken op financiële markten is door het ruime monetaire beleid sterk gegroeid. Bij deze portefeuilles leunen we momenteel sterk op het oordeel van kredietbeoordelaars over het beheersen van kredietrisico's. Maar het is de vraag of dit oordeel van kredietbeoordelaars de klimaatrisico's voldoende meeweegt. Daarom vinden wij het belangrijk dat de ECB en de nationale centrale banken samen aanvullende maatregelen onderzoeken om klimaatrisico's te beheersen. Zo kan wat DNB betreft de ECB in de toekomst bij de uitvoering van haar monetaire beleid een stimulerende rol spelen bij de beprijzing van klimaatrisico's. Op die manier draagt de ECB bij aan meer transparantie over klimaatrisico's op financiële markten. De ECB kan verder overwegen om transparantie te stimuleren door rapportages over CO₂-uitstoot als voorwaarde op te nemen in haar monetaire operaties en aankoopprogramma's. Deze transparantie is niet alleen nodig voor de markt, maar ook voor de ECB zelf, om op die manier klimaatgerelateerde risico's goed te wegen.

40 De rol van de financiële sector

De financiële sector verschaft bedrijven en huishoudens de financiering om de energietransitie door te maken. In dat proces is het van belang dat financiële instellingen de impact van klimaatrisico's voor overheden, bedrijven en huishoudens goed inschatten. Er zijn twee soorten financiële risico's van klimaatverandering en -beleid voor de financiële sector: fysieke risico's en transitierisico's. Fysieke risico's voor de financiële sector ontstaan als gevolg van een toename in schade door onder andere hitte, storm, neerslag, droogte en overstromingen. Wanneer deze schade verzekerd is, heeft dit directe gevolgen voor het bedrijfsmodel en het risicobeheer van verzekeraars. Wanneer deze schade onverzekerd is, en dus door huishoudens, bedrijven of overheden wordt gedragen, heeft dit gevolgen voor de blootstellingen van financiële instellingen aan deze partijen. De tweede soort risico's, transitierisico's, zijn het gevolg van de overgang naar een CO₂-neutrale economie. Door klimaatbeleid, technologische ontwikkelingen en veranderende voorkeuren van consumenten kan het gebeuren dat leningen aan en beleggingen in sectoren en bedrijven die veel CO₂ of andere broeikasgassen uitstoten veel sneller dan verwacht minder waard worden. Onderschatting van deze risico's kan leiden tot plotselinge en forse verliezen in de financiële sector. Een dergelijk plotseling verlies wordt wel een Minsky-moment genoemd (zie box 3).

Box 3 Zorgt klimaatverandering voor een nieuw Minsky-moment?

Een Minsky-moment is een plotselinge en grote waardevermindering van beleggingen, die het einde markeert van een bloeifase in de economie. Mogelijk ontstaat een nieuw Minsky-moment als beleggers beseffen dat het klimaatrisico groot is, en zij massaal beleggingen verkopen die sterk gevoelig zijn voor de negatieve gevolgen van klimaatverandering. Beleidsmakers en de samenleving hebben belang bij een geleidelijke aanpassing van het financiële systeem, zodat een klimaat-gerelateerd Minsky-moment wordt vermeden.

De Nederlandse financiële sector is zich steeds meer bewust van klimaatrisico's en zet ook stappen om daarmee rekening te houden. Zo hebben veel financiële instellingen in kaart gebracht aan welke CO₂-intensieve sectoren zij zijn blootgesteld. Ook hebben Nederlandse financiële instellingen een verklaring ondertekend waarmee zij zichzelf verplichten om te rapporteren over de klimaatimpact van hun financieringen en beleggingen en om deze impact terug te brengen. Dat is een belangrijke stap, die waardering verdient. De volgende stap is dat financiële instellingen hun klanten aansporen om klimaatrisico's te verkleinen door hun CO₂-uitstoot te verminderen.

DNB verwacht van financiële instellingen dat zij een werkwijze gaan opzetten om klimaatrisico's te meten, te beoordelen en te beheersen. Financiële risico's van klimaatverandering zijn betrekkelijk nieuw en zorgen ervoor dat gebruikelijke werkwijzen, zoals het inschatten van kredietrisico, een andere aanpak vergen. Klimaatverandering kent geen precedent, waardoor het gebruik van historische data onvoldoende inzicht geeft in de gevolgen ervan. Financiële instellingen doen er

daarom goed aan om klimaatscenarioanalyses en -stresstesten toe te voegen aan hun instrumenten voor goed risicobeheer. Naast vooruitkijken is het ook belangrijk om op korte termijn actie te ondernemen, omdat klimaatrisico's nu al zichtbaar zijn. Een voorbeeld van een actueel transitierisico is de aanscherping in duurzaamheidseisen voor de Nederlandse kantorenmarkt. Kantoorpanden groter dan 100 m² hebben vanaf 2023 minimaal energielabel C nodig. Dit heeft directe gevolgen voor de verhuurbaarheid van kantoorpanden met een energielabel lager dan C en daarmee voor de kredietwaardigheid van de eigenaren van die panden. Wij hebben onderzocht of banken, verzekeraars en pensioenfondsen zijn voorbereid op dit transitierisico. Uit ons onderzoek blijkt dat vooral grote banken een forse blootstelling hebben aan commercieel vastgoed met lage energielabels. Ook valt op dat sommige instellingen maar beperkt zicht hebben op de energielabels van de panden waarvoor ze leningen hebben verstrekt of die ze als belegging aanhouden. Binnenkort koppelen we onze bevindingen aan de sector terug. Eerder deed DNB al onderzoek naar de veelzijdige impact van klimaatrisico's op de Nederlandse financiële sector.

41

De financiële sector vormt een essentiële schakel in de heroriëntering van het economisch systeem. Het is daarom belangrijk dat de financiële sector de financiering van de energietransitie oppakt en hierover transparant is. Het is maatschappelijk gezien belangrijk dat financiële instellingen als banken, verzekeraars en pensioenfondsen aan alle belanghebbenden verantwoorden hoe en in welke mate zij bijdragen aan het realiseren van een klimaatneutrale economie. Waar nodig begeleidt en stimuleert DNB dit. Als overheden, centrale banken, toezichthouders en financiële instellingen allen hun rol voortvarend oppakken gaat het lukken een van de grootste uitdagingen van deze tijd te trotseren.

4 Verantwoording

42 De voorgaande hoofdstukken geven een beschouwing van externe ontwikkelingen die onze organisatie raken, namelijk: de langdurig lage rente, digitalisering van de samenleving en klimaatverandering. Deze drie ontwikkelingen zijn nu en in de toekomst relevant voor onze taakuitvoering. Daarom komen ze ook terug in onze nieuwe meerjarige strategie (DNB 2025) die in 2019 is vastgesteld. De nieuwe strategie staat onverminderd in het teken van onze maatschappelijke missie: 'financiële stabiliteit en duurzame welvaart in Nederland'. Aan urgentie en actualiteit heeft deze missie niets ingeboet, maar de snelheid waarmee onze omgeving verandert, vraagt om nieuwe wegen om onze missie te bereiken. Hiertoe heeft DNB zes strategische ambities gedefinieerd op het niveau van de maatschappij, de financiële sector en de eigen organisatie, die in de kern de veranderagenda van DNB betreffen. Vanaf 2020 staan we integraal stil bij de voortgang op onze nieuwe strategische ambities.

Dit hoofdstuk blikt terug op de belangrijkste resultaten in 2019. Daarbij richten we ons op de taken en resultaten die wij en onze stakeholders het meest materieel achten voor het bereiken van onze maatschappelijke missie, waaronder ook onze MVO-prioriteiten: houdbare economische groei zonder schadelijke effecten voor de leefomgeving en een inclusief financieel en economisch systeem. Onze nieuwe visie op MVO licht deze prioriteiten nader toe en figuur 1 geeft een overzicht van onze activiteiten, resultaten en beoogde maatschappelijke effecten.

Figuur 1 Waardecreatiemodel DNB

44 **1 Monetaire taken**

DNB is onderdeel van het Eurosysteem en draagt als zodanig bij aan de besluitvorming over en uitvoering van het monetaire beleid. Het monetaire beleid is gericht op prijsstabiliteit, waarbij de ECB streeft naar inflatie onder, maar dicht bij 2% op de middellange termijn. Om de inflatie te stimuleren heeft de ECB in 2019 het monetaire beleid verder verruimd. Desondanks blijven de inflatieontwikkelingen achter bij de doelstelling. Dit komt onder andere doordat de kerninflatie de afgelopen jaren trendmatig is gedaald door factoren die buiten de directe invloed van monetair beleid liggen, zoals globalisering, verdienstelijking van de economie, en demografische en technologische ontwikkelingen.

Het ruime ECB-beleid heeft waarschijnlijk een nog lagere inflatie, of mogelijke deflatie, voorkomen. De ECB voert al geruime tijd zeer ruim monetair beleid. Desondanks is de ECB er nog niet in geslaagd de inflatie robuust richting de doelstelling te laten toenemen. Tegen die achtergrond is in september besloten om de belangrijkste beleidsrente verder te verlagen tot -0,5%. Daarbij heeft de ECB aangegeven dat de rente pas wordt verhoogd wanneer de inflatieverwachtingen op overtuigende wijze bewegen naar het niveau van onder, maar dicht bij 2%. Gelijktijdig met de renteverlaging is een deel van de reserves die banken bij de ECB aanhouden vrijgesteld van de negatieve rente, om zo de kredietverlening door banken te steunen. Tot slot is besloten de netto-aankopen van staats- en bedrijfsobligaties te hervatten, met een bedrag van EUR 20 miljard per maand vanaf 1 november 2019.

De monetaire condities in het eurogebied blijven voorlopig zeer ruim. Naast het stimuleringspakket van september, draagt ook de in het voorjaar aangekondigde serie langlopende kredietoperaties voor banken (TLTRO-III) eraan bij dat het monetaire beleid zeer accommoderend blijft. Zo houden deze kredietoperaties de gunstige financieringscondities voor banken in stand om de groei van de kredietverlening aan de reële economie te ondersteunen (met uitzondering van leningen voor woningaankopen).

We hebben ons kritisch uitgelaten over het in september 2019 aangekondigde pakket aan maatregelen, en vooral over het opnieuw opstarten van de aankoopprogramma's. Desondanks heeft de ECB het monetaire beleid toch verder verruimd in september 2019. De ECB is namelijk van mening dat exceptionele beleidsmaatregelen nodig zijn vanwege de lage inflatievooruitzichten voor het eurogebied. DNB erkent dat de inflatievooruitzichten achterblijven bij de doelstelling. Dit hangt mogelijk deels samen met factoren die buiten de directe invloed van monetair beleid liggen (zie DNB-onderzoek). Daarbij is de hardnekkigheid van de lage kerninflatie toegenomen. Het is daarom voor centrale banken een grotere uitdaging dan in het verleden om te doorgronden welke dynamiek precies de inflatie drijft. De complexiteit van en interacties tussen de drijvende factoren van inflatie

onderstrepen dat deze niet volledig door centrale banken te sturen is. Bovendien vinden wij dat het in september 2019 aangekondigde pakket aan maatregelen, en vooral het opnieuw opstarten van het aankoopprogramma van obligaties, in geen verhouding staat tot de huidige economische omstandigheden, aangezien de lonen stijgen, de economie op volle bezetting draait en financieringscondities al ongekend ruim zijn. Hoofdstuk 1 van dit jaarverslag gaat nader in op de gevolgen van de huidige lage rente en monetaire strategie.

46 **2 Advies en onderzoek**

DNB vervult een onafhankelijke adviesrol in economische discussies. Hierbij ligt de nadruk op duurzame welvaart en een evenwichtige macro-economische ontwikkeling in Europa. In 2019 hebben we invulling gegeven aan onze adviesrol via publicaties en uitlatingen over onder meer de hervorming van het pensioenstelsel, de wenselijkheid van de invoering van een CO₂-belasting en maatregelen om de gevoeligheid van de woningmarkt voor economische schokken (cycliciteit) te verminderen.

DNB heeft bijgedragen aan het principeakkoord tussen kabinet en sociale partners voor hervorming van het pensioenstelsel. Zo hebben we als Kroonlid van de SER meegewerkt aan de totstandkoming van het SER-advies 'Naar een nieuw pensioenstelsel'. Ook hebben we onze positie over hervorming van het pensioenstelsel uitgedragen in een Occasional Study en in verschillende optredens in de media en Tweede Kamer. Voor DNB belangrijke elementen bij de pensioenhervorming, zoals het afschaffen van de doorsneesystematiek en maatwerk in het beleggingsbeleid, hebben een plek gekregen in het principeakkoord. Van belang is dat de afspraken uit dit principeakkoord vervolgens in wet- en regelgeving worden verankerd. Een stuurgroep bestaande uit kabinet en sociale partners is hiervoor verantwoordelijk. DNB is adviserend lid van deze stuurgroep. Tot slot heeft DNB in de Tweede Kamer en in de media benadrukt geen voorstander te zijn van het uitstellen van pensioenkortingen. Het kabinet heeft namelijk in 2019 besloten om de regels aan te passen, waardoor pensioenkortingen zijn uitgesteld of lager zijn uitgevallen. Wij hebben benadrukt dat het uitstellen van pensioenkortingen tot herverdeling van jong naar oud leidt en de transitie naar een nieuw pensioenstelsel lastiger maakt, omdat het nieuwe stelsel belast wordt met verliezen uit het verleden.

Verder hebben we positief geadviseerd over invoering van een CO₂-belasting op nationaal en Europees niveau. Uit cijfers blijkt dat Nederlandse bedrijven relatief veel CO₂ uitstoten en daar relatief weinig voor betalen. Een CO₂-belasting is een efficiënte manier om de uitstoot terug te dringen. Uit DNB-onderzoek blijkt dat de gevolgen van een CO₂-belasting voor de Nederlandse economie als geheel te overzien zijn. In 2019 hebben we de conclusies uit deze studie uitgedragen, onder andere in de Tweede Kamer. Hoewel wij voorstander zijn van een toereikende CO₂-belasting voor de gehele economie, vinden wij dat het Kabinet een goede stap heeft gezet met het voornemen om een CO₂-belasting voor de industrie in te voeren. Wel is het nog nodig om op Europees niveau maatregelen te nemen om weglekeffecten van nationale maatregelen te voorkomen. In onze adviezen pleiten wij dan ook voor aanvullende maatregelen op Europees niveau, zoals de mogelijkheid om EU-emissierechten te annuleren en het verhogen van de doelstellingen voor de uitstootreductie in het Europese emissiehandelssysteem. Verder is het belangrijk om subsidies op het gebruik van fossiele brandstoffen af te bouwen en om klimaatoverwegingen voortaan beter mee te

nemen bij het toekennen van subsidies. Zo kan worden voorkomen dat subsidies milieu- en klimaatbeschadigend gedrag stimuleren. Hoofdstuk 3 van dit jaarverslag gaat nader in op welke maatregelen wij verder nog nodig achten op klimaatgebied.

47

Tot slot hebben we herhaaldelijk gepleit voor maatregelen om de woningmarkt minder cyclisch te maken. De cycliciteit van de woningmarkt blijft in Nederland een punt van zorg. Sterke fluctuaties in huizenprijzen zijn onwenselijk, vanwege de gevolgen voor de huishoudconsumptie, de vermogenspositie van huishoudens en de economie als geheel. De hoge cycliciteit komt mede doordat het fiscaal aantrekkelijk is om hypotheekschuld aan te gaan en de Nederlandse leennormen internationaal gezien ruim zijn. Via de media en in Den Haag hebben we de verstorende werking van het huidige fiscale regime regelmatig onder de aandacht gebracht. Zo hebben we deelgenomen aan de evaluatie van de Eigenwoningregeling, die voor het Kabinet aanleiding vormde om de fiscale behandeling van de eigen woning ter discussie te stellen in een Kamerbrief.

48 3 Financiële stabiliteit

DNB beoogt een stabiel financieel systeem te waarborgen dat zorgt voor een efficiënte allocatie van middelen en schokken kan opvangen zonder de reële economie te ontwrichten. Waar mogelijk en nodig nemen we macroprudentiële maatregelen om systeemrisico's te adresseren. In 2019 hebben we verschillende instrumenten ingezet om het financiële systeem schokbestendiger te maken.

In 2019 hebben we kwetsbaarheden in het financiële systeem geïdentificeerd en maatregelen genomen. Het Overzicht Financiële Stabiliteit geeft halfjaarlijks een overzicht van relevante ontwikkelingen en risico's voor het financiële systeem en heeft zich afgelopen jaar gericht op de impact van de lage rente, hoge publieke en private schulden, een eventuele prijscorrectie op de huizenmarkt en de nog altijd sterke verwevenheid tussen Europese overheden en banken. Wij hebben deze risico's en bijbehorende beleidsaanbevelingen toegelicht aan stakeholders en meegenomen in onze reguliere toezichtwerkzaamheden. Ook in internationaal verband monitoren we structurele veranderingen in de financiële sector. Ontwikkelingen die in 2019 onze aandacht vroegen, waren de groei van hefboomfinanciering en stabiliteitsrisico's als gevolg van financiële innovatie. Tot slot hebben we toegezien op een goede voorbereiding op een no-deal Brexit door de financiële sector.

DNB heeft macroprudentiële instrumenten ingevoerd en gehandhaafd met als doel de weerbaarheid van de Nederlandse financiële sector te vergroten. Het systeemrisico in de huizenmarkt blijft hoog. Hoewel de verhouding tussen de hypotheekschuld en het bbp de afgelopen jaren langzaam is gedaald, behoort de schuld van Nederlandse huishoudens nog steeds tot de hoogste ter wereld. DNB blijft daarom pleiten voor verdere verlaging van de maximale leennorm (loan-to-value ratio). Hiervoor is momenteel echter geen politiek draagvlak. Om de weerbaarheid van banken voor een huizenmarktcorrectie te vergroten, hebben we in 2019 een ondergrens aangekondigd voor de risicoweging van hypotheekleningen. Nederlandse banken moeten hierdoor gezamenlijk circa EUR 3 miljard meer kapitaal aanhouden voor hun hypotheekportefeuilles. Verder dienen vijf systeembanken de in 2015 vastgestelde extra kapitaalbuffer te handhaven, zodat zij beter in staat zijn om onverwachte verliezen op te vangen. Een faillissement van een van deze banken zou risicovol en schadelijk zijn voor het financiële systeem en de reële economie. Tot slot hebben we getoetst of de buffers van banken, pensioenfondsen en verzekeraars in tijden van stress voldoende zijn. Via stresstesten hebben we de kwetsbaarheden van financiële instellingen in kaart gebracht in verschillende scenario's met tegenvallende economische ontwikkelingen.

Onze klimaatstresstest hebben we zowel nationaal als internationaal breed onder de aandacht gebracht; de volgende stap is dat klimaatelementen ook aan internationale stresstesten worden toegevoegd. In 2018 hebben we voor het eerst een speciaal ontwikkelde klimaatstresstest toegepast op Nederlandse financiële instellingen. Hieruit volgde het inzicht dat een disruptieve energietransitie tot stevige verliezen kan leiden. Dit inzicht hebben wij meegenomen in onze dagelijkse toezichtactiviteiten en bij de verankering van klimaatrisico's in onze [toezichtmethodologie](#). Zo heeft DNB een risicomaatstaf ontwikkeld waarmee toezichthouders de transitierisico's in kaart kunnen brengen. De volgende stap is dat financiële instellingen en internationale toezichthouders ook vooruitblikkende klimaatelementen opnemen in hun risicobeheer en stresstesten. We hebben daarom onze stresstest onder de aandacht gebracht door deze ruim twintig keer te presenteren bij financiële instellingen, internationale toezichthouders en gremia en op academische conferenties. Onze [Occasional Study](#) over de stresstest is één van de eerste studies waarmee de impact van de energietransitie op de financiële positie van instellingen is gemeten. Daarom vervullen we met het presenteren van deze stresstest een voortrekkersrol in de internationale discussie. Zoals aangegeven in de studie, is de klimaatstresstest relatief nieuw terrein. De discussie met stakeholders helpt ons bij het verder ontwikkelen van de methodologie. De komende jaren blijven we ons bovendien inzetten voor de ontwikkeling en toepassing van een internationale klimaatstresstest.

50 4 Betalingsverkeer

Een toegankelijk, veilig en betrouwbaar betalingsverkeer vormt de kern van een stabiel en inclusief financieel-economisch systeem. DNB heeft de taak de goede werking van het betalingsverkeer te borgen, onder andere door de omloop van contant geld te verzorgen, de betaal- en effecten-systemen te beheren en toezicht te houden op instellingen en systemen die betaaltransacties verwerken. Ook maken we samen met andere partijen beleid voor veilig en betrouwbaar betalingsverkeer. Onze [Visie op Betalen](#) geeft inzicht in onze prioriteiten. In 2019 lag de nadruk op de rol en verduurzaming van de chartale keten, de invoering van instant payments en het adresseren van risico's van innovaties in het betalingsverkeer.

We hebben onze bankbiljettenproductie verduurzaamd en opnieuw bepleit contant geld beschikbaar te houden. We zetten ons in voor een optimaal functionerende chartale keten, waarin contant geld beschikbaar blijft en de bankbiljettenproductie verduurzaamt. We gebruiken 100% duurzaam katoen voor onze bankbiljettenproductie en hebben ervoor gepleit dit ook voor de gehele Europese productie te doen. In 2019 heeft het Eurosysteem besloten dat de productie in 2020 voor 50% en in 2022 voor 100% uit duurzaam katoen zal bestaan. Naast ons streven naar verduurzaming van de chartale keten, zijn we in het [Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer](#) een discussie gestart over de rol van contant geld in de komende 5 jaar. Aanleiding is dat cash steeds minder wordt gebruikt. Wij vinden het belangrijk dat cash beschikbaar blijft, omdat contant geld maatschappelijke functies heeft: zo is het nodig voor degenen die niet digitaal kunnen betalen en biedt het zelfstandige beschikkingsmacht, keuzevrijheid, privacy en een terugvaloptie als het digitale betalingsverkeer niet functioneert. Op termijn is een cashloze maatschappij voorstelbaar, wanneer door voortgaande digitalisering en technologische innovatie de belangrijkste functies kunnen worden overgenomen door alternatieven.

Het Nederlandse betalingsverkeer heeft een efficiëntieslag gemaakt door de invoering van instant payments. Hierdoor kunnen betalingen continu direct worden verwerkt (24 uur per dag en 365 dagen per jaar), zodat de ontvanger binnen vijf seconden over het geld beschikt. Banken hebben de afgelopen vier jaar de benodigde betaalinfrastructuur gebouwd, samen met de Betaalvereniging Nederland, clearingorganisaties en DNB. Onze systemen zijn in de afgelopen jaren aangepast voor de nieuwe infrastructuur. In Nederland zijn instant payments nu het nieuwe normaal in betalen geworden en op termijn werken ze ook grensoverschrijdend.

In internationaal verband hebben we aandacht gevraagd voor de risico's van innovaties in het betalingsverkeer, waaronder digitale munten. Naast lagere kosten en meer gebruikersgemak, brengen innovaties ook risico's met zich mee. Zo bestaan zorgen over witwassen en terrorisme-financiering, belastingontduiking, privacy, mededinging en consumentenbescherming. In 2019 werd deze afweging bijzonder zichtbaar bij de geplande introductie van de digitale munt Libra door Facebook. Daarbij kwamen beleidsvragen op over de regulering van stable coins. We hebben een DNB-brede projectgroep opgezet die verschillende expertises en invalshoeken samenbrengt. Een internationale aanpak voor deze digitale munten ontbreekt momenteel nog, waardoor we er slechts beperkt toezicht op kunnen houden. Risico's ten aanzien van witwassen en gebrekkige consumentenbescherming kunnen daardoor nu nog onvoldoende worden aangepakt. We dragen daarom bij aan een internationaal regelgevend kader via onze deelname aan verschillende werkgroepen van de Raad voor Financiële Stabieliteit (Financial Stability Board). Tegenover digitaal centralebankgeld (CBDC) heeft DNB een positieve grondhouding. We vinden het gewenst dat een publieke vorm van geld in gebruik blijft. Op dit moment speelt contant geld deze rol, maar gezien de afname van het gebruik hiervan is het niet vanzelfsprekend dat dit ook in de toekomst zo blijft. In dit speelveld zorgt CBDC voor gewenste beleidsopties om de balans tussen publieke en private vormen van geld te beschermen en de inwisselbaarheid tussen privaat en publiek geld veilig te stellen. In een in 2020 te verschijnen studie gaan we daarom in op de doelstellingen, randvoorwaarden en het ontwerp voor CBDC.

5 Toezicht

5.1 Sectoroverstijgende thema's

Ons toezicht is gericht op solide en integere financiële instellingen die hun verplichtingen nakomen. De economische omstandigheden waren relatief gunstig in 2019, al is de lage rente voor veel financiële instellingen een uitdaging. Bovendien zijn perioden van relatief gunstige omstandigheden vaak juist het moment waarop kwetsbaarheden zich opbouwen. In de [Visie op Toezicht](#) hebben we drie aandachtsgebieden geïdentificeerd voor de periode 2018-2022, namelijk:

- We spelen in op technologische ontwikkelingen;
- We sturen op toekomstgerichtheid en duurzaamheid;
- We zijn streng op financieel-economische criminaliteit.

Hieronder staan we stil bij de belangrijkste ontwikkelingen binnen deze drie sectoroverstijgende aandachtsgebieden. In de volgende paragraaf staan we stil bij de belangrijkste ontwikkelingen per sector.

[We spelen in op technologische ontwikkelingen](#)

Door digitalisering verandert het financiële landschap en ontstaan nieuwe producten en diensten. De financiële wereld is sterk in beweging op digitaal gebied. Voortgaande digitalisering en specifieke technologische ontwikkelingen zoals toepassing van kunstmatige intelligentie maken nieuwe producten en diensten mogelijk, waardoor ook nieuwe partijen de markten betreden. Digitalisering vraagt bovendien om een juiste balans tussen het benutten van kansen en het beheersen van risico's. [Hoofdstuk 2](#) van dit jaarverslag gaat nader in op deze ontwikkeling en op hoe DNB hiermee omgaat.

Specifieke technologische ontwikkelingen vragen soms om een specifieke toezichtreactie.

Er blijft sprake van een gestage opkomst van nieuwe crypto-toepassingen en een verdere evolutie van het bijbehorende crypto-ecosysteem. Vanwege de risico's van crypto's in het kader van het bestrijden van witwassen en terrorismefinanciering is een regelgevend kader opgesteld. Ook hebben we in 2019 [richtlijnen](#) opgesteld voor het gebruik van kunstmatige intelligentie door financiële instellingen.

De verdere digitalisering van ons toezicht geven we waar mogelijk samen met de sector vorm.

Om de uitoefening van ons toezicht effectief en efficiënt te kunnen blijven doen, zullen wij onze organisatie verder moeten digitaliseren. Hierin zoeken we de samenwerking met de sector op. In 2019 hebben we bijvoorbeeld samen met twee pensioenfondsen en de AFM een experiment uitgevoerd met infrastructuur voor pensioenadministratie op basis van blockchaintechnologie. Dit experiment biedt de sector waardevolle inzichten in de technische en juridische implicaties van een dergelijke infrastructuur. Verder zijn we in 2019 doorgegaan met de samenvoeging van het digitaal loket toezicht en het digitaal loket rapportages tot één loket (Mijn DNB). Dit nieuwe loket is gericht op een zo efficiënt mogelijke wederzijdse informatie-uitwisseling. Ook hebben we eind 2019 het zogenoemde [iForum](#) gelanceerd. Via dit forum willen wij de interactie en samenwerking met de sector versterken op het thema technologische innovatie.

[We sturen op toekomstgerichtheid en duurzaamheid](#)

We hebben klimaatrisico's verankerd in ons toezicht en in kaart gebracht hoe klimaatverandering en bredere duurzaamheids- en maatschappelijke uitdagingen financiële instellingen raken. DNB-onderzoek en onze [klimaatstresstesten](#) laten bijvoorbeeld zien dat instellingen zijn blootgesteld aan financiële risico's voortvloeiend uit klimaatverandering, water- en grondstoffenschaarste, verlies aan biodiversiteit en mensenrechtencontroverses. Naast het in kaart brengen van duurzaamheidsrisico's borgen wij dat ze door financiële instellingen worden opgepakt. In 2019 heeft DNB gecommuniceerd wat wij van instellingen op klimaatgebied verwachten. Verder hebben we in 2019 eerste stappen gezet om de beheersing van klimaatrisico's onderdeel te maken van onze toezichtonderzoeken. Dit hebben we gedaan in een beleggingsonderzoek bij een groot pensioenfonds en een on-site onderzoek bij een middelgrote bank. In de komende jaren zullen we klimaatrisico's vaker meenemen in dit soort onderzoeken. Daarnaast is de sector blootgesteld aan de eerder genoemde bredere duurzaamheidsrisico's. In de komende jaren zullen wij nog stappen moeten zetten om deze risico's ook mee te nemen in ons toezicht.

De financiële sector moet nog het nodige doen om klimaatrisico's volledig te integreren in risicomodellen. In onze communicatie richting de sector hebben wij aangegeven dat wij verwachten dat zij de voor hen relevante klimaatrisico's aanpakken. Banken en verzekeraars hebben wij hiervoor de eerste handvatten gegeven. Aanvullende stappen van financiële instellingen zijn echter nodig, waaronder het beter in kaart brengen van deze risico's en het nemen van mitigerende maatregelen. Dit heeft ook te maken met het feit dat de financiële risico's van klimaatverandering nieuw zijn en niet goed kunnen worden ingeschat met traditionele risicomodellen. Komende jaren zullen wij, ook in internationaal verband, inzetten op de ontwikkeling van goede indicatoren voor klimaatrisico's en verbetering van de beschikbaarheid van [klimaatdata](#). Wij verwachten ook van de sector dat zij hierop inzetten en ondertussen al stappen zetten om klimaatgerelateerde risico's te beheersen.

[We zijn streng op financieel-economische criminaliteit](#)

Verschillende financiële instellingen investeren inmiddels in toenemende mate in herstel en borging van hun poortwachtersfunctie, maar sommige doen nog te weinig om betrokkenheid bij financieel-economische criminaliteit te voorkomen. In 2019 hebben wij nauwlettend bewaakt dat instellingen, die eerder door DNB zijn aangesproken, voortvarend hun veelal omvangrijke herstel- en verbeterprogramma's tot uitvoering brengen. Daarnaast heeft DNB diverse instelling-specifieke en thematische onderzoeken uitgevoerd, met name naar de wijze waarop financiële instellingen invulling geven aan de bestrijding van witwassen en terrorismefinanciering. De onderzoeken hebben in een aantal gevallen geleid tot interventies en formele maatregelen. Naast nieuwe tekortkomingen, zien we dat sommige instellingen opnieuw in dezelfde tekortkomingen vervallen, ondanks eerder door DNB afgedwongen herstel. Ook hebben we bestuurders van instellingen waar interventies nodig bleken, aangesproken op hun persoonlijke verantwoordelijkheid. In enkele gevallen is aan een individuele bestuurder een bestraffende maatregel opgelegd. Vanwege de voorziene uitbreiding van toezichttaken op het gebied van integriteit (waaronder op twee categorieën crypto-instellingen), is in 2020 voorzien in een capaciteitsuitbreiding van 11 fte.

54 **In 2019 hebben we veel aandacht besteed aan het versterken van de nationale publiek-private samenwerking en het voeren van een dialoog met onder toezicht staande instellingen.** Een effectieve aanpak van witwassen is alleen mogelijk als de hele financiële keten – van meldingsplichtige instellingen tot toezichthoudende en opsporings- en vervolgingsinstanties – zich maximaal inspannt en samenwerkt. Een belangrijk wapenfeit in dit kader betreft het plan van aanpak witwassen dat de ministers van Financiën en Justitie en Veiligheid in de zomer van 2019 mede op basis van input van DNB hebben gepresenteerd. In navolging hiervan is in 2019 de Serious Crime Task Force in het leven geroepen door het Financieel Expertise Centrum (FEC). Doel van deze speciale taakgroep, die DNB voorziet, is om de informatie-uitwisseling tussen de deelnemende publieke en private partijen te bevorderen. Ook heeft een aantal banken het initiatief genomen om te komen tot gezamenlijke transactiemonitoring. DNB speelt een actieve rol in FEC-verband om de publieke en publiek-private initiatieven tot resultaten te brengen.

Ook op Europees niveau hebben we ingezet op een verdere intensivering van de samenwerking in de bestrijding van witwaspraktijken en terrorismefinanciering. Omdat witwassen en terrorismefinanciering grensoverschrijdende vormen van criminaliteit zijn, pleiten wij voor een Europese toezichthouder op deze gebieden. Zolang deze er nog niet is, zetten wij in op het versterken van de internationale samenwerking. Zo hebben we in 2019 twee Colleges of Supervisors over antiwitwassen georganiseerd, waaraan meerdere Europese antiwitwastoezichthouders deelnamen. Daarnaast hebben we begin 2019 een multilaterale overeenkomst getekend op het gebied van informatie-uitwisseling met de ECB.

5.2 Sector specifieke thema's

Waar de vorige paragraaf inging op sectoroverstijgende thema's, staat deze paragraaf stil bij sector-specifieke ontwikkelingen. Hieronder lichten we de belangrijkste aandachtsgebieden in 2019 toe per onder toezicht staande sector: banken, verzekeraars, pensioenfondsen en trust- en overige instellingen.

5.2.1 Toezicht banken

De afgelopen jaren is de financiële weerbaarheid van de Nederlandse banken versterkt en in de komende jaren gaan de buffers verder omhoog om te voldoen aan de aangescherpte eisen voor kapitaal en resolutie. Deze hogere weerbaarheid is belangrijk nu banken in hun drie hoofdfuncties – kredietverstrekking, bewaren van gelden, en faciliteren van betalingen – te maken hebben met een markt die competitiever en uitdagender wordt. Tegelijkertijd staat de winstgevendheid onder druk in de context van de langdurig lage rente. De zoektocht naar rendement, die gepaard kan gaan met het nemen van hogere risico's, vraagt om extra waakzaamheid in het toezicht. Dit geeft voor DNB een uitdaging bij het stellen van prioriteiten voor het uitvoerend toezicht op kleinere banken. De prioriteiten en capaciteitsinzet voor de grote banken worden door de ECB bepaald. In 2019 hebben we in het banktoezicht aandacht besteed aan het aanpakken van witwassen, de liquiditeitspositie en het verandervermogen.

We hebben er nauwlettend op toegezien dat banken daadwerkelijk komen tot een effectieve poortwachtersfunctie en zetten deze aanpak in 2020 onverminderd voort. We hebben ons in 2019 vooral gericht op het monitoren en beoordelen van de realisatie van de eerder met verschillende banken afgesproken herstel- en verbeterprogramma's. Deze programma's impliceren voor veel banken meerdere jaren van forse financiële en personele investeringen om majeure tekortkomingen in bijvoorbeeld klantonderzoek en transactiemonitoring te herstellen. Tegelijkertijd dwingen de technologische ontwikkelingen banken tot investeringen in betere IT-toepassingen, zoals benutting van kunstmatige intelligentie voor transactiemonitoring. Daar waar sprake is van ernstige bevindingen of achterblijvend herstel treedt DNB (opnieuw) handhavend op.

Verder hebben we in Europees verband speciale aandacht besteed aan de liquiditeit bij banken.

Ter uitvoering van de toezichtagenda van de ECB heeft DNB actief bijgedragen aan een ECB-liquiditeitsstresstest. Deze stresstest is bij 103 Europese banken uitgevoerd, waaronder 6 Nederlandse banken. DNB heeft actief aan de liquiditeitsstresstest bijgedragen. Over het algemeen hebben banken adequate buffers om de liquiditeitsstress te doorstaan. Wel moet de datakwaliteit van de liquiditeitsrapportages nog verder worden verbeterd. De stresstest heeft de aandacht voor liquiditeit in de jaarlijkse procedure van prudentiële toetsing en evaluatie (supervisory review and evaluation process – SREP) verscherpt. Zo is bijvoorbeeld intensiever gekeken naar maatstaven die een impact hebben op de liquiditeitspositie van banken. De individuele resultaten en verbeterpunten zijn met de banken besproken.

Het verandervermogen van banken blijft onverminderd van belang. In het SREP van 2018 is expliciet en intensief aandacht besteed aan het verandervermogen van de banken. De uitkomsten en aanbevelingen hiervan zijn gedeeld met de banken en zij hebben hieraan in 2019 opvolging gegeven. Naast de reguliere toezichtactiviteiten geldt dat er diverse risk assessment system (RAS) reviews zijn uitgevoerd op het gebied van verandervermogen.

5.2.2 Toezicht verzekeraars

Verzekeraars hebben nog steeds met uitdagende marktomstandigheden te maken. Naast de voortdurende lage rente betreft dit ook de noodzakelijke transformatie van het bedrijfsmodel van veel verzekeraars. Bij hun traditionele levenbedrijf is al jaren sprake van krimp en het schadebedrijf is aan grote concurrentie onderhevig, ook uit het buitenland. Als gevolg hiervan stond een belangrijk deel van de toezichtactiviteiten in het teken van consolidatie en interventies bij individuele verzekeraars. Verder hebben we aandacht besteed aan de herziening van het Europese regelgevend kader (Solvency II) en de kwaliteit van de risicobeoordeling en crisisplannen van verzekeraars.

Onze inzet bij de herziening van Solvency II blijft het realiseren van een gelijk Europees speelveld voor verzekeraars. In 2019 hebben we ons sterk gemaakt, vooral bij de Europese autoriteit voor verzekeringen en bedrijfspensioenen (EIOPA), voor verdere harmonisatie van het toezicht op verzekeraars. Onze speerpunten hierbij zijn harmonisatie van toezicht op interne

56 modellen, grensoverschrijdende verzekeringsactiviteiten en consolidatie en overnames, waaronder de inzet van herverzekeringen. Hierbij speelt soms het dilemma dat strenger toezicht in Nederland niet altijd het gewenste effect (bescherming polishouders) heeft, omdat het verzekeraars ertoe kan bewegen activiteiten te verplaatsten naar een jurisdictie met minder streng toezicht. Wij blijven ons daarom inzetten voor een gelijk speelveld binnen Europa. Dit is niet alleen belangrijk vanuit het perspectief van de Europese interne markt, maar ook om zorg te dragen dat polishouders in gelijke mate worden beschermd. Dit gelijke speelveld moet wat DNB betreft niet alleen betrekking hebben op bestaande verzekeraars, actief in verschillende EU-lidstaten, maar ook op nieuwe spelers in de markt, zoals aan private equity-beleggers gelieerde verzekeraars. Bij de herziening van Solvency II hebben we ook ingezet op aanpassingen die meer recht doen aan de economische werkelijkheid, maar toch de economische impact voor onder toezicht staande instellingen overzienbaar houden.

De kwaliteit van de beoordeling van eigen risico en solvabiliteit (own risk and solvency assessment – ORSA) verdient aandacht en we zijn in 2019 gestart met de beoordeling van crisisplannen. We hebben in 2019 onderzoek gedaan naar de toekomstprojecties in de ORSA. Gebleken is dat de veronderstellingen die aan de ORSA's ten grondslag liggen niet goed inzichtelijk zijn. We gaan verzekeraars aanspreken om de kwaliteit structureel te verbeteren. Ook zijn we in 2019 gestart met een themaonderzoek om de zogenoemde voorbereidende crisisplannen te beoordelen. Deze dienen verzekeraars op te stellen in het kader van de Wet herstel en afwikkeling van verzekeraars, die per 1 januari 2019 in werking is getreden. In 2019 hebben we een Good Practice voor crisisplanning gepubliceerd; het themaonderzoek wordt in 2020 voortgezet.

5.2.3 Toezicht pensioenfondsen

Het herstel van de financiële positie blijft een belangrijk thema in de pensioensector. Hoewel enkele pensioenfondsen dit jaar gehele of gedeeltelijke indexatie konden toekennen, verkeert een aantal grote fondsen in zwaar weer. Door het gebruik van een ministeriële regeling zijn de kortingen die in 2020 voor de meeste fondsen dreigden van de baan of lager uitgevallen. Hiermee is de dreiging van kortingen op de langere termijn echter niet verdwenen. Het herstel van de financiële positie zal een voortdurend aandachtspunt blijven binnen ons toezicht.

In 2019 zijn we met de pensioensector in gesprek gegaan over belemmeringen in de consolidatie.

De daling van het aantal pensioenfondsen zet gestaag door. Het aantal fondsen is van ruim 1.000 in 1998 verminderd naar ongeveer 220 nu. Pensioenfondsen besluiten vaak tot liquidatie vanwege een combinatie van ontwikkelingen, zoals stijgende kosten van de pensioenuitvoering, toenemende wettelijke eisen, moeite om geschikte bestuurders te vinden, de financiële positie of demografie van het fonds en veranderingen bij de werkgever (denk aan fusies, faillissementen of wijziging van de pensioenregeling). Een zorgvuldige besluitvorming over de toekomst van het pensioenfonds kost tijd. Tegelijkertijd kan te lang uitstel ook tot een slechter resultaat voor de deelnemer leiden. Om die reden hebben we in 2019 gesprekken gevoerd over de dilemma's die verschillende partijen in de praktijk ervaren. We hebben onder andere gesproken met pensioenuitvoerders, koepelorganisaties en

adviseurs. Hieruit is gebleken dat belemmeringen ervaren worden op het gebied van (i) governance, (ii) de omgang met de financiële opzet van het fonds bij de keuze voor liquidatie en (iii) interne en externe liquidatieprocessen. Begin 2020 worden deze signalen breder via een nieuwsbrief met de sector gedeeld. Tevens zal DNB waar nodig meer uitleg geven.

We hebben in de toezichtgesprekken met alle grote en middelgrote pensioeninstellingen aandacht besteed aan de inrichting van zogenoemde sleutelfuncties. Deze hebben als doel tegenwicht te bieden aan de onderdelen die belast zijn met de uitvoerende werkzaamheden. Sinds de implementatie van de richtlijn voor de werkzaamheden van en het toezicht op pensioeninstellingen (IBPV-richtlijn – [IORP II](#)) zijn sleutelfuncties verplicht. Over de inhoud heeft DNB de pensioensector geïnformeerd via presentaties op diverse seminars, ronde tafels, guidance-documenten en Q&A's op de [website](#). Bovendien heeft DNB gedurende 2019 de inrichting van sleutelfuncties bij alle grote fondsen en een deel van de middelgrote fondsen beoordeeld en goedgekeurd aan de hand van toegestuurde fondsdocumentatie. Aansluitend zijn de toetsingen van sleutelfunctiehouders ter hand genomen.

5.2.4 Toezicht trustsector en overige instellingen

DNB heeft in 2019 een streng toezichtbeleid gevoerd ten aanzien van de trustsector. We hebben gerichte communicatie ingezet om aandacht te vragen voor de verscherpte eisen van de Wet toezicht trustkantoren ([Wtt 2018](#)), waaronder de eis om over twee dagelijkse beleidsbepalers te beschikken. Sommige trustkantoren zijn tot het inzicht gekomen dat ze niet aan de verscherpte eisen kunnen voldoen. Dit is onder andere te zien in de afname van het aantal vergunningen. Een ongewenst effect van onze regelgevende druk is dat meer illegale trustdiensten worden aangeboden. We hebben in 2019 een toename gezien in het aantal signalen over deze diensten. We beoordelen de signalen die bij ons binnenkomen. Omdat ook signalen binnenkomen bij derden, hebben we echter geen direct zicht op de totale omvang van de illegale trustdienstverlening.

Vorig jaar trad een groot aantal beleggings-, betaal- en elektronischgeldinstellingen toe tot de Nederlandse markt. Vanwege de Brexit traden vooral nieuwe beleggingsinstellingen toe. Het aantal onder prudentieel toezicht staande instellingen is in 2019 echter vrijwel stabiel gebleven, doordat de aanwas van nieuwe instellingen werd gecompenseerd door een vergelijkbaar aantal beëindigde vergunningen. We hebben in 2019 substantieel meer vergunningen verleend dan gemiddeld. Ook het toezicht op de betaal- en elektronischgeldinstellingen heeft in 2019 voor een belangrijk deel in het teken gestaan van vergunningverlening aan nieuwe toetreders. Voor deze instellingen speelde naast de Brexit ook de inwerkingtreding van PSD2 een belangrijke rol.

58 **6 Resolutie**

Resolutie maakt een ordentelijke afwikkeling van financiële instellingen mogelijk. Een goed voorbereide en gecontroleerde afwikkeling draagt bij aan een schokbestendig financieel systeem en maatschappelijk vertrouwen. In Nederland is DNB de nationale resolutieautoriteit. In 2019 hebben we resolutieplannen gemaakt voor de afwikkeling van banken en zijn we gestart met resolutieplannen voor verzekeraars en centrale tegenpartijen. Ook hebben we bijgedragen aan Europese regelgeving voor bankenresolutie.

Afgelopen jaar is volledige dekking van de Nederlandse bankensector door resolutieplannen gerealiseerd en zijn we gestart met plannen voor verzekeraars en een centrale tegenpartij.

In de resolutieplannen staat uitgewerkt hoe instellingen gecontroleerd kunnen worden afgewikkeld. Terwijl eind 2018 een aantal resolutieplannen voor Nederlandse banken nog in voorbereiding waren, is nu voor iedere bank een resolutieplan gereed. De Algemene Rekenkamer heeft in 2019 een onderzoek uitgevoerd naar resolutieplanning door DNB voor middelgrote en kleine banken. Relevante bevindingen zijn reeds in de taakuitvoering meegenomen. Per 1 januari 2019 is DNB ook de resolutieautoriteit voor verzekeraars geworden. We hebben een goede start gemaakt met deze nieuwe taak. Zo hebben we kaders ontwikkeld om te bepalen of verzekeraars in aanmerking komen voor resolutie en data geïdentificeerd die nodig zijn voor resolutieplanning. Conform planning is voor vier verzekeraars een eerste resolutieplan opgesteld. Daarmee liggen we op schema om in 2020 voor alle verzekeraars die in aanmerking komen voor resolutie een plan gereed te hebben. Hierbij is een aandachtspunt dat veel verzekeraars internationaal opereren en in het buitenland meestal een vergelijkbaar resolutieraamwerk ontbreekt. Daarom maakt DNB zich sterk voor internationale standaarden voor herstel en resolutie van verzekeraars. In 2019 zijn we ook gestart met resolutieplanning voor een centrale tegenpartij in Nederland.

Verder hebben we resolutie-instrumenten meer operationeel gemaakt en het depositogarantiestelsel (DGS) zo ingericht dat het binnen 7 werkdagen een uitkering kan gaan doen.

DNB beschikt over resolutie-instrumenten waarmee we instellingen ordentelijk kunnen afwickelen. In 2019 hebben we deze instrumenten verder operationeel gemaakt. Momenteel werken we uit hoe we 'bail-in' en 'verkoop aan een marktpartij' snel en effectief kunnen inzetten. Een ander onderdeel van onze resolutietaak is het DGS, dat spaartegoeden garandeert tot EUR 100.000 per persoon per bank. In 2019 heeft het DGS een betere aansluiting met systemen van banken gekregen en is een start gemaakt om samen met de banken de kwaliteit van de aangeleverde depositogegevens te verbeteren.

Tot slot hebben we bijgedragen aan Europese raamwerken voor resolutie. In Europa werken we aan regelgeving en beleid op het gebied van resolutie voor banken, verzekeraars en centrale tegenpartijen. Voor banken hebben we ons vooral sterk gemaakt voor duidelijke eisen aan de kwaliteit van hun verliesabsorberend vermogen. Dit is onderdeel van het raamwerk voor bankresolutie (BRRD2) geworden. Voor verzekeraars en centrale tegenpartijen staat harmonisatie van herstel- en resolutieregimes, mede door onze inzet, hoog op de agenda.

7 Balansbeheer

De blootstellingen en risico's op onze balans ontstaan door het gezamenlijke monetair beleid van het Eurosysteem en door de EUR 39 miljard aan eigen beleggingen en goud (zie [toelichting financiële positie](#)). Het past bij DNB om op een prudente en maatschappelijk verantwoorde manier te beleggen. In 2019 hebben we een resultaat behaald van EUR 1.176 miljoen, waarvan EUR 177 miljoen door een vrijval uit de voorziening voor financiële risico's. Ook hebben we stappen gezet in de implementatie van ons kapitaalbeleid en maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid.

Met de winst over 2019 bereiken onze buffers, op basis van het herziene kapitaalbeleid, het gewenste niveau. In 2019 is het kapitaalbeleid herzien. Deze herziening was nodig, omdat onze omgeving sterk is veranderd. Zo is onze balans door het onconventionele monetair beleid gegroeid en wordt het risicoprofiel overwegend door monetaire blootstellingen bepaald. Het nieuwe kapitaalbeleid maakt onderscheid tussen buffers ter dekking van tijdelijke risico's (de voorziening voor financiële risico's) en buffers ter dekking van structurele en verborgen risico's (het kapitaal) en sluit daarmee beter aan bij de risico's op de balans. In 2019 zijn de risico's gedaald en daarom valt een deel van de voorziening voor financiële risico's vrij. Bij toepassing van het nieuwe kapitaalbeleid wordt een deel van de winst gebruikt om het kapitaal te versterken, dat daarmee het gewenste niveau bereikt. De [toelichting financiële positie](#) geeft verdere details over het nieuwe kapitaalbeleid.

In 2019 hebben we ons beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) vastgesteld en stappen gezet in de implementatie ervan. Hoewel veel beleggers de [Principles for Responsible Investment](#) al hebben ondertekend, is DNB sinds maart 2019 de eerste centrale bank die deze internationale richtlijnen voor MVB onderschrijft. Met de ondertekening van de PRI hebben we ons gecommitteerd aan de integratie van zes principes op het gebied van milieu, de maatschappij en goed bestuur (environmental, social en governance – ESG) in ons beleggingsbeleid. Tegelijk met de ondertekening is een [Charter Verantwoord Beleggen](#) gepubliceerd dat de uitgangspunten van ons MVB-beleid beschrijft. Dit Charter bestaat uit vijf onderdelen die we binnen twee jaar willen integreren in de beleggingsprocessen voor onze eigen beleggingsportefeuille. In 2019 zijn zowel in de intern (EUR 9,1 miljard) als extern (EUR 2,7 miljard) beheerde beleggingen eerste stappen hiertoe gezet (zie tabel 1). De monetaire portefeuilles, die met EUR 175,6 miljard het grootste deel van onze balans vormen, vallen buiten de reikwijdte van ons MVB-beleid. Hoe we met MVB-overwegingen omgaan binnen deze portefeuilles wordt verder toegelicht in [hoofdstuk 3](#).

Tabel 1 Overzicht implementatie MVB-beleid

Beleid	Wat hebben we in 2019 gedaan?	Wat gaan we in 2020 doen?
Filter	Extern beheerde beleggingen: ■ De Investment Grade Exchange Traded Funds, die niet voldeden aan ons uitsluitingenbeleid, zijn vervangen door managers die dit wel doen. ■ Het uitsluitingenbeleid van één van onze high-yield managers is aangepast, waarmee alle externe managers aan ons beleid op dit gebied voldoen. ■ Het screenen op basis van UN Global Compact wordt door alle managers m.u.v. één toegepast. De manager die nu niet voldoet, heeft concrete plannen om dit in de toekomst te implementeren. Intern beheerde beleggingen ■ We hebben beleid ontwikkeld voor het toepassen van uitsluitingen en screening op internationale normen, waarbij verantwoordelijkheden zijn belegd bij de Chief Investment Officer met een tweedelijnsrol voor het hoofd van Risk Management. ■ We hebben een externe ESG-dataprovider geselecteerd waarmee we ESG ook in onze intern beheerde beleggingen kunnen toepassen.	Extern beheerde beleggingen: ■ Monitoren van de uitvoering van het actieplan van de fondsen van managers die nog niet screent op internationale normen. ■ Op kwartaalbasis monitoren van toepassing uitsluitingen- en screeningbeleid door externe managers. Intern beheerde beleggingen ■ Toepassen van ons uitsluitingen- en screeningbeleid aan de hand van ESG-data.
Integreer	Extern beheerde beleggingen: ■ Van de vier managers die onze portefeuilles actief beheren, voldoen drie aan ons ESG-integratiebeleid. De manager die niet voldoet, heeft een actieplan opgesteld om hier op termijn wel aan te voldoen. Intern beheerde beleggingen: ■ De hoofdlijnen van een ESG-integratieraamwerk zijn vastgesteld. ■ We hebben een externe ESG-dataprovider geselecteerd die ons van data voorziet waarmee we ook intern ESG-integratie kunnen toepassen.	Extern beheerde beleggingen: ■ Monitoren van de uitvoering van het actieplan van desbetreffende manager. ■ Het is uitdagend gebleken om ESG-integratie volledig te implementeren binnen de extern beheerde portefeuilles. Dit vanwege het gebrek aan maatwerk dat we binnen deze portefeuilles kunnen toepassen. We doen daarom onderzoek naar een operationele inrichting waarbij meer maatwerk mogelijk is. Intern beheerde beleggingen: ■ Het ESG-integratieraamwerk in meer detail uitwerken, testen en waar nodig aanscherpen.
Promoot	■ Internationale inzet voor de ontwikkeling van MVB door centrale banken, o.a. door coördinatie van een <u>NGFS-rapport</u> over dit onderwerp; ■ Voorzitter van het NGFS en het <u>Platform voor Duurzame Financiering</u>.	■ Verder bijdragen aan werk van het NGFS over duurzaam en verantwoord beleggen. ■ Voorzitterschap NGFS en Platform voor Duurzame Financiering voortzetten.
Rapporteert	■ Rapporteren over voortgang implementatie van MVB-Charter in dit verslag. ■ Voor de extern beheerde beleggingen is een MVB-rapportageraamwerk opgesteld voor interne stakeholders.	■ Ontwikkelen van een MVB-rapportageraamwerk voor de intern beheerde beleggingen voor interne stakeholders. ■ Publieke rapportage via het PRI platform. ■ Rapporteren over de CO₂-voetafdruk van de eigen beleggingen in het jaarverslag.
Ontwikkel	■ Klimaatstrategie ontwikkeld gericht op klimaatrisico-mitigatie en klimaatimpact, die een aanvulling is op het reeds bestaande MVB-beleid. ■ In het kader van deze strategie is verkend of we de door DNB ontwikkelde klimaatstresstest kunnen toepassen op onze eigen balans (risico-mitigatie).	■ Meten van de CO₂-voetafdruk van de portefeuilles en uitvoeren van een klimaatstresstest op onze eigen balans (risico-mitigatie). ■ Allocatie naar groene obligaties opbouwen in de interne portefeuilles (impact). ■ Het is uitdagend gebleken om de klimaatstrategie te implementeren binnen de extern beheerde portefeuilles. Dit vanwege het gebrek aan maatwerk dat we binnen deze portefeuilles kunnen toepassen. We doen daarom onderzoek naar een operationele inrichting waarbij meer maatwerk mogelijk is.

8 Statistiek

DNB stelt statistieken op over het Nederlandse financiële systeem. Deze statistieken maken we toegankelijk voor het brede publiek en institutionele partijen zoals het CBS, de ECB en het IMF. Door inzichtelijke statistieken en databronnen te leveren dragen we eraan bij dat beleidsmakers, toezichthouders en andere belanghebbenden gefundeerde beslissingen kunnen nemen. In 2019 lag de nadruk op het verbeteren van de kwaliteit, de efficiëntie en de toegankelijkheid van onze statistieken.

Het nieuwe, gezamenlijke productieproces van DNB en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) voor macro-economische statistieken is verder geïmplementeerd. In 2018 hebben DNB en het CBS hun macro-economische statistieken onderling consistent gemaakt. Daarbij is ook een begin gemaakt met het integreren van de statistiek-productieprocessen. In 2019 hebben we de onderliggende technische infrastructuur voor de productieprocessen ontwikkeld. Verder is in 2018 afgesproken dat DNB verantwoordelijk is voor de waarneming van financiële sectoren en het CBS voor die van niet-financiële sectoren. In dit kader hebben wij in 2019 onze dataverzameling voor niet-financiële bedrijven beëindigd. Dit levert efficiencyvoordelen op voor zowel rapporteurs als DNB. Ook hebben wij voorbereidingen getroffen voor een verbeterde dataverzameling over het financiële stelsel, waarbij we vanaf 2020 starten met een nieuwe effectenrapportage op maandbasis en een kwartaalrapportage voor instellingen zoals effectenhandelaren en financieringsmaatschappijen.

Ook hebben we meerdere nieuwe, granulaire dataverzamelingen over leningen gelanceerd.

Dergelijke data bevatten gedetailleerde informatie over individueel verstrekte leningen, waardoor ze nieuwe mogelijkheden bieden voor analyses op het gebied van monetair beleid, toezicht en financiële stabiliteit. Het jaar 2019 was het eerste volledige rapportagejaar voor de bedrijfskredietenrapportage van het Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB) en voor de rapportage over hypothecaire leningen van particulieren. Deze sets bevatten respectievelijk circa 500.000 en 6 miljoen leningen. Het statistische kwaliteitsraamwerk van deze rapportages is versterkt, waardoor de datakwaliteit is verbeterd. De rapportages zijn het afgelopen jaar voor het eerst gebruikt bij onderzoeken en beleidsvorming.

Tot slot hebben we onze data toegankelijker gemaakt. DNB stelt de gemaakte statistieken breed ter beschikking via haar Statistiekenwebsite. Deze website hebben we uitgebreid met nieuwe mogelijkheden om data te visualiseren. Naast het vergroten van de visualisatiemogelijkheden zijn de statistieken zelf ook toegankelijker gemaakt. Zo zijn vrijwel alle statistische tijdreeksen nu ook gepubliceerd in een variant zonder tijdsbreuken. Ook hebben we onze datatabellen aangemeld voor het open data-initiatief van de overheid, waardoor deze data nu breder vindbaar en bruikbaar zijn. Met deze aanpassingen komen we tegemoet aan de wensen van onze gebruikers.

9 Bedrijfsvoering

DNB werkt aan een moderne en efficiënte dienstverlening en bedrijfsvoering. Kostenbewustzijn, duurzaamheid en tevredenheid van gebruikers zijn onderdeel van onze besluitvorming. In 2019 hebben we daarom verdere stappen gezet in de verduurzaming van onze huisvesting en aanbestedingen. Ook hebben we ons diversiteitsbeleid aangescherpt en een meerjarige digitale ambitie voor onze organisatie vastgesteld.

In 2019 is een hoge duurzaamheidsambitie vastgesteld voor de renovatie van het hoofdkantoor en is de bouw van het cashcentrum gestart. In de komende jaren wordt het hoofdkantoor in Amsterdam gerenoveerd en wordt een nieuw energieneutraal cashcentrum in Zeist gebouwd. In 2019 zijn voorbereidingen getroffen voor de start van de renovatie van het hoofdkantoor in 2020. Zo is besloten het bankbiljettenbedrijf en de goudkluis tijdelijk te verplaatsen naar Haarlem. Hierdoor kan de renovatie een jaar eerder worden afgerond. Verder zijn in het voorlopig ontwerp van het gerenoveerde gebouw meetbare duurzaamheidsambities vastgesteld. Zo dient het gebouw in 2023 aan het hoogst haalbare energielabel A+++ te voldoen (het huidige pand heeft energielabel G). Daarnaast wordt de CO₂-uitstoot van het gerenoveerde kantoor met minstens 83% verminderd ten opzichte van de huidige uitstoot. Ook willen we dat het nieuwe gebouw het zogenoemde BREEAM-keurmerk 'Outstanding' behaalt, een belangrijke indicator voor de mate van duurzaamheid van een kantoorpand. Daarnaast wordt ingezet op het behalen van de zogenoemde WELL Platinum-certificering, die onderschrijft dat het gebouw een positieve impact heeft op de gezondheid en het welzijn van de mensen die er werken.

Duurzaamheid en arbeidsparticipatie zijn als gunningscriteria meegenomen in onze aanbestedingen. In 2019 hebben we de aanbestedingen van de ICT-sourcingdiensten afgerond. Duurzaamheidscriteria vormden een onderdeel van de getekende overeenkomsten. Zo verwachten wij van de sourcingpartners dat ze de aan ons geleverde ICT-diensten verduurzamen, onder andere door energie-efficiëntere datacenters te gaan gebruiken in 2020. Milieu- en circulariteitsaspecten zijn ook onderdeel geworden van onze aanbestedingen voor meubilair, en hotel- en vergaderlocaties. Zo hebben hotel- en vergaderlocaties bij voorkeur een Green Key-certificering (internationaal duurzaamheidskeurmerk) en zijn ze goed bereikbaar met het openbaar vervoer. Ook hebben we besloten bestaand meubilair te hergebruiken voor de tijdelijke huisvesting. Indien nieuw meubilair nodig is, wordt dat duurzaam ingekocht. In 2019 hebben we in ons aanbestedingsbeleid ook eisen gesteld ten aanzien van arbeidsparticipatie. Bij meerdere aanbestedingen hebben we contractafspraken gemaakt om mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt in te zetten.

Verder hebben we ons diversiteitsbeleid aangescherpt, waarin we streven naar meer culturele diversiteit, genderdiversiteit aan de top en plekken voor mensen met een arbeidsbeperking.

Om de huidige mate van inclusiviteit te meten en eventuele knelpunten te benoemen, heeft DNB in 2019 meegewerkt aan de Nederlandse InclusiviteitsMonitor (NIM). Uit de NIM bleek dat ons huidige beleid vooral gericht is op het aantrekken en doorstromen van ondervertegenwoordigde groepen in de organisatie. Er is echter nog onvoldoende aandacht voor beleid gericht op het creëren van een inclusieve organisatiecultuur. Ook is ons beleid nog onvoldoende gericht op initiatieven om ondervertegenwoordigde groepen voor de organisatie te behouden. Op basis van de uitkomsten is het diversiteitsbeleid op verschillende vlakken aangescherpt. Zo is het creëren van een inclusieve organisatiecultuur onderdeel geworden van onze nieuwe meerjarige strategie (DNB 2025). Dit impliceert onder andere dat alle divisies vanaf 2020 jaarlijks aan de directie gaan rapporteren hoe ze aan dit doel gaan bijdragen. Verder gaan we in 2020 een onderzoek uitvoeren naar het behoud van divers talent. Tot slot is besloten het streefcijfer voor vrouwen op managementposities opwaarts bij te stellen van een streefwaarde van 32% (vastgesteld in 2016) naar 35% in 2021. In 2019 is reeds bij de werving extra aandacht besteed aan culturele diversiteit en worden de bestaande interne diversiteitsnetwerken voor medewerkers (Female Capital, JongDNB en GayNB) uitgebreid met een nieuw netwerk dat zich richt op culturele diversiteit. Ook hebben we in 2019 een coördinator arbeidsparticipatie aangesteld, die de werving van 15 arbeidsplaatsen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en een arbeidsbeperking gaat begeleiden.

Tot slot hebben we de verdere digitalisering van onze organisatie in 2019 als strategische prioriteit bestempeld in onze nieuwe meerjarige strategie. Digitalisering is niet nieuw voor DNB, maar tegelijkertijd is nog veel winst te behalen. Wij hebben onszelf als doel gesteld om in 2025 in al onze taakgebieden digitaal te werken en op digitaal gebied een erkend volwaardige deelnemer in de financiële sector te zijn. In 2019 hebben we de eerste stappen hiertoe gezet door een Chief Data Office (CDO) op te richten, dat verantwoordelijk wordt voor de realisatie van deze doelstelling. Ook hebben we een Chief Innovation Office Toezicht (CIOT) opgericht, dat voor onze toezicht-organisatie een aanjagende rol speelt bij het realiseren van onze digitale ambitie (ook vastgesteld in 2019).

64 Bijlage 1 Toelichting financiële positie

De blootstellingen en risico's op onze balans ontstaan door het gezamenlijke monetaire beleid van het Eurosysteem en door onze eigen beleggingen. Als gevolg van het voortdurende onconventionele monetaire beleid blijft onze balans groot en wordt het risicoprofiel overwegend bepaald door de monetaire blootstellingen, inclusief de gedeelde risico's van andere centrale banken in het Eurosysteem. In 2019 is ons kapitaalbeleid aangepast waardoor de buffers, die dienen om eventuele verliezen op te vangen, beter aansluiten bij de risico's.

Totale blootstellingen, risico's en buffers¹

De totale blootstellingen bedroegen in 2019 EUR 189,7 miljard. Het merendeel (EUR 175,6 miljard) komt voort uit de monetaire operaties (zie tabel 2). De totale blootstellingen zijn in 2019 gedaald door de aflopende inactieve monetaire programma's (waaronder het programma voor de effectenmarkten – SMP), een daling in de open-marktopoperaties en een verkleining van de eigen beleggingsportefeuille. Gezien de hervatting van de nettoaankopen in november 2019 zullen de monetaire blootstellingen in de toekomst weer toenemen.

Met behulp van risicomodellen en scenariobenaderingen berekenen we het krediet- en marktrisico van onze blootstellingen, alsmede het renterisico als gevolg van het onconventionele monetaire beleid. Het geschatte, totale risico is in 2019 per saldo afgenomen van EUR 5,2 miljard naar EUR 3,6 miljard. Het rente- en kredietrisico voortkomend uit het onconventionele monetaire beleid is, gedaald van EUR 2,3 miljard naar EUR 1,8 miljard. Deze risico's worden gedekt door de voorziening voor financiële risico's² (VFR). In 2015, 2016, 2017 en 2018 voegden we jaarlijks een vast bedrag van EUR 500 miljoen toe aan deze voorziening. In 2019 is de VFR met EUR 177 miljoen verlaagd. Na deze vrijval biedt de VFR volledige dekking van de berekende risico's van EUR 1,8 miljard.

Goud neemt een bijzondere plaats in binnen het risicoraamwerk van DNB. De goudvoorraad (EUR 26,7 miljard) dient ter dekking van ultieme systeemrisico's die zich materialiseren in extreme scenario's die buiten de grenzen van de risicoberekeningen vallen. De goudvoorraad wordt passief beheerd.

¹ Deze paragraaf is onderdeel van de risicoparagraaf van de jaarrekening en is daarmee in scope van de controleverklaring van de onafhankelijke accountant, zie pagina 181.

² De naam van de voorziening voor krediet- en renterisico (VKR) is aangepast naar voorziening voor financiële risico's (VFR), zie "vergelijking met voorgaand jaar" in "Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling".

Tabel 2 Blootstellingen, risico's en buffers DNB

EUR miljard, exclusief goud en exclusief intrasysteemblootstellingen. Gerapporteerd zijn de blootstellingen waarover DNB risico loopt.

	31-12-2019	31-12-2018	Vershil
Totale blootstellingen	189,7	203,0	-13,2
Monetaire blootstellingen	175,6	183,6**	-8,0
Eigen beleggingen en overige portefeuilles	14,1	19,4	-5,2
Totale risico	3,6	5,2	-1,6
Risico's monetaire blootstellingen (VFR)*	1,8	2,3	-0,5
Overige risico's	1,8	2,9	-1,1
Buffer voor risico's	9,8	9,9	-0,2
Voorziening voor financiële risico's (VFR)	1,8	2,0	-0,2
Kapitaal en reserves	7,9	7,9	0,0

* Het risico onder VFR bestaat uit het kredietrisico op de aankopen in de aankoopprogramma's CSPP, CBPP3 en PSPP supra en uit het renterisico. Alle overige risico's, waaronder de risico's uit de overige aankoopprogramma's, de eigen beleggingen en de conventionele liquiditeitsvertrekking aan banken (OMO), worden gedekt door kapitaal en reserves. Het ABSPP is voor rekening en risico van de ECB.

** De monetaire blootstellingen per eind 2018 zijn met EUR 5,9 miljard naar beneden gecorrigeerd, om de toepassing van ECB-portefeuilledata consistent te maken.

Monetaire blootstellingen en risico's³

De monetaire operaties worden samen met het Eurosysteem uitgevoerd. De open-marktoperaties (OMO) dekken de reguliere liquiditeitsverstrekking aan banken en bevatten ook de gerichte langerlopende herfinancieringstransacties (TLTRO's). Onder het APP koopt het Eurosysteem door de publieke sector uitgegeven schuldbewijzen (PSPP), gedekte obligaties (CBPP3), bedrijfsobligaties met een hoge kredietwaardigheid (CSPP) en securitisaties (ABSPP). De inactieve programma's SMP en CBPP1&2 lopen langzaam af. OMO, CBPP3, SMP en CSPP zijn voor gedeelde rekening en risico. De verdeling van winsten en verliezen over de centrale banken binnen het Eurosysteem vindt plaats op basis van de kapitaalsleutel van het Eurosysteem. Tabel 3 geeft per aankoopprogramma ons aandeel in de totale blootstelling van het Eurosysteem weer. Het PSPP is het meest omvangrijke aankoopprogramma. Het merendeel van het risico en rendement op de aankopen binnen het PSPP wordt niet gedeeld binnen het Eurosysteem.⁴ Het ABSPP staat op de balans van de ECB en is primair voor risico van de ECB. Omdat wij alleen indirect aan deze risico's zijn blootgesteld, staat het ABSPP niet in tabel 3.

³ Deze paragraaf is onderdeel van de risicoparagraaf van de jaarrekening en is daarmee in scope van de controleverklaring van de onafhankelijke accountant, zie pagina 181.

⁴ Risico's op aankopen door nationale centrale banken van nationaal schuld papier worden niet gedeeld. Risico's op aankopen van obligaties uitgegeven door supranationale instellingen en aankopen van nationaal schuld papier door de ECB wel.

- 66 In 2019 heeft de Raad van Bestuur van de ECB diverse wijzigingen in het monetaire beleid doorgevoerd. Ondanks dat de hervatting van de nettoaankopen extra rente- en kredietrisico met zich meebrengt, zijn de risico's uit het monetaire beleid in 2019 per saldo afgenomen. De netto daling van het renterisico wordt vooral gedreven door het naar achteren schuiven van het verwachte moment van de eerste beleidsrenteverhoging in het onderliggende scenario. Het renterisico materialiseert zich namelijk als de beleidsrentes significant en snel stijgen. Door het naar achter schuiven van de eerste renteverhoging dragen de huidige langerlopende herfinancieringstransacties (die aflopen in maart 2021, TLTRO-II) niet langer bij aan het renterisico. De nieuwe langerlopende herfinancieringsoperaties (TLTRO-III) hebben een variabele rente, waardoor de bijdrage aan het renterisico voor DNB nihil is (in tegenstelling tot eerdere operaties). De daling van het kredietrisico wordt gedreven door een actualisatie van de aannames die gebruikt worden in de risicomodellen. De aannames zijn gebaseerd op historische data, waarbij de data uit recentere jaren economisch relatief gunstig waren en lagere verliezen laten zien. De risico's uit het onconventionele monetaire beleid zullen waarschijnlijk nog geruime tijd op de balans van DNB aanwezig zijn, gegeven de lange looptijd van de obligaties en de aangepaste indicaties omtrent het rentebeleid (forward guidance).

Tabel 3 Monetaire blootstellingen per aankoopprogramma en per land

EUR miljard. Gerapporteerd zijn de blootstellingen waarover DNB risico loopt

	OMO	SMP	CBPP 1-3	PSPP	CSPP	Totaal
Nederland	1,6	0,0	0,9	98,0	3,3	103,8
Italië	12,9	1,5	1,6	0,0	1,0	17,0
Frankrijk	5,6	0,0	3,8	0,0	3,3	12,7
Spanje	7,6	0,6	3,2	0,0	0,7	12,1
Duitsland	4,4	0,0	3,0	0,0	1,2	8,6
Griekenland	0,4	0,2	0,0	0,0	0,0	0,6
Overig	3,9	0,4	1,8	13,2	1,4	20,6
Totaal*	36,5	2,6	14,3	111,3	10,9	175,6
Vershil t.o.v. dec 2018	-6,4	-1,3	0,1	-0,9	0,5	-8,0

* Door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som van de uitsplitsing per land en per programma. De verschillen zijn weergegeven ten opzichte van de gecorrigeerde blootstellingen.

Eigen beleggingen⁵

De eigen beleggingen bestaan hoofdzakelijk uit zeer kredietwaardige obligaties van bijvoorbeeld Franse, Duitse en Amerikaanse overheden en semioverheden met een korte looptijd. Naast de intern beheerde obligatieportefeuilles hebben we ook participaties in externe fondsen met aandelen, bedrijfsobligaties met een hoge kredietwaardigheid en bedrijfsobligaties met een hoog rendement.

Het risicoprofiel van de obligatieportefeuille wordt laag gehouden en het beheer kent specifieke minimumvoorwaarden voor kredietwaardigheid en liquiditeit, waaronder een minimale rating en een voldoende klein verschil tussen de bied- en laatprijs. Het valutarisico op de obligatieportefeuille wordt afgedekt via valutatermijntransacties. Ook het valutarisico van de vorderingen op het IMF, die zijn uitgedrukt in een mandje van internationale valuta (special drawing rights – SDR), wordt afgedekt. De aanhoudende lage rentes hebben een negatieve impact op de winstgevendheid van de obligaties. Om de negatieve rendementen te beperken hebben we de omvang van de europortefeuille in 2019 verkleind van EUR 11 miljard naar EUR 5 miljard. De omvang van de overige portefeuilles is vrijwel ongewijzigd (zie tabel 4).

Tabel 4 Samenstelling van de eigen beleggingen en overige portefeuilles

EUR miljard

	31-12-2019	31-12-2018	Vershil
EUR-beleggingen	5,0	11,0	-6,0
USD-beleggingen	4,1	4,0	0,0
Aandelenfondsen	1,5	1,4	0,1
Obligatiefondsen met hoog rendement	0,7	0,6	0,1
Obligatiefondsen met hoge kredietwaardigheid	0,5	0,4	0,1
IMF-vorderingen	2,3	1,8	0,5
Totaal	14,1	19,4	-5,2

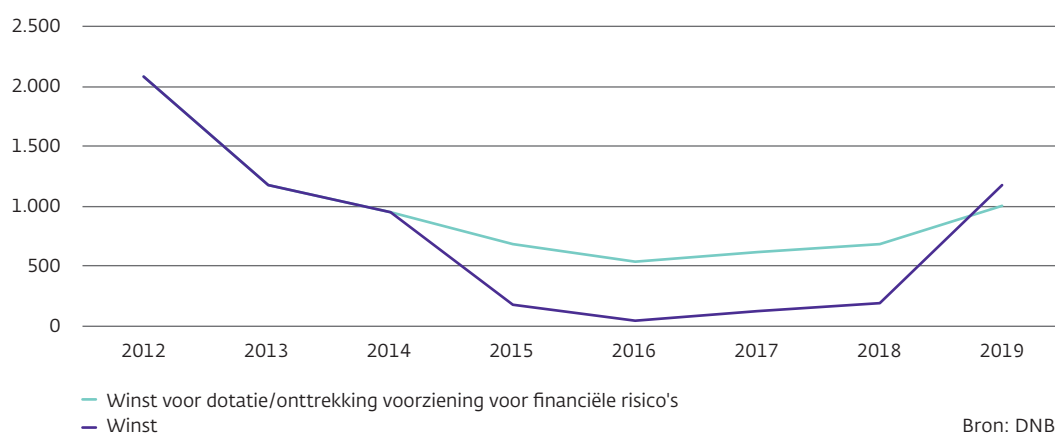
Winst

Over 2019 hebben we een winst behaald van EUR 1.176 miljoen, een toename van EUR 988 miljoen ten opzichte van 2018. De winst komt door toegenomen resultaten binnen de eigen beleggingen, de monetaire operaties, de niet-monetaire deposito's en de vrijval uit de VFR (zie tabel 5).

De toekomstige winst is sterk afhankelijk van de ontwikkeling van de rente en van de monetaire beleidsmaatregelen in het Eurosysteem die op dat moment van kracht zijn.

⁵ Deze paragraaf is onderdeel van de risicoparagraaf van de jaarrekening en is daarmee in scope van de controleverklaring van de onafhankelijke accountant, zie pagina 181.

68 **Figuur 2 Ontwikkeling winst**
EUR miljoen

De winst binnen de eigen beleggingen (EUR 149 miljoen) is voornamelijk het gevolg van de resultaten van de extern beheerde aandelenportefeuille. Door koersstijgingen raakte deze portefeuille gedurende 2019 de strategische bovengrens van de omvang. Om de portefeuille weer terug te brengen binnen de strategische bandbreedtes zijn aandelen verkocht. Hierbij is een deel van de herwaarderingsreserve gerealiseerd (EUR 183 miljoen). Ook in de rest van het jaar is een positief resultaat behaald op de aandelenportefeuille en de extern beheerde bedrijfsobligatiefondsen, dat neerslaat in de herwaarderingsreserves. Net als in 2017 en 2018 waren de vastrentende euro- en dollarportefeuilles verlieslatend in 2019. Dit komt vooral door de korte looptijden, die veelal negatieve obligatierentes hebben.

De monetaire operaties hebben EUR 831 miljoen bijgedragen aan de winst over 2019, een stijging van EUR 35 miljoen ten opzichte van een jaar eerder. De stijging komt met name voort uit de inkomsten uit de actieve aankoopprogramma's (CBPP3, PSPP en CSPP). Dit komt grotendeels door een boekhoudkundig effect waardoor verschillen tussen boekwaarde en nominale waarde in de eerste jaren na aankoop sneller worden afgeschreven dan in latere jaren. Deze effecten compenseren de dalende inkomsten als gevolg van aflossingen in enkele hoogrentende en aflopende monetaire portefeuilles (SMP en CBPP1 en 2). Het besluit van de Raad van Bestuur van de ECB om bancaire deposito's gedeeltelijk vrij te stellen van de negatieve rente leidt tot een inkomstendaling. Omdat deze maatregel per 30 oktober 2019 van kracht is geworden is het effect in 2019 beperkt. In 2020 zullen de rente-inkomsten op de monetaire deposito's verder dalen. Deze daling wordt gedeeltelijk gecompenseerd door de verlaging van de depositorente die leidt tot hogere inkomsten op de deposito's die niet zijn vrijgesteld.

De niet-monetaire deposito's leveren een bijdrage van EUR 150 miljoen aan de winst (2018: EUR 125 miljoen). De inkomstenstijging is voornamelijk het gevolg van hogere rente-inkomsten uit onze bilaterale dienstverlening aan centrale banken buiten het Eurosysteem. Resultaten van deze dienstverlening worden niet gedeeld binnen het Eurosysteem. De niet-monetaire deposito's worden gemiddeld verrekend tegen een rente net onder de depositorente. De omvang van de niet-monetaire deposito's is in de afgelopen jaren fors opgelopen. Dit komt doordat het nu voordeliger is om bij ons een deposito aan te houden dan om te investeren in kortlopende hoogkredietwaardige obligaties.

Tabel 5 Uitsplitsing resultaat DNB

EUR miljoen

	31-12-2019	31-12-2018	Verschil
OMO	-153	-135	-18
CBPP1 en 2	5	9	-4
CBPP3	81	73	8
SMP	177	237	-60
CSPP	93	75	18
PSPP	207	115	92
Geldmarktverplichtingen monetaire deposito's	417	431	-14
Vrijval(+)/dotatie(-/-) voorziening voor monetaire beleidsoperaties	4	-9	13
Totaal monetaire operaties	831	796	35
EUR-beleggingen	-18	-32	14
USD-beleggingen	-5	-15	10
Aandelenfondsen	183	3	180
Bedrijfsobligatiefondsen	7	-46	53
SDR-beleggingen	-18	-11	-7
Totaal externe reserves en EUR-beleggingen	149	-101	250
Geldmarktverplichtingen niet-monetaire deposito's	150	125	25
Totaal diversen (inclusief kosten)*	-131	-141	10
Totaal vrijval(+)/dotatie(-/-) aan voorziening voor financiële risico's (VFR)	177	-491	668
Totaal	1.176	188	988

* Diversen bestaan onder meer uit bedrijfslasten en inkomsten uit deelnemingen

70 **Kapitaalbeleid**

In 2019 is ons kapitaalbeleid herzien om adequate buffers op de lange termijn te borgen.⁶ Het nieuwe kapitaalbeleid maakt onderscheid tussen buffers ter dekking van tijdelijke risico's en buffers ter dekking van structurele risico's en latent aanwezige onzekerheden. Tijdelijke risico's zijn de risico's uit het onconventionele monetaire beleid. Structurele risico's komen voort uit de reguliere activiteiten, zoals de eigen beleggingen en de herfinancieringsoperaties. Latente risico's hebben betrekking op onzekere toekomstige activiteiten, zoals plotselinge noodliquiditeit aan Nederlandse banken.

De buffer voor tijdelijke risico's wordt gevormd door de voorziening voor financiële risico's (VFR). De VFR kan snel worden opgebouwd als tijdelijke risico's stijgen en valt vrij als deze risico's dalen. Zolang geen sprake is van een buffertekort wordt maximaal 50% van het resultaat toegevoegd aan de VFR. Bij een buffertekort kan het volledige resultaat worden toegevoegd aan de VFR. Er is sprake van een buffertekort zodra de totale risico's hoger zijn dan de som van het kapitaal en de VFR. Eind 2019 is geen sprake van een buffertekort. Omdat de omvang van de VFR eind 2019 groter is dan de berekende tijdelijke risico's, valt in 2019 EUR 177 miljoen vrij uit de VFR.

De buffer voor structurele risico's en latent aanwezige onzekerheden wordt gevormd door het kapitaal. Om een marge te hebben voor niet-gecalculeerde onzekerheden, ligt het gewenste niveau van kapitaal doorgaans substantieel hoger dan de gecalculeerde risico's die erdoor worden gedekt. De balans groeit structureel als gevolg van de groei van de financiële sector en de geldhoeveelheid. Met de groei van de balans groeien ook de structurele en latente risico's. Om het kapitaal hiermee in de pas te laten lopen, is een beoogde jaarlijkse groei van 3,4% vastgesteld op basis van het aanwezige kapitaal per 31 december 2017. Deze 3,4% is gekalibreerd op de gemiddelde jaarlijkse groei van het Nederlandse bruto nationaal product tussen 1999 en 2017. Maximaal 50% van de winst wordt toegevoegd aan het kapitaal waarbij eventuele tekortschietende kapitaalgroei in eerdere jaren mag worden ingehaald. De resterende winst wordt als dividend uitgekeerd aan de Staat.⁷

⁶ Voor het rapport van de gezamenlijke werkgroep van het ministerie van Financiën (onze aandeelhouder) en DNB, zie <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/06/07/eindrapport-werkgroep-kapitaalbeleid-dnb>. De nieuwe afspraken worden vijf jaar na de inwerkingtreding geëvalueerd.

⁷ In 2019 zou de omvang van het kapitaal volgens de beoogde groei EUR 8.484 miljoen moeten bedragen. Met inachtneming van de statutaire bepaling en het mandaat van de aandeelhouder wordt voorgesteld op basis van het kapitaalbeleid EUR 539 miljoen van de winst toe te voegen aan het kapitaal (zie jaarrekening). Met deze toevoeging haalt DNB ook de achterstallige kapitaalgroei over 2018 in en wordt het kapitaal gelijk aan de doelomvang van EUR 8.484 miljoen.

Bijlage 2 Risicobeheersing

DNB beheerst haar risico's op een integrale manier. Dit doen we vanuit een overkoepelend raamwerk waarmee we risico's op een systematische manier kunnen identificeren, beoordelen en waar nodig mitigeren. In dit raamwerk onderscheiden we strategische, financiële en operationele risico's.

De **strategische risico's** raken onze kerntaken en zijn daarom onderdeel van onze besluitvormings- en besturingsprocessen. In 2019 hebben we onze meerjarige strategie herijkt. Hierbij hebben we de belangrijkste trends en bijbehorende strategische kansen en risico's meegenomen. Op basis van deze analyse van de externe omgeving is de directie via dialoogsessies in gesprek gegaan met medewerkers om zich zo te verzekeren van een stevig draagvlak voor de nieuwe strategie. De prioriteiten, doelstellingen en resultaten die uit de nieuwe strategie (DNB 2025) voortvloeien, zullen voor elk afzonderlijk jaar neerslaan in divisieplannen. Daarin staan tevens de risico's beschreven die uitvoering van deze acties in de weg kunnen staan, met mogelijke mitigerende maatregelen. De afdeling Risicomanagement & Strategie monitort periodiek de voortgang van de uitvoering van de voorgenomen strategische ambities en hiervan afgeleide prioriteiten. Meer informatie over de meerjarige strategie staat in de [toelichting DNB 2025](#). De **financiële risico's** worden gecoördineerd door het risicomanagementcomité (RMC) en komen in dit jaarverslag aan bod in de [toelichting financiële positie](#). Wij definiëren **operationele risico's** als de kans op het optreden van een ongewenste gebeurtenis met een negatieve impact op onze financiën, bedrijfsdoelstellingen of reputatie. Deze gebeurtenis kan het gevolg zijn van ontoereikende of falende interne bedrijfsprocessen, mensen en systemen, dan wel externe gebeurtenissen. De rest van deze paragraaf gaat in op hoe we operationele risico's beheersen.

Binnen ons operationeel risicomanagementraamwerk onderkennen we elf categorieën (zie figuur 3). Iedere risicocategorie heeft een coördinator, die zorgt voor een organisatiebreed beeld van de betreffende categorie. De afdeling Operationeel Risicomanagement rapporteert periodiek over de belangrijkste operationele risico's en de beheersing daarvan aan de Operational Risk Board (ORB), die vervolgens daar waar gewenst bijstuurt op beheersing van de risico's. In 2020 zal de directie de risicobereidheid per categorie vaststellen.

Figuur 3 Operationele risicocategorieën van DNB

A	Informatiebeveiligingsrisico	G	Frauderisico
B	Bedrijfscontinuïteitsrisico	H	HR-risico
C	Compliance & Integriteitsrisico	I	Fysiek beveiligingsrisico
D	ICT-risico	J	Verslagleggingsrisico
E	Uitbestedingsrisico	K	Procesrisico
F	Juridisch risico		

- 72 Verder past DNB sinds 2016 het three lines of defence-model organisatiebreed toe ter beheersing van de operationele risico's (zie figuur 4). Destijds is ook een meerjarenplan vastgesteld (tot en met 2021) om de drie verdedigingslijnes tot een duurzaam niveau te tillen. De ORB bestaat uit leden die de eerste en tweede verdedigingslinie vormen. In 2019 hebben we gewerkt aan het verder versterken van ons operationeel risicomanagement. Allereerst hebben we de rol van de Operational Risk Officer geborgd in alle divisies. Om het incidentmanagementproces te verbeteren, is een eenduidige procedure vastgesteld voor het melden, registreren en afhandelen van operationele incidenten. Daarnaast hebben we een DNB-brede Risk & Control Self Assessment (RCSA) uitgevoerd en zijn we aan de hand daarvan gestart met het verbeteren van onze integrale projectsturing, de uniformiteit en vindbaarheid van beleid en een meer eenduidige procesvastlegging. Ook zijn divisie- en afdelingsspecifieke RCSA's uitgevoerd door de Operational Risk Officers. In 2020 zullen zij rapporteren over de (beheersing van de) belangrijkste operationele risico's die hieruit zijn voortgekomen.

Figuur 4 Het three lines of defence-model

Toelichting: Gebaseerd op de risico-managementrichtlijnen van het Europees Stelsel van Centrale Banken, de Europese Bankautoriteit en het Bazels Comité.

Bijlage 3 Toelichting kosten

De kosten van DNB in 2019 bedragen EUR 430,3 miljoen. Dit is een overschrijding van de begroting met EUR 19,7 miljoen. Dit is voornamelijk het gevolg van nieuwe besluitvorming in het kader van het programma Huisvesting, die heeft geleid tot een verschuiving van kosten over de jaren. Daarnaast zijn er in 2019 meer bankbiljetten geproduceerd dan begroot.

In tabel 6 worden de kosten per hoofdtak weergegeven. Materiële verschillen ten opzichte van de begroting worden nader toegelicht. Het effect op de kosten voor het programma Huisvesting wordt toegerekend aan alle taken.

Tabel 6 Overzicht kosten 2019

EUR miljoen

	Realisatie 2019	Begroting 2019	Verschil	Realisatie 2018	Realisatie 2017
Hoofdtak					
Financiële stabiliteit	12,7	12,6	0,1	11,4	10,1
Monetaire taken	63,6	63,0	0,6	62,8	54,8
Betalingsverkeer	116,5	102,1	14,3	109,8	89,1
Toezicht	164,8	164,0	0,8	157,1	143,8
Financieel expertise centrum	2,9	3,3	-0,3	2,7	1,4
Statistieken	51,5	44,7	6,9	48,4	39,2
Resolutie	9,2	10,9	-1,8	7,3	4,9
DGS	9,1	9,9	-0,8	10,3	8,3
DGS-coulanceregeling	0,0	0,0	0,0	0,0	1,4
Totaal	430,3	410,6	19,7	409,6	353,2

Toelichting: Cijfers op basis van stand 9 januari 2020.

De kerntaak Betalingsverkeer kent een overschrijding van EUR 14,3 miljoen. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de besluitvorming in het kader van het programma Huisvesting, die relatief zwaar drukt op deze taak, onder andere door de voorbereiding op de tijdelijke verplaatsing van Cash Operations naar Haarlem. Daarnaast zijn er extra bankbiljetten geproduceerd in 2019.

- 74 De gerealiseerde toezichtkosten komen EUR 0,8 miljoen hoger uit dan begroot. Met een beroep op de flexibele schil voor de Brexit in het ZBO-toezichtkader 2019 van EUR 1 miljoen, blijven de kosten in 2019 circa EUR 0,2 miljoen onder dit kader. Het effect van het programma Huisvesting wordt gedempt door lagere kosten voor overige ondersteuning. Daarnaast zijn de directe kosten ten behoeve van toezicht lager uitgevallen dan begroot, onder meer door lagere gemiddelde salaris- en afschrijvingskosten. Zie de ZBO-verantwoording 2019 voor een volledige toelichting op de kostenontwikkeling van de toezichttaak.

De kosten voor de taak FEC (Financieel Expertise Centrum) stijgen sinds 2018 doordat de doelstelling op het gebied van terrorismefinanciering is uitgebreid. Vanwege de ingroei onderschrijdt de begroting in 2019 met EUR 0,3 miljoen. Het ministerie van Financiën heeft hiervoor structurele financiële middelen ter beschikking gesteld, zodat de aanpak van terrorismefinanciering een structureel karakter heeft kunnen krijgen.

De kerntaak Statistiek kent een overschrijding van EUR 6,9 miljoen. Dit wordt veroorzaakt doordat Statistiek meer ondersteuning van ICT heeft afgenomen ten behoeve van het programma moderne macrostatistieken. Daarnaast is er een correctie gedaan op in het verleden geactiveerde uitgaven, waardoor deze kosten in de tijd zijn verschoven.

De overschrijding bij de kerntaak Resolutie bedraagt EUR 1,8 miljoen. Voor EUR 0,8 miljoen heeft dit betrekking op Resolutie banken, waar de gerealiseerde personeelskosten lager uitvielen dan begroot door het 'jonge' karakter van de divisie Resolutie. Daarnaast is er minder juridisch advies en inhuur ingezet dan begroot, omdat dit veelal niet het benodigde specialistische niveau kan ondervangen, zodat relatief veel eigen capaciteit moeten worden ingezet op bijvoorbeeld implementatie van BRRD2 en de Herstelwet. De overschrijding van EUR 1,0 miljoen op de taak Resolutie verzekeraars wordt hoofdzakelijk veroorzaakt, doordat deze taak nog in opbouw was in 2019.

De taak DGS (depositogarantiestelsel) kent een overschrijding van EUR 0,8 miljoen, vooral door een snellere oplevering van DGS-systemen. In 2019 is wel meer capaciteit dan begroot ingezet op het verder uitwerken van het DGS-beleid, wat een kleine overschrijding op personeelskosten heeft veroorzaakt. De ZBO-verantwoording 2019 geeft een volledige toelichting op de kostenontwikkeling van de taken Resolutie en DGS.

Bijlage 4 Toelichting DNB 2025

In 2019 heeft de directie de nieuwe meerjarige strategie vastgesteld: DNB 2025. In deze strategie zijn nieuwe prioriteiten gesteld en ambities gedefinieerd die we in 2025 gerealiseerd willen zien. DNB 2025 blijft onverminderd in het teken staan van onze missie: 'DNB maakt zich sterk voor financiële stabiliteit en draagt daarmee bij aan duurzame welvaart in Nederland'. Aan urgentie en actualiteit heeft deze missie niets ingeboet. Wel maakt de snelheid waarmee onze omgeving verandert het noodzakelijk na te gaan of er andere wegen moeten worden ingeslagen om dat doel te bereiken. DNB 2025 is hiervan het resultaat. Het betreft in de kern onze veranderagenda voor de organisatie.

Startpunt van het strategieproces is een aantal dialoogsessies geweest, waarin directie en medewerkers in gesprek zijn gegaan over de belangrijkste uitdagingen voor DNB. Mede op basis hiervan heeft de directie zes strategische ambities gekozen die raken aan drie voor DNB relevante niveaus: de maatschappij, de financiële sector en de eigen organisatie. De nieuwe ambities maken het mogelijk onze taken nog effectiever uit te voeren.

De eerste twee ambities hebben betrekking op onze maatschappelijke opdracht. De eerste ambitie houdt in dat we dankzij onze inspanningen op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen (zoals beschreven in de [MVO-visie](#)), in 2025 duurzaamheid in al onze kerntaken hebben geïntegreerd. Ook de tweede ambitie raakt de kern van onze maatschappelijke taken, namelijk: meer evenwichtige economische verhoudingen door structurele oplossingen voor langetermijnvraagstukken te bewerkstelligen. Denk aan een bestendig pensioenstelsel, een gematigde ontwikkeling van de hypotheekschuld of de normalisatie van het monetair beleid.

De derde en vierde ambitie zijn op het niveau van de financiële sector. De derde ambitie is dat we nieuwe technologische ontwikkelingen gaan omarmen: in 2025 willen we op digitaal gebied een volwaardig deelnemer zijn in de financiële sector. De vierde ambitie is dat we een bijdrage leveren aan het vertrouwen dat Nederlanders hebben in financiële instellingen.

De vijfde en zesde ambitie hebben betrekking op de eigen organisatie. De vijfde ambitie is dat we onze taken effectief en kostenbewust uitvoeren en dat we dit zowel in- als extern inzichtelijk maken. De zesde ambitie gaat over onze eigen mensen: in 2025 bestaat ons medewerkersbestand uit medewerkers met een meer diverse achtergrond, die op effectieve wijze en in dialoog met stakeholders tot resultaten komen en zich – in alle functies – digitale competenties eigen hebben gemaakt. In deze laatste ambitie klinkt ook helder door wat voor een instelling DNB wenst te zijn om van DNB 2025 een succes te maken: een omgevingsbewuste organisatie met mensen die de verbinding zoeken met de buitenwereld, in het besef dat financiële stabiliteit en duurzame welvaart niet door DNB alleen kunnen worden gerealiseerd.

76 Bijlage 5 Overzicht MVO-doelstellingen en resultaten

DNB heeft een MVO-visie opgesteld voor 2019-2025. Deze visie identificeert twee materiële maatschappelijke doelen die passen bij onze missie en kerntaken, te weten: i) houdbare economische groei zonder schadelijke effecten voor de leefomgeving en ii) een inclusief financieel en economisch systeem. Deze twee thema's zijn verder geconcretiseerd in zes speerpunten. De MVO-visie is tot stand gekomen via een directiebesluit en interne en externe stakeholdergesprekken en verankerd in onze organisatie. Zo is de MVO-visie in de DNB-brede strategie opgenomen en een MVO-beslisregel toegevoegd aan de besluitvormingsprocessen. Dit betekent dat bij elke beslissing expliciet afgewogen wordt of hetzelfde resultaat op een andere wijze duurzamer kan worden behaald en of het besluit past binnen de MVO-visie. Hoewel de visie nu gereed is, worden de MVO-acties jaarlijks geactualiseerd (op basis van input van de stakeholders). Tabel 7 licht de acties van 2019 toe en tabel 8 geeft een overzicht van relevante uitingen van het DNB-management op MVO-terrein.

Tabel 7 Verantwoording MVO-doelstellingen

Speerpunten		
Voorgenomen acties 2019	Verantwoording	JV
Klimaatrisico's beheersen		
Instellingen brengen de effecten en beheersing van klimaatrisico's in kaart	Klimaatrisico's zijn opgenomen in de evaluatieprocessen van banken (SREP), verzekeraars (ORSA) en pensioenfondsen (ERB)	p. 53
Uitdragen methodologie klimaatstresstest	Ruim 20 keer extern gepresenteerd. Wordt gebruikt door toezicht in de vorm van een concrete energietransitie-risicomaatstaf	p. 49
Uitvraag naar blootstelling aan CO ₂ -intensieve sectoren en energielabel	Uitvraag naar labels heeft plaatsgevonden, naar CO ₂ -intensieve sectoren nog niet	p. 41
Betrekken duurzaamheid in on-site toezichtonderzoeken	Duurzaamheidsaspecten meegenomen in on-site onderzoek bij middelgrote bank en beleggingsonderzoek pensioenfondsen.	p. 53
Adviseren over transitie		
Onderzoek impact energietransitie op de economie	Advisering politiek over CO ₂ -belasting en bijdrage aan NGFS-studie over macro-economische gevolgen van klimaatverandering	p. 46
Advisering omtrent Klimaatakkoord	Deelname aan commissievergadering Tweede Kamer over financiering van het klimaatakkoord	p. 46
Onderzoek financiële kant energietransitie	Inzichten over verduurzaming koopwoningen uitgedragen via Financieel Stabiliteitscomité	p. 46
Reservebeheer verduurzamen		
Ondertekening Principles for Responsible Investment	In maart 2019 als eerste centrale bank <u>ondertekend</u>	p. 59
Publicatie Responsible Investment Charter	In maart 2019 <u>gepubliceerd</u>	p. 59
Integratie ESG-criteria in intern beheerde beleggingen	Belegd in groene en ontwikkelingsbankobligaties. ESG-criteria meegenomen bij bepaling van risicolimieten voor nieuwe uitgevers	p. 60
Integratie ESG-criteria in extern beheerde beleggingen	Uitsluitings-, ESG-integratie en voting- en engagement-strategieën meegenomen bij selectie en monitoring van externe managers	p. 60
Duurzamer intern bedrijf		
Duurzaamheidsambitie nieuwe huisvesting vaststellen	Ambities vastgesteld: energielabel A+++, CO ₂ -reductie van minstens 83% t.o.v. 2018 en BREAM Outstanding-certificaat	p. 62
Meenemen maatschappelijke impact in aanbestedingen	Klimaat- en milieuaspecten en eisen ten aanzien van arbeidsparticipatie meegenomen als gunningscriteria.	p. 62
Meenemen duurzaamheidseisen in inrichting ICT-diensten	Duurzaamheidscriteria opgenomen in overeenkomsten ICT-sourcingstraject	p. 62
Inclusiviteits- onderzoeken		
Verdiepende analyses van arbeidsmarkt, woningmarkt en kredietverlening	Papers over trends en persistentie in de misallocatie van arbeid en kapitaal en over loonverschillen tussen vast en flexibel werk. <u>Speeches</u> Klaas Knot over inclusiviteit op de woningmarkt.	p. 46
Aandacht voor duurzaamheid van het pensioenstelsel en de overheidsfinanciën	<u>Studie</u> naar hervorming van het pensioenstelsel gepubliceerd, optredens directie in de media en Tweede Kamer	p. 46
Toegankelijkheid betalingsverkeer bevorderen		
Opvolging geven aan marktonderzoek naar bereikbaarheid en toegankelijkheid	Uitkomsten en aanbevelingen zijn besproken met 5 individuele grootbanken	p. 50
Aandacht voor digitale inclusie bij betaalinnovaties	Geen betaalinnovaties kwamen in aanmerking voor beoordeling op toegankelijkheid	p. 50
Ondersteuning Pay-Able-platform en mede-voorzitterschap werkgroep Accessibility	Deelname Pay-Able-webinar over de European Accessibility Act. ECB-werkgroep Accessibility opgehouden te bestaan	p. 50
Internationaal uitdragen visie op financiële inclusie	Organisatie congres 'Financial Inclusion integrates the World', <u>speech</u> Nicole Stolk over financiële inclusie en deelname Financial Inclusion Global Initiative van de Wereldbank	p. 78
Bespreken klimaatrisico's met betaal- en effectenverkeer (FMI)	Klimaatrisico's geagendeerd bij het Bazels Comité voor Betalingsverkeer en Marktinfrastructuur. Organisatie rondetafel over klimaatrisico met FMI-partijen.	p. 50

78 Tabel 8 Overzicht gepubliceerde speeches gerelateerd aan MVO-prioriteiten

Spreker, datum, gelegenheid	Titel
Olaf Sleijpen, 16 april, Verzekeringsmiddag,	<u>Onderneem het maar</u>
Frank Elderson, 17 april, NGFS conference	<u>Opening remarks at NGFS Conference</u>
Frank Elderson, 30 augustus, International Capital Markets Conference	<u>We all play a vital role</u>
Frank Elderson, 2 oktober, European Banking Summit	<u>Two issues to take on together</u>
Nicole Stolk, 4 oktober, seminar financial inclusion of the world	<u>No one left behind: a holistic approach to financial inclusion</u>
Frank Elderson, 17 oktober, roundtable session at Capitol Hill	<u>Speech for the special Committee on the Climate Crisis</u>
Frank Elderson, 8 november, San Francisco Federal Reserve Board conference	<u>Discussing financial risks during wildfire</u>
Frank Elderson, 19 november, EIOPA 9th annual conference	<u>Are we doing enough?</u>
Frank Elderson, 11 december, Banco de España Climate Change Conference	<u>Climate crisis requires urgent action by financial sector and financial supervisors</u>

Bijlage 6 Stakeholdermanagement en materialiteitsanalyse

DNB hecht aan een actieve dialoog met haar stakeholders. We streven ernaar een organisatie te zijn die een open oog en oor heeft voor de buitenwereld, met medewerkers die in staat zijn om in de interactie met relevante stakeholders onze missie vorm en inhoud te geven. Een optimaal samenspel met stakeholders vergroot onze legitimiteit en effectiviteit. In 2019 hebben we meerdere stakeholderdialogen gevoerd en een materialiteitsanalyse uitgevoerd. Deze bijlage geeft een overzicht van de uitkomsten van deze dialogen en analyse, die de basis vormen voor onze rapportage in dit hoofdstuk en de jaarlijkse actualisatie van onze MVO-visie.

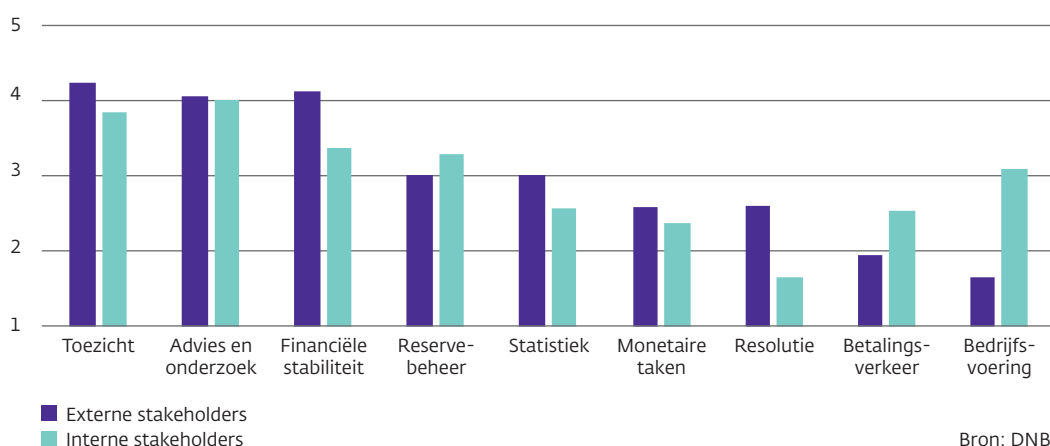
Wij voeren organisatiebreed stakeholderdialogen binnen de verschillende taken die wij als DNB hebben. Door middel van deze dialogen willen wij identificeren welke thema's binnen onze organisatie en taken het meest materieel zijn voor onze interne en externe stakeholders, zoals de financiële sector, betrokken ministeries, de Europese Centrale Bank, andere collega-toezichthouders, internationale gremia, brancheorganisaties, nationale en internationale economische onderzoeks-instituten en universiteiten.

In 2018 is op basis van een DNB-breed stakeholderonderzoek en een materialiteitsanalyse onze nieuwe MVO-visie vormgegeven. In 2019 hebben we opnieuw een materialiteitsanalyse uitgevoerd met behulp van enquêtes. De respondentengroep betrof vijftig stakeholders, waarvan 33 intern en 17 extern. De interne groep bestond uit directieleden, divisiedirecteuren, afdelingshoofden en medewerkers die zich bezighouden met MVO. De externe groep bestond uit afgevaardigden van de financiële sector, de Autoriteit Financiële Markten (AFM), het ministerie van Financiën en koepelorganisaties. In de enquêtes hebben stakeholders de ruimte gekregen om andere maatschappelijke thema's voor DNB aan te kaarten dan in onze MVO-visie zijn opgenomen. De antwoorden geven weinig aanleiding om de MVO-visie en onze verantwoording aan te passen, omdat ze vooral suggesties bevatten binnen bestaande thema's.

We hebben stakeholders verder gevraagd om de impact van negen DNB-taken op de twee thema's uit de MVO-visie te scoren van 1 (zeer geringe bijdrage) tot 5 (zeer grote bijdrage).

Figuur 5 toont aan via welke kerntaken DNB volgens stakeholders het meest kan bijdragen aan de energietransitie en het klimaatakkoord van Parijs (eerste MVO-thema). Zowel interne als externe stakeholders vinden dat wij vooral via onze toezicht-, onderzoek en advies-, financiële stabiliteit- en reservebeheertaak een positieve bijdrage kunnen leveren. Opvallend is dat interne stakeholders bedrijfsvoering relatief hoog scoren, terwijl externen een zeer lage score aan bedrijfsvoering toekennen. Bij resolutie is het juist andersom: interne stakeholders scoren deze taak lager dan

80 **Figuur 5 Hoe kan DNB bijdragen aan energietransitie en het Klimaatakkoord?**
Gemiddelde score

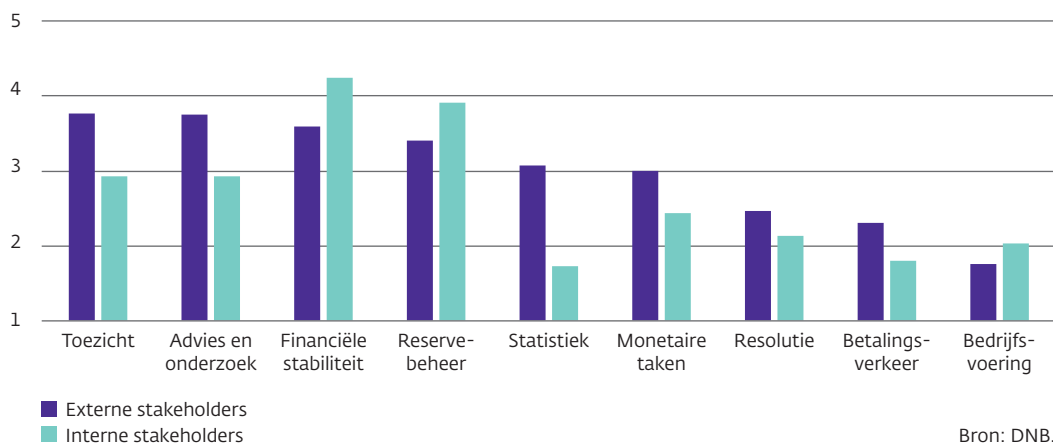
externen. De uitkomsten komen overeen met de kerntaken waarbinnen wij ons op klimaatgebied inzetten. De inzet binnen deze kerntaken staat beschreven in de speerpunten van de MVO-visie, te weten: i) klimaat- en milieurisico's beheersen (toezicht en financiële stabiliteit); ii) adviseren over energietransitie (onderzoek en advies); iii) reservebeheer verduurzamen (reservebeheer) en iv) bedrijfsvoering verduurzamen (eigen bedrijfsvoering).

Figuur 6 toont aan via welke kerntaken DNB volgens stakeholders kan bijdragen aan het tweede thema van de MVO-visie: een inclusief financieel en economisch systeem. Zowel de interne als de externe stakeholders vinden dat DNB vooral via haar toezicht-, financiële stabiliteit-, betalingsverkeer- en onderzoek en adviestaak een positieve bijdrage kan leveren. De externe scores liggen vrij dicht bij elkaar, terwijl de interne scores meer onderscheid maken tussen de vier 'belangrijkste' taken. Ook hier scoren interne stakeholders bedrijfsvoering hoger dan externen en resolutie juist lager. De uitkomsten komen opnieuw overeen met de kerntaken waarbinnen wij ons op het gebied van een inclusief financieel en economisch systeem inzetten. De inzet binnen deze kerntaken staat beschreven in de speerpunten van de MVO-visie, te weten: v) toegankelijkheid betalingsverkeer bevorderen (betalingsverkeer) en vi) onderzoeken inclusiviteit economische systemen (onderzoek en advies). Wel hebben we bij de actualisatie van de MVO-visie expliciet benoemd waarom de actiepunten binnen dit thema gekoppeld zijn aan onze betalingsverkeer- en onderzoek en adviestaak en niet aan onze toezicht- en resolutietaken.

De figuren tonen alleen de gemiddelde scores.⁸ Wanneer we kijken naar de histogrammen krijgen we ook inzicht in de verdeling van de scores. De histogrammen tonen aan dat de antwoorden van externe stakeholders minder variatie tonen dan die van interne stakeholders.

Figuur 6 Hoe kan DNB bijdragen aan een inclusief financieel en economisch systeem?

Gemiddelde score

⁸ De gemiddelde scores van in- en externen geven een globaal beeld, maar kunnen niet één op één met elkaar vergeleken worden vanwege mogelijke verschillen in statistische verdeling van de onderliggende populaties en een verschil in steekproefgrootte. De medianen vertonen een overeenkomstig beeld als de gemiddelden, maar statistische toetsen op verschillen van die medianen tussen in- en externe stakeholders laten zien dat de meningen over de bijdrage van DNB aan het tweede MVO-thema voor meer taken significant uiteenlopen dan voor de bijdrage aan het eerste MVO-thema.

82 Bijlage 7 Nadere toelichting bedrijfsvoering

7.1 CO₂-uitstoot en milieuzorg

DNB werkt klimaatneutraal, door de inkoop van groene stroom en compensatie van de resterende CO₂-uitstoot. De hoeveelheid in te kopen CO₂-credits is bepaald op basis van de feitelijke CO₂-emissie in de verslagperiode (K4 kalenderjaar tot en met K3 van het daaropvolgende kalenderjaar). De CO₂-emissie en de hoeveelheid CO₂-emissie voor compensatie zijn in absolute zin in het gebroken boekjaar 2019 afgenomen ten opzichte van het rapportagejaar 2018. De daling komt voornamelijk door een actualisering van de gegevens voor het woon-werkverkeer en verbeterde data van de internationale trein- en vliegreizen. Voor internationale reizen wordt vanaf 2019 in de berekening uitgegaan van de vertrekdatum in plaats van de factuurdatum. De verschuiving is zichtbaar als een eenmalige daling in 2019. Ondanks een verbetering van het energieverbruik voor de bestaande huisvesting is er een lichte stijging in het totale energieverbruik doordat de tijdelijke huisvesting in 2019 is meegenomen in de berekening. Zie tabel 9 voor meer details. De gerenoveerde huisvesting zal na oplevering een sterk drukkend effect hebben op ons energieverbruik en de CO₂-uitstoot.

In 2019 is het ISO 14001:2015-gecertificeerde milieumanagementsysteem voor de afdelingen Facilitair Management, Cash Operations en Beveiliging gecontinueerd. Dit toont aan dat DNB milieuzorg binnen deze afdelingen effectief in de bedrijfsvoering verankerd heeft.

Tabel 9 Milieugegevens

CO₂-emissie (in tonnen)

83

Meetgegevens milieu en toelichting beleid en activiteiten				
Meetgegevens ^{1,4}	2019 ² CO ₂ (ton)	2018 ³ CO ₂ (ton)	2018 ² Absoluut verbruik	Eenheid
Energie	1.604	1.527		
Ingekocht groene elektriciteit	0	0	13.286.798	kWh
Ingekocht aardgas voor verwarming	1.583	1.500	837.360	m ³
Diesel voor energievoorziening	21	27	6.535	liter
Woon-werkverkeer	1.556	1.753		
Openbaar vervoer	552	500	15.332.012	liter benzine
Leaseauto's benzine	181	135	66.092	liter diesel
Leaseauto's diesel	56	89	17.232	kWh
Leaseauto's elektrisch	8	7	12.218	Km
auto's privé	759	1.022	3.449.882	liter benzine
Zakelijk verkeer	1.684	1.976		
Auto's privé	105	124	478.311	Km
Leaseauto's benzine	152	113	55.374	liter benzine
Leaseauto's diesel	47	75	14.438	liter diesel
Leaseauto's elektrisch	7	5	10.236	kWh
Vliegereizen	1.344	1.608	7.205.030	Km
Treinverkeer internationaal	30	51	1.146.442	Km
Goederen en personenvervoer	23	25		
Auto's benzine voor personenvervoer	4	5	1.620	liter benzine
Auto's diesel voor personenvervoer	5	8	1.555	liter diesel
Vrachtwagens	13	11	4.104	liter diesel
Totaal CO₂	4.866	5.281		
Compensatie door inkoop CO ₂ -credits	4.866	5.281		
Totaal CO₂-uitstoot	0	0		

¹ DNB hanteert voor het bepalen van de materiële CO₂-emissie de CO₂-conversiefactoren zoals gepubliceerd op www.co2emissiefactoren.nl en de berekeningsmethodiek van de Milieubarometer.

² De verslagperiode 2019 loopt van 1 oktober 2018 tot en met 30 september 2019.

³ De verslagperiode 2018 loopt van 1 oktober 2017 tot en met 30 september 2018.

⁴ Cijfers kunnen afwijken door afrondingsverschillen.

84 **7.2 Ketenbeheer**

DNB koopt naast expertise, arbeid en middelen voor het creëren van kennis, advies en beleid, ook zaken in voor de bedrijfsvoering, zoals de huur van de tijdelijke huisvesting en beveiliging. Onze belangrijkste categorieën toeleveranciers en inkoopmarkten in 2019 waren: bankbiljetten en munten, inhuur en advies, ICT-dienstverlening, software en hardware, huur, beheer en onderhoud van huisvesting, en fysieke beveiliging. Bij onze inkopen werken we samen met leveranciers in de volgende categorieën: drukkerijen, inhuur en adviesbureaus, resellers en leveranciers van technisch beheer en onderhoud. In het productieproces van bankbiljetten werken we samen met de ECB en andere Europese centrale banken. Onze overige ketenpartners opereren binnen Nederland en de Europese Unie.

In 2019 heeft DNB 26 Europese en meervoudig onderhandse aanbestedingen (boven EUR 50.000) uitgevoerd. Voor drie aanbestedingen waren criteria van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO-criteria) beschikbaar en zijn deze toegepast. Dit betrof zeven criteria voor de productgroepen Externe vergader- en verblijffaciliteiten, kantoormeubilair en renovatie kantoor-gebouwen. In de inschrijving voor de inkoop van bankbiljetten zijn dit jaar eisen omtrent het gebruik van eerlijke grondstoffen opgenomen. De drukker moet kunnen aantonen waar de grondstoffen vandaan komen en de duurzaamheid ervan kunnen aantonen met certificaten.

7.3 HR

DNB is een naamloze vennootschap met als enige aandeelhouder de Nederlandse Staat, waar een directie is belast met het bestuur. Naast een Interne Auditdienst en een Directiesecretariaat, zijn er 17 divisies en 5 afdelingen die rechtstreeks aan een directielid rapporteren (zie organogram). De raad van commissarissen houdt toezicht op de algemene gang van zaken binnen DNB en het beleid van de directie ter uitvoering van de nationale taken (zie het Verslag van de raad van commissarissen).

Tabel 10 laat ons personeelsbestand in 2019 ten opzichte van 2018 zien. Naar verwachting stijgt onze totale formatie in 2020 met 27 FTE naar 1.785 FTE. De voornaamste uitbreiding vindt plaats bij Toezicht, onder andere als gevolg van de intensivering van toezicht op integriteit, de Brexit en PSD2. DNB heeft een eigen collectieve arbeidsovereenkomst afgesloten met de vakbonden (FNV Finance en de Vereniging van werknemers), waarvan de looptijd van 1 juli 2019 tot 1 juli 2020 is. Afgelopen jaar zijn in totaal 308 vacatures vervuld, waarvan 220 (71%) door instroom van buitenaf (zie tabel 10). Dit is inclusief 17 trainees en 14 managers. De overige 88 vacatures zijn intern vervuld, waaronder 20 managementposities. We bieden onze werknemers de mogelijkheid tot inhoudelijke, professionele en persoonlijke ontwikkeling, onder ander via verschillende talentprogramma's (het traineeship voor ambitieuze academici, een data & technologyprogramma voor bètatalenten en interne opleidingsprogramma's voor jonge talentvolle medewerkers, medewerkers met managementpotentieel en medewerkers met managementervaring buiten DNB). Daarnaast is er budget beschikbaar voor alle medewerkers om naast hun werk een opleiding te volgen of een studie te doen.

Tabel 10 Kerncijfers HR

85

	2019	2018	
Aantal medewerkers (regulier en directie) ⁹	1.957	1.953	
Gemiddeld aantal FTE	1.813,0	1.815,6	
Totaal % vrouwen	40,4%	38,5%	
Medewerkers % vrouwen	40,90%	38,9%	
Directie % vrouwen	40,0%	40,0%	
Divisiel directeuren % vrouwen	23,5%	23,5%	
Afdelingshoofden % vrouwen	31,8%	34,4%	
Sectiehoofden % vrouwen	43,8%	33,3%	
Opleidingskosten realisatie (EUR)	5.874.360	5.991.408	
Opleidingskosten budget (EUR)	6.517.022	6.636.295	
Aantal medewerkers met vast en tijdelijk dienstverband naar vrouw/man	Vrouw	Man	Totaal
Vast	678	1.029	1.707
Tijdelijk	112	138	250
Totaal	790	1.167	1.957
Aantal medewerkers met een fulltime en parttime dienstverband naar vrouw/man	Vrouw	Man	Totaal
Fulltime (36 uur of meer)	571	1.098	1.669
Parttime (minder dan 36 uur)	219	69	288
Totaal	790	1.167	1.957
Aantal medewerkers met een dienstverband en externen			
Directie			5 ¹⁰
Externen (met dienstverband) ¹¹			814
Internen ¹²			1.952
Totaal			2.771

⁹ Het aantal medewerkers wordt berekend zonder stagiaires, externen en commissarissen.

¹⁰ Per 1-2-2020 is een zesde directielid benoemd.

¹¹ Medewerkers onder CAO.

¹² 29,4% van de totale populatie van DNB'ers betreft externen.

86	Instroom en uitstroom vrouw/man	Vrouw	Man	Totaal
	Instroom	109	123	232
		46,98%	53,02%	
	Uitstroom	71	157	228
		31,14%	68,86%	
	Reden van uitstroom	2019	2018	
	Eigen verzoek	97	101	
	Beëindiging overeenkomst	16	23	
	Einde tijdelijk dienstverband	13	18	
	(Pre)pensioen	33	30	
	Reorganisatie	56	5	
	Arbeidsongeschikt	9	1	
	Overlijden	4	2	
	Totaal	228	180	

7.4 Compliance & Integriteit

Naleving van de gedragscode en integriteitregelingen wordt gemonitord door de afdeling Compliance & Integriteit (C&I). In 2019 ontving C&I 464 meldingen en 645 adviesvragen (zie tabel 11). De klachtencommissie van DNB ontving 3 interne en 5 externe klachten (zie tabel 12).

Tabel 11 Meldingen en adviesaanvragen over integriteitsregelingen

	2019	2018
Onafhankelijkheid (geschenken en uitnodigingen, nevenfuncties, overstap)	464	448
Adviesaanvragen	645	626

Tabel 12 Integriteitsincidenten, onderzoeken en klachten

	2019	2018
Integriteitsincidenten (totaal), waarvan:	29	18
onzorgvuldig omgaan met informatie	23	13
Regeling privé-beleggingstransacties	3	4
overig	3	1
Klachten		
intern	3	4
extern	5	4

In 2019 is ingezet op het bevorderen van integriteit en het tegengaan van corruptie en omkoping. Zo is de DNB-brede visie op integriteit in de samenwerking met zakelijke partners verankerd. We beogen hiermee het risico te verminderen dat een zakelijke partner van DNB zaken doet met partijen of zelf activiteiten uitvoert die maatschappelijk niet verantwoord of zelfs illegaal en/of strafbaar zijn. Daarnaast monitoren we de naleving van de gedragscode en integriteitsregelingen door inhuurkrachten en verstrekken we integriteitstraining aan zakelijke partners. Ook zetten we onze wettelijke bevoegdheden in om de achtergrond van een bedrijf of persoon te onderzoeken bij het verstrekken van een opdracht voor vastgoed, bouw, milieu of ICT. Als sprake is van antecedenten die een gevaar opleveren voor de integriteit, kunnen we weigeren om met de betreffende partij in zee te gaan of besluiten de relatie te verbreken. Zowel medewerkers als externen kunnen telefonisch, per e-mail of in een persoonlijk gesprek melding maken van mogelijke misstanden over DNB of onze medewerkers. We hebben het bestaande interne meldingsformulier uitgebreid met de mogelijkheid om anoniem te kunnen melden. In 2019 is hiervan geen gebruikgemaakt.

88 Bijlage 8 GRI content index

Tabel 13 General disclosures 2016 (GRI 102)

SRS Referentie	Omschrijving	Verwijzing
Organisatieprofiel		
102-1	Naam van de organisatie	■ Titelpagina
102-2	Activiteiten, merken, producten en diensten	■ Inleiding van de president ■ Introductie Verantwoording
102-3	Locatie van het hoofdkantoor	■ 4,9 Bedrijfsvoering
102-4	Landen waar de organisatie actief is	■ Introductie Verantwoording ■ Bijlage 1: Toelichting financiële positie
102-5	Eigendomsstructuur en de rechtsvorm	■ Bijlage 7.3 HR
102-6	Afzetmarkten	■ Introductie Verantwoording
102-7	Omvang van de organisatie	■ Jaarrekening ■ Bijlage 1: Toelichting financiële positie ■ Bijlage 7.3 HR
102-8	Informatie over medewerkers	■ Bijlage 7.3 HR
102-9	Beschrijving van de keten	■ Introductie Verantwoording ■ 4.4 Betalingsverkeer ■ 4.7 Balansbeheer ■ Bijlage 7.2 Ketenbeheer
102-10	Significante veranderingen voor de organisatie en de keten	■ Introductie Verantwoording ■ Bijlage 1: Toelichting financiële positie ■ Bijlage 4: Toelichting DNB 2025 ■ Bijlage 9: Over dit verslag
102-11	Toelichting over de toepassing van het voorzorgsprincipe	■ Bijlage 2: Risicobeheersing
102-12	Externe initiatieven	■ Introductie Verantwoording (SDG) ■ 4.7 Balansbeheer (UN PRI, UN Global Compact) ■ 4.9 Bedrijfsvoering (Nederlandse InclusiviteitsMonitor) ■ Bijlage 7: Nadere toelichting bedrijfsvoering (ISO 14001:2015, NIM)
102-13	Lidmaatschap van (branche-)verenigingen of belangenorganisaties	■ <u>Samenwerking</u> – de rol van DNB in (inter)nationaal verband

SRS Referentie	Omschrijving	Verwijzing	89
Strategie			
102-14	Verklaring hoogste beslissingsbevoegde	■ Inleiding van de president	
Ethiek en integriteit			
102-16	Waarden, principes, standaarden en gedragsnormen	■ Bijlage 7.4: Compliance en Integriteit	
Governance			
102-18	Bestuursstructuur	■ Bijlage 7.3: HR ■ Bijlage 9: Over dit verslag	
Stakeholder engagement			
102-40	Lijst met stakeholders	■ Bijlage 6: Stakeholdermanagement en materialiteitsanalyse	
102-41	Collectieve arbeidsovereenkomsten	■ Bijlage 7.3 HR	
102-42	Identificatie en selectie van stakeholders	■ Bijlage 6: Stakeholdermanagement en materialiteitsanalyse	
102-43	Stakeholderbetrokkenheid	■ Bijlage 6: Stakeholdermanagement en materialiteitsanalyse	
102-44	Voornaamste onderwerpen en vraagstukken	■ Introductie Verantwoording ■ Bijlage 5: Overzicht MVO-doelstellingen en resultaten ■ Bijlage 6: Stakeholdermanagement en materialiteitsanalyse	

SRS Referentie	Omschrijving	Verwijzing
Reporting practice		
102-45	Operationele structuur van de organisatie	■ Jaarrekening ■ Bijlage 9: Over dit verslag
102-46	Bepaling van de inhoud en afbakening van het verslag	■ Introductie Verantwoording ■ Bijlage 5: Overzicht MVO-doelstellingen en resultaten ■ Bijlage 6: Stakeholdermanagement en materialiteitsanalyse ■ Bijlage 9: Over dit verslag
102-47	Lijst van materiële onderwerpen	■ Bijlage 6: Stakeholdermanagement en materialiteitsanalyse
102-48	Herformuleren van eerder verstrekte informatie	■ Bijlage 9: Over dit verslag
102-49	Veranderingen in verslaglegging	■ Bijlage 6: Stakeholdermanagement en materialiteitsanalyse ■ Bijlage 9: Over dit verslag
102-50	Rapportageperiode	■ Bijlage 9: Over dit verslag ■ (1 januari 2019 - 31 december 2019)
102-51	Datum van meest recente verslag	■ Titelpagina
102-52	Verslaggevingscyclus	■ Bijlage 9: Over dit verslag (jaarlijks)
102-53	Contactpunt voor vragen over het verslag of de inhoud ervan	■ Bijlage 9: Over dit verslag (info@dnb.nl)
102-54	Claims omtrent het rapporteren in overeenstemming met de GRI Standards	■ Bijlage 9: Over dit verslag
102-55	GRI Inhoudsopgave	■ Bijlage 8: GRI content index
102-56	Externe Assurance	■ Bijlage 9: Over dit verslag ■ Bijlage 10: Assurancerapport

Bijlage 9 Over dit verslag

Stakeholderdialoog en materiële onderwerpen

Op basis van een stakeholderdialoog en materialiteitsanalyse hebben wij een selectie gemaakt van materiële onderwerpen voor dit verslag. Deze onderwerpen hebben impact op ons en zijn van belang voor onze stakeholders. DNB hecht veel waarde aan een continue dialoog met onze stakeholders in diverse vormen. Wij nodigen stakeholders uit om vragen en reacties naar aanleiding van dit jaarverslag te mailen aan info@dnb.nl.

Verslaggevingsrichtlijnen

Dit verslag is opgesteld volgens de verslaggevingsrichtlijnen van het Global Reporting Initiative (GRI Standards: core option) en een aantal DNB-specifieke indicatoren. De GRI-richtlijnen vormen een wereldwijde standaard voor MVO-rapportage, verdeeld naar verschillende principes en categorieën. Verder volgen wij het waardecreatiemodel, dat een overzicht geeft van onze activiteiten, resultaten en beoogde maatschappelijke effecten.

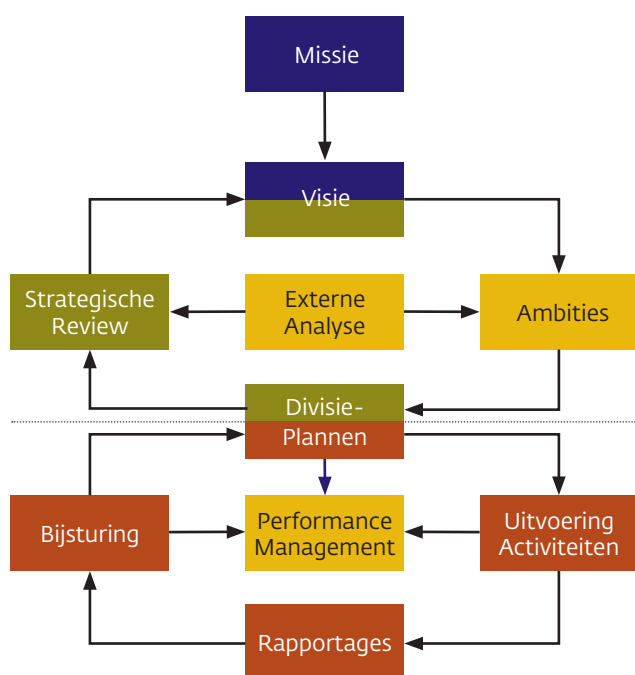
Reikwijdte en afbakening

In hoofdstuk 4 leggen wij verantwoording af aan onze externe stakeholders. De informatie in dit hoofdstuk heeft betrekking op het kalenderjaar 2019 met uitzondering van de milieudata (vierde kwartaal 2018 tot en met derde kwartaal 2019).

We gaan in onze verslaggeving niet in op activiteiten buiten onze eigen organisatie. De vaste locaties zijn volledig eigendom van DNB. Uitzondering hierop zijn de tijdelijk gehuurde panden in Amsterdam en Haarlem, ten behoeve van de verbouwing Frederiksplein en nieuwbouw in Zeist. Leveranciersgegevens vallen buiten de reikwijdte van dit jaarverslag. Bij de berekening van de CO₂-uitstoot is het energieverbruik (gas, elektriciteit en diesel voor verwarming) van alle locaties meegenomen. Ook de CO₂-uitstoot door woon-werkverkeer, zakelijk vervoer en goederenvervoer is organisatiebreed gerapporteerd.

Wijze van sturing en evaluatie

DNB streeft ernaar MVO te integreren binnen de reguliere taakuitoefening. De materiële MVO-onderwerpen waarover wij rapporteren, sluiten dan ook aan bij onze missie en worden uitgevoerd binnen onze kerntaken. De wijze van sturen en evalueren zijn hiermee in lijn. De MVO-visie is in de DNB-brede strategie opgenomen en een MVO-beslisregel is toegevoegd aan de besluitvormingsprocessen. Dit betekent dat bij elke beslissing expliciet afgewogen wordt of hetzelfde resultaat op een andere wijze duurzamer kan worden behaald en of het besluit past binnen de MVO-visie. De MVO-commissie en MVO-speerpunthouders op werkvloerniveau monitoren en sturen op de voortgang van de in de MVO-visie gedefinieerde doelstellingen.

92 **Figuur 7** Wijze van sturing en evaluatie

Voor alle onderwerpen geldt dat de uitvoering van de doelstellingen wordt geborgd in een integrale planning-en-controlcyclus (P&C), waarbij de meerjarige ambities worden vertaald in jaarlijkse prioriteiten. De doelstellingen voor de verschillende onderwerpen worden vastgelegd in divisieplannen en resultaatafspraken van medewerkers. De voortgang wordt gemonitord via de P&C-tool die gevuld wordt door de afdelingen die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de doelstellingen. De business controllers van de afdeling Finance & Advies en de afdeling Risicomanagement & Strategie (RMS) kijken kritisch naar de gerapporteerde voortgang. Op basis van deze input wordt ieder kwartaal aan de directie gerapporteerd. Omdat onze MVO-visie onderdeel geworden is van de DNB 2025-strategie moet in de reguliere P&C-cyclus gerapporteerd worden over de voortgang op de MVO-prioriteiten die aan het begin van elk jaar worden vastgesteld. In [bijlage 5](#) staan de voortgang op deze prioriteiten van 2019 en de behaalde resultaten.

Naast deze vorm van sturen is binnen DNB de afdeling RMS verantwoordelijk voor het verbeteren van de kwaliteit van de taakuitoefening van de organisatie. Deze quality assurance-rol kan uitgevoerd worden bij alle onderdelen van DNB – toezicht, centrale bank en intern bedrijf – en kan betrekking hebben op zowel de inhoud als het proces. Daarnaast ondersteunt RMS op verzoek ook de quality assurance die binnen de eerste lijn plaatsvindt, zoals met lessons learned-sessies en advies over effectgericht werken. Met een evaluatie worden sterke punten en verbeterpunten geïdentificeerd. Een evaluatie mondt uit in een rapport met bevindingen en aanbevelingen.

Het uitgangspunt is om DNB te versterken als lerende organisatie. De evaluaties van de afdeling RMS richten zich niet zozeer op de risicobeheersingprocessen, maar leggen de focus op de primaire processen van de eerste lijn. Daarnaast onderzoekt de afdeling Internal Audit (IAD) of het gehele risicoraamwerk effectief is en of beleid en processen consistent worden toegepast. Dit doet de IAD vanuit een onafhankelijke positie door middel van audits en rapporteert hier periodiek over aan de directie en de raad van commissarissen.

Het jaarverslag is tot stand gekomen onder leiding van een redactiecommissie met centrale regie vanuit de divisie Economisch Beleid & Onderzoek, de divisie Financiële Markten en de afdeling Communicatie, en met input van betrokken medewerkers en divisiedirecteuren, de MVO-commissie en de afdelingen Risicomanagement & Strategie en Finance & Advies. De teksten van het jaarverslag zijn besproken met en goedgekeurd door de directie.

Structuur jaarverslag

In de inleiding van de president en in de themahoofdstukken 1 tot en met 3 van het jaarverslag beschrijven we de belangrijkste ontwikkelingen en vooruitzichten ten aanzien van onze kerntaken. Hoofdstuk 4 heeft een terugblikkend karakter en bespreekt de activiteiten en bereikte resultaten in 2019. In dit hoofdstuk worden ook de specifieke MVO-prioriteiten van de kerntaken in het afgelopen jaar nader toegelicht.

Dataverzameling

Er hebben geen wijzigingen in definities en meetmethoden plaatsgevonden. Data zijn gebaseerd op berekeningen (geen schattingen), tenzij anders vermeld. Verder geldt dat een belangrijk deel van de resultaten op het gebied van MVO kwalitatief is beschreven.

Externe assurance

De externe accountant heeft de MVO informatie in hoofdstuk 4 van het Jaarverslag 2019 beoordeeld. Het assurance rapport is opgenomen in [bijlage 10](#).

Benchmark

DNB wordt gescoord op basis van de Transparantiebenchmark over MVO-verslaggeving van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Het ministerie stelt de criteria voor de benchmark vast en laat deze tweejaarlijks uitvoeren om inzicht te krijgen in de transparantie van de MVO-verslaggeving van de grootste Nederlandse ondernemingen. Tabel 14 laat de ontwikkeling zien van DNB wat betreft de score op de Transparantiebenchmark en de plaats ten opzichte van andere organisaties. Wij richten ons op het verbeteren van de context, balans en communicatie over waardecreatie in onze rapportage.

94 Tabel 14 Score DNB op Transparantiebenchmark

	Aantal punten	Positie (totaal aantal organisaties)
2019 (jaarverslag 2018) ¹	63,5 ²	42 (487)
2017 (jaarverslag 2016)	186	26 (477)
2016 (jaarverslag 2015)	170	53 (483)
2015 (jaarverslag 2014)	174	22 (461)
2014 (jaarverslag 2013)	150	57 (242)

www.transparantiebenchmark.nl

¹ Frequentie van de Transparantiebenchmark is tweejaarlijks per 2018

² Schaal is aangepast per 2019

Definities

95

Termen

Advies en onderzoek

Definities

DNB geeft economisch advies aan de regering en heeft daarnaast een belangrijke rol in overlegorganen. Door het geven van onafhankelijk economisch advies draagt DNB bij aan goede nationale en internationale besluitvorming over het economisch beleid. Dit doet DNB op grond van haar kennis, reputatie en onafhankelijke positie.

Balansbeheer

DNB beheert reserves en financiële activa, die dienen ter onderbouwing van het vertrouwen in het Nederlandse financiële systeem en ter ondersteuning van het gemeenschappelijke Europese monetaire beleid.

Bank for International Settlements (BIS)

Een internationale organisatie die internationale monetaire en financiële samenwerking nastreeft en optreedt als bank voor de nationale centrale banken.

Betalingsverkeer

DNB borgt een toegankelijk, veilig en betrouwbaar betalingsverkeer. Hiertoe geeft DNB in het kader van het Eurosysteem eurobankbiljetten uit, is ze verantwoordelijk voor de bankbiljetten- en muntencirculatie in Nederland, beheert ze hoogwaardige betaal-systemen en voert ze oversight uit op instellingen en systemen die betaaltransacties verwerken.

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)

Nationaal instituut dat data verzamelt over de Nederlandse samenleving. Deze data wordt verwerkt tot statistische informatie over allerlei maatschappelijke en economische thema's.

Central Banks and Supervisors Network
for Greening the Financial System

Samenwerkingsverband van centrale banken en toezichthouders. Het netwerk heeft als doel het financiële systeem te vergroenen en de inspanningen van de financiële sector te vergroten om de klimaatdoelen van Parijs te halen.

96	Termen	Definities
	CO ₂ -credit	Een certificaat voor een onafhankelijk gecontroleerde vermindering van 1 ton CO ₂ -equivalent in de atmosfeer.
	CO ₂ -neutraliteit	Volledige compensatie van de totale CO ₂ -emissies zoals weergegeven in tabel 9.
	Committee on Payments and Market Infrastructures	Bazels Comité voor Betalingsverkeer en Marktinfastructuren dat de veiligheid en efficiëntie van betalingen, clearing en verevening promoot.
	ISO 14001:2015	Internationale standaard die eisen stelt aan de inrichting van het milieumanagement binnen een organisatie om inzicht te krijgen in de milieueffecten.
	Raad voor Financiële Stabiliteit	Internationale toezichthouder die aanbevelingen voor het mondiale financiële systeem maakt en monitort.
	Financiële stabiliteit	DNB zet zich in voor een stabiel financieel stelsel: een stelsel dat schokbestending is en bijdraagt aan duurzame economische groei. Wij waarschuwen voor risico's die het gehele stelsel kunnen raken. Ook maken wij het stelsel weerbaarder door bijvoorbeeld extra buffers te eisen van financiële instellingen.
	Green Key-certificering	Internationaal keurmerk voor duurzame bedrijven in de recreatie- en vrijetijdsbranche en de zakelijke markt.
	Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer (MOB)	Samenwerkingsverband van 15 maatschappelijke organisaties onder leiding van DNB, dat zich richt op de bevordering van de maatschappelijke efficiëntie van het retailbetalingsverkeer.
	Maatschappelijk verantwoord beleggen	Beleid waarbij DNB naast financiële en economische aspecten ook milieu-, sociale en governanceaspecten meeneemt in haar beleggingsbeslissingen.

Termen

Monetaire taken

Definities

DNB is onderdeel van het Eurosysteem en draagt als zodanig bij aan de besluitvorming over en de uitvoering van het monetaire beleid. Het monetaire beleid is gericht op prijsstabiliteit, gedefinieerd als inflatie op de middellange termijn onder, maar dicht bij 2%.

MVO-commissie

Commissie binnen DNB van een aantal divisie-directeuren en afdelingshoofden die jaarlijks het MVO-beleid actualiseert, de integratie van het MVO-beleid in de kerntaken bevordert en toeziet op de uitvoering.

No-deal Brexit

De mogelijke terugtrekking van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie zonder een terugtrekkings-overeenkomst.

Platform voor Duurzame Financiering

Samenwerkingsverband van toezichthouders, brancheverenigingen, ministeries en het Sustainable Finance Lab, dat de aandacht voor duurzame financiering in de financiële sector verder probeert te vergroten en te stimuleren door gezamenlijk te kijken hoe obstakels voor duurzame financiering kunnen worden voorkomen of verholpen.

Resolutie

Als resolutieautoriteit streeft DNB ernaar dat de kritieke functies van banken en verzekeraars maximaal veiliggesteld worden als zij in de problemen komen, waarbij niet-levensvatbare instellingen of onderdelen van instellingen ordentelijk worden afgewikkeld.

RVO-criteria

Criteria van de gezamenlijke overheden ten aanzien van duurzaam inkopen

Stable coins

Cryptovaluta die zijn ontworpen om de volatiliteit van de prijs van de digitale munt te minimaliseren, ten opzichte van een 'stabiel' actief of mandje met activa.

Termen

Statistiek

Definities

DNB verzamelt statistische gegevens en vervaardigt statistieken – dit alles in nauwe samenwerking met partners als het CBS, het Europees Stelsel van Centrale Banken en het Internationaal Monetair Fonds.

Toezicht

DNB houdt toezicht op banken, pensioenfondsen, verzekeraars en andere financiële instellingen. Onze toezichthouders doen dit door onder andere het toetsen van bestuurders, verlenen van vergunningen en aanpakken van financieel-economische criminaliteit. Ook controleren zij of instellingen financieel solide zijn, zodat deze – ook als het economisch tegenzit – kunnen voldoen aan hun verplichtingen.

Bijlage 10 Assurance-rapport MVO

99

Aan de aandeelhouder en de raad van commissarissen van De Nederlandsche Bank N.V.

Onze conclusie

Wij hebben de MVO-informatie zoals gespecificeerd in de alinea 'Externe assurance' (hierna: 'de MVO-informatie') in het Verantwoordingshoofdstuk van het Jaarverslag 2019 van De Nederlandsche Bank N.V. (hierna: 'DNB') te Amsterdam over 2019 beoordeeld. Een beoordeling is gericht op het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid.

Op grond van onze werkzaamheden is ons niets gebleken op basis waarvan wij zouden moeten concluderen dat de MVO-informatie niet, in alle van materieel belang zijnde aspecten, is opgesteld in overeenstemming met de Sustainability Reporting Standards van het Global Reporting Initiative (GRI).

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze beoordeling van de MVO-informatie verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse Standaard 3000A Assurance-opdrachten anders dan opdrachten tot controle of beoordeling van historische financiële informatie (attest-opdrachten). Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de beoordeling van de MVO-informatie'.

Wij zijn onafhankelijk van DNB zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Daarnaast hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen assurance-informatie voldoende en geschikt is als basis voor onze conclusie.

Beperkingen in de reikwijdte van onze beoordeling

De verwijzingen naar externe bronnen of websites in de MVO-informatie maken geen deel uit van de informatie die door ons is beoordeeld. Wij verstrekken derhalve geen zekerheid over deze informatie.

In de MVO-informatie is toekomstgerichte informatie opgenomen in de vorm van ambities, strategie, plannen, verwachtingen en risico-inschattingen. Inherent aan toekomstgerichte informatie is dat de werkelijke uitkomsten in de toekomst onzeker zijn. Wij geven geen zekerheid bij de veronderstellingen en de haalbaarheid van de in de MVO-informatie opgenomen toekomst-gerichte informatie.

100 **Verantwoordelijkheden van de directie voor de MVO-informatie**

De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van de MVO-informatie in overeenstemming met de GRI , inclusief het identificeren van belanghebbenden en het bepalen van materiële onderwerpen. De door de directie gemaakte keuzes ten aanzien van de reikwijdte van de MVO-informatie en het verslaggevingsbeleid zijn uiteengezet in bijlage 9 van het Verslag.

De directie is ook verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als de directie noodzakelijk acht om het opmaken van de MVO-informatie mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Onze verantwoordelijkheden voor de beoordeling van de MVO-informatie

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een beoordeling dat wij daarmee voldoende en geschikte assurance-informatie verkrijgen voor de door ons af te geven conclusie.

De werkzaamheden die worden verricht bij het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid zijn gericht op het vaststellen van de plausibiliteit van informatie en variëren in aard en timing van, en zijn ook geringer in omvang, dan die bij een assurance-opdracht gericht op het verkrijgen van een redelijke mate van zekerheid. De mate van zekerheid die wordt verkregen bij een beoordeling is daarom ook aanzienlijk lager dan de zekerheid die wordt verkregen bij een controle.

Wij passen de 'Nadere voorschriften kwaliteitssystemen' toe. Op grond daarvan beschikken wij over een samenhangend stelsel van kwaliteitsbeheersing inclusief vastgelegde richtlijnen en procedures inzake de naleving van ethische voorschriften, professionele standaarden en andere relevante wet- en regelgeving.

Wij hebben deze beoordeling professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse Standaard 3000A, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze beoordeling bestond onder andere uit:

- het uitvoeren van een omgevingsanalyse en het verkrijgen van inzicht in de relevante thema's en kwesties op het gebied van MVO en de kenmerken van de organisatie;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte verslaggevingscriteria, de consistente toepassing hiervan en de toelichtingen die daarover in de MVO-informatie staan. Dit omvat het evalueren van de uitkomsten van de dialoog met belanghebbenden en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de directie;
- het verkrijgen van inzicht in de rapporteringsprocessen die ten grondslag liggen aan de MVO-informatie, inclusief het op hoofdlijnen kennisnemen van de interne beheersingsmaatregelen, voor zover relevant voor onze beoordeling;

- het identificeren van gebieden in de MVO-informatie met een hoger risico op misleidende of onevenwichtige informatie of afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude. Het op basis van deze risico-inschatting bepalen en uitvoeren van verdere werkzaamheden gericht op het vaststellen van de plausibiliteit van de MVO-informatie:
- het afnemen van interviews met relevante medewerkers op groepsniveau verantwoordelijk voor het MVO-beleid;
- het afnemen van interviews met relevante medewerkers verantwoordelijk voor het aanleveren van informatie voor, het uitvoeren van interne controles op, en de consolidatie van gegevens in de MVO-informatie;
- het verkrijgen van assurance-informatie dat de MVO-informatie aansluit op de onderliggende administraties van de organisatie; en
- het op basis van beperkte deelwaarnemingen beoordelen van relevante interne en externe documentatie;
- het evalueren van de algehele presentatie, structuur en inhoud van de MVO-informatie;
- het overwegen of de MVO-informatie als geheel, inclusief de daarin opgenomen toelichtingen het beeld weergeeft in relatie tot het doel van de gehanteerde verslaggevingscriteria.

101

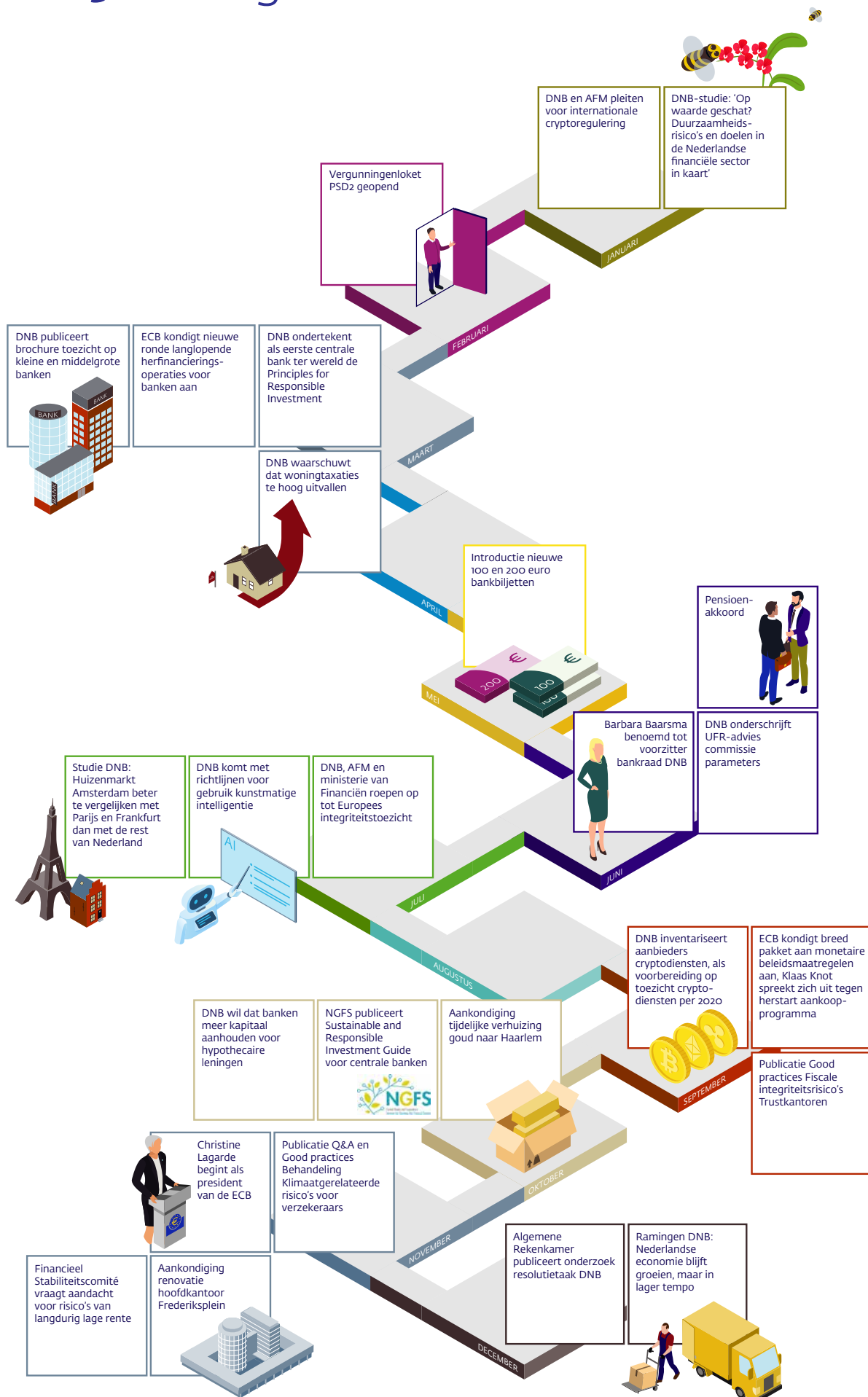
Wij communiceren met de directie onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de beoordeling en over de significante bevindingen die uit onze beoordeling naar voren zijn gekomen.

Amstelveen, 25 maart 2020

KPMG Accountants N.V.
M.A. Huiskers RA

2019 in Vogelvlucht

102

Directie, raad van commissarissen, bankraad en ondernemingsraad, en governance

V.l.n.r.: Klaas Knot, Else Bos, Olaf Sleijpen, Nicole Stolk, Frank Elderson

Bij het vaststellen van de jaarrekening 2019 was de samenstelling van directie, raad van commissarissen, bankraad en ondernemingsraad als volgt:

104 Directie

President:

Klaas Knot (1967, NL, economische wetenschappen, einde tweede termijn: 2025)

Directeur en voorzitter toezicht:

Else Bos (1959, NL, econometrie, einde eerste termijn: 2025)

Directeur toezicht banken:

Frank Elderson (1970, NL, Nederlands recht, einde tweede termijn: 2025)

Directeur monetaire zaken:

Job Swank (1955, NL, economische wetenschappen, einde tweede termijn: 2025)

Directeur resolutie en intern bedrijf:

Nicole Stolk (1969, NL, geschiedenis en Nederlands recht, einde eerste termijn: 2025)

Directeur monetaire zaken:

Olaf Sleijpen (1970, NL, economische wetenschappen, einde eerste termijn: 2027)

Secretaris van de vennootschap:

Cees Ullersma (1969, NL, economische wetenschappen)

De portefeuillevverdeling van de directie is weergegeven in het organogram op de website van DNB.

Job Swank kan door langdurige ziekte zijn taken als directielid op dit moment niet uitvoeren.

Het is onduidelijk hoe lang zijn herstel zal duren. Daarom is Olaf Sleijpen per 1 februari bij koninklijk besluit benoemd tot directielid van DNB.

Raad van commissarissen

105

Voorzitter:

Wim Kuijken (1952, NL, economische wetenschappen, einde tweede termijn: 2023)
Lid van de Honorerings- en benoemingscommissie.

Vicevoorzitter:

Margot Scheltema (1954, NL, internationaal recht, einde tweede termijn: 2023)
Voorzitter van de Financiële Commissie.
Lid van de Toezichtcommissie.

Overige leden:

Feike Sijbesma (1959, NL, medische biologie en bedrijfskunde, einde tweede termijn: 2020)
Voorzitter van de Honorerings- en benoemingscommissie.

Kees Goudswaard (1955, NL, economische wetenschappen, einde tweede termijn: 2020)
Voorzitter van de Toezichtcommissie.
Lid van de bankraad namens de raad van commissarissen sinds 2016.

Marry de Gaay Fortman (1965, NL, Nederlands recht, einde eerste termijn: 2020)
Lid van de Honorerings- en benoemingscommissie.
Lid van de Toezichtcommissie.

Roger Dassen (1965, NL, bedrijfseconomie en accountancy, einde eerste termijn: 2022)
Lid van de Financiële Commissie.

Commissaris van overheidswege benoemd:

Annemieke Nijhof (1966, NL, chemische technologie, einde tweede termijn: 2023)
Lid van de Financiële Commissie.
Lid van de bankraad sinds 2015.

Honorerings- en benoemingscommissie:

Feike Sijbesma (voorzitter)
Wim Kuijken
Marry de Gaay Fortman

106 **Financiële Commissie:**

Margot Scheltema (voorzitter)

Annemieke Nijhof

Roger Dassen

Toezihtcommissie:

Kees Goudswaard (voorzitter)

Margot Scheltema

Marry de Gaay Fortman

De overige functies van de leden van de directie en raad van commissarissen worden vermeld op de website van DNB.

Bankraad

107

Voorzitter:

Barbara Baarsma
Hoogleraar toegepaste economie aan de Universiteit van Amsterdam.

Overige leden:

Kees Goudswaard
Lid namens de raad van commissarissen.

Annemieke Nijhof
Lid namens de raad van commissarissen als commissaris van overheidswege.

Hans de Boer
Voorzitter VNO-NCW.

Chris Buijink
Voorzitter Nederlandse Vereniging van Banken.

Han Busker
Voorzitter FNV.

Marc Calon
Voorzitter LTO Nederland.

Harry Garretsen
Hoogleraar economie aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Nic van Holstein
Voorzitter Vakcentrale voor Professionals.

Willem van Duin
Voorzitter Verbond van Verzekeraars.

Piet Fortuin
Voorzitter CNV.

Shaktie Rambaran Mishre
Voorzitter Pensioenfederatie.

Jacco Vonhof
Voorzitter Koninklijke Vereniging MKB-Nederland.

108 **Vertegenwoordiger namens het ministerie van Financiën:**

Christiaan Rebergen, thesaurier-generaal.

Per 21 juni 2019 is Barbara Baarsma benoemd als lid en voorzitter van de bankraad. Zij volgde Arnoud Boot op, die tot diezelfde datum lid en voorzitter was van de bankraad. Per 1 december 2019 is Piet Fortuin benoemd als lid van de bankraad, als voorzitter van CNV.

Ondernemingsraad

Jos Westerweele (voorzitter)	John van de Meent
Jerry Rijmers (plv. voorzitter)	Anja Peerenboom
Carel van den Berg	Stephan Raspoort
Jacqueline van Breugel	Paul Suilen
Joost van der Burgt	Aaldert van Verseveld
Bernard de Groes	Ingrid Voorn
Saideh Hashemi	Edwin Weerdenburg
Eline Kogan	Sandra Koentjes (ambtelijk secretaris)
Marjon Linger-Reingoud	

Governance

109

De Nederlandsche Bank (DNB) is een naamloze vennootschap naar Nederlands recht. Als centrale bank maakt DNB deel uit van het Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB), het Single Supervisory Mechanism (SSM) en het Single Resolution Mechanism (SRM). Als toezichthouder en resolutieautoriteit is DNB zelfstandig bestuursorgaan.

Het bestuur van DNB is in handen van de directie, die bestaat uit een president en daarnaast ten minste drie en ten hoogste vijf directeuren.

De president van DNB is tevens lid van de Raad van Bestuur en de Algemene Raad van de Europese Centrale Bank (ECB).

De directeur monetaire zaken is verantwoordelijk voor financiële stabiliteit, financiële markten, economisch beleid en onderzoek en betalingsverkeer. Deze directeur is daarnaast verantwoordelijk voor de statistiefunctie van DNB. Hij is tevens Kroonlid in de Sociaal Economische Raad (SER).

De voorzitter toezicht is verantwoordelijk voor toezichtbeleid en het toezicht op verzekeraars en pensioenfondsen. Zij vertegenwoordigt DNB in de raad van toezichthouders van de Europese verzekerings- en pensioentoezichthouder (European Insurance and Occupational Pensions Authority – EIOPA). Ter voorbereiding van de beraadslaging en besluitvorming inzake toezichtaangelegenheden door de toezichtdirecteuren is binnen DNB de Toezichtraad ingesteld onder voorzitterschap van de voorzitter toezicht.

De directeur toezicht banken is verantwoordelijk voor het toezicht op banken, voor het toezicht horizontale functies en integriteit, en voor juridische zaken. De directeur toezicht banken is tevens lid van de Raad van Toezicht van de ECB (Supervisory Board – SB). De SB geeft de besluitvorming inzake het toezicht op significante banken binnen het eurogebied vorm op grond van het gemeenschappelijk toezichtmechanisme (Single Supervisory Mechanism – SSM).

De directeur resolutie en intern bedrijf is verantwoordelijk voor afwikkelingstaken met betrekking tot Nederlandse banken, beleggingsondernemingen en verzekeraars, en tevens lid van de Europese gemeenschappelijke afwikkelingsraad (Single Resolution Board – SRB). Ter voorbereiding van de beraadslaging en besluitvorming inzake resolutieaangelegenheden door de directie is binnen DNB de Resolutieraad ingesteld, onder voorzitterschap van de directeur resolutie en intern bedrijf. De directeur resolutie en intern bedrijf is ook verantwoordelijk voor de aansturing van het interne bedrijf. Hieronder vallen bijvoorbeeld HR, ICT, de beveiliging en communicatie, maar ook de interne financiële huishouding en strategie.

- 110 De raad van commissarissen (raad) houdt toezicht op de algemene gang van zaken binnen DNB en het beleid van de directie ter uitvoering van artikel 4 van de Bankwet 1998. Verder stelt de raad onder meer de jaarrekening vast. De raad beschikt over een aantal andere belangrijke bevoegdheden, zoals de goedkeuring van de begroting en van bepaalde directiebesluiten. De raad bestaat uit minimaal zeven en maximaal tien leden. Eén lid van de raad wordt benoemd door de minister van Financiën: de commissaris van overheidswege.

DNB heeft één aandeelhouder: de Nederlandse Staat. Deze wordt vertegenwoordigd door de minister van Financiën, ook in de algemene vergadering. De directie legt verantwoording af aan de algemene vergadering door verslag te doen van het afgelopen boekjaar. De algemene vergadering heeft belangrijke bevoegdheden, zoals: goedkeuring van de jaarrekening, decharge verlenen aan de directieleden en commissarissen, benoeming van commissarissen, en opdrachtverlening aan de externe accountant.

De bankraad functioneert als klankbord voor de directie en bestaat uit minimaal elf en maximaal dertien leden. Twee leden van de raad van commissarissen hebben tevens zitting in de bankraad, onder wie de van overheidswege benoemde commissaris. Bij de overige leden wordt gestreefd naar representatie van de verschillende maatschappelijke geledingen.

Op de website van DNB staat meer informatie over de governancestructuur, die onder meer is vastgelegd in de Bankwet 1998, de statuten en het reglement van orde. Alhoewel de Nederlandse Corporate Governance Code (de code) alleen geldt voor beursvennootschappen, past DNB de principes en best practice-bepalingen uit de code zo veel mogelijk toe. DNB publiceert op haar website hoe DNB de code implementeert.

Verslag van de raad van commissarissen

Inleiding

De raad besteedde in 2019 aandacht aan de wijze waarop het beleid van DNB met betrekking tot haar kerntaken en de interne bedrijfsvoering werd ingevuld. Speciale aandacht ging uit naar het strategietraject DNB 2025, het programma huisvesting van DNB, de sourcing van onderdelen van de ICT-dienstverlening, duurzaamheid en klimaatrisico's, digitalisering, en het integriteitstoezicht van DNB. Deze en andere onderwerpen resulteerden ook in 2019 in een grote mate van betrokkenheid van de raad bij DNB.

Samenstelling en benoemingen

De samenstelling van de directie en raad wijzigde in 2019 niet. Wel was 2019 een bewogen jaar, onder andere vanwege de langdurige ziekte van Else Bos en Job Swank. De raad is verheugd dat Else Bos is hersteld en haar werkzaamheden weer volledig heeft kunnen hervatten. Job Swank werkt thuis aan zijn herstel. De overige directieleden hebben deze omstandigheden op voortreffelijke wijze gezamenlijk het hoofd geboden, daarin gesteund door de divisiedirecteuren en de organisatie. Desalniettemin besloot de raad vanwege de hieruit voortvloeiende extra werkdruk in goed overleg met de directie en aandeelhouder op zoek te gaan naar een nieuw directielid, dat de portefeuille monetaire zaken zal waarnemen. De raad sprak verschillende externe en interne kandidaten en besloot in december 2019 Olaf Sleijpen, divisiedirecteur bij DNB, aan te bevelen bij de Kroon voor benoeming tot directielid. Olaf Sleijpen is inmiddels per 1 februari 2020 benoemd. De raad is verheugd over deze benoeming en ziet uit naar de samenwerking met Olaf Sleijpen.

Conform artikel 13, lid 1 van de Bankwet 1998 bestaat de raad uit minimaal zeven en maximaal tien leden. De raad bestaat bij het vaststellen van de jaarrekening 2019 uit zeven leden: Wim Kuijken (voorzitter), Margot Scheltema (vicevoorzitter), Annemieke Nijhof (overheidscommissaris), Feike Sijbesma, Kees Goudswaard, Marry de Gaay Fortman en Roger Dassen.

Wim Kuijken werd per 1 juni 2019 door de aandeelhouder benoemd voor een tweede termijn van vier jaar als lid en voorzitter van de raad van commissarissen. Margot Scheltema werd per 1 september 2019 door de aandeelhouder benoemd voor een tweede termijn als lid van de raad. Annemieke Nijhof werd per 1 juni 2019 door de regering benoemd voor een tweede termijn als overheidscommissaris.

Gezien de ongewijzigde samenstelling bleef de diversiteit in de raad en directie in 2019 gelijk. De verdeling vrouw/man binnen de raad is 43%/57%, en binnen de directie 40%/60%, waarmee DNB voldoet aan het wettelijk streefcijfer voor de verdeling van de zetels tussen mannen en vrouwen. Bij (her)benoemingen richt de raad zich op de vastgestelde profielschets, waarvan het streven naar diversiteit onderdeel uitmaakt. Het streven naar diversiteit is overigens niet beperkt tot de verdeling van de zetels over vrouwen en mannen, maar houdt ook rekening met deskundigheid, achtergrond en competenties. Zie onderstaande expertisematrix en diversiteitsmatrix voor een nadere toelichting.

112

Expertisegebied	Kuijken	Scheltema	Nijhof	De Gaay Fortman	Goudswaard	Sijbesma	Dassen
Bestuur							
Management & organisatie	X	X	X	X	X	X	X
Accounting & administratieve organisatie en interne controle		X					X
Stakeholdermanagement	X	X	X	X	X	X	X
Risk management		X		X	X	X	X
Uitbesteding	X	X		X		X	X
Juridische zaken en corporate governance		X		X			X
Kerntaken							
Macroeconomische vraagstukken	X				X	X	X
Financiële stabiliteit en instellingen		X		X	X		
Betalingsverkeer							
Statistiek					X		
Strategische vraagstukken							
Duurzaamheid		X	X			X	X
Digital IT	X					X	X
Publiek belang	X		X	X	X		

De vertegenwoordiging van leden van de raad in de bankraad wijzigde in 2019 niet. Annemieke Nijhof nam heel 2019 als overheidscommissaris deel. Kees Goudswaard nam heel 2019 deel als door de raad aangewezen lid.

De samenstelling van de raad, commissies en directie is opgenomen vanaf pagina 103 van dit jaarverslag. De profielschetsen voor raad en directie, en hun overige functies staan op de website van DNB.

Werkzaamheden

113

Gemiddeld nam 90% van de leden deel aan de plenaire vergaderingen (geen van hen was regelmatig afwezig). Een deel van elke plenaire vergadering vond plaats in aanwezigheid van de directie. Onderstaande tabel geeft de aanwezigheid weer voor ieder van de leden voor de plenaire raad van commissarissen (RvC) en de Honorerings- en benoemingscommissie (HBC), Financiële commissie (FC) en Toezichtcommissie (TC).

Lid	RvC	HBC	FC	TC
Wim Kuijken	8/9	9/9		
Margot Scheltema	9/9		8/8	5/5
Feike Sijbesma	8/9	9/9		
Kees Goudswaard	8/9			5/5
Marry de Gaay Fortman	8/9	9/9		5/5
Annemieke Nijhof	8/9		7/8	4/5
Roger Dassen	8/9		8/8	

Daarnaast overlegden de voorzitter van de raad en de president regelmatig tussentijds over zaken die binnen het taakgebied van de raad vallen en ontwikkelingen die impact hebben voor DNB. De paragrafen 5.4 tot en met 5.6 beschrijven de werkzaamheden van de drie commissies van de raad. In het kader van zijn toezicht op de algemene gang van zaken binnen DNB besprak de raad de DNB-brede financiële resultaten en verantwoording over 2019 in de FC, en de resultaten en verantwoording over 2019 ten aanzien van de ZBO-taken van DNB in zowel de FC, de TC als de plenaire vergaderingen. Dit met gebruikmaking van financiële kwartaalrapportages, de management letter en het accountantsverslag van de externe accountant en de IAD-kwartaalrapportages.

Ook in 2019 was een belangrijk punt van aandacht voor de raad de omvang van de balansposten uit hoofde van de monetaire operaties en de hiermee verbonden risico's. De risico's voor de balans van DNB die voortvloeien uit het monetair beleid van het Eurosysteem deden de directie, daarbij gesteund door de raad, besluiten tot een vrijval van EUR 177 miljoen voor het boekjaar 2019 uit de vanaf 2015 opgebouwde voorziening voor financiële risico's (2018: netto dotatie EUR 491 miljoen). Het resultaat over 2019 komt aldus uit op EUR 1.176 miljoen (2018: EUR 188 miljoen). Conform het in 2019 herziene kapitaalbeleid van DNB wordt EUR 539 miljoen toegevoegd aan de algemene reserve. De uitkering aan de Staat bedraagt EUR 637 miljoen. DNB keerde ook over het boekjaar 2019 geen interim-dividend uit. In 2019 vonden geen goudverkoop plaats. De raad staat wanneer hier aanleiding toe is periodiek stil bij de overwegingen van de directie ten aanzien van de goudvoorraad.

- 114 De raad besprak de jaarrekening 2019 uitvoerig met de directie, mede in het bijzijn van de externe accountant. Krachtens artikel 13, lid 6 van de Bankwet 1998 stelde de raad de jaarrekening van DNB vervolgens vast en droeg deze ter goedkeuring voor aan de algemene vergadering. De raad besprak de begroting voor 2020 (inclusief het ZBO-deel) op 22 november 2019 en keurde deze goed. De raad stelde vast dat de interne bedrijfsmatige en operationele sturingsinstrumenten goed functioneren, zoals de planning- en controlcyclus en het risicobeheersings- en controlesysteem.

Na de behandeling in de raad bespraken enkele leden van de raad en directie de ZBO-begroting in het jaarlijkse begrotingsoverleg met het Ministerie van Financiën. De raad beoordeelt de transparantie die de directie betracht bij het begrotingsproces en het gesprek dat de directie in dit proces voert met haar belangrijkste stakeholders daarbij, als positief. De raad is van mening dat DNB op krachtige en indringende wijze haar toezicht uitvoert en heldere prioriteiten stelt. De raad zoekt met de directie voortdurend naar mogelijkheden om de doelmatige en doelgerichte inzet van de beschikbare middelen ten behoeve van de uitvoering van de kerntaken en de interne bedrijfsvoering verder te versterken.

De raad besteedde ook in 2019 de nodige aandacht aan de interne organisatie van DNB. De herinrichting van het intern bedrijf op basis van het Meerjarenplan Intern Bedrijf 2016-2020 is in 2019 voortgezet. De raad sprak periodiek diepgaand met de directie over de vorderingen van de outsourcing van delen van de ICT-dienstverlening en het programma huisvesting DNB. Dit programma omvat de uitplaatsing van het waardegebied naar een nieuw te bouwen Cashcentrum in Zeist, de tijdelijke uitplaatsing van het DNB Cashcentrum te Haarlem, de renovatie van het kantoorpand aan het Frederiksplein en de tijdelijke huisvesting van DNB tijdens deze renovatie. In deze gesprekken benadrukte de raad het belang van een goede afweging tussen kostenbewustzijn, duurzaamheid, veiligheid en transparantie. Tot slot sprak de raad ook met de directie over het Strategietraject DNB 2025. Door met regelmaat in gesprek te zijn met de directie over thema's als diversiteit en inclusiviteit, proces- en programmamanagement en het risicomanagement van DNB, wil de raad bijdragen aan de verdere versterking van de bedrijfscultuur van DNB.

De raad besprak iedere vergadering naar aanleiding van het actualiteitenbericht de belangrijkste ontwikkelingen op de verschillende taakgebieden van DNB met de directie en werd daarbij ook geïnformeerd over het overleg van de directieleden in internationale gremia.

De raad ging tijdens zijn retraite met de directie in op de strategische uitdagingen van DNB en sprak daarbij uitgebreid over het integriteitstoezicht en de bedrijfscultuur van DNB.

Leden van de raad woonden conform artikel 24 van de Wet op de ondernemingsraden overlegvergaderingen bij tussen bestuurder en Ondernemingsraad (OR). Het afdelingshoofd Compliance & Integriteit sprak periodiek met de voorzitters van de raad en de FC. De voorzitter van de FC sprak verder periodiek met het afdelingshoofd IAD en de externe accountant. De raad heeft zijn eigen functioneren in 2019 geëvalueerd en plenair besproken buiten aanwezigheid van de directie. Hierbij werd de raad begeleid door een externe deskundige. De raad besprak in die bijeenkomst ook het functioneren van – en de samenwerking met – de directie.

Financiële Commissie

De FC bestond heel 2019 uit Margot Scheltema (voorzitter), Roger Dassen en Annemieke Nijhof. De vergaderingen vonden plaats in aanwezigheid van de directeur Resolutie en Intern Bedrijf, de externe accountant, de afdelingshoofden IAD en Finance en een aantal interne functionarissen op de relevante werkterreinen.

De FC besteedde uitgebreid aandacht aan de jaarstukken en de bevindingen daarbij van de externe accountant. De FC adviseerde de raad de jaarrekening 2019 vast te stellen en de ZBO-verantwoording 2019 goed te keuren. De FC besprak de begroting 2020 en ZBO-begroting 2020 uitgebreid met de directie, en zocht met de directie naar mogelijkheden om de doelmatigheid van de organisatie verder te versterken. De FC adviseerde de raad beide begrotingen goed te keuren. De FC besteedde ook in 2019 aandacht aan het verslag en de management letter van de externe accountant en stelde vast dat de directie voldoende aandacht besteedt aan de opvolging van de bevindingen en aanbevelingen uit de management letter.

De FC bespreekt elke vergadering met de directeur Resolutie en Intern Bedrijf de actualiteiten met betrekking tot de interne bedrijfsvoering, waarbij thema's als huisvesting, informatiebeveiliging, het risicomanagement en de outsourcing van delen van de ICT-dienstverlening de voortdurende aandacht hebben van de FC. Daarnaast bespreekt de FC de actualiteiten inzake betalingsverkeer en statistiek, de kwartaalrapportages compliance en integriteit en de financiële kwartaalrapportages. De FC sprak en adviseerde in 2019 periodiek over de vorderingen van het programma huisvesting DNB, en besteedde daarbij uitvoerige aandacht aan de tijdelijke uitplaatsing van het Cashcentrum naar Haarlem en het voorlopig ontwerp van het gerenoveerde kantoor van DNB aan het Frederiksplein. In separate themasessies besteedde de FC onder andere aandacht aan het risicomanagement van het programma huisvesting en aan data en digitalisering bij DNB en het DNB-brede ICT-landschap. De FC spreekt periodiek in afwezigheid van de directie met vertegenwoordigers van de relevante controlefuncties binnen DNB en met de externe accountant.

116 Honorerings- en benoemingscommissie

De HBC bestond dit verslagjaar uit Feike Sijbesma (voorzitter), Wim Kuijken en Marry de Gaay Fortman.

De HBC besteedde aandacht aan de samenstelling van de directie, wat onder andere leidde tot de benoeming van Olaf Sleijpen in de directie per 1 februari 2020. Verder zette de HBC de voorbereiding voort van de voordracht van een achtste commissaris, met een financiëlesectorprofiel. De HBC neemt hierbij ook expertise op het gebied van betalingsverkeer in overweging. De HBC sprak, naar aanleiding van de jaarlijkse bespreking hiervan in de raad, met de president en de overige directieleden over hun functioneren. Een periodiek gesprek tussen de voorzitter van de raad en de aandeelhouder is onderdeel van de rol van de raad bij complianceaspecten, bijvoorbeeld bij de beoordelingen van de verenigbaarheid van nevenactiviteiten.

Toezichtcommissie

De TC bestond dit verslagjaar uit Kees Goudswaard (voorzitter), Margot Scheltema, en Marry de Gaay Fortman. Annemieke Nijhof sloot tevens bij de vergaderingen van de TC aan. De vergaderingen vonden plaats in aanwezigheid van de twee toezichtdirecteuren van DNB en een aantal interne functionarissen op de relevante werkterreinen. Agendering geschiedt aan de hand van een jaaragenda en de actualiteit. In de vergaderingen kwamen praktijkdossiers, actuele beleidsdiscussies en de verdere verdieping van toezichtonderwerpen aan de orde. De TC ging daarbij onder andere dieper in op de actualisatie van de toezichtmethodologie en de verankering van klimaatrisico's in de toezichtaanpak van DNB, de solvabiliteitspositie van Nederlandse (levens)verzekeraars, de capaciteit van het integriteitstoezicht, de digitalisering van het toezicht en de impact van technologische ontwikkelingen op onder toezicht staande instellingen en DNB, en op de geschiktheids- en betrouwbaarheidstoetsingen en vergunningaanvragen (markttoegang).

In het kader van het toezicht van de raad op de uitvoering van het beleid van DNB inzake haar prudentiële toezicht wisselde de TC elke vergadering met de directie van gedachten over instellings-specifieke toezichtdossiers waar in die periode speciale aandacht van de directie naar uitging, indien nodig voor de borging van de kwaliteit en effectiviteit van het toezichtbeleid. Net als de FC adviseerde de TC de raad de ZBO-verantwoording 2019 en de ZBO-begroting 2020 goed te keuren. De TC sprak tot slot met de toezichtdirecteuren over de evaluatie van specifieke toezichtdossiers.

Onafhankelijkheidsverklaring

117

De regeling onverenigbare functies en de regeling tegenstrijdige belangen zijn onverkort op commissarissen van toepassing. Commissarissen zijn niet werkzaam – of in de vijf jaar voorafgaand aan hun benoeming werkzaam geweest – bij DNB, noch staan zij in een relatie tot DNB op basis waarvan zij persoonlijk voordeel zouden kunnen behalen. Zij ontvangen een vaste jaarlijkse vergoeding die niet afhankelijk is van de resultaten van DNB in enig jaar. Alle commissarissen zijn onafhankelijk in de zin van de corporate governance code. Potentiële nieuwe nevenfuncties van commissarissen worden beoordeeld op basis van de regeling onverenigbare functies, waarbij advies wordt gevraagd aan de afdeling Compliance & Integriteit van DNB. Ook in 2019 is voor iedere nieuwe nevenfunctie van commissarissen en directieleden deze procedure doorlopen.

Slotwoord

De raad kijkt terug op een bewogen jaar. De raad constateert dat DNB in het afgelopen jaar goede vorderingen heeft gemaakt, zowel in de uitvoering van haar kerntaken als in de interne bedrijfsvoering. De raad dankt de medewerkers en directie voor hun inspanningen voor de duurzame welvaart van Nederland, en ziet uit naar de samenwerking met de directie in 2020.

Amsterdam, 25 maart 2020

Raad van commissarissen
De Nederlandsche Bank N.V.
Wim Kuijken, voorzitter
Margot Scheltema, vicevoorzitter
Annemieke Nijhof, overheidscommissaris
Feike Sijbesma
Kees Goudswaard
Marry de Gaay Fortman
Roger Dassen

Jaarrekening

Balans per 31 december 2019 (voor winstbestemming)

In miljoenen

		31 december 2019	31 december 2018
		EUR	EUR
Activa			
1	Goud en goudvorderingen	26.664	22.073
2	Vorderingen op niet-ingezetenen van het eurogebied, luidende in vreemde valuta	12.029	11.270
2.1	Vorderingen op het Internationaal Monetair Fonds (IMF)	8.256	7.588
2.2	Tegoeden bij banken en beleggingen in waardepapieren, externe leningen en overige externe activa	3.773	3.682
3	Vorderingen op ingezetenen van het eurogebied, luidende in vreemde valuta	731	1.354
4	Vorderingen op niet-ingezetenen van het eurogebied, luidende in euro	970	2.008
5	Kredietverlening aan kredietinstellingen in het eurogebied in verband met monetair beleidsovereenkomsten, luidende in euro	26.791	27.742
5.1	Basisherfinancieringstransacties	0	0
5.2	Langerlopende herfinancieringstransacties	26.651	27.742
5.3	'Fine-tuning'-transacties met wederinkoop	0	0
5.4	Structurele transacties met wederinkoop	0	0
5.5	Marginale beleningsfaciliteit	140	0
5.6	Kredieten uit hoofde van margestortingen	0	0
6	Overige vorderingen op kredietinstellingen in het eurogebied, luidende in euro	2	885
7	Waardepapieren uitgegeven door ingezetenen van het eurogebied, luidende in euro	120.165	128.008
7.1	Voor doeleinden van monetair beleid aangehouden waardepapieren	116.125	119.304
7.2	Overige waardepapieren	4.040	8.704
8	Vorderingen binnen het Eurosysteem	109.038	149.161
8.1	Deelneming in de ECB	540	482
8.2	Vorderingen uit hoofde van overdracht van externe reserves aan de ECB	2.357	2.320
8.3	Vorderingen ingevolge de uitgifte van ECB-schuldbewijzen	0	0
8.4	Netto vorderingen uit hoofde van de toedeling van eurobankbiljetten binnen het Eurosysteem	59.872	54.191
8.5	Overige vorderingen binnen het Eurosysteem (netto)	46.269	92.168
9	Overige activa	4.697	4.516
9.1	Munten uit het eurogebied	0	0
9.2	Materiële en immateriële vaste activa	151	177
9.3	Overige financiële activa	2.922	2.494
9.4	Herwaarderingsverschillen op off-balance sheet-instrumenten	0	0
9.5	Overlopende activa	1.614	1.788
9.6	Diversen	10	57
Totaal activa		301.087	347.017

Amsterdam, 25 maart 2020

De directie van De Nederlandsche Bank N.V.

Klaas Knot, *president*

Else Bos

Frank Elderson

Job Swank¹

Nicole Stolk

Olaf Sleijpen

¹ Vanwege langdurige ziekte heeft directeur Job Swank de jaarrekening niet ondertekend.

		31 december 2019	31 december 2018
		EUR	EUR
Passiva			
1	Bankbiljetten in omloop	69.491	64.419
2	Verplichtingen aan kredietinstellingen van het eurogebied in verband met mone- taire beleidsoperaties, luidende in euro	139.756	178.101
120 2.1	Rekeningen-courant (met inbegrip van reserveverplichtingen)	131.213	162.308
2.2	Deposito-faciliteit	8.543	15.793
2.3	Termijndeposito's	0	0
2.4	'Fine-tuning'-transacties met wederinkoop	0	0
2.5	Deposito's uit hoofde van margestortingen	0	0
3	Overige verplichtingen aan kredietinstellingen in het eurogebied, luidende in euro	0	824
4	Verplichtingen aan overige ingezetenen van het eurogebied, luidende in euro	5.317	2.944
4.1	Overheid	3.290	2.193
4.2	Overige verplichtingen	2.027	751
5	Verplichtingen aan niet-ingezetenen van het eurogebied, luidende in euro	41.922	62.221
6	Verplichtingen aan ingezetenen van het eurogebied, luidende in vreemde valuta	0	0
7	Verplichtingen aan niet-ingezetenen van het eurogebied, luidende in vreemde valuta	161	0
8	Tegenwaarde van toegewezen bijzondere trekkingsrechten in het IMF	5.968	5.878
9	Verplichtingen binnen het Eurosysteem	0	0
9.1	Verplichtingen ingevolge de uitgifte van ECB-schuldbewijzen	0	0
9.2	Overige verplichtingen binnen het Eurosysteem (netto)	0	0
10	Overige verplichtingen	882	764
10.1	Herwaarderingsverschillen op off-balance sheet-instrumenten	304	284
10.2	Overlopende passiva	363	277
10.3	Diversen	215	203
11	Voorzieningen	1.834	2.017
12	Herwaarderingsrekeningen	26.636	21.726
13	Kapitaal en reserves	7.944	7.935
13.1	Geplaatst kapitaal	500	500
13.2	Algemene reserve	7.430	7.415
13.3	Wettelijke reserve	14	20
14	Winst over het boekjaar	1.176	188
Totaal passiva		301.087	347.017

Amsterdam, 25 maart 2020

Vastgesteld door de raad van commissarissen van De Nederlandsche Bank N.V.

Wim Kuijken, *voorzitter*Margot Scheltema, *vicevoorzitter*

Feike Sijbesma

Kees Goudswaard

Annemieke Nijhof

Marry de Gaay Fortman

Roger Dassen

Winst- en verliesrekening over 2019

In miljoenen

	2019	2018	
	EUR	EUR	
1 Rentebaten	1.493	1.630	
2 Rentelasten	-331	-263	
Netto rentebaten	1.162	1.367	
3 Gerealiseerde winsten/verliezen uit financiële transacties	211	-1	121
4 Afwaardering op lagere marktwaarde	-3	-42	
5 Overdracht naar/uit voorziening voor financiële risico's	177	-491	
Netto baten uit financiële transacties en afwaarderingen	385	-534	
6 Provisiebaten	13	11	
7 Provisielasten	-9	-9	
Netto baten uit provisies	4	2	
8 Inkomsten uit gewone aandelen en deelnemingen	112	93	
9 Netto resultaat van herverdeling monetair inkomen	-241	-509	
10 Overige baten	187	178	
Totaal netto baten	1.609	597	
11 Personeelskosten	-227	-230	
12 Andere beheerskosten	-134	-114	
13 Afschrijving op (im)materiële vaste activa	-60	-47	
14 Productiekosten bankbiljetten	-11	-19	
15 Overige kosten	-1	0	
16 Geactiveerde kosten software	0	1	
17 Vennootschapsbelasting	0	0	
Winst over het boekjaar	1.176	188	

Amsterdam, 25 maart 2020
De directie van De Nederlandsche Bank N.V.

Klaas Knot, *president*
Else Bos
Frank Elderson
Job Swank²
Nicole Stolk
Olaf Sleijpen

Amsterdam, 25 maart 2020
Vastgesteld door de raad van commissarissen van De Nederlandsche Bank N.V.

Wim Kuijken, <i>voorzitter</i>	Annemieke Nijhof
Margot Scheltema, <i>vicevoorzitter</i>	Marry de Gaay Fortman
Feike Sijbesma	Roger Dassen
Kees Goudswaard	

² Vanwege langdurige ziekte heeft directeur Job Swank de jaarrekening niet ondertekend.

Toelichting op de balans per 31 december 2019 en de winst- en verliesrekening over 2019

122 1. Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

De jaarrekening wordt opgesteld volgens de voor de Europese Centrale Bank (ECB) en het Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB) geldende modellen en grondslagen voor waardering en resultaatbepaling (hierna genoemd de ESCB-grondslagen) en de geharmoniseerde toelichting op de balans en winst- en verliesrekening. Dit is mogelijk conform de bepalingen in artikel 17 van de Bankwet (1998). Indien artikel 17 van de Bankwet geen vrijstelling verleent of indien de ESCB-grondslagen of geharmoniseerde toelichting het onderwerp niet omvatten, wordt de jaarrekening opgesteld volgens de bepalingen van Titel 9 Boek 2 Burgerlijk Wetboek. Daarnaast wordt de toelichting over de beloningen opgesteld in lijn met de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (hierna 'WNT').

De ESCB-grondslagen zijn op hoofdlijnen in overeenstemming met de in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor externe verslaggeving. Anders dan volgens Titel 9 Boek 2 Burgerlijk Wetboek:

- a. worden ongerealiseerde resultaten op herwaardeerbare activa en passiva verwerkt zoals onder 'Waardepapieren niet aangehouden voor monetaire beleidsdoeleinden en beleggingsfondsen' is aangegeven;
- b. wordt een ander balansmodel gehanteerd dan opgenomen in het Besluit modellen jaarrekening;
- c. wordt er geen kasstroomoverzicht opgenomen;
- d. kan er een voorziening voor financiële risico's getroffen worden;
- e. worden vaste afschrijvingstermijnen gehanteerd voor materiële en immateriële vaste activa.

Met uitzondering van de versnelde afschrijvingen van materiële vaste activa³ en de pensioen-voorziening⁴ volgen de waardering en resultaatbepaling van alle individuele posten in de balans en winst- en verliesrekening de ESCB-grondslagen. Titel 9 Boek 2 Burgerlijk Wetboek komt voornamelijk tot uitdrukking in de algemene grondslagen en in de volgende toelichtingen op de balans en de winst- en verliesrekening:

- a. kapitaal en reserves
- b. deelnemingen
- c. gebeurtenissen na balansdatum
- d. niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen
- e. herwaarderingsrekeningen
- f. gerealiseerde winsten/verliezen uit financiële transacties
- g. aantal werknemers
- h. honorarium van de externe accountant

³ Zie pagina 126 en 147 voor verdere toelichting over de versnelde afschrijvingen.

⁴ Zie pagina 128 en 156 voor toelichting over de pensioenvoorziening van DNB.

i. beloningen (ook op basis van de WNT)

Vergelijking met voorgaand jaar

Ten opzichte van voorgaand jaar zijn er enkele aanpassingen gedaan in de ESCB-grondslagen.⁵ De belangrijkste aanpassingen zijn:

- Investerings in verhandelbare beleggingsfondsen worden gewaardeerd tegen marktwaarde (net asset value). Waardering vindt plaats op netto basis en niet op de onderliggende activa, op voorwaarde dat deze aan de volgende criteria voldoen:
 - a. Ze worden slechts aangehouden voor beleggingsdoeleinden en DNB heeft geen invloed op dagelijkse koop- en verkoopbeslissingen.
 - b. De beleggingsstrategie en het mandaat van het fonds is vooraf vastgesteld. Alle voorwaarden hiervoor zijn contractueel vastgelegd.
 - c. De prestaties van de beleggingen worden als één belegging geëvalueerd in lijn met de beleggingsstrategie van het fonds.
 - d. Het fonds is, ongeacht zijn rechtsvorm, een afzonderlijke entiteit en wordt onafhankelijk beheerd. Dit geldt ook voor de dagelijkse beleggingsbeslissingen.
- De reikwijdte van de voorziening voor algemene risico's is uitgebreid naar alle financiële risico's. Voorheen was de reikwijdte nog beperkt tot wisselkoers-, rente-, krediet- en goudprijsrisico's. Met alle financiële risico's wordt hier bedoeld: markt-, liquiditeit- en kredietrisico's. DNB heeft de voorziening gevormd voor dezelfde risico's als voorgaand jaar en de naam van de voorziening gewijzigd van voorziening voor krediet- en renterisico's in voorziening voor financiële risico's.

Bovengenoemde aanpassingen hebben niet geleid tot aanpassingen in de vergelijkende cijfers.

Waardepapieren aangehouden voor monetaire beleidsdoeleinden

Waardepapieren aangehouden voor monetaire beleidsdoeleinden worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, rekening houdend met een eventuele bijzondere waardevermindering. Zie voor verdere toelichting de specificatie bij balanspost 7.1 'Voor doeleinden van monetair beleid aangehouden waardepapieren' op pagina 139.

Waardepapieren niet aangehouden voor monetaire beleidsdoeleinden en beleggingsfondsen

De waardering van verhandelbare waardepapieren voor andere dan monetaire beleidsdoeleinden vindt plaats tegen de middenkoersen⁶ op de voorlaatste handelsdag. Waardepapieren met daarin besloten opties worden niet gesplitst voor waarderingsdoeleinden.

⁵ Zie aanpassing ECB/2019/34 van 28 november 2019, die op 31 december 2019 in werking is getreden.

⁶ ESCB-grondslagen definiëren middenkoersen als het gemiddelde van bied- en laatkoersen.

- 124 Investerings in verhandelbare beleggingsfondsen en portefeuilles die extern worden beheerd en strikt een index repliceren, worden gewaardeerd tegen marktwaarde (net asset value). Waardering vindt plaats op netto basis en niet op de onderliggende activa, op voorwaarde dat ze aan vooraf bepaalde criteria voldoen. Deze criteria hebben voornamelijk betrekking op de invloed die DNB kan uitoefenen op de dagelijkse gang van zaken van het fonds, de rechtsvorm van het fonds en de wijze waarop de prestaties worden beoordeeld. Herwaarderingsresultaten van verschillende beleggingsfondsen worden niet gesaldeerd.

Voor wat betreft de waardepapieren worden herwaarderingsresultaten uit hoofde van prijsverschillen per fondscodex⁷ bepaald. Herwaarderingsresultaten als gevolg van valutakoersverschillen worden bepaald per valutaportefeuille en daarin per valuta-soort. Positieve ongerealiseerde herwaarderingsresultaten worden ten gunste van de post 'Herwaarderingsrekeningen' gebracht. Negatieve ongerealiseerde herwaarderingsresultaten worden ten laste van de post 'Herwaarderingsrekeningen' gebracht voor zover het saldo van de desbetreffende herwaarderingsrekening positief is. Een eventueel tekort wordt ultimo boekjaar ten laste van het resultaat gebracht. Negatieve verschillen uit hoofde van prijsherwaardering op een fondscodex worden niet gecompenseerd met positieve prijsherwaardering op een andere fondscodex of met positieve valutakoersverschillen. Negatieve verschillen uit hoofde van valutakoersherwaardering van een valuta worden niet gecompenseerd met positieve valutakoersverschillen op een andere valuta of positieve prijsverschillen. Voor het goud en de goudvorderingen wordt geen onderscheid gemaakt tussen prijs- en valutakoersverschil.

Goud en goudvorderingen

Goud en goudvorderingen worden gewaardeerd tegen ECB-marktkoers aan het einde van het boekjaar.

Omrekening van vreemde valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro (EUR), de functionele- en presentatievaluta van DNB. De in de balans opgenomen alsmede de niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen luidende in vreemde valuta worden omgerekend naar euro tegen de ECB-marktkoers aan het einde van het boekjaar. De baten en lasten luidend in vreemde valuta worden omgerekend tegen de op de datum van afwikkeling geldende ECB-marktkoers.

(Reverse) repotransacties

Repotransacties bestaan uit een contante verkoop van waardepapieren met een in dekking door middel van een termijn aankoop van dezelfde waardepapieren. De ontvangen geldmiddelen worden in de balans verantwoord als een deposito. Op grond van de termijn aankoop blijven de waardepapieren onder de activa verantwoord; derhalve wordt in de balans de tegenwaarde van de termijn aankoop onder de verplichtingen opgenomen.

⁷ ESCB-grondslagen definiëren fondscodex als hetzelfde internationaal effectenidentificatienummer/type.

Tegenovergestelde repotransacties (reverse repo's) worden beschouwd als een verstrekte lening. Het als zekerheid ontvangen waardepapier wordt niet in de balans opgenomen en heeft daarmee geen invloed op de balanspositie van de betreffende portefeuilles.

Overige financiële instrumenten

Onder de overige financiële instrumenten worden begrepen valutaforwards, valutaswaps, renteswaps en futures. De valutaforwards en valutaswaps worden bij aanvang gewaardeerd tegen de contante koers, waarbij het verschil tussen de contante koers en de termijankoers op basis van amortisatie ten gunste of ten laste van het resultaat wordt gebracht. Hiermee ontwikkelt de waardering zich gedurende de looptijd naar de termijankoers. Renteswaps worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Futures worden op dagelijkse basis afgerekend. Valutaposities worden meegenomen in de totale valutaherwaardering en volgen de herwaarderingsregels zoals deze onder 'Waardepapieren niet aangehouden voor monetaire beleidsdoeleinden en beleggingsfondsen' zijn opgenomen.

Posities binnen het ESCB en binnen het Eurosysteem

De posities binnen het ESCB komen voort uit grensoverschrijdende betalingen binnen de EU die door de centrale banken in euro worden afgewikkeld. Dergelijke transacties worden voor het grootste deel geïnitieerd door private instellingen. Zij worden voornamelijk afgewikkeld binnen TARGET2⁸ en leiden tot bilaterale saldi in de TARGET2-rekeningen van de centrale banken in de EU. Deze bilaterale saldi worden op dagelijkse basis gesaldeerd en vervolgens toegewezen aan de ECB, waardoor elke nationale centrale bank (NCB) één netto bilaterale positie tegenover de ECB overhoudt. De positie van DNB tegenover de ECB die voortvloeit uit TARGET2-transacties, evenals andere posities binnen het ESCB luidende in euro (zoals tussentijdse winstuitkeringen door de ECB aan de NCB's en inkomsten uit hoofde van monetair inkomen), worden gepresenteerd op de balans van de NCB als een netto activa- of passivapost en opgenomen onder 'Overige vorderingen/verplichtingen binnen het Eurosysteem (netto)'. De posities binnen het ESCB ten opzichte van NCB's buiten het eurogebied die niet voortvloeien uit TARGET2-transacties worden gepresenteerd onder 'Vorderingen/verplichtingen op niet-ingezetenen van het eurogebied, luidende in euro'.

Intra-Eurosysteem posities uit hoofde van DNB's deelneming in de ECB worden gerapporteerd in 'Deelneming in de ECB'. Deze balanspost bevat (i) het aandeel van DNB in het volgestorte kapitaal van de ECB en (ii) stortingen als gevolg van toenames van het aandeel van DNB in het geaccumuleerde netto vermogen⁹ van de ECB door voorgaande wijzigingen in de kapitaalsleutel.

⁸ Trans-European Automated Real-time Gross settlement Express Transfer system 2.

⁹ Netto vermogen betekent het totaal aan ECB reserves, herwaarderingsrekeningen en voorzieningen gelijk aan reserves, minus verliesverrekening van voorgaande perioden. In het geval dat de Eurosysteem kapitaalsleutel gedurende het jaar wijzigt bevat het netto vermogen ook het ECB nettoresultaat tot en met datum aanpassing.

- 126 Intra-Eurosysteem posities uit hoofde van de overdracht van vreemde valuta aan de ECB door de NCB's die tot het Eurosysteem zijn toegetreden, worden gerapporteerd onder 'Vorderingen uit hoofde van overdracht van externe reserves aan de ECB'.

De posities binnen het ESCB die voortvloeien uit de verdeling van eurobankbiljetten binnen het Eurosysteem worden verantwoord als een netto activa- of passivapost onder 'Netto vorderingen/verplichtingen uit hoofde van de toedeling van eurobankbiljetten binnen het Eurosysteem' (zie hierna 'Bankbiljetten in omloop').

Deelnemingen

Deelnemingen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs, verminderd met eventuele bijzondere waardeverminderingen. De baten uit deelnemingen zijn verwerkt in de winst- en verliesrekening onder 'Inkomsten uit gewone aandelen en deelnemingen'.

Voor de deelneming in de ECB wordt verwezen naar de grondslag 'Posities binnen het ESCB en binnen het Eurosysteem'.

Materiële en immateriële vaste activa

De (im)materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs verminderd met afschrijvingen en eventuele bijzondere waardeverminderingen. Voor de investeringen in immateriële activa zijn naast de verkrijgingsprijs en de aan deze activa gerelateerde kosten van externe adviseurs tevens de aan deze activa bestede interne uren geactiveerd. Voor zelf ontwikkelde software opgenomen onder de immateriële vaste activa is een wettelijke reserve gevormd. De afschrijving is bepaald volgens de lineaire methode. De standaard afschrijvings-termijn van gebouwen en verbouwingen is 25 jaar, die van inventarissen, installaties en meubelen 10 jaar en van computer hardware, software, auto's en immateriële activa 4 jaar. Indien een kortere gebruiksduur aannemelijk is, wordt er versneld afgeschreven. Op grond wordt niet afgeschreven. Buiten gebruik gestelde materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen boekwaarde of lagere verwachte opbrengstwaarde.

Overige activa (exclusief (im)materiële vaste activa) en overlopende passiva

De 'Overige activa' (exclusief (im)materiële vaste activa) en 'Overlopende passiva' worden opgenomen tegen verkrijgingsprijs of nominale waarde, rekening houdend met een eventuele bijzondere waardevermindering. Transacties in 'Overige activa' en 'Overlopende passiva' worden verantwoord op het moment waarop deze zijn afgewikkeld met uitzondering van deviezentransacties en daarmee verband houdende overlopende posten die worden verantwoord op de dag van afsluiting (conform de economische benadering).

Bankbiljetten in omloop

De ECB en de NCB's uit het eurogebied, die tezamen het Eurosysteem vormen, geven eurobankbiljetten uit.¹⁰ De toekenning aan de centrale banken van het Eurosysteem van het aandeel in de totale waarde van de eurobankbiljetten in omloop geschiedt op de laatste werkdag van elke maand op basis van de bankbiljettenverdeelsleutel.¹¹

Aan de ECB is een aandeel van 8% van de totale waarde van de eurobankbiljetten in omloop toegekend, terwijl de resterende 92% wordt toegekend aan de NCB's naar rato van hun Eurosysteem-kapitaalsleutel. De waarde van het aandeel van de aan elke NCB toegekende bankbiljetten is aan de passiefzijde van de balans verantwoord onder 'Bankbiljetten in omloop'. Het verschil tussen de waarde van de per NCB volgens de bankbiljettenverdeelsleutel toegekende eurobankbiljetten en de waarde van de eurobankbiljetten die de betreffende NCB feitelijk in omloop brengt, leidt tot posities binnen het Eurosysteem. Deze vorderingen of verplichtingen worden verantwoord onder de post 'Netto vorderingen/verplichtingen uit hoofde van de toedeling van eurobankbiljetten binnen het Eurosysteem'.

Vanaf het jaar van de kasovergang¹² inclusief de vijf daaropvolgende jaren worden de posities binnen het Eurosysteem die voortvloeien uit de verdeling van eurobankbiljetten aangepast om te voorkomen dat de relatieve inkomensposities van de NCB's substantieel wijzigen ten opzichte van de voorgaande jaren. De aanpassing vindt plaats door het verschil te nemen tussen enerzijds de gemiddelde waarde van de door elke NCB in omloop gebrachte bankbiljetten in de referentieperiode¹³ en anderzijds de gemiddelde waarde van de bankbiljetten die gedurende die periode volgens de Eurosysteem-kapitaalsleutel aan elk van hen zou zijn toegekend. Deze aanpassing wordt jaarlijks gereduceerd tot de eerste dag van het zesde jaar na het jaar van de kasovergang. Vanaf dat moment wordt het inkomen ter zake van de bankbiljetten volledig toegedeeld aan de NCB's naar rato van hun volgestorte deel in het kapitaal van de ECB. Dit jaar zijn er aanpassingen voortgevloeid door de toetreding van de Latvijas Banka in 2014 en de Lietuvos bankas in 2015. Voor de Latvijas Banka eindigt deze periode op 31 december 2019 en voor de Lietuvos bankas op 31 december 2020.

De rentebaten en -lasten op deze posities worden verantwoord in de winst- en verliesrekening.¹⁴

¹⁰ Besluit van de ECB van 13 december 2010 betreffende de uitgifte van eurobankbiljetten (herschikking) (ECB/2010/29) PB L 35 van 9.2.2011, blz. 26.

¹¹ De bankbiljettenverdeelsleutel is gebaseerd op het aandeel van de ECB in de totale uitgifte van eurobankbiljetten en het aandeel van de aan het Eurosysteem deelnemende NCB's in het resterende deel van die totale uitgifte naar rato van hun bijdragen in het geplaatste kapitaal van de ECB.

¹² Het jaar van de kasovergang heeft betrekking op het jaar dat de eurobankbiljetten zijn geïntroduceerd als wettig betaalmiddel in de desbetreffende lidstaat.

¹³ De referentieperiode betreft de 24-maands periode die start 30 maanden voor de dag waarop eurobankbiljetten een wettig betaalmiddel worden in de desbetreffende lidstaat.

¹⁴ Besluit van de ECB van 3 november 2016 inzake de toedeling van monetaire inkomsten van NCB's van lidstaten die de euro als munt hebben (herschikking) (ECB/2016/36) PB L 347 van 20.12.2016, blz. 26-36.

128 **Voorziening voor financiële risico's**

Op grond van artikel 8 van de voor de ECB en het ESCB geldende grondslagen voor waardering en resultaatbepaling kan er een voorziening voor financiële risico's worden getroffen. DNB vormt een voorziening voor financiële risico's voor tijdelijke en volatiele risico's waarvan de omvang op basis van een met redenen omklede raming is bepaald.¹⁵ De huidige voorziening voor financiële risico's is gevormd voor risico's op het asset purchase programme (APP¹⁶), dat is opgebouwd uit kredietrisico op de monetaire aankopen, exclusief blootstellingen aan de Nederlandse overheid, en het renterisico.

Pensioen- en andere inactiviteitsregelingen

De pensioenaanspraken van medewerkers en voormalige medewerkers van DNB en andere daartoe gerechtigden zijn ondergebracht in de Stichting Pensioenfonds van De Nederlandsche Bank N.V. (Pensioenfonds DNB). DNB heeft zich door middel van een overeenkomst verplicht om, met inachtneming van de daartoe overeengekomen voorwaarden, aan het Pensioenfonds DNB de gelden te voldoen die strekken tot verzekering van de pensioenen overeenkomstig de pensioenreglementen van het Pensioenfonds DNB. In de overeenkomst is de financiële opzet nader uitgewerkt in een premie-, toeslag-, en risicobudgetstaffel; in het streefvermogen is tevens rekening gehouden met de indexeringsambitie. De hoogte van de door DNB verschuldigde bedragen en in de jaarrekening opgenomen verplichtingen ter zake van andere inactiviteitsregelingen zijn berekend op actuariële grondslagen.

Overige balansposten

De waardering van de overige balansposten vindt plaats tegen nominale waarde, rekening houdend met eventuele bijzondere waardevermindering.

Winstuitkering door de ECB

De winst van de ECB wordt, na vaststelling door de Raad van Bestuur van de ECB, naar rato van de Eurosysteem-kapitaalsleutel uitgekeerd aan de NCB's van het Eurosysteem. Het aan DNB uitgekeerde bedrag is in de winst- en verliesrekening opgenomen onder de post 'Inkomsten uit gewone aandelen en deelnemingen'.

¹⁵ Het beleid rondom de vorming en het gebruik van de voorziening voor financiële risico's door DNB is vastgelegd in het met de aandeelhouder overeengekomen kapitaalbeleid (zie bijlage 1 van het hoofdstuk Verantwoording).

¹⁶ Het APP bestaat uit het covered bond purchase programme 3 (CBPP3), het asset-backed securities purchase programme (ABSPP), het public sector purchase programme (PSPP) en het corporate sector purchase programme (CSPP).

Een bedrag gelijk aan het door de ECB verdiende inkomen uit het haar toegekende aandeel van in de eurobankbiljetten in omloop (8%) en de opbrengsten van waardepapieren, voortvloeiende uit a) het programma voor de effectenmarkten (Securities Markets Programme - SMP), b) het derde programma voor de aankoop van gedekte obligaties (CBPP3), c) het programma voor de aankoop van effecten op onderpand van activa (ABSPP), en d) het programma voor de aankoop van door de publieke sector uitgegeven schuld-bewijzen (PSPP), zal in januari van het daaropvolgende jaar worden uitgekeerd als een tussentijdse winstuitkering, tenzij anders wordt besloten door de Raad van Bestuur van de ECB.¹⁷ Het bedrag wordt volledig uitgekeerd, tenzij het hoger is dan het nettoresultaat voor het jaar van de ECB of wanneer de Raad van Bestuur van de ECB besluit de voorziening voor financiële risico's hiermee te doteren. Het verdiende inkomen uit het haar toegekende aandeel van 8% in de eurobankbiljetten kan ook worden verminderd door de kosten die gepaard gaan met het uitgeven en verwerken van deze bankbiljetten. De finale winstuitkering wordt een maand later uitgekeerd.

Verantwoording van baten en lasten

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Gerealiseerde winsten en verliezen uit beleggingen worden bepaald op basis van de gemiddelde kostprijsmethode en verantwoord in de winst- en verliesrekening. Ongerealiseerde winsten worden niet als baten aangemerkt maar direct ten gunste van de herwaarderingsrekeningen gebracht. Ongerealiseerde verliezen worden ten laste van het resultaat gebracht voor zover de betreffende stand van de herwaarderingsrekeningen niet toereikend is. Ten laste van het resultaat gebrachte ongerealiseerde verliezen worden niet gecompenseerd met eventuele ongerealiseerde winsten in latere jaren. Bijzondere waardeverminderingen worden ten laste van het resultaat gebracht.

Significante schattingen en oordelen

Er zijn een aantal significante schattingen en oordelen met impact op de jaarrekening van DNB. Dit zijn de inschatting van de resterende economische levensduur of gebruiksduur van materiële vaste activa die niet volgens ESCB-grondslagen worden afgeschreven, en de inschatting of voorzieningen moeten worden getroffen. Daarnaast is de inschatting van het risico waaraan DNB blootstaat relevant voor de bepaling van de dotatie aan of vrijval van de voorziening voor financiële risico's.

¹⁷ Besluit van 15 december 2014 betreffende de tussentijdse verdeling van inkomsten van de ECB (ECB/2014/57), PB L 35 van 25.2.2015, blz. 24.

130 2. Toelichting op de balans

Activa

1. Goud en goudvorderingen

De omvang van de goudvoorraad is in het verslagjaar niet gewijzigd. De goudvoorraad omvat op de laatste werkdag van het boekjaar 19,7 miljoen fine troy ounce (612 ton) fijngoud. Ultimo 2019 bedraagt de marktwaarde EUR 1.354,10 (ultimo 2018: EUR 1.120,96) per fine troy ounce. De eurowaarde van het goud is ultimo 2019, als gevolg van de gestegen marktprijs, hoger dan ultimo 2018.

In miljoenen

	EUR
Stand per 31 december 2017	21.303
Mutatie herwaardering 2018	770
Stand per 31 december 2018	22.073
Mutatie herwaardering 2019	4.591
Stand per 31 december 2019	26.664

2. Vorderingen op niet-ingezetenen van het eurogebied, luidende in vreemde valuta

Ultimo 2019 bedraagt deze post EUR 12.029 miljoen (ultimo 2018: EUR 11.270 miljoen) en deze is als volgt gespecificeerd:

- 2.1 Vorderingen op het Internationaal Monetair Fonds (IMF)

De vorderingen zijn op de laatste werkdag van het boekjaar EUR 8.256 miljoen (ultimo 2018: EUR 7.588 miljoen). Ultimo 2019 bedroeg de SDR¹⁸/EUR-koers 1,2339 (ultimo 2018: SDR/EUR 1,2154).

De vorderingen op het IMF zijn gefinancierd en gehouden door DNB ten behoeve van het IMF-lidmaatschap van de Nederlandse Staat. De Nederlandse Staat heeft een kredietgarantie verstrekt ter hoogte van de toezeggingen.

¹⁸ De waarde van de SDR wordt gebaseerd op basis van een mandje van internationale valuta: euro, Amerikaanse dollar, Chinese yuan, Japanse yen en het Britse pond.

In miljoenen

131

	31 december 2019		31 december 2018	
	SDR	EUR	SDR	EUR
Reservetranchepositie	1.309	1.615	1.032	1.254
Leningen	451	556	511	621
Bijzondere trekkingsrechten	4.931	6.085	4.700	5.713
Totaal	6.691	8.256	6.243	7.588

Reservetranchepositie

De reservetranchepositie bedraagt ultimo 2019 EUR 1.615 miljoen (ultimo 2018: EUR 1.254 miljoen), en is onderdeel van het IMF-quotum. Alle IMF-lidstaten hebben een quotum ter beschikking gesteld aan het IMF waarvan de omvang is gerelateerd aan hun relatieve positie in de wereldeconomie. Het Nederlandse quotum bedraagt SDR 8.737 miljoen. De reservetranchepositie (SDR 1.309 miljoen) betreft het door het IMF getrokken deel van dit quotum. Het restant, de IMF euro beschikingsruimte (SDR 7.428 miljoen), wordt bij DNB aangehouden.

Leningen

Ultimo 2019 bedragen de leningen EUR 556 miljoen (ultimo 2018: EUR 621 miljoen).

In miljoenen

	Totaal faciliteit		Einde trekkingsperiode*	31 december 2019		31 december 2018	
	SDR	EUR		SDR	EUR	SDR	EUR
PRGT	1.005	1.240	31-12-2024	214	264	162	197
NAB	4.595	5.670	17-11-2022	237	292	349	424
Kredietfaciliteit 2016		13.610	31-12-2020	-	-	-	-
Totaal				451	556	511	621

* De trekkingsperiode is de periode waarin leningen kunnen worden aangegaan.

132 De looptijden van de leningen zijn als volgt gespecificeerd:

In miljoenen

	Resterende looptijd* 31 december 2019				Resterende looptijd* 31 december 2018			
	Totaal	< 1 jaar	1 - 2 jaar	> 2 jaar	Totaal	< 1 jaar	1 - 2 jaar	> 2 jaar
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
PRGT	264	8	4	252	197	25	8	164
NAB**	292	-	-	292	424	-	-	424
Totaal	556	8	4	544	621	25	8	588

* De resterende looptijd is de periode die ligt tussen balansdatum en uiteindelijke expiratiedatum.

** NAB-leningen hebben vanaf het verstrekkingsmoment een looptijd van 10 jaar. In 2019 zijn leningen gedeeltelijk vroegtijdig afgelost.

De Poverty Reduction and Growth Trust (PRGT) is een fonds waaruit hoofdsommen voor leningen met een lage gesubsidieerde rente worden gefinancierd aan de armste ontwikkelingslanden.

De New Arrangement to Borrow (NAB) is een kredietfaciliteit die DNB aan het IMF ter beschikking heeft gesteld. Deze kredietlijn kan het IMF inroepen voor zijn reguliere operaties in aanvulling op het quotum.

De Kredietfaciliteit 2016 betreft een additionele faciliteit aan het IMF. Het IMF kan hiervan gebruikmaken indien beschikbare middelen uit het quotum en de NAB ontoereikend zijn.

Bijzondere trekkingsrechten

Ultimo 2019 bedragen de bijzondere trekkingsrechten EUR 6.085 miljoen (ultimo 2018: EUR 5.713 miljoen). Zij vertegenwoordigen het recht om bij andere landen het SDR-bezit in te wisselen tegen andere valuta.

Bijzondere trekkingsrechten zijn gecreëerd tegenover de passivapost 'Tegenwaarde van toegewezen bijzondere trekkingsrechten in het IMF'. Ultimo 2019 bedragen deze EUR 5.968 miljoen (ultimo 2018: EUR 5.878 miljoen).

- 2.2 Tegoeden bij banken en beleggingen in waardepapieren, externe leningen en overige externe activa

133

Ultimo 2019 bedraagt deze post EUR 3.773 miljoen (ultimo 2018: EUR 3.682 miljoen).

De specificatie van deze post luidt als volgt:

In miljoenen

	31 december 2019			31 december 2018		
	Vreemde valuta	EUR	Koers	Vreemde valuta	EUR	Koers
USD	2.595	2.310	1,1234	2.182	1.906	1,1450
JPY	169.080	1.386	121,94	182.107	1.447	125,85
DKK	571	76	7,4715	2.459	329	7,4673
Overige valuta		1			0	
Totaal		3.773			3.682	

Deze tegoeden in vreemde valuta zijn als volgt naar beleggingscategorieën gespecificeerd:

In miljoenen

	31 december 2019	31 december 2018
	EUR	EUR
Vastrentende waarden	3.043	3.302
Obligatiefondsen	-	195
Reverse repo's	727	182
Nostrorekeningen	3	3
Totaal	3.773	3.682

In bijlage 1 van het hoofdstuk Verantwoording wordt nader ingegaan op de ontwikkelingen van de eigen beleggingen op portefeuilleniveau.

134 De looptijden naar beleggingscategorieën zijn als volgt gespecificeerd:

In miljoenen

	Resterende looptijd* 31 december 2019				Resterende looptijd* 31 december 2018			
	Totaal	< 1 jaar	1 - 2 jaar	> 2 jaar	Totaal	< 1 jaar	1 - 2 jaar	> 2 jaar
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastrentende waarden	3.043	2.156	436	451	3.302	2.521	228	553
Obligatiefondsen	-	-	-	-	195	195	-	-
Reverse repo's	727	727	-	-	182	182	-	-
Nostrorekeningen	3	3	-	-	3	3	-	-
Totaal	3.773	2.886	436	451	3.682	2.901	228	553

* De resterende looptijd is de periode die ligt tussen balansdatum en uiteindelijke expiratiedatum.

3. Vorderingen op ingezetenen van het eurogebied, luidende in vreemde valuta

Ultimo 2019 bedraagt deze post EUR 731 miljoen (ultimo 2018: EUR 1.354 miljoen). De vorderingen bestaan voor EUR 706 miljoen (ultimo 2018: EUR 1.016 miljoen) uit vastrentende waardepapieren in USD, voor EUR 22 miljoen (ultimo 2018: EUR 338 miljoen) uit liquiditeit verschaffende operaties in USD (USD tender) en voor EUR 3 miljoen uit nostrorekeningen.

De specificatie van deze post luidt als volgt:

In miljoenen

	31 december 2019			31 december 2018		
	Vreemde valuta	EUR	Koers	Vreemde valuta	EUR	Koers
USD	821	731	1,1234	1.548	1.354	1,1450
Overige valuta		0			0	
Totaal		731			1.354	

Deze tegoeden in vreemde valuta zijn als volgt naar beleggingscategorieën gespecificeerd:

135

In miljoenen

	31 december 2019	31 december 2018
	EUR	EUR
Vastrentende waarden	706	1.016
USD tender	22	338
Nostrorekeningen	3	0
Totaal	731	1.354

In bijlage 1 van het hoofdstuk Verantwoording wordt nader ingegaan op de ontwikkelingen van de eigen beleggingen op portefeuilleniveau.

De looptijden naar beleggingscategorieën zijn als volgt gespecificeerd:

In miljoenen

	Resterende looptijd* 31 december 2019				Resterende looptijd* 31 december 2018			
	Totaal	< 1 jaar	1 - 2 jaar	> 2 jaar	Totaal	< 1 jaar	1 - 2 jaar	> 2 jaar
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastrentende waarden	706	613	93	-	1.016	690	195	131
USD tender	22	22	-	-	338	338	-	-
Nostrorekeningen	3	3	-	-	0	0	-	-
Totaal	731	638	93	-	1.354	1.028	195	131

* De resterende looptijd is de periode die ligt tussen balansdatum en uiteindelijke expiratedatum.

De USD tender bestaat uit vorderingen als gevolg van transacties met wederinkoop op Eurosysteem-tegenpartijen. Deze komen voort uit het kortlopende USD liquiditeit verschaffende programma. Onder dit programma worden Amerikaanse dollars aan de ECB beschikbaar gesteld door de Federal Reserve, dat zich ten doel heeft gesteld om te voorzien in kortlopende USD financiering aan Eurosysteem-tegenpartijen. De ECB stelt vervolgens de Amerikaanse dollars weer ter beschikking aan de NCB's in het eurogebied.

136 **4. Vorderingen op niet-ingezetenen van het eurogebied, luidende in euro**

Ultimo 2019 bedraagt deze post EUR 970 miljoen (ultimo 2018: EUR 2.008 miljoen) en bestaat uit:

In miljoenen

	31 december 2019	31 december 2018
	EUR	EUR
Vastrentende waarden	895	1.019
Reverse repo's	-	482
Deposito's	-	475
Nostrorekeningen	75	32
Totaal	970	2.008

De afname van deze balanspost wordt voornamelijk veroorzaakt doordat de positie in reverse repo's en deposito's ultimo 2019 nihil waren (in 2018 respectievelijk EUR 482 miljoen en EUR 475 miljoen).

In bijlage 1 van het hoofdstuk Verantwoording wordt nader ingegaan op de ontwikkelingen van de eigen beleggingen op portefeuilleniveau.

De looptijden van de vastrentende waarden worden als volgt gespecificeerd:

In miljoenen

	Resterende looptijd* 31 december 2019				Resterende looptijd* 31 december 2018			
	Totaal	< 1 jaar	1 - 2 jaar	> 2 jaar	Totaal	< 1 jaar	1 - 2 jaar	> 2 jaar
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastrentende waarden	895	586	38	271	1.019	471	264	284
Reverse repo's	-	-	-	-	482	482	-	-
Deposito's	-	-	-	-	475	475	-	-
Nostrorekeningen	75	75	-	-	32	32	-	-
Totaal	970	661	38	271	2.008	1.460	264	284

* De resterende looptijd is de periode die ligt tussen balansdatum en uiteindelijke expiratiedatum.

5. Kredietverlening aan kredietinstellingen in het eurogebied in verband met monetaire beleidsoperaties, luidende in euro

137

De totale vordering van het Eurosysteem ter zake de post 'Kredietverlening aan kredietinstellingen in het eurogebied in verband met monetaire beleidsoperaties, luidende in euro' bedraagt ultimo 2019 EUR 624.232 miljoen (ultimo 2018: EUR 732.106 miljoen). Hiervan bedraagt de kredietverlening van DNB aan in Nederland gevestigde kredietinstellingen EUR 26.791 miljoen (ultimo 2018: EUR 27.742 miljoen). In overeenstemming met artikel 32.4 van de Statuten van het ESCB en van de ECB zullen alle risico's aangaande deze kredietverlening, wanneer deze zich manifesteren, bij besluit van de Raad van Bestuur van de ECB, in beginsel volledig worden gedragen door alle NCB's van het Eurosysteem, naar rato van de op het moment van verlies geldende Eurosysteem-kapitaalsleutel. Om gebruik te kunnen maken van deze faciliteit dient een financiële instelling te voldoen aan de door de ECB gestelde eisen, waaronder de beleenbaarheidsvereisten van het onderpand. Verliezen komen alleen voor indien de tegenpartij tekortschiet bij terugbetaling en daarnaast de uitwinning van het ontvangen onderpand niet voldoende is.

Over geheel 2019 bedroeg de basisherfinancieringsrente 0,00% (2018: idem). De deposito-rente bedroeg vanaf 1 januari tot en met 17 september -0,40%. Vanaf 18 september tot en met het einde van het jaar bedroeg de depositorente -0,50% (geheel 2018: -0,40%).

- 5.1 Basisherfinancieringstransacties

Uit hoofde van basisherfinancieringstransacties staat ultimo 2019 geen krediet uit (ultimo 2018: idem). Doorgaans worden deze transacties in de vorm van standaardtenders op wekelijkse basis uitgevoerd met een looptijd van een week. Sinds oktober 2008 worden de basisherfinancieringstransacties uitgevoerd op basis van vaste rentetenders met volledige toewijzing van alle inschrijvingen.

- 5.2 Langerlopende herfinancieringstransacties

De langerlopende herfinancieringstransacties bedragen ultimo 2019 EUR 26.651 miljoen (ultimo 2018: EUR 27.742 miljoen) en voorzien in de langerlopende liquiditeitsbehoefte. Ultimo 2019 bedragen de TLTRO-II leningen EUR 26.624 miljoen (ultimo 2018: EUR 27.742 miljoen) en de TLTRO-III leningen EUR 27 miljoen (ultimo 2018: nihil). Deze transacties hebben een looptijd gelijk aan de minimumreserveperiode¹⁹ of tussen de 3 en 48 maanden.

Vanaf 2016 zijn er vier langerlopende herfinancieringstransacties (TLTRO-II) gestart met een looptijd van vier jaar, met daarbij de mogelijkheid om deze na twee jaar vervroegd af te lossen. In 2019 is voor EUR 1.117 miljoen aan TLTRO-II leningen afgelost. Het gewogen gemiddelde rentepercentage dat wordt vergoed over de TLTRO-II leningen is 0,34%.

¹⁹ Zie <https://www.ecb.europa.eu/press/calendars/reserve/html/index.en.html> voor het overzicht van minimumreserveperiodes.

- 138 Daarnaast is de Raad van Bestuur van de ECB in 2019 gestart met de eerste van zeven langerlopende herfinancieringstransacties (TLTRO-III) met een looptijd van drie jaar, met daarbij eveneens de mogelijkheid om deze na twee jaar vervroegd af te lossen. De Raad van Bestuur van de ECB heeft besloten dat de rente op TLTRO-III leningen op zijn laagst gelijk is aan de depositorente die geldt gedurende de looptijd van de lening plus 0,10%. Aangezien het werkelijke rentetarief pas bekend zal zijn in september 2021 en tot die tijd geen betrouwbare schatting gemaakt kan worden van het rentetarief, is vanuit oogpunt van prudentie de depositorente plus 0,10% gehanteerd om de rentelasten voor 2019 te berekenen.

- 5.3 'Fine-tuning'-transacties met wederinkoop

'Fine-tuning'-transacties met wederinkoop worden ingezet met als doel de liquiditeit in de markt te reguleren, de rentepercentages te sturen en in het bijzonder om de effecten op de rentepercentages te dempen die zijn veroorzaakt door onverwachte marktfluctuaties. Naar hun aard worden dergelijke transacties op ad-hocbasis uitgevoerd. Dergelijke transacties zijn in 2019, evenals in 2018, niet uitgevoerd.

- 5.4 Structurele transacties met wederinkoop

Deze transacties kunnen door middel van standaardtenders worden uitgevoerd om de structurele positie van het Eurosysteem ten opzichte van de financiële sector aan te passen. In 2019 zijn, evenals in 2018, dergelijke transacties niet uitgevoerd.

- 5.5 Marginale beleningsfaciliteit

Tegenpartijen kunnen deze faciliteit gebruiken om 'overnight liquiditeit' te verkrijgen van NCB's in ruil voor geldig onderpand en tegen een vooraf overeengekomen rentetarief. Ultimo 2019 bedraagt de marginale beleningsfaciliteit EUR 140 miljoen (ultimo 2018: nihil).

- 5.6 Kredieten uit hoofde van margestortingen

Dit betreft kredieten aan tegenpartijen in gevallen waar de marktwaaarde van het onderpand een voorafgestelde grenswaarde overschrijdt, waardoor een overschot aan onderpand ontstaat ten opzichte van de uitstaande monetaire beleidstransacties. In 2019 zijn, evenals in 2018, geen kredieten uit hoofde van margestortingen verstrekt.

6. Overige vorderingen op kredietinstellingen in het eurogebied, luidende in euro

Ultimo 2019 bedraagt deze post EUR 2 miljoen (ultimo 2018: EUR 885 miljoen) en bestaat uit nostrorekeningen. Ultimo 2018 bestond deze post uit reverse repo's.

7. Waardepapieren uitgegeven door ingezetenen van het eurogebied, luidende in euro

139

Ultimo 2019 bedraagt deze post EUR 120.165 miljoen (ultimo 2018: EUR 128.008 miljoen) en bestaat uit 'Voor doeleinden van monetair beleid aangehouden waardepapieren' en 'Overige waardepapieren'.

- 7.1 Voor doeleinden van monetair beleid aangehouden waardepapieren

Deze balanspost bevat waardepapieren die door DNB zijn aangekocht in het kader van de drie covered bond purchase programmes (CBPP)²⁰, het securities markets programme (SMP)²¹, en het public sector purchase programme (PSPP)²². De aankopen onder het eerste en tweede CBPP en het SMP zijn beëindigd in 2012.

Op 1 november 2019 heeft het Eurosysteem haar netto-aankopen onder het uitgebreide programma voor de aankoop van activa (asset purchase programme – APP)²³ herstart met een bedrag van gemiddeld EUR 20 miljard per maand. De herstart volgt na een periode van 10 maanden, vanaf eind 2018, waarin het Eurosysteem alleen de aflossing op waardepapieren die zijn aangekocht in het kader van het APP herinvesteerde.

De Raad van Bestuur van de ECB heeft het voornemen netto-aankopen te blijven verrichten voor zo lang als nodig is om het effect van de beleidsrentes te versterken, en om hiermee te stoppen vlak voor de ECB haar rentes gaat verhogen, en in elk geval zo lang als nodig is om gunstige liquiditeitscondities en een ruime mate van monetaire ondersteuning te bieden.

²⁰ Besluit van de ECB van 2 juli 2009 houdende de tenuitvoerlegging van het programma voor de aankoop van gedekte obligaties (ECB/2009/16), PB L 175, 4.7.2009, blz. 18; Besluit van de ECB van 3 november 2011 houdende de tenuitvoerlegging van het tweede programma voor de aankoop van gedekte obligaties (ECB/2011/17), PB L 297 van 16.11.2011, blz. 70; Besluit van de ECB van 15 oktober 2014 houdende de tenuitvoerlegging van het derde programma voor de aankoop van gedekte obligaties (ECB/2014/40), PB L 335 van 22.10.2014, blz. 22.

²¹ Besluit van de ECB van 14 mei 2010 houdende vaststelling van een programma voor de effectenmarkten (ECB/2010/5), PB L 124 van 20.5.2010, blz. 8.

²² Besluit van de ECB van 4 maart 2015 inzake een overheidsprogramma voor aankoop van activa op secundaire markten (ECB/2015/10), PB L 121 van 14.5.2015, blz. 20. Onder de werking van dit programma kunnen de ECB en de NCB's in de secundaire markt in euro's luidende waardepapieren kopen die zijn uitgegeven door centrale, regionale of lokale overheden en erkende agentschappen gevestigd in het eurogebied alsmede van internationale organisaties en multilaterale ontwikkelingsbanken binnen het eurogebied.

²³ APP bestaat uit CBPP3, ABSPP, PSPP, en CSPP. Meer informatie kan worden gevonden op de website van de ECB (<https://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/omt/html/index.en.html>).

- 140 Het totaal van de door de NCB's van het Eurosysteem aangehouden bedragen onder deze programma's is EUR 2.632.056 miljoen (ultimo 2018: EUR 2.645.735 miljoen). Hiervan houdt DNB EUR 116.125 miljoen (ultimo 2018: EUR 119.304 miljoen) aan.

De geamortiseerde kostprijs en de marktwaarde²⁴ van de door DNB aangehouden vastrentende waarden zijn als volgt:

In miljoenen

	31 december 2019		31 december 2018	
	Geamortiseerde kostprijs	Marktwaarde	Geamortiseerde kostprijs	Marktwaarde
	EUR	EUR	EUR	EUR
Covered bond purchase programme	55	56	106	110
Covered bond purchase programme 2	46	49	85	89
Covered bond purchase programme 3	16.781	17.627	16.092	16.248
Securities markets programme	2.417	2.617	3.978	4.296
Public sector purchase programme	96.826	101.294	99.043	100.692
Totaal	116.125	121.643	119.304	121.435

²⁴ De marktwaarde is indicatief en is afgeleid van de marktnoteringen. Als marktnoteringen niet beschikbaar zijn, wordt gebruik gemaakt van schattingen gebaseerd op interne Eurosysteem-modellen. De marktwaarde is niet in de balans en winst- en verliesrekening opgenomen maar hier voor vergelijkingsdoeleinden gepresenteerd.

De looptijden van de vastrentende waarden worden als volgt gespecificeerd:

141

In miljoenen

	Resterende looptijd* 31 december 2019						Resterende looptijd* 31 december 2018					
	Totaal	< 1 jaar	1 - 2 jaar	2 - 5 jaar	5 - 10 jaar	> 10 jaar	Totaal	< 1 jaar	1 - 2 jaar	2 - 5 jaar	5 - 10 jaar	> 10 jaar
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Covered bond purchase programme	55	55	-	-	-	-	106	51	55	-	-	-
Covered bond purchase programme 2	46	6	-	40	-	-	85	39	6	40	-	-
Covered bond purchase programme 3	16.781	1.824	1.200	4.369	4.286	5.102	16.092	1.071	1.827	4.360	4.509	4.325
Securities markets programme	2.417	993	982	324	118	-	3.978	1.581	984	1.218	195	-
Public sector purchase programme	96.826	9.989	5.843	32.001	25.785	23.208	99.043	8.275	10.036	27.533	31.480	21.719
Totaal	116.125	12.867	8.025	36.734	30.189	28.310	119.304	11.017	12.908	33.151	36.184	26.044

* De resterende looptijd per fonds is de periode die ligt tussen balansdatum en uiteindelijke expiratedatum.

De Raad van Bestuur van de ECB en de directie van DNB beoordelen regelmatig de financiële risico's verbonden aan de waardepapieren gehouden onder deze programma's.

De jaarlijkse test om eventuele bijzondere waardeverminderingen vast te stellen wordt door het Eurosysteem uitgevoerd per programma op basis van de beschikbare informatie per balansdatum. DNB volgt hierbij het besluit van de Raad van Bestuur van de ECB.

In overeenstemming met het besluit van de Raad van Bestuur van de ECB onder artikel 32.4 van de Statuten van het ESCB en van de ECB zullen alle financiële verliezen aangaande het CBPP3, SMP, PSPP (voor het internationale en supranationale gedeelte) en CSPP, wanneer deze zich manifesteren, volledig worden gedragen door alle NCB's van het Eurosysteem volgens de op het moment van verlies geldende Eurosysteem-kapitaalsleutel. Als gevolg van de jaarlijkse test voor bijzondere waardeverminderingen in het CSPP heeft de Raad van Bestuur van de ECB besloten om een buffer voor het kredietrisico van monetaire beleidsoperaties in 2019 te behouden (zie 'Voorziening monetaire beleidsoperaties' pagina 156).

In bijlage 1 van het hoofdstuk Verantwoording wordt nader ingegaan op de risico's waaraan de monetaire programma's bloot staan.

142 - 7.2 Overige waardepapieren

Ultimo 2019 bedraagt deze post EUR 4.040 miljoen (ultimo 2018: EUR 8.704 miljoen) en bestaat, evenals in 2018, geheel uit vastrentende waarden gewaardeerd tegen marktwaarde. DNB heeft in 2019 de omvang van haar eigen beleggingen verkleind.

De looptijden van de vastrentende waarden worden als volgt gespecificeerd:

In miljoenen

	Resterende looptijd* 31 december 2019				Resterende looptijd* 31 december 2018			
	Totaal	< 1 jaar	1 - 2 jaar	> 2 jaar	Totaal	< 1 jaar	1 - 2 jaar	> 2 jaar
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
EUR	4.040	3.007	829	204	8.704	5.906	1.234	1.564

* De resterende looptijd is de periode die ligt tussen balansdatum en uiteindelijke expiratedatum

8. Vorderingen binnen het Eurosysteem

Ultimo 2019 bedraagt deze post EUR 109.038 miljoen (ultimo 2018: EUR 149.161 miljoen).

- 8.1 Deelneming in de ECB

Overeenkomstig artikel 28 van de Statuten van het ESCB en van de ECB zijn de NCB's van het ESCB de enige aandeelhouders in het kapitaal van de ECB. De omvang van de deelneming is afhankelijk van het aandeel van iedere NCB dat is vastgesteld overeenkomstig artikel 29 van de Statuten van het ESCB en van de ECB en wijzigt elke 5 jaar of bij toe- of uittreding van een NCB. De laatste wijziging heeft plaatsgevonden op 1 januari 2019.

Als gevolg van de wijziging van de kapitaalsleutel is het aandeel van DNB in het kapitaal van de ECB (totale grootte EUR 7.659 miljoen) toegenomen van 4,0035% naar 4,0677%. Hierdoor is ook het aandeel van DNB in het geaccumuleerde netto vermogen van de ECB toegenomen. DNB heeft hiervoor een additionele kapitaalstorting (EUR 7 miljoen) en een additionele betaling inzake de onderlinge verdeling van het aandeel in het geaccumuleerde netto vermogen van de ECB (EUR 51 miljoen) aan de ECB verricht.

Ultimo 2019 bedraagt deze post EUR 540 miljoen (ultimo 2018: EUR 482 miljoen). Dit bedrag is opgebouwd uit EUR 440 miljoen aan kapitaalstorting (2018: EUR 433 miljoen) en EUR 100 miljoen aan stortingen voortkomend uit wijzigingen in het aandeel in het geaccumuleerde netto vermogen van de ECB (2018: EUR 49 miljoen).

Op basis van het besluit²⁵ van de Raad van Bestuur van de ECB zijn de kapitaalsleutels van de NCB's als volgt gewijzigd:

In procenten

	Kapitaalsleutel vanaf 1 januari 2019	Kapitaalsleutel tot en met 31 december 2018	
	%	%	
Nationale Bank van België	2,5280	2,4778	
Deutsche Bundesbank	18,3670	17,9973	
Eesti Pank	0,1968	0,1928	143
Central Bank of Ireland	1,1754	1,1607	
Bank of Greece	1,7292	2,0332	
Banco de España	8,3391	8,8409	
Banque de France	14,2061	14,1792	
Banca d'Italia	11,8023	12,3108	
Central Bank of Cyprus	0,1503	0,1513	
Latvijas Banka	0,2731	0,2821	
Lietuvos bankas	0,4059	0,4132	
Banque centrale du Luxembourg	0,2270	0,2030	
Central Bank of Malta	0,0732	0,0648	
De Nederlandsche Bank	4,0677	4,0035	
Oesterreichische Nationalbank	2,0325	1,9631	
Banco de Portugal	1,6367	1,7434	
Banka Slovenije	0,3361	0,3455	
Národná banka Slovenska	0,8004	0,7725	
Suomen Pankki-Finlands Bank	1,2708	1,2564	
Totaal eurogebied NCB's*	69,6176	70,3915	
Bulgarian National Bank	0,8511	0,8590	
Česká národní banka	1,6172	1,6075	
Danmarks Nationalbank	1,4986	1,4873	
Hrvatska narodna banka	0,5673	0,6023	
Magyar Nemzeti Bank	1,3348	1,3798	
Narodowy Bank Polski	5,2068	5,1230	
Banca Națională a României	2,4470	2,6024	
Sveriges Riksbank	2,5222	2,2729	
Bank of England	14,3374	13,6743	
Totaal niet-eurogebied NCB's*	30,3824	29,6085	
Totaal euro- en niet-eurogebied NCB's	100,0000	100,0000	

* Totaaltelling kan afwijken door afrondingen.

²⁵ Besluit van 15 juli 2003 met betrekking tot de te gebruiken statistische data voor de aanpassing van de kapitaalsleutel van de ECB.
PB L 181 van 19.7.2003 blz. 43.

De verdeling van het maatschappelijk en geplaatst alsmede volgestort kapitaal over de NCB's is als volgt:

In procenten respectievelijk miljoenen

		31 december 2019			
		Kapitaalsleutel Eurosysteem	Kapitaalsleutel	Maatschappelijk en geplaatst kapitaal	Volgestort kapitaal
		%	%	EUR	EUR
144	Nationale Bank van België	3,6313	2,5280	274	274
	Deutsche Bundesbank	26,3827	18,3670	1.988	1.988
	Eesti Pank	0,2827	0,1968	21	21
	Central Bank of Ireland	1,6884	1,1754	127	127
	Bank of Greece	2,4839	1,7292	187	187
	Banco de España	11,9784	8,3391	903	903
	Banque de France	20,4059	14,2061	1.538	1.538
	Banca d'Italia	16,9530	11,8023	1.278	1.278
	Central Bank of Cyprus	0,2159	0,1503	16	16
	Latvijas Banka	0,3923	0,2731	30	30
	Lietuvos bankas	0,5830	0,4059	44	44
	Banque centrale du Luxembourg	0,3261	0,2270	25	25
	Central Bank of Malta	0,1051	0,0732	8	8
	De Nederlandsche Bank	5,8429	4,0677	440	440
	Oesterreichische Nationalbank	2,9195	2,0325	220	220
	Banco de Portugal	2,3510	1,6367	177	177
	Banka Slovenije	0,4828	0,3361	36	36
	Národná banka Slovenska	1,1497	0,8004	87	87
	Suomen Pankki-Finlands Bank	1,8254	1,2708	138	138
	Totaal eurogebied NCB's*	100,0000	69,6176	7.537	7.537
	Bulgarian National Bank	-	0,8511	92	3
	Česká národní banka	-	1,6172	175	7
	Danmarks Nationalbank	-	1,4986	162	6
	Hrvatska narodna banka	-	0,5673	61	2
	Magyar Nemzeti Bank	-	1,3348	144	5
	Narodowy Bank Polski	-	5,2068	564	21
	Banca Națională a României	-	2,4470	265	10
	Sveriges Riksbank	-	2,5222	273	10
	Bank of England	-	14,3374	1.552	58
	Totaal niet-eurogebied NCB's*	-	30,3824	3.288	122
Totaal euro- en niet-eurogebied NCB's		-	100,0000	10.825	7.659

* Totaaltelling kan afwijken door afrondingen.

- 8.2 Vorderingen uit hoofde van overdracht van externe reserves aan de ECB

Ultimo 2019 bedragen deze vorderingen EUR 2.357 miljoen (ultimo 2018: EUR 2.320 miljoen). Deze komen voort uit de overdracht van externe reserves aan de ECB. De rente op deze vorderingen wordt dagelijks berekend op basis van het laatst vastgestelde tarief voor basisherfinancieringstransacties van het Eurosysteem. Over het aandeel van goud in de overdracht wordt geen rente vergoed.

De verhoging van de Eurosysteem-kapitaalsleutel van DNB op 1 januari 2019 heeft tot een verhoging van EUR 37 miljoen geleid van de vordering uit hoofde van overdracht van externe reserves.

- 8.4 Netto vorderingen uit hoofde van de toedeling van eurobankbiljetten binnen het Eurosysteem

Deze post van EUR 59.872 miljoen (ultimo 2018: EUR 54.191 miljoen) bestaat uit een netto vordering van DNB op het Eurosysteem met betrekking tot de herallocatie van euro-bankbiljetten (zie 'Posities binnen het ESCB en binnen het Eurosysteem' en 'Bankbiljetten in omloop' onder 'Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling'). De rente op deze vorderingen wordt dagelijks berekend op basis van het laatst vastgestelde tarief voor basisherfinancieringstransacties van het Eurosysteem.

- 8.5 Overige vorderingen binnen het Eurosysteem (netto)

De stand van deze netto vordering bedraagt ultimo 2019 EUR 46.269 miljoen (ultimo 2018: EUR 92.168 miljoen) en bestaat uit drie componenten.

In miljoenen

	31 december 2019	31 december 2018
	EUR	EUR
Vorderingen op de ECB uit hoofde van TARGET2	46.430	92.604
Verplichtingen aan de ECB ten aanzien van het monetair inkomen	-245	-504
Vorderingen op de ECB uit hoofde van de tussentijdse winstuitkering van de ECB	84	68
Totaal	46.269	92.168

- 146 De eerste component is de TARGET2-vordering van DNB op de ECB van EUR 46.430 miljoen (ultimo 2018: EUR 92.604 miljoen). Deze vordering hangt samen met ontvangsten en betalingen van kredietinstellingen en NCB's via TARGET2 en aangehouden tegoeden bij centrale banken van het Eurosysteem via overeenkomstige rekeningen. De rente op deze vordering wordt dagelijks berekend op basis van het laatst vastgestelde tarief voor basisherfinancieringstransacties van het Eurosysteem.

De tweede component, zijnde de positie ten opzichte van de ECB ter zake van de jaarlijkse pooling en verdeling van monetair inkomen door de NCB's van het Eurosysteem, heeft een saldo van -EUR 245 miljoen aan het einde van het jaar (ultimo 2018: -EUR 504 miljoen).

De derde component betreft de vordering van DNB op de ECB met betrekking tot de tussentijdse winstuitkering. Voor 2019 heeft de Raad van Bestuur van de ECB besloten een tussentijdse winst van EUR 1.431 miljoen (ultimo 2018: EUR 1.191 miljoen) uit te keren aan de NCB's van het Eurosysteem. Op 31 december 2019 bedraagt het aan DNB toegekende bedrag EUR 84 miljoen (ultimo 2018: EUR 68 miljoen).

9. Overige activa

Ultimo 2019 bedraagt het totaal van deze post EUR 4.697 miljoen (ultimo 2018: EUR 4.516 miljoen).

- 9.2 Materiële en immateriële vaste activa

De onder 'Materiële en immateriële vaste activa' begrepen posten zijn als volgt gespecificeerd:

In miljoenen

	Totaal materiële en immateriële vaste activa	Totaal materiële vaste activa	Bedrijfs- gebouwen en -terreinen*	Inventaris	Vaste bedrijfs- middelen in uitvoering	Totaal immateriële vaste activa	Ontwik- kelingskosten (software)
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Boekwaarde per 31 december 2017	205	175	130	35	10	30	30
Mutaties:							
Herrubricering	-	-	6	1	-7	-	-
Investerings	19	16	0	7	9	3	3
Desinvesteringen	0	0	-	0	-	-	-
Afschrijvingen	-47	-34	-18	-16	-	-13	-13
Bijzondere waarde- ver- mindingsverliezen	-	-	-	-	-	-	-
Boekwaarde per 31 december 2018	177	157	118	27	12	20	20
Mutaties:							
Herrubricering	-	-	3	0	-3	-	-
Investerings	34	33	-	2	31	1	1
Desinvesteringen	0	0	0	-	-	-	-
Afschrijvingen	-60	-53	-38	-15	-	-7	-7
Bijzondere waarde- ver- mindingsverliezen	-	-	-	-	-	-	-
Boekwaarde per 31 december 2019	151	137	83	14	40	14	14
Verkrijgings- of vervaar- digingsprijzen	595	511	366	105	40	84	84
Cumulatieve afschri- jvingen	-444	-374	-283	-91	-	-70	-70
Boekwaarde per 31 december 2019	151	137	83	14	40	14	14

* In Bedrijfsgebouwen en -terreinen is grond opgenomen ter waarde van EUR 9 miljoen. Hierop wordt niet afgeschreven.

- 148 DNB heeft in 2019 besloten in welke mate zij het pand aan het Frederiksplein gaat renoveren. Daarnaast heeft DNB besloten om het bankbiljettenbedrijf en de goudkluis in 2020 tijdelijk over te brengen naar een nieuwe locatie in Haarlem, in afwachting van de bouw van de nieuwe locatie te Zeist. Voor de hiermee samenhangende investeringen zijn ultimo 2019 nog geen significante contractuele financiële verplichtingen aangegaan.

Als gevolg van dit besluit is de economische levensduur van het pand aan het Frederiksplein gewijzigd waardoor op de relevante materiële vaste activa van deze locatie versneld wordt afgeschreven tot 1 juli 2020. Het effect van deze versnelde afschrijving is EUR 20 miljoen in 2019.

DNB heeft in 2019 besloten om het pand Sarphatistraat 1-5 te Amsterdam in 2020 te gaan verkopen. Als gevolg van dit besluit is de gebruiksduur voor DNB verkort en schrijft DNB vanaf 1 november 2019 niet meer op dit pand af doordat de restwaarde de boekwaarde overschrijdt. Het effect hiervan is EUR 0,1 miljoen in 2019.

- 9.3 Overige financiële activa

De onder 'Overige financiële activa' begrepen posten zijn naar valuta als volgt gespecificeerd:

In miljoenen

	31 december 2019	31 december 2018
	EUR	EUR
EUR	1.445	1.099
USD	1.477	1.395
Totaal	2.922	2.494

De 'Overige financiële activa' worden als volgt naar categorie gespecificeerd²⁶:

In miljoenen

	31 december 2019	31 december 2018
	EUR	EUR
Deelnemingen	61	61
Aandelenfondsen	1.480	1.399
Obligatiefondsen	1.249	881
Overige vorderingen	132	153
Totaal	2.922	2.494

In bijlage 1 van het hoofdstuk Verantwoording wordt nader ingegaan op de ontwikkelingen van de eigen beleggingen op portefeuilleniveau.

²⁶ Ultimo 2018 was een obligatiefonds (EUR 251 miljoen) ten onrechte als aandelenfonds verantwoord. De vergelijkende cijfers 2018 zijn hiervoor aangepast.

150 **Deelnemingen**

De deelnemingen betreffen die in de Bank for International Settlements (BIS), de Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication scrl (SWIFT) en N.V. Settlement Bank of the Netherlands (SBN). De deelnemingspercentages voor de BIS en SBN zijn ongewijzigd ten opzichte van 2018. Op de aandelen van de deelneming BIS is 25% gestort; de voorwaardelijke verplichting tot volstorting bedraagt, evenals in 2018, per balansdatum SDR 64,9 miljoen. Hoewel DNB 100% van de aandelen bezit van de SBN wordt deze entiteit niet geconsolideerd in de jaarrekening van DNB. Reden hiervoor is dat DNB geen beleidsbepalende invloed kan uitoefenen binnen de SBN. Deze berust volledig bij externe partijen.

In procenten respectievelijk miljoenen

Deelnemingen	Deelnemings- percentage	Gevestigd te	Eigen vermogen van de deelneming*	31 december 2019	31 december 2018
			EUR	EUR	EUR
BIS	3,10	Basel (Zwitserland)	24.653	52	52
SWIFT	0,03	La Hulpe (België)	408	0	0
SBN	100,00	Amsterdam	9	9	9
Totaal				61	61

* Eigen vermogen SWIFT en SBN op basis van jaarrekening 2018

Eigen vermogen BIS op basis van jaarrekening 2019 (boekjaar BIS loopt van 1 april tot en met 31 maart)

Aandelenfondsen

De aandelenfondsen bestaan uit aandelenindexbeleggingen en bedragen ultimo 2019 EUR 1.480 miljoen (ultimo 2018: EUR 1.399 miljoen).

Obligatiefondsen

De obligatiefondsen bestaan uit bedrijfsobligaties en bedragen ultimo 2019 EUR 1.249 miljoen (ultimo 2018: EUR 881 miljoen).

Overige vorderingen

De overige vorderingen bestaan met name uit vorderingen uit hoofde van personeels-hypotheken.

- 9.5 Overlopende activa

151

Ultimo 2019 bedraagt deze post EUR 1.614 miljoen (ultimo 2018: EUR 1.788 miljoen). Deze post bestaat voornamelijk uit opgelopen rente alsmede nog te amortiseren termijnresultaten. De nog te amortiseren resultaten zijn als volgt gespecificeerd:

In miljoenen

	31 december 2019	31 december 2018
	EUR	EUR
Valutaswaps	122	117
Valutaforwards	3	2
Renteswaps	-2	-1
Totaal	123	118

152 Passiva

1. Bankbiljetten in omloop

Deze post is het aandeel van DNB in het totaal van door het Eurosysteem in omloop gebrachte eurobankbiljetten.

De samenstelling van de door DNB in circulatie gebrachte bankbiljetten minus de door DNB uit circulatie terugontvangen bankbiljetten naar coupure luidt:

In miljoenen

	31 december 2019		31 december 2018	
	Aantal	EUR	Aantal	EUR
EUR 5	-183	-916	-168	-841
EUR 10	-201	-2.007	-179	-1.789
EUR 20	-593	-11.853	-565	-11.300
EUR 50	632	31.615	575	28.751
EUR 100	-55	-5.471	-38	-3.836
EUR 200	30	6.005	30	5.921
EUR 500	-16	-7.754	-13	-6.678
Totaal eurobankbiljetten in omloop via DNB		9.619		10.228
Herverdeling eurobankbiljetten in circulatie	65.914		59.793	
Eurobankbiljetten toegewezen aan de ECB (8% van de som van 9.619 + 65.914)	-6.042		-5.602	
		59.872		54.191
Totaal		69.491		64.419

Gedurende 2019 is de totale waarde van de bankbiljetten in omloop binnen het Eurosysteem met 8% toegenomen. Als gevolg van de herallocatie van bankbiljetten had DNB eind 2019 voor EUR 69.491 miljoen aan eurobankbiljetten in circulatie (ultimo 2018: EUR 64.419 miljoen). De waarde van de werkelijk door DNB uitgegeven bankbiljetten is afgenomen met 6%: van EUR 10.228 miljoen naar EUR 9.619 miljoen. Het verschil van EUR 59.872 miljoen tussen het geheralloceerde bedrag en het totale bedrag aan eurobankbiljetten dat via DNB in omloop is gebracht, is verantwoord onder 'Netto vorderingen uit hoofde van de toedeling van eurobankbiljetten binnen het Eurosysteem'. De negatieve aantallen bankbiljetten bij bepaalde coupures worden veroorzaakt doordat DNB per saldo minder van deze bankbiljetten heeft uitgegeven dan terugontvangen uit circulatie.

DNB heeft met commerciële banken een consignatieovereenkomst afgesloten waarbij deze banken een voorraad bankbiljetten 'overnight' op locatie aanhouden die juridisch en economisch eigendom is van DNB. Ultimo 2019 waren er geen bankbiljetten in consignatie (ultimo 2018: EUR 74 miljoen).

2. Verplichtingen aan kredietinstellingen van het eurogebied in verband met monetaire beleidsoperaties, luidende in euro

Dit zijn verplichtingen aan kredietinstellingen die voortvloeien uit het door DNB namens het Eurosysteem gevoerde geldmarktbeleid. Ultimo 2019 bedraagt deze post EUR 139.756 miljoen (ultimo 2018: EUR 178.101 miljoen).

De samenstelling van de post luidt per 31 december 2019 als volgt:

- 2.1 Rekeningen-courant (met inbegrip van reserveverplichtingen)

Ultimo 2019 bedragen deze verplichtingen EUR 131.213 miljoen (ultimo 2018: EUR 162.308 miljoen) en hebben betrekking op de bedragen die banken op een rekening bij DNB aanhouden, waaronder bedragen die zij aanhouden om aan hun minimumreserveverplichting te voldoen. Over de verplicht aan te houden reserves wordt de basisherfinancieringsrente vergoed. Tot 30 oktober 2019 betaalden banken over het saldo dat boven de minimumreserveverplichting aangehouden werd 0% rente of de depositorente, afhankelijk van welke lager is. Vanaf 30 oktober 2019 heeft de Raad van Bestuur van de ECB een tweeledig systeem geïntroduceerd voor de vergoeding op overtollige reserves die worden aangehouden bij DNB. Hierbij wordt een gedeelte van het saldo dat reserveplichtige banken boven hun minimumreserve aanhouden vrijgesteld van de negatieve depositorente. Voor dit gedeelte geldt een rentetarif van 0%. Het volume dat is vrijgesteld voor een specifieke bank bovenop de minimumreserve is vastgesteld op zes maal²⁷ de minimumreserve van die bank. Het niet-vrijgestelde deel van de overtollige reserves wordt vergoed tegen 0% rente of de depositorente, afhankelijk van welke lager is.

- 2.2 Depositofaciliteit

Dit is een permanente faciliteit die ultimo 2019 EUR 8.543 miljoen (ultimo 2018: EUR 15.793 miljoen) bedraagt en door de kredietinstellingen kan worden benut om deposito's, tegen de depositorente, tot de ochtend van de volgende werkdag bij DNB te plaatsen.

- 2.3 Termijndeposito's

Dit zijn liquiditeit absorberende operaties in de vorm van deposito's. Hierop hebben in 2019, net als in 2018, geen inschrijvingen plaatsgevonden.

²⁷ De Raad van Bestuur van de ECB kan deze multiplier van zes in de loop van de tijd aanpassen in lijn met veranderende niveaus van overliquiditeit.

154 - 2.4 'Fine-tuning'-transacties met wederinkoop

Dit zijn monetaire beleidstransacties ter verkrapping van de liquiditeit. In 2019, evenals in 2018, hebben dergelijke transacties niet plaatsgevonden.

- 2.5 Deposito's uit hoofde van margestortingen

Dit zijn deposito's die kredietinstellingen aanhouden in gevallen waar de marktwaarde van het onderpand een voorafgestelde grenswaarde onderschrijdt, waardoor een tekort aan onderpand ontstaat ten opzichte van de uitstaande monetaire beleidstransacties. In 2019 zijn er, evenals in 2018, geen deposito's uit hoofde van margestortingen aangehouden.

3. Overige verplichtingen aan kredietinstellingen in het eurogebied, luidende in euro

Deze post is ultimo 2019 nihil, ultimo 2018 bestond deze post nog geheel uit verplichtingen uit repotransacties (EUR 824 miljoen).

4. Verplichtingen aan overige ingezetenen van het eurogebied, luidende in euro

Ultimo 2019 bedraagt het totaal van deze post EUR 5.317 miljoen (ultimo 2018: EUR 2.944 miljoen).

- 4.1 Overheid

Deze post van EUR 3.290 miljoen (ultimo 2018: EUR 2.193 miljoen) bestaat uit direct opeisbare verplichtingen aan de overheid.

- 4.2 Overige verplichtingen

Deze post van EUR 2.027 miljoen (ultimo 2018: EUR 751 miljoen) bestaat voornamelijk uit niet-monetaire deposito's.

5. Verplichtingen aan niet-ingezetenen van het eurogebied, luidende in euro

Deze post van EUR 41.922 miljoen (ultimo 2018: EUR 62.221 miljoen) bestaat voor EUR 40.271 miljoen uit niet-monetaire deposito's (ultimo 2018: EUR 59.562 miljoen), verplichtingen aan het Europese Single Resolution Fund van EUR 1.620 miljoen (ultimo 2018: EUR 1.792 miljoen) en verplichtingen uit margestortingen van EUR 31 miljoen (ultimo 2018: EUR 4 miljoen). Ultimo 2019 zijn de verplichtingen uit repotransacties nihil (ultimo 2018: EUR 863 miljoen).

7. Verplichtingen aan niet-ingezetenen van het eurogebied, luidende in vreemde valuta

Deze post van EUR 161 miljoen (ultimo 2018: nihil) bestaat geheel uit verplichtingen uit repotransacties.

8. Tegenwaarde van toegewezen bijzondere trekkingsrechten in het IMF

155

Deze post is toegelicht onder de activapost 'Vorderingen op het Internationaal Monetair Fonds (IMF)'.

10. Overige verplichtingen

Ultimo 2019 bedragen de totale overige verplichtingen EUR 882 miljoen (ultimo 2018: EUR 764 miljoen). Deze bestaat voornamelijk uit valutaherwaarderingsverschillen op de off-balance sheet-instrumenten van EUR 304 miljoen (ultimo 2018: EUR 284 miljoen), opgelopen rente met betrekking tot TLTRO-II leningen van EUR 295 miljoen (ultimo 2018: EUR 203 miljoen) en onderpand in contanten van EUR 198 miljoen (ultimo 2018: EUR 193 miljoen).

De herwaarderingsverschillen zijn gespecificeerd in het overzicht van de off-balance sheet posities van valutaswaps, valutaforwards en renteswaps op pagina 161.

11. Voorzieningen

De post 'Voorzieningen' is als volgt gespecificeerd:

In miljoenen

	Totaal	Voorziening voor financiële risico's	Voorziening monetaire beleids- operaties	Voorziening personeels- beloningen	Overige voorzieningen
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Stand per 31 december 2017	1.516	1.496	4	13	3
Onttrekking	-16	-9	-4	-1	-2
Vrijval	-	-	-	0	0
Dotatie	517	500	9	0	8
Stand per 31 december 2018	2.017	1.987	9	12	9
Onttrekking	-3	-	-	0	-3
Vrijval	-181	-177	-4	-	-
Dotatie	1	-	-	1	-
Stand per 31 december 2019	1.834	1.810	5	13	6

156 **Voorziening voor financiële risico's**

In 2019 is er EUR 177 miljoen uit de voorziening voor financiële risico's vrijgevallen. De totale voorziening bedraagt ultimo 2019 EUR 1.810 miljoen (ultimo 2018: EUR 1.987 miljoen).

In bijlage 1 van het hoofdstuk Verantwoording wordt nader ingegaan op de risico's waaraan DNB blootstaat.

Voorziening monetaire beleidsoperaties

Naar aanleiding van de jaarlijkse test voor bijzondere waardeverminderingen in de CSPP-portefeuille heeft de Raad van Bestuur van de ECB de hoogte van de reeds in 2018 gevormde voorziening beoordeeld en besloten deze te reduceren van EUR 161 miljoen ultimo 2018 naar EUR 89 miljoen ultimo 2019. In overeenstemming met artikel 32.4 van de Statuten van het ESCB en van de ECB is de voorziening gevormd door alle deelnemende NCB's in het Eurosysteem, naar rato van hun aandeel in de ECB. Als gevolg hiervan is EUR 4 miljoen uit de voorziening monetaire beleidsoperaties vrijgevallen in het 'Netto resultaat van herverdeling monetair inkomen'.

Voorziening personeelsbeloningen

De voorziening voor personeelsbeloningen is met EUR 1 miljoen toegenomen tot EUR 13 miljoen (ultimo 2018: EUR 12 miljoen). Deze stijging houdt verband met de afgenomen disconteringsvoet waarmee toekomstige verplichtingen contant worden gemaakt (zie tabel op pagina 157).

DNB kent de volgende regelingen:

- een toegezegde pensioenregeling;
- een bijdrage in de ziektekostenverzekering van de gepensioneerden (beperkte groep);
- een jubileum- en afscheidsregeling;
- een sociaal-planregeling.

DNB kent een pensioenregeling voor haar medewerkers gebaseerd op het middelloon. De pensioenregeling heeft een voorwaardelijke indexatie op basis van de prijsindex. Hiermee is de indexatie gelijk aan die van de gepensioneerden en gewezen medewerkers van DNB. Jaarlijks vindt indexatie plaats als de financiële positie van het Pensioenfonds DNB dit toelaat. Daar de dekkingsgraad van het Pensioenfonds DNB 119,8% bedraagt per 31 december 2019, is er geen sprake van een dekkingstekort tot en met ultimo 2019. Dit jaar is gedeeltelijke indexatie toegepast. De betaalde pensioenpremie is als last genomen; hiervoor is geen voorziening gevormd.

De bijdrage in de ziektekostenverzekering van de gepensioneerden betreft een tegemoetkoming in de desbetreffende kosten aan een beperkte groep gepensioneerden van DNB en is te karakteriseren als een overgangsregeling.

De jubileum- en afscheidsregeling betreft de uitkeringen bij 20-, 30-, 40- en 50-jarig dienstverband en uitkeringen bij pensionering, arbeidsongeschiktheid en overlijden.

De verplichtingen en de jaarlasten zijn actuarieel bepaald. De hierbij gehanteerde veronderstellingen luiden als volgt:

	31 december 2019	31 december 2018
Disconteringsvoet overige personeelsbeloningen	Regelingsspecifiek (jubileum: 0,70% overig: 0,65%)	Regelingsspecifiek (jubileum: 1,45% overig: 1,35%)
Prijsinflatie	2,0%	2,0%
Algemene salarisstijging	2,0%	2,0%
Individuele salarisstijging (gemiddeld)	2,0%	2,0%
Verwachte gemiddelde pensioenleeftijd	Voor alle deelnemers is leeftijd 67 verondersteld.	Voor alle deelnemers is leeftijd 67 verondersteld.
Overlevingskansen	Prognosetafel AG 2018 + ervaringssterfte	Prognosetafel AG 2018 + ervaringssterfte

Overige voorzieningen

De overige voorzieningen bestaat voornamelijk uit een voorziening die is gevormd voor personeelsgerelateerde kosten in verband met outsourcing van ICT-diensten (ultimo 2019: EUR 6 miljoen, ultimo 2018: EUR 8 miljoen).

158 **12. Herwaarderingsrekeningen**

De omvang van deze post is ultimo 2019 EUR 26.636 miljoen (ultimo 2018: EUR 21.726 miljoen). De samenstelling van de post 'Herwaarderingsrekeningen' is als volgt:

In miljoenen

	Totaal	Goud	Vreemde valuta	Vastrentende waarden	Aandelen- fondsen	Obligatie- fondsen
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Stand per 31 december 2017	21.035	20.177	62	44	752	0
Per saldo herwaarderingsmutaties	691	770	33	-21	-93	2
Stand per 31 december 2018	21.726	20.947	95	23	659	2
Per saldo herwaarderingsmutaties	4.910	4.591	-7	2	208	116
Stand per 31 december 2019	26.636	25.538	88	25	867	118

De stijging van het totaal van de herwaarderingsrekeningen met EUR 4.910 miljoen is grotendeels toe te schrijven aan de gestegen marktwaarde van goud.

13. Kapitaal en reserves

Het maatschappelijk kapitaal van DNB dat volledig is geplaatst en volgestort bedraagt EUR 500 miljoen, verdeeld in 500 aandelen van EUR 1 miljoen. De Nederlandse Staat is houder van alle aandelen. De wettelijke reserve is gevormd voor de boekwaarde van de immateriële vaste activa.

Het verloop van de post 'Kapitaal en reserves' voor winstverdeling is als volgt:

In miljoenen

	Totaal	Geplaatst kapitaal	Algemene reserve	Wettelijke reserve
	EUR	EUR	EUR	EUR
Stand per 31 december 2017	7.929	500	7.399	30
Resultaat over boekjaar 2017	121			
Dividend	-115			
Toevoeging van de nettowinst 2017*	6		6	
Mutatie aan wettelijke reserve	-		10	-10
Stand per 31 december 2018	7.935	500	7.415	20
Resultaat over boekjaar 2018	188			
Dividend	-179			
Toevoeging van de nettowinst 2018*	9		9	
Mutatie aan wettelijke reserve	-		6	-6
Stand per 31 december 2019	7.944	500	7.430	14

* Toevoeging nettowinst betreft de winst na dividenduitkering.

160 **14. Winst over het boekjaar en winstbestemming**

Ultimo 2019 bedraagt de winst over het boekjaar EUR 1.176 miljoen (ultimo 2018: EUR 188 miljoen).

Met inachtneming van de statutaire bepaling en het mandaat van de aandeelhouder wordt als winstbestemming voorgesteld (zie bijlage 1 van het hoofdstuk Verantwoording):

In miljoenen

	2019	2018
	EUR	EUR
Toevoeging aan de algemene reserve	539	9
Uitkering aan de Staat	637	179
Winst over het boekjaar	1.176	188

Overige toelichting op de balans

161

Herwaarderingsverschillen van off-balance sheet posities

In onderstaand overzicht zijn de off-balance sheet posities gespecificeerd. Deze zijn omgerekend naar EUR, wat leidt tot een netto herwaarderingsverschil:

In miljoenen

	31 december 2019								31 december 2018							
	Totaal	EUR	USD	JPY	GBP	CNH	DKK	SDR	Totaal	EUR	USD	JPY	GBP	CNH	DKK	SDR
Valutaswaps																
te ontvangen	7.243	5.838	1.405	-	-	-	-	-	7.767	6.256	1.511	-	-	-	-	-
te leveren	-7.547	-	-4.417	-1.396	-10	-13	-76	-1.635	-8.046	-60	-5.115	-1.456	-10	-13	-329	-1.063
	-304	5.838	-3.012	-1.396	-10	-13	-76	-1.635	-279	6.196	-3.604	-1.456	-10	-13	-329	-1.063
Valutaforwards																
te ontvangen	6.856	3.465	3.391	-	-	-	-	-	7.024	3.679	3.345	-	-	-	-	-
te leveren	-6.856	-3.104	-3.613	-41	-43	-55	-	-	-7.029	-3.112	-3.399	-1	-	-	-	-517
	-0	361	-222	-41	-43	-55	-	-	-5	567	-54	-1	-	-	-	-517
Renteswaps	0	-	0	-	-	-	-	-	0	-	0	-	-	-	-	-
Totaal*	-304	6.199	-3.234	-1.437	-53	-68	-76	-1.635	-284	6.763	-3.658	-1.457	-10	-13	-329	-1.580

* DNB heeft het valutarisico van de posities in de tabel afgedekt, met uitzondering van de werkvoorraden.

De valutaswaps en -forwards worden gebruikt om valutakoersrisico's af te dekken. Het doel van de renteswaps is het afdekken van renterisico. Futures worden gebruikt om de looptijd van de beleggingsportefeuille te sturen.

Een valutaswap is een transactie waarbij de ene valuta-soort direct gekocht of verkocht wordt voor een andere valuta-soort tegen een contante koers en na een bepaalde termijn weer terugverkocht of -gekocht wordt tegen de termijnkoers. Een valutaforward is een transactie waarbij de ene valuta-soort wordt gekocht of verkocht in ruil voor een andere valuta tegen een bepaalde valutakoers, waarbij de valuta op termijn wordt geleverd. De posities worden bij aanvang gewaardeerd tegen de contante koers, gesplitst in een off-balance sheet verantwoording tegen de termijnkoers en een te amortiseren termijnresultaat verantwoord onder de balanspost 'Overlopende activa'. Het te amortiseren termijnresultaat bestaat uit het

- 162 verschil tussen de termijankoers en de contante koers. Hiermee ontwikkelt de waardering zich op termijn naar de termijankoers.

Een renteswap is een transactie waarbij twee tegenpartijen gedurende een afgesproken periode rentestromen in dezelfde valuta ruilen zonder uitwisseling van de hoofdsom. De onderliggende waarde van de renteswaps is ultimo 2019 EUR 45 miljoen (ultimo 2018: EUR 105 miljoen).

Een future is een verhandelbaar termijncontract waarbij op een bepaald tijdstip een hoeveelheid van een onderliggende waarde tegen een vooraf bepaalde prijs wordt gekocht of verkocht. Ultimo 2019 had DNB een futurepositie van EUR 1.003 miljoen in EUR (ultimo 2018: -EUR 5.478 miljoen) en EUR 1.058 miljoen in USD (ultimo 2018: EUR 568 miljoen). De resultaten op futures worden op dagelijkse basis afgerekend.

USD tender

In de off-balance sheet posities zitten forwards ten aanzien van de ECB als gevolg van het kortlopende USD liquiditeit verschaffende programma. De hieraan gerelateerde vorderingen uit hoofde van swaptransacties met tegenpartijen binnen het Eurosysteem voor het verschaffen van US dollar liquiditeit in ruil voor euro liquiditeit, zijn ook opgenomen onder de off-balance sheet posities.

Securities lending-programma

In overeenstemming met besluiten van de Raad van Bestuur van de ECB heeft DNB haar waardepapieren die zijn aangekocht onder het PSPP beschikbaar gesteld voor securities lending. Tenzij voor deze securities lending-activiteiten onderpand in contanten is afgegeven, worden de securities lending-activiteiten off-balance verantwoord. Ultimo 2019 was de nominale omvang van de securities lending-activiteiten EUR 107 miljoen (ultimo 2018: EUR 197 miljoen).

Vreemde valuta positie

Ultimo 2019 bedraagt de tegenwaarde van de som van de activa luidende in vreemde valuta (begrepen in de activaposten 2, 3 en 9.3) EUR 14.233 miljoen (ultimo 2018: EUR 14.020 miljoen). Ultimo 2019 bedraagt de tegenwaarde van de som van de passiva luidende in vreemde valuta (begrepen in de passivaposten 6, 7 en 8) EUR 6.129 miljoen (ultimo 2018: EUR 5.878 miljoen). DNB heeft het valutarisico afgedekt, met uitzondering van de werkvoorraden.

Beheer en bewaarneming

DNB beheert en bewaart effecten en andere waardepapieren als onderdeel van de dienstverlening aan centrale banken buiten het eurogebied en overheden. Beheer en bewaarneming geschiedt voor rekening en risico van de tegenpartij. De opbrengsten worden verantwoord in de winst- en verliesrekening onder provisiebaten.

Buffers voor balansbrede risico's

Als gevolg van de door het Eurosysteem genomen maatregelen om het functioneren van het eurogebied te stabiliseren, zijn de financiële risico's voor DNB in 2019 nog steeds aanzienlijk. Het financiële risico ultimo 2019 is bepaald op EUR 3.640 miljoen (ultimo 2018: EUR 5.194 miljoen). Van het totale balansbrede risico van EUR 3.640 miljoen heeft EUR 1.810 miljoen (2018: EUR 1.987 miljoen) betrekking op specifieke risico's uit het APP²⁸. Ultimo 2019 bedraagt de voorziening voor financiële risico's EUR 1.810 miljoen (ultimo 2018: EUR 1.987 miljoen).

De buffers voor balansbrede risico's worden als volgt gespecificeerd:

In miljoenen

	31 december 2019	31 december 2018
	EUR	EUR
Kapitaal en reserves (exclusief wettelijke reserve)	7.930	7.915
Voorziening voor financiële risico's	1.810	1.987
Totaal	9.740	9.902

²⁸ Het risico op het APP is opgebouwd uit kredietrisico op de aankopen, exclusief blootstellingen aan de Nederlandse overheid, en renterisico. Voor een verdere toelichting omtrent de financiële risico's van DNB wordt verwezen naar bijlage 1 van het hoofdstuk Verantwoording.

Gebeurtenissen na balansdatum

Uittreding Bank of England

Als gevolg van het vertrek van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie, en de daaruit volgende terugtrekking van de Bank of England uit het ESCB, wijzigt de kapitaalsleutel. De verdeling van het kapitaal in de ECB is voor de overgebleven NCB's per 1 februari 2020 als volgt:

In procenten

164

	Kapitaalsleutel vanaf 1 februari 2020 %	Kapitaalsleutel tot en met 31 januari 2020 %
Nationale Bank van België	2,9630	2,5280
Deutsche Bundesbank	21,4394	18,3670
Eesti Pank	0,2291	0,1968
Central Bank of Ireland	1,3772	1,1754
Bank of Greece	2,0117	1,7292
Banco de España	9,6981	8,3391
Banque de France	16,6108	14,2061
Banca d'Italia	13,8165	11,8023
Central Bank of Cyprus	0,1750	0,1503
Latvijas Banka	0,3169	0,2731
Lietuvos bankas	0,4707	0,4059
Banque centrale du Luxembourg	0,2679	0,2270
Central Bank of Malta	0,0853	0,0732
De Nederlandsche Bank	4,7662	4,0677
Oesterreichische Nationalbank	2,3804	2,0325
Banco de Portugal	1,9035	1,6367
Banka Slovenije	0,3916	0,3361
Národná banka Slovenska	0,9314	0,8004
Suomen Pankki-Finlands Bank	1,4939	1,2708
Totaal eurogebied NCB's*	81,3286	69,6176
Bulgarian National Bank	0,9832	0,8511
Česká národní banka	1,8794	1,6172
Danmarks Nationalbank	1,7591	1,4986
Hrvatska narodna banka	0,6595	0,5673
Magyar Nemzeti Bank	1,5488	1,3348
Narodowy Bank Polski	6,0335	5,2068
Banca Națională a României	2,8289	2,4470
Sveriges Riksbank	2,9790	2,5222
Bank of England	0,0000	14,3374
Totaal niet-eurogebied NCB's*	18,6714	30,3824
Totaal euro- en niet-eurogebied NCB's	100,0000	100,0000

* Totaaltelling kan afwijken door afrondingen.

Gevolgen voor het aandeel van DNB in het kapitaal van de ECB

De ECB heeft haar maatschappelijk en geplaatste kapitaal van EUR 10.285 miljoen niet gewijzigd naar aanleiding van het vertrek van de Bank of England uit het ESCB. Het aandeel van de Bank of England in het geplaatste kapitaal van de ECB, dat 14,3% bedroeg, wordt verdeeld over zowel NCB's in het eurogebied als de resterende NCB's buiten het eurogebied. Als gevolg hiervan groeit het aandeel van DNB in het kapitaal van de ECB met 0,6985%.

De ECB heeft het volgestorte kapitaal van EUR 7.659 miljoen in 2020 niet gewijzigd naar aanleiding van het vertrek van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie. In 2020 is de terugstorting van EUR 58 miljoen kapitaal naar de Bank of England voor hetzelfde bedrag bijgestort door de resterende NCB's. In 2021 en 2022 zullen de NCB's in het eurogebied door middel van twee additionele betalingen hun toegenomen aandeel in het kapitaal van de ECB, als gevolg van het vertrek van de Bank of England uit het ESCB, volledig storten. Stortingen voor DNB als gevolg hiervan bedragen EUR 4 miljoen in 2020, EUR 36 miljoen in 2021 en EUR 36 miljoen in 2022.

Gevolgen voor DNB's vorderingen uit hoofde van de overdracht van externe reserves aan de ECB

Bijdragen van de NCB's aan de overdracht van externe reserves aan de ECB zijn gekoppeld aan hun aandeel in het maatschappelijk en geplaatste kapitaal van de ECB.²⁹ Als gevolg van het vertrek van de Bank of England uit de ESCB neemt het aandeel van de NCB's in het eurogebied (die externe reserves hebben overgedragen aan de ECB) toe. De Raad van Bestuur van de ECB heeft echter besloten om de bijdragen van de NCB's in het eurogebied te verminderen, zodat het totale bedrag aan externe reserves dat al door de NCB's in het eurogebied is overgedragen ongeveer op het huidige niveau zal blijven. De vordering uit hoofde van de overdracht van externe reserves aan de ECB is hierdoor slechts marginaal aangepast. Voor DNB heeft dit geresulteerd in een storting van EUR 7 miljoen op 3 februari 2020.

Covid-19

De uitbraak van Covid-19 heeft waarschijnlijk impact op de toekomstige resultaten en financiële positie van DNB. Door de huidige onzekerheden rondom de ontwikkeling van de pandemie is een betrouwbare kwantitatieve inschatting van deze impact nog niet te maken.

²⁹ Overeenkomstig Artikel 30.2 van de Statuten van het ESCB.

166 Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Aansprakelijkstellingen en aansprakelijkheidsprocedures

Het komt voor dat DNB uit hoofde van haar toezichttaak of anderszins aansprakelijkstellingen ontvangt (of aankondigingen van aansprakelijkstellingen). In sommige gevallen worden aansprakelijkheidsprocedures tegen DNB aanhangig gemaakt. Indien de uit een dergelijke procedure voortvloeiende verplichting voor DNB niet redelijkerwijs valt in te schatten of het niet waarschijnlijk is dat de verplichting moet worden voldaan, wordt volstaan met vermelding in deze toelichting. De relevante lopende zaak wordt hieronder toegelicht.

In september 2016 hebben een stichting die eerder zonder vergunning optrad als verzekeraar en haar directeur DNB voor de kantonrechter Amsterdam gedagvaard en schadevergoeding gevorderd. Zij hebben gesteld dat DNB jegens deze stichting en haar directeur onrechtmatig zou hebben gehandeld. De zaak is verwezen naar de rechtbank die de eisers eind 2017 niet-ontvankelijk heeft verklaard in hun vordering. Het gerechtshof Amsterdam heeft op 26 februari 2019 de uitspraak van de rechtbank bekrachtigd en DNB in het gelijk gesteld. Tegen deze uitspraak is door de stichting en haar directeur cassatie ingesteld.

IMF

DNB heeft verschillende kredietfaciliteiten ter beschikking gesteld aan het IMF, in het kader van de rol van DNB als uitvoerend orgaan van het Nederlandse IMF-lidmaatschap. Deze zijn verder toegelicht op pagina 131 en 132.

Uitbesteding

DNB heeft van haar ICT-functie de eindgebruikersdiensten, het datacenter en de hiermee samenhangende diensten uitbesteed aan een externe partij. De initiële looptijd van deze aanbesteding is vier jaar, eindigend in maart 2023. De contractuele financiële verplichting is voor een groot gedeelte afhankelijk van de toekomstige afname van diensten. De minimumverplichting per contractjaar betreft 65% van de lasten van het voorgaande contractjaar. De lasten over het eerste contractjaar zijn ongeveer EUR 16 miljoen.

Huur- en leaseovereenkomsten

Sinds 1 juli 2018 huurt DNB een deel van het Tooropgebouw en het nabijgelegen gebouw aan de Omval te Amsterdam. De huurovereenkomsten lopen tot 31 augustus 2025. DNB gaat begin 2020 verhuizen omdat het pand aan het Frederiksplein aan een grondige renovatie toe is. De jaarlijkse huurlasten worden in de winst- en verliesrekening verwerkt. De aangegeven verplichting is opgenomen in onderstaande tabel.

In 2019 is DNB een erfpachtovereenkomst aangegaan met de Nederlandse Staat ten behoeve van een nieuw te bouwen locatie voor het bankbiljettenbedrijf en de goudkluis. De overeenkomst heeft een looptijd van 60 jaar. De jaarlijkse canon wordt in de winst- en verliesrekening verwerkt. De aangegane verplichting is opgenomen in de onderstaande tabel.

Sinds 1 oktober 2019 huurt DNB het voormalige gebouw van drukkerij Johan Enschedé in Haarlem, ten behoeve van de tijdelijke huisvesting van het bankbiljettenbedrijf en de goudkluis. De overeenkomst loopt tot 1 april 2024. De jaarlijkse huurlasten worden in de winst- en verliesrekening verwerkt. De aangegane verplichting is opgenomen in de onderstaande tabel.

Een aantal medewerkers van DNB heeft uit hoofde van zijn of haar functie recht op een leaseauto. Leasecontracten hebben een standaard looptijd van 4 of 5 jaar met een verlengingsclausule. In onderstaande tabel is de aangegane verplichting van de huidige leasecontracten weergegeven. Voor de medewerkers waarvan het contract in 2019 is verlopen, is in onderstaande tabel reeds rekening gehouden met verlenging tegen de huidige leaseprijs.

In miljoenen

	Totaal	2020	2021 tot en met 2024	2025 en verder
	EUR	EUR	EUR	EUR
Huurovereenkomsten	50	10	35	5
Erfpachtovereenkomsten	9	0	1	8
Leaseovereenkomsten	3	1	2	-
Totaal	62	11	38	13

168 3. Toelichting op de winst- en verliesrekening

Bedrijfsopbrengsten**1 en 2 Netto rentebaten**

Onder deze post zijn de rentebaten en -lasten begrepen met betrekking tot de activa en passiva in euro.

De specificatie van de rentebaten luidt als volgt:

In miljoenen

	2019	2018
	EUR	EUR
Beleggingen	176	121
Verplichtingen kredietinstellingen eurogebied	711	939
Niet-monetaire deposito's	150	125
Monetaire portefeuilles	456	445
Totaal	1.493	1.630

De daling van de rentebaten is voornamelijk het resultaat van de daling van het gemiddeld saldo op de depositofaciliteit en op rekeningen-courant aangehouden bij DNB. Over de aangehouden gelden boven het vrijgestelde saldo betalen instellingen de negatieve depositorente (zie voor toelichting passivapost 2.1).

De specificatie van de rentelasten luidt als volgt:

169

In miljoenen

	2019	2018
	EUR	EUR
Monetaire kredietverlening	-95	-79
Overige	-236	-184
Totaal	-331	-263

De rentelasten op monetaire kredietverlening betreffen voornamelijk de lasten op de TLTRO-II leningen (zie voor toelichting activapost 5.2). Onder 'Overige' vallen voornamelijk kosten voor het afdekken van valutarisico's.

3. Gerealiseerde winsten/verliezen uit financiële transacties

In miljoenen

	2019	2018
	EUR	EUR
Valutaverkoopresultaat	21	-2
Prijsverkoopresultaat vastrentende waarden	24	12
Prijsverkoopresultaat aandelenfondsen	161	2
Prijsverkoopresultaat obligatiefondsen	5	-13
Totaal	211	-1

4. Afwaardering op lagere marktwaarde

De afwaarderingen van EUR 3 miljoen (2018: EUR 42 miljoen) bestaan voornamelijk uit prijsafwaarderingen op de bedrijfsobligaties die niet ten laste van de herwaarderingsrekeningen konden worden gebracht.

170 **5. Overdracht naar/uit voorziening voor financiële risico's**

In 2019 zijn de risico's gedaald waarvoor de voorziening voor financiële risico's is gevormd en daarom valt EUR 177 miljoen vrij (2018: dotatie EUR 491 miljoen). Door deze vrijval is de omvang van de voorziening gedaald naar EUR 1.810 miljoen (ultimo 2018: EUR 1.987 miljoen).

8. Inkomsten uit gewone aandelen en deelnemingen

Over 2019 bedraagt deze post EUR 112 miljoen (2018: EUR 93 miljoen) en bestaat voornamelijk uit het resultaat van de deelneming ECB en dividenden op de beleggingen.

De opbouw van het resultaat van de deelneming ECB kan als volgt worden gespecificeerd:

In miljoenen

	2019	2018
	EUR	EUR
Tussentijdse winstuitkering boekjaar	84	68
Finale winstuitkering vorig boekjaar	21	16
Totaal	105	84

9. Netto resultaat van herverdeling monetair inkomen

Het netto resultaat van herverdeling van monetair inkomen kan als volgt worden gespecificeerd:

In miljoenen

	2019	2018
	EUR	EUR
Aan DNB toekomende monetaire inkomsten	661	694
Door DNB verdiende monetaire inkomsten	-905	-1.201
Saldo herverdeling monetaire inkomsten van DNB	-244	-507
Correctie herverdeling monetaire inkomsten voorgaande jaren	-1	3
Voorziening monetaire beleidsoperaties	4	-5
Netto resultaat herverdeling monetaire inkomsten	-241	-509

De hoogte van het monetair inkomen van elke NCB binnen het Eurosysteem wordt vastgesteld op basis van de feitelijke jaarinkomsten uit hoofde van geoormerkte activa afgezet tegen de referentiepassiva. De te oormerken activa omvatten: 'Kredietverlening aan kredietinstellingen in het eurogebied in verband met monetaire beleidsoperaties, luidende in euro', 'Voor doeleinden van monetair beleid aangehouden waardepapieren', 'Vorderingen uit hoofde van de overdracht van externe reserves aan de ECB', 'Netto vorderingen uit hoofde van de toedeling van eurobankbiljetten binnen het Eurosysteem', 'Overige vorderingen binnen het Eurosysteem (netto)' en een beperkt bedrag aan goudreserves naar rato van de Eurosysteem-kapitaalsleutel. Goudopbrengsten worden buiten beschouwing gelaten. Waardepapieren die worden aangehouden voor monetaire beleidsdoeleinden³⁰, waaronder effecten uitgegeven door centrale overheden en agentschappen³¹, worden geacht inkomen te genereren gebaseerd op het herfinancieringspercentage. Wanneer de waarde van de geoormerkte activa de waarde van de referentiepassiva over- of onderschrijdt, zal het verschil worden gecompenseerd door ten aanzien van het verschil het herfinancieringspercentage toe te passen. De baten op de geoormerkte activa zijn verantwoord onder de post 'Rentebaten'. De referentiepassiva omvatten: 'Bankbiljetten in omloop', 'Verplichtingen aan kredietinstellingen van het eurogebied in verband met monetaire beleidsoperaties, luidende in euro' en 'Overige verplichtingen binnen het Eurosysteem (netto)'. Eventuele rente betaald over in de referentiepassiva opgenomen posten wordt in mindering gebracht op het te herverdelen monetair inkomen.

De door de NCB's van het Eurosysteem gepoolde monetaire inkomsten dienen onder de NCB's te worden verdeeld naar rato van hun bijdrage aan het geplaatste kapitaal van de ECB. Het poolen en herverdelen van het monetair inkomen leidt tot herverdelingseffecten. Deze worden enerzijds veroorzaakt doordat het rendement op bepaalde geoormerkte activa of betaalde rente op gerelateerde passiva kunnen verschillen bij de verschillende NCB's van het Eurosysteem. Anderzijds verschilt het aandeel van de te oormerken activa en gerelateerde passiva van die NCB's van het aandeel dat zij volgens de Eurosysteem-kapitaalsleutel in het totaal van de geoormerkte activa en gerelateerde passiva van de NCB's van het Eurosysteem hebben. Het saldo van de herverdeling van de monetaire inkomsten van -EUR 244 miljoen (2018: -EUR 507 miljoen) komt voort uit het verschil tussen de door DNB gepoolde monetaire inkomsten van EUR 905 miljoen en de aan DNB op basis van haar Eurosysteem-kapitaalsleutel toekomende monetaire inkomsten van EUR 661 miljoen. Het netto resultaat herverdeling monetair inkomen bevat tevens het aandeel van DNB in de mutatie van de voorziening monetaire beleidsoperaties. Voor 2019 betreft dit een resultaat van EUR 4 miljoen in verband met de gedeeltelijke vrijval van de in 2018 gevormde voorziening (2018: -EUR 5 miljoen).

³⁰ Besluit ECB/2009/16 van 2 juli 2009 houdende de tenuitvoerlegging van het programma voor de aankoop van gedekte obligaties en Besluit ECB/2011/17 van 3 november 2011 houdende de tenuitvoerlegging van het tweede programma voor de aankoop van gedekte obligaties.

³¹ Besluit ECB/2015/10 van 4 maart 2015 inzake een overheidsprogramma voor aankoop van activa op secundaire markten.

172 **10. Overige baten**

DNB houdt als zelfstandig bestuursorgaan (ZBO) prudentieel toezicht op financiële instellingen. Onder deze post vallen de baten uit hoofde van de doorberekening van de kosten van de ZBO-taken aan de onder toezicht staande instellingen, alsmede de overheidsbijdragen voor de uitvoering van deze werkzaamheden.

De opbouw van de overige baten kan als volgt worden gespecificeerd:

In miljoenen

	2019	2018
	EUR	EUR
Bijdrage instellingen	182	173
Overheidsbijdrage	4	5
Overige	1	0
Totaal	187	178

Conform de toezicht- en resolutiewetgeving wordt nadere informatie in een aparte verantwoording weergegeven.

Bedrijfslasten

11. Personeelskosten

In 2019 bedraagt het gemiddeld aantal personeelsleden omgerekend in voltijdse eenheden 1.813 (gemiddelde over 2018: 1.816).

De post 'Personeelskosten' is in 2019 respectievelijk 2018 als volgt te specificeren:

In miljoenen

	2019	2018
	EUR	EUR
Lonen en salarissen	-154	-153
Sociale lasten	-21	-21
Pensioenlasten	-35	-33
Overige personeelskosten	-17	-23
Totaal	-227	-230

De jaarlast van EUR 35 miljoen (2018: EUR 33 miljoen) die voortvloeit uit de pensioenregeling is opgenomen onder de post 'Pensioenlasten' en bestaat uit de afgedragen premies (2019: EUR 41 miljoen; 2018: EUR 39 miljoen), verminderd met de eigen bijdrage van de medewerkers (2019: EUR 6 miljoen; 2018: EUR 6 miljoen).

De jaarlast uit hoofde van de bijdrage in de ziektekostenverzekering van de gepensioneerden is verantwoord onder de post 'Sociale lasten'. De met de overige personeelsbeloningen samenhangende jaarlasten zijn begrepen onder 'Lonen en salarissen' en 'Sociale lasten'.

Beloningen

Algemeen

DNB dient uit hoofde van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (hierna 'WNT') de bezoldiging van haar topfunctionarissen te publiceren alsmede de bezoldiging van niet-topfunctionarissen als die boven de in de wet bedoelde bezoldigingsnorm uitkomen. Voor de directieleden die in 2018 herbenoemd zijn (tweede termijn) alsmede voor de in 2018 nieuw benoemde directieleden hebben de ministers van Financiën en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties besloten dat DNB met haar directieleden een individuele bezoldiging mag overeenkomen die hoger is dan de WNT-norm.

Het WNT-bezoldigingsmaximum over het boekjaar 2019 is EUR 194.000 (2018: EUR 189.000). Tenzij anders is vermeld, zijn alle genoemde functionarissen het gehele jaar en voltijds in functie geweest.

Directie

De individuele maximale bezoldiging van de directieleden voor 2019, zoals vastgesteld door de minister van Financiën, is inclusief vakantiegeld, extra maand en overige arbeidsvoorwaarden en kent geen prestatiebeloning. De pensioenregeling van de directieleden is overeenkomstig de met de minister van Financiën gemaakte afspraken in 2005 en is aangepast aan de wettelijke bepalingen die gelden sinds 1 januari 2015. Zij betalen evenals de overige werknemers een eigen bijdrage in de pensioenpremie.

Onderstaand de specificatie van de beloning en belaste onkostenvergoedingen en de beloning betaalbaar op termijn (pensioenlasten) van de directie voor de relevante periode als directielid:

175

Naam ¹	Functie	Beloning en belaste onkostenvergoedingen		Beloning betaalbaar op termijn		Totale bezoldiging ⁵		Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	
		2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018
		EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Klaas Knot	President	395.023	390.946	26.189	25.675	421.212	416.621	420.000	422.831
Else Bos ²	Directeur	386.015	220.600	25.157	16.568	411.172	237.168	410.000	201.795
Frank Elderson	Directeur	322.731	320.650	26.189	25.675	348.920	346.325	348.000	350.619
Job Swank	Directeur	317.246	323.644	26.189	25.675	343.435	349.319	343.000	359.305
Nicole Stolk ³	Directeur	185.180	185.725	25.157	24.666	210.337	210.391	210.000	99.310
Jan Sijbrand ⁴	Directeur	-	193.225	-	12.713	-	205.938	-	196.570
Totaal		1.606.195	1.634.790	128.881	130.972	1.735.076	1.765.762		

¹ De heer Olaf Sleijpen is per 1 februari 2020 benoemd als directeur en is derhalve niet in de specificatie opgenomen.

² Vanaf 1 mei 2018 in dienst, eerst als divisiedirecteur, per 1 juli 2018 benoemd tot directielid. De bezoldiging 2018 omvat eveneens de bezoldiging als divisiedirecteur. Het individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum heeft betrekking op het tweede half jaar en is niet overschreden.

³ Tot 1 juli 2018 in de functie van secretaris-directeur, per 1 juli 2018 benoemd tot directielid. In de cijfers over 2018 is tevens de bezoldiging in de functie van secretaris-directeur opgenomen. Het individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum heeft betrekking op het tweede half jaar en is niet overschreden.

⁴ Tot 1 juli 2018 in dienst. Het individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum heeft betrekking op het eerste half jaar en is niet overschreden. De totale bezoldiging over 2018 bevat ook een bedrag aan vakantiegeld betrekking hebbend op en derhalve toegerekend aan 2017.

⁵ In 2019 is aan alle directieleden nog een aan 2018 toe te rekenen nabetaling gedaan. De individueel toepasselijke bezoldigingsmaxima voor 2018 en 2019 zijn hiermee niet overschreden.

176 **Raad van commissarissen**

Leden van de raad van commissarissen ontvangen een vergoeding conform de WNT: als lid maximaal 10% en als voorzitter maximaal 15% van de algemeen geldende WNT-norm.

Onderstaand volgt de specificatie van de commissarissenvergoedingen over 2019 en 2018:

	2019	2018
	EUR	EUR
Wim Kuijken (voorzitter)	29.100	28.350
Margot Scheltema (vicevoorzitter)	19.400	18.900
Feike Sijbesma	19.400	18.900
Kees Goudswaard ¹	19.400	18.900
Annemieke Nijhof ¹	19.400	18.900
Marry de Gaay Fortman	19.400	18.900
Roger Dassen ²	19.400	4.764
Jaap van Manen ³	-	14.136
Totaal	145.500	141.750

¹ Tevens het gehele jaar lid van de Bankraad. Hiervoor ontvangt men een vergoeding van EUR 3.299 op jaarbasis (2018: EUR 3.299). Deze vergoeding is niet in bovenstaande specificatie opgenomen.

² Benoemd per 1 oktober 2018.

³ Vicevoorzitter tot 1 oktober 2018.

Functionarissen met een bezoldiging boven de WNT-norm

Op grond van de WNT meldt DNB ook jaarlijks de functionarissen (zijnde niet-topfunctionarissen) met een bezoldiging boven het drempelbedrag (2019: EUR 194.000, 2018: EUR 189.000). Voor deze functionarissen geldt in de WNT geen maximering, maar wel een publicatieplicht. Dat deze functionarissen boven het drempelbedrag uitkomen, vloeit voort uit het arbeidsvoorwaardenpakket van DNB. Ten opzichte van vorig jaar is het aantal gepubliceerde functionarissen afgenomen van 29 naar 28 functionarissen.

Totaaloverzicht publicatie bezoldigingen

177

Hieronder volgt het totaaloverzicht van niet-topfunctionarissen (op functie) met een bezoldiging boven het drempelbedrag.

Functie	Gemiddelde omvang dienstverband per week		Beloning en belaste onkostenvergoedingen		Beloning betaalbaar op termijn		Totale bezoldiging	
	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018
	Uren	Uren	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Divisiedirecteur	36,0	38,5	295.517	288.382	26.189	25.721	321.706	314.103
Divisiedirecteur	37,2	38,5	258.351	247.526	26.213	25.721	284.564	273.247
Divisiedirecteur	36,0	36,0	249.188	218.001	26.189	25.675	275.377	243.676
Divisiedirecteur	37,2	38,5	238.258	228.067	26.213	25.721	264.471	253.788
Divisiedirecteur	36,0	36,0	235.887	212.066	26.189	25.675	262.076	237.741
Divisiedirecteur	37,2	38,5	235.463	244.191	26.213	25.721	261.676	269.912
Divisiedirecteur	37,2	38,5	232.581	234.299	26.213	25.721	258.794	260.020
Divisiedirecteur	37,2	38,5	231.247	229.043	26.213	25.721	257.460	254.764
Divisiedirecteur	36,0	36,0	221.330	190.777	25.157	24.666	246.487	215.443
Divisiedirecteur	37,2	38,5	219.738	220.814	26.213	25.721	245.951	246.535
Divisiedirecteur	36,0	36,0	215.752	207.194	25.157	24.666	240.909	231.860
Divisiedirecteur	36,0	36,0	194.929	182.752	26.189	25.675	221.118	208.427
Divisiedirecteur	36,0	36,0	189.228	185.601	26.189	25.675	215.417	211.276
Divisiedirecteur	36,0	36,0	188.662	151.591	25.157	24.666	213.819	176.257
Divisiedirecteur	36,0	36,0	179.914	151.371	25.157	24.666	205.071	176.037
Afdelingshoofd	36,0	36,0	191.744	169.332	26.189	25.675	217.933	195.007
Afdelingshoofd	36,0	36,0	187.293	189.682	26.189	25.675	213.482	215.357
Afdelingshoofd	38,5	38,5	183.876	172.209	26.237	25.721	210.113	197.930
Afdelingshoofd	36,0	36,0	181.368	173.705	26.189	25.675	207.557	199.380
Afdelingshoofd	36,0	36,0	180.440	194.527	26.189	25.675	206.629	220.202
Afdelingshoofd	40,0	40,0	180.134	162.701	26.265	25.749	206.399	188.450
Afdelingshoofd	38,5	38,5	178.532	176.767	26.237	25.721	204.769	202.488
Afdelingshoofd	36,0	36,8	176.961	181.108	26.189	25.689	203.150	206.797
Afdelingshoofd	36,0	36,0	170.764	175.307	26.189	25.675	196.953	200.982
Afdelingshoofd	36,0	36,0	168.503	167.486	26.189	25.675	194.692	193.161
Specialist	38,3	38,9	192.805	165.005	15.662	15.814	208.467	180.819
Specialist	38,5	38,5	182.849	183.332	26.237	25.721	209.086	209.053
Specialist	36,0	36,0	170.736	170.439	26.189	25.675	196.925	196.114

178 **12. Andere beheerskosten**

De post 'Andere beheerskosten' is als volgt te specificeren:

In miljoenen

	2019	2018
	EUR	EUR
Inhuur-, uitzendkrachten en uitbesteed werk	-74	-64
Reis- en verblijfkosten	-5	-5
Huisvestingskosten	-16	-10
Inventaris-, software- en kantoorkosten	-26	-26
Algemene kosten	-13	-9
Totaal	-134	-114

In de algemene kosten is het honorarium van de externe accountant opgenomen. Het honorarium is gesplitst in de volgende categorieën:

In hele bedragen

	2019			2018
	KPMG Accountants N.V.	KPMG Netwerk	Totaal KPMG	Deloitte Accountants B.V.
	EUR	EUR	EUR	EUR
Onderzoek van de jaarrekening*	-849.418	-	-849.418	-568.003
Andere controleopdrachten	-209.330	-	-209.330	-166.315
Adviesdiensten op fiscaal terrein	-	-	-	-
Andere niet-controlediensten	-	-24.200	-24.200	-
Totaal	-1.058.748	-24.200	-1.082.948	-734.318

* In verband met een nagekomen factuur zijn de cijfers over 2018 aangepast.

De totale honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening zijn gebaseerd op de honoraria over het boekjaar waarop het onderzoek betrekking heeft en inclusief BTW. Vanaf boekjaar 2019 is KPMG Accountants N.V. (KPMG) de externe accountant van DNB. In 2018 was Deloitte Accountants B.V. (Deloitte) de externe accountant van DNB. De stijging van het honorarium is veroorzaakt doordat de Interne Auditdienst van DNB vanaf 2019 geen controlewerkzaamheden inzake de jaarrekening meer uitvoert. Daarnaast ontvangt KPMG het eerste jaar als externe accountant EUR 175 duizend extra ten behoeve van de transitie van Deloitte naar KPMG.

179

17. Vennootschapsbelasting

De heffing van de vennootschapsbelasting beperkt zich bij DNB tot de niet bij wet opgedragen taken. De te betalen vennootschapsbelasting voor 2019 is EUR 0 miljoen (2018: EUR 0 miljoen). Dit jaar hebben er geen significante resultaten plaatsgevonden met betrekking tot de niet bij wet opgedragen taken.

180 Amsterdam, 25 maart 2020
De directie van De Nederlandsche Bank N.V.

Klaas Knot, *president*

Else Bos

Frank Elderson

Job Swank³²

Nicole Stolk

Olaf Sleijpen

Amsterdam, 25 maart 2020
Vastgesteld door de raad
van commissarissen van De
Nederlandsche Bank N.V.

Wim Kuijken, *voorzitter*

Margot Scheltema, *vicevoorzitter*

Feike Sijbesma

Kees Goudswaard

Annemieke Nijhof

Marry de Gaay Fortman

Roger Dassen

³² Vanwege langdurige ziekte heeft directeur Job Swank de jaarrekening niet ondertekend.

4. Overige gegevens

181

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan de aandeelhouder en de raad van commissarissen van
De Nederlandsche Bank N.V.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening over 2019 van De Nederlandsche Bank N.V.
(hierna 'de vennootschap') te Amsterdam (hierna 'de jaarrekening') gecontroleerd.

Naar ons oordeel is de jaarrekening over 2019 van de vennootschap opgemaakt, in alle van materieel van belang zijde aspecten, in overeenstemming met de grondslagen op basis van richtsnoer ECB/2019/34 aangevuld met de van toepassing zijnde bepalingen uit Titel 9 Boek 2 BW conform de bepalingen in artikel 17 van de Bankwet 1998 en de bepalingen van en krachtens de Wet normering topinkomens (WNT).

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de balans per 31 december 2019 (voor winstbestemming);
- 2 de winst-en-verliesrekening over 2019; en
- 3 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en de Regeling Controleprotocol WNT 2019 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van De Nederlandsche Bank N.V. zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

182 **Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd**

In overeenstemming met de Regeling Controleprotocol WNT 2019 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd.

Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een norm-overschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienst-betrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het jaarverslag op pagina 4 tot en met pagina 117;
- de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle van de jaarrekening of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, inclusief de informatie zoals op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van de directie en de raad van commissarissen voor de jaarrekening

De directie is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening in overeenstemming met de grondslagen in overeenstemming met richtsnoer ECB/2019/34 en de van toepassing zijnde bepalingen uit Titel 9 Boek 2 BW conform de bepalingen in artikel 17 van de Bankwet 1998 en de bepalingen van en krachtens de WNT. In dit kader is de directie verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als de directie noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de directie afwegen of de vennootschap in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet de directie de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling.

De raad van commissarissen is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de vennootschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van de jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, de Regeling Controleprotocol WNT 2019, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevatten als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de vennootschap;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de directie en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;

- 184 ■ het vaststellen dat de door de directie gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de vennootschap haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om in onze controleverklaring de aandacht te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening de onderliggende transacties en gebeurtenissen zonder materiële afwijkingen weergeeft.

Wij communiceren met de met governance belaste personen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Amstelveen, 25 maart 2020

KPMG Accountants N.V.
M.A. Huiskers RA

Statutaire regeling inzake winstbestemming

185

De regeling is opgenomen in artikel 22, lid 2 van de Statuten van De Nederlandsche Bank N.V., en luidt:

De winst blijvende uit de vastgestelde jaarrekening staat ter beschikking van de algemene vergadering.